تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی ڕۆشنبیری
بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپ و بڵاوکردنەوە
زنجیرە (٨)

بەسەرهاتی سیاسی کورد

لە ١٩١٤ وە هەتا ١٩٥٨

یاداشتەکانی
میرزا محمد أمین مەنگوری

بەشی دووهەم

سلێمانی ٢٠٠١

★ بەسەرهاتی سیاسی کورد ١٩١٤ – ١٩٥٨

★ یاداشتەکانی محمد أمین مەنگوری – بەشی دووهەم

★ مونتاژ : سکالا جەمال عەبدولا

★ تیراژ : ﴿٥٠٠﴾ دانە

★ چاپ : چاپخانەی ڕاز

★چاپی یەکەم سلێمانی ٢٠٠١

★ ژمارەی سپاردن (٢٢٦) وەزارەتی ڕۆشنبیری پێدراوە

پەیڤێك بۆ ئەم بەرگی دووهەمە

مەحمود مەلا عززەت

سلێمانی-شوباتی ۲۰۰۱

دوای ئەوەی بەرگی یەکەمی بیرەوەریو یاداشتەکانی میرزا محمد ئەمین مەنگوڕی (بەسەرهاتی سیاسیی کورد ۱۹۱٤-۱۹۵۸) کەوتە بەردەست خوێنەر، دوای ئەوەی ئەو بەرهەمە مێژووییە شاردراوەیە رووناکیی کەوتەسەر، ئەوسا خوێنەری کوردو عەودالانی نووسینەوەی مێژووی نەتەوەکەمان بەمیتودی زانستو بابەتیانە، بەتایبەتی لێکۆڵەرو مێژوونوسو نووسەرو هەموو ئەوانەی شەیدای بوژاندنەوەی سامانی مێژوویی و کەلتوریی گەلەکەمانن، نرخو سەنگی بەرهەمەکەیان بۆ دەرکەوت.

بایەخی بەرهەمەکە هەرلەوەدا نییە کەچەند لاپەڕەیەکی شاردراوەی مێژووی سەردەمێکی زێڕین لەژیانی سیاسیی کوردو دەسەڵاتی خۆماڵیی جەمهوریەتی کوردستانە کەمیرزا مەنگوڕی تۆماری‌کردو نەیهێشت وەك زۆری‌تر لەو بیرەوەریی‌و زانیارییانە بکەونە ناو بازنەی لەبیرچوونەوەوە، بەڵکو گرنگتر لەوانە ئەوەیە کەوا میرزا هەروا بەراگوزاریی رووداوەکانی تۆمار نەکردووە، هەروا روخساری کۆمەڵگەکەو گۆڕانە روکەشەکانی نەبینیوە، بەڵکو باسە گرنگەکانی ناوەناوی گۆڕان‌و ناکۆکییەکانی کۆمەڵی کوردەواریی‌و دەزگاکانی کۆمارو رەفتاری نائاسایی هەندێ ناوەندی دەسەڵاتی بەسەرکردۆتەوە، ئەو لایەنانەی خستۆتە بەر رووناکیی کەمەگەر هەر لێکۆڵەر بایەخەکانیان بزانێت، چونکە دەتوانرێت باس‌و توێژینەوەی هەمەلایەنەی چین‌و بەشە کۆمەلایەتییەکانی ئەو سەردەمەی لێهەڵبهێنجێت تا ئەو ئاستەی کەببێتە سەرچاوەیەکی‌تری مێژووی راستەقینەی جەمهوریەتی کوردستان... سەرچاوەیەکی گرنگ بۆ مێژووی سەردەمەکە کەدەرس‌و پەندی باشیشیان لێوەربگیرێت.

وا ئەمڕۆ کەبەرگی دووهەمی (بەسەرهاتی سیاسیی کورد) ئەکەوێتە بەردیدی خوێنەر ئەم بەرگی دووهەمە سەنگی بەرگی یەکەمی بەرهەمەکە بەهاتر دەکات، نەك هەروەك تەواوکەری ئەو بەرگە، بەڵکو وەك بیرەوەریی‌و یاداشتکردنی گەلێ رووداوی‌تری گرنگ کەهەرچەندە دەکەونە سەردەمێکی دوا رووخاندنی جەمهورییەتی کوردستان، بەڵام ئەوانە چەند ئەڵقەیەکی زنجیرەیەکی‌تری رووداوەکانن کەسەرەنجامی رووخاندنی جەمهوریەتەکەی مەهابادن.

جگە لەوە گەلێ نهێنی ناو شەڕوپێکدادانەکان دەخاتەڕوو، کەبێ بەڵگەو بێ‌گەیشتنە راستییەکان، بۆچوونی هەڵەیان لەسەر دەخراوە، بەڵام میرزا مەنگوری بەپشت بەستن

بەگـەلێك بەڵگەنامـە لەگـەڵ هاوژیـانی خـۆی لـەناو رووداوەکـاندا کەبـەحوکمی کـارو جێگەکـەی راسـتەوخۆپێوەندار بـوو بـەو رووداوو شـەڕوپێکدادانانەوە، قسـە دەکـاتو بۆچوونـەکانی خـۆی دەردەخـات. کەلەوانەشـدا پێدەچێـت نووسـەر پـەنای بردبێتـە بەرمانەوەی زانیارییەکان لای بەحوکمی ئەوەی خۆی زوربەی هەرەزۆریانی دارشتبوو.

لەم بەرگی دووهەمەو لەناو ئەو باسە گرنگانـەی کـەئاوڕی لێ‌داوەتـەوە، مەسـەلەی گفتوگۆی نێوان مەهابادو تارانە، چارەنووسی بارزانی رەحمەتیو هێزەکەیو ئەفسـەرانی هاوبەش لەکۆمارەکەدا بەسەردەکاتەوە کەچۆن دووچاری هەلومـەرجێکی سـەخت بـوون. چۆن بەرەنگاری کۆسـپەکان بـوون، لەمەشـدا ئـەوە لـەبیرناکات کەهەڵـەو بۆشـاییەکان بەسەر بکاتەوە، تا بەناچاریی روو لەیەکێتیی سـۆڤیەت بکـاتو لـەرێبازێکی سـەختدا بگەنە ئەوێ.

یەکێك لەکارەسـاتەکان کەسـەرەنجامی رووخـاندنی جەمهوورییـەتی کوردسـتان بـوو لەسێدارەدانی پێشەوا قازی محەمەدو هاورێکانی بوو، نووسـەر چـەند تیشـکێك دەخاتـە سـەر ئـەم لایەنـەو هەڵـەکانی سـەرکردایەتی کۆمـار دەستنیشـان ئـەکات. دیسـان رووداوەکـانی هـاوپێوەند بەلەسـێدارەدانی تێکۆشـەرانی هاوبـەش لەخـەباتی پـیرۆزی کوردایەتیو جەمهوورییەتی کوردستاندا باسدەکاتو لەگـەڵ زۆر لەباسوخواسیی تـری گرنگدا.

ئەوانـە چـەند نمونەیـەکی گرنگـی نـاو بیرەوەرییـەکانی ئـەم بـەرگی دووهەمـەی (بەسەرهاتی سیاسیی کورد)ە، کەبایـەخی مێژوویـی بەرهەمەکـەو رۆڵـی باشـی مـیرزا محەمـەد ئـەمین مـەنگوڕی دەردەخـات، چ وەك هاوکـارو نووسـەر لەفەرماندەییەکـەی جەنـەراڵ حەمـە رەشـیدخانو دارێـژەری نووسـینو نامـەکانی خـان، وەچ وەك نووسـەرو بەسـەرکردنەوەی رووداوەکـان لـەناو بـیرەوەریو یاداشـتەکانیدا، هەرچـەندە میتـودی نووسینەکانی میرزا محەمەد رێبازو شێوە ئەکادیمییەکەی بەخۆوە نەگرتووە، بـەڵام بـاشو بەسەلیقەیەکی لێزانانە باسەکانی پۆلین کردووەو لەسەریانی نووسیوە، بۆیە ئەم بـەرگی دووهەمە وەك تەواوکردنی بەرگی یەکەم جێگەی خۆی لەناو سەرچاوەکانی کۆمارناسیدا ئەگرێتو کەلێنێکی بۆشاییەکانی ناو کتێبخانەی کوردی پڕدەکاتەوە.

خەتی أیچیو میرحاج

لـەعینی وختـا ٥٠٠ نفـری سـربازی مجـهزی شاهنشـاهی بەیارمـەتی دو تـانك بـو هلگرتنی خەتی حصاری بینی سقزو بانه هجوم ئەكەنـه سـەر پوستەكانی میرحـاج لـه رێگاكانی أیچیدا.

بەڵام لەبەرئەوەی كەمیرحاج خندەقی قوڵو پانی لەسەر رێگای تانكەكان هلقندبـوو وچند نفراتی كه لەتقاندنی دەنمیتی ضدی تانك وەستا بـوون خستوینه سـەر ئـەوچاڵو خندەكانە. هەتا نهایەت تانكەكان نیان توانیبو لەچالەكان بپرنەوە. ولـەدوای شـەریكی زور سخت لگل ئەو ٥٠٠ نفرەدا میرحاج انسحاب اكات بـۆ كیـوی كرویشـكه ومرخـذ لەترسی ئەوەی نەوەكو لەمامـەشەوە هیزی دوژمن محاصرەی بكات تقریباً سعاتو نیویك لەریگای عام دوركەوتبووە. چونكه لەو وختەدا خبر وەرأگرن كەكیوی مـامشاه كەوتوتـه دەسـت ایرانیـەكانو هـیزی مصطفیخوشـناو ئـەو (تەپولكـە) اهمیتدارانـەیان واز لیهیناوە.

شەری هیجانان احمدخانی خلیل خان

لەعینی روژا هلگرتنی خەتی محاصره كراوی بینی سـقزوبانه ٥٠٠ نفـری سـەربازی سواره پەلامـاری هیزی فیضاللهبگی ئەدەن لەدیی خیـدەر-قشـلاخی قـاچی-هیجانـان بەلام لەبەرئەوەی كه احمدخانی خلیل خان لەسەر طلبی عمرخانی شكاك رۆژیـك پێـش حادثـە-بەناوی تفاهم وریكی لگـل أغایـانی سلطان پنـاه ویحیخـان وحمـەعلی خـان وامینخان كەس نزانی گلباخی واجلال وحمەعلی فیضـه لەرۆسـای گلبـاخی وتیلكـو-ئچیتەدی (تاویشه) لەمنطقەی سرشیوو گەوره قەلا-درگا سـلیمان-تالەجـەر وكالـەتی فرمـاندەی جبهه تسلیم بەاحمدخانی شجیعی اكری. كەمعاونی فرمـاندەی نـاوبراو ئـەبی. وسركردەكانی لشـكری فیضاللـه بگیـش لـەو وختـەدا عبـارەت ئـەبن لـه أغایـانی-عبداللهخـانی سـهام تیكـانی تەپـه-وحمـەخان سـهام وحمـەخان سـرتیپی آخ جیـوان-وهمزأغای جهانگیربگی-مجیدخانی باخچه وسعیدخانی دادخواه-حمه رحیم خان دادخـوا وسلیم خانی قازلیان وكریم خانی شجیعی وحمەخانی دادخواه. عباس خانی سـرتیپ آخ جیوان امیرخانی كوری جیـهانگیر بـگ، آورحمـان خـان احمـد خـان سـالارو أغاعباسـی مرزبان-ناوان.

ئەجا لە کیوانی پشتی خیدەر وبهنام دوژ سەربازەکانی ایرانی پیش ئەکەون لشکری فیض‌الله بگی زور شەپرزە ئەبن.

بەلام لەکیوی پشتی خیدەره کەمشهوره بەگویزان- احمدخان شەریکی زورمەردانەو قارەمانانە لگل هیزی دەولەتیدا اکات‌و ئەو لشکره زوره رائەگری. هەتا احمدخانی خلیل خان دەفریا ئەکەویتەوە.

شەری خەتی سنتەو صاحب‌و طاهر خان

لەعینی روژا لشکری شاهنشاهی بەدو تانگ‌و ٥٠٠ نفرەوە لەاطرافی دی (تیزآوا ولکزی‌و کریم آوا-هجومیان کرد بو سەر لشکری طاهرخان ونوری‌بگی عباسی نژاد. وئەوانیش لەوجبهەیەدا بەرنگاری شەریکی زور بەسامیان کردبو.

جنگی میرەدی‌و مجیدخان

لەهەمان روژا ئەو لشکره گەمارودراوەی میرەدیش لەسەر ئەو پروگرامە کەروژی پیش تر بەهوی فروکەوە پی‌یان راگەیشتبو. هەرشەو بەریگایکی چەپك‌و نهینی گریدا دینە دەرەوە. سەربازەکان لەچومی میرەدی بەبی‌خشە ئەپرنەوە دینە سەر دابەزگای اوردوی بانە لەدی تموتەدا هەر بەو شەو لەکیوانی-چراخ ویس وتموتەکون وکندە سورە- لەبردە رشانی‌و پشتی آوای تموتە-خویان دا ئەمزرینن وکەوکوژی بو لشکری أغای مجیدخان دائەنیشن.

لەووختەدا کەئەو سەربازانە گوی‌یان لەتقەی توپەکانی بهنام‌دوژ ئەبی. ئەمانیش هەل ئەکوتنە سەر هیزی تموتە ومیرەدی. وشەریکی زور سامداریش لەوناوچەو ملبندەیە دا روئەدات أغای مجیدخانی حەمرشیدخان زادە لەداخی لومەو دل گەرمی‌و سەرنەکەوتنەکەی جاری پیشوی لگل أغایانی حسن خانی بداقی‌و عیمان أغا-کریم أغای کوندەلان ومامندأغا وعبدالله أغا وعلی أغای بلەجر وفارس أغای بلەجر ومینەقارەمان وعلی حاجی عطار ومحمد أغای شقویض ومحمد وحسن جوانمردی. مقاوەمەت وجنگیکی زور مردانە ئەکەن لومەو تانوتی جنگەکەی میرەدی بەخوینی ایرانیەکان ئەشونەوە.

نهایتی ئەو جنگە بەشکانی ایرانیەکان وکوژرانی ٩ نفـری سـەربازو ٤ نفـری اسـیر وگیرانی ١٥ تفنگی برنەو ٦ هەزار فیشكو یك رەشاشو یك دزگای هلیوگـراف دوایـی هاتبوو گرابوونەوە بو ناو استحکاماتەکانی خویان لە مخفری ناوبراوی پیشـویانا. بـەلام متأسفانە ئەمانیش قارەمانی ئـەو معرەکەیـەیان شـهید کردبو کـەناوی (محمـد أغـای شقویض)بو یکیك بو لەخزمانی أغای حسن خانی بداقی.

موفقیەتی جنگی مامشاو أیچیو هیجانانو ریگای صاحبه

لەنتیجـەی جنگـی ئـەو روژەدا-مصطفـی خوشـناو مجبـور ئـەبی بەانسـحابی لشکرەکەی لەکیوی مـامشاه. وبەکوژرانی-٥٠نفر سـەربازی ایرانـی وبریندارێکـی زور. وشکانی یك تانك وشکانی یەك گیارە وگیرانی ٢٠ صندوق فیشك وگیرانی ٦ رشاشـی گەورە وبچوك و١٠ تفنگ وزخائریکی زوری جنگی نهایـەتی جنگـی مامشـاه هیـنرا. بـەلام داخـی گـرانم کـەقارەمـان ولیـدەری لشـکری بـارزان أغـای (کبتـان خوشـەوی-بەگولـەی رشاشـی طیـارە شـهید اکـری و١١ نفـری کـەش لەلشـکری کـاك مصطفـی برینـدار اکریـن بـەبرینیکی سـوك وکـاك مصطفـی خوشـناو خوشـی برینـدار ئەبی.وبەخسـاراتی نـاوبراو گـردی مامشـاه کەوتـە دەسـت دەولـەتی ایـران. بەمسـافەی نیوسـعات لشـکری دیمکـرات لەسـقز دورکەوتـەوە. ولەجبهـەی میرحـاج وآیچیشـەوە. تانکیك پنچەر اکری وچوار نفری سرباز ئەکوژرین.

ولەجبهەی هیجانانا احمدخانی شجیعی مقاوەمەتیکی زۆر پیاوانە لگل ایرانیـەکان اکا. لشکرە شکاوەکەی أغایانی مجیدخانی باخچە وحەمەرحیم خانی دادخـواە ئەگیریتـەوە بو دواوە. واحمدخانی خلیل خانیش بەتقـەی توپەکانـەوە ئەگریتـەوە بـو نـاو لشـکرەکەی خۆی وبـەفریای شـەر ئەکـەوی وایرانیـەکان بـەکوژرانی ٦ نفـری سـەرباز ئەشـکینی وفضیحەتیکی زور سخت بەسەر فرماندە سرهنگ مختاریو مظفری دینی. بەلام لەو جبهەیەدا ایرانیەکانیش دو اسپی لشکری فیض‌الله بگی ومـلا محمـد نـاویکی ریـبوار ئـەکوژن. ولەجبهـەی طاهرخانیشـەوە. دونفـری سـەرباز ئـەکوژری بـەلام لەلشـکری دیموکرات تلفیات نابی.

انکار ناکری ئەو شەرە شەریکی زور عظیم وواسع بو. ودیسان هەرئەو شەرە دەری اخا کەعشایرەکانی کورد لەفنونی جنگا دەستیکی زور بالایان هیە. کەئەو لشکرە بی

چکو بی فیشکه لەومدەتە زورەدا برامبر بەو هەموو سەربازە مجهزانەی دەولەتی توانیویانە بەرهلستی بکەن ولەنتیجەشا بەبی کوشتار وخساراتی خویان گرەوبرنەوە.

انکار ناکری کەهیئتی تصلیحی سەربازی ایرانی لەو وختەدا زور نقصان بووە. اگر ضباطی قدیریان لەناو ئەو لشکرە زورەدا ببوایە هەر ئەو روژە ئەیان توانی ریگای محاصرەکراوی بینی سنە وسقز وبوکان وسقز وسقز وبانە لەهەمو لایکەوە پاك بکەنەوە.

بەلام اثبات بو کەرئیسی ستادی أرتشی کلی ایران رزمأرا وفرماندەی لشکری (٤) سنە أغای همایونی بقدەر فرماندەکانی بارزانی وفرماندەکانی عشائری عالم نەبوبن بویە ئەو جنگەیان نەبردوتەوە.

أگر هیزی ایران ئەو قوەتەی تنها بو خەتی مامشاە- ملقرەنی- ألتون- سرا- بوکان توجە کردبایە هیزی دیموکرات لەو خەتانەدا دفاعیان بو نەاکرا زوریە أسانی سەرایان بو اگیرا وبەسوکی ئەچونە بوکانەوە.

اجا بەطبیعەت لشکری دیموکرات لەهەمو لایکەوە. اکشایەوە بو جهاتی مهاباد ودیبکری وناوگەورك ولەخگی قیادە بیخبر ئەمانەوە بەحالاتی منعزل بلاوەیان پی اکرا.

بەلان خطەی غلطی ایرانیەکان ئەوەبو کەئەو ٣ هەزار نفرە مجهزەی بر بر کرد بو چوار خطی رئیسی گرتبو بەرنظر. وئەو چوار خەتەش بەیك هلمەت نهایەتی پی نەادرا. واگەر هەرواشی اکرد حق وابو هیچ نەبوایە دو ٣سی روژ دەوامی لسر مقاوەمەت وهلمت دان بکردایە بی فیشکی وبی موارادی جنگی بەطبعەت لشکرەکانی دیمکرات اشکان. هەر لەجهتی مامشاە اگر مصطفی خوشناو ئەو ٢٠ صندوقە فیشکەی چنگ نکەوتایە. نەیان اتوانی شەربکەن. دمیك بوو دوایی فیشکی دیمکراتیەیان هاتبو. اگر هیزی تموتە ئەو فیشکانەیان چنگ نەکەوتایە ناچاری تەرکی مقاوەمەت ئەبون. ئەگەر لە بەر بیفیشکی نبوایە فیض‌الله بگیەکان هەتا شاری سقز ایرانیەکانیان راوئەنا.

لەنقطەی دوهەما ئەولشکرانە هیچ یان ارتباطیان لگل قیادەدا نەمابو. قیادە وای ئەزانی هیزی دەولەتی دەمیکە گیشتوتە بانە. چونکە لەدوای شەوو روژیك تقریری موفقیەتی هیزەکان لەهەمولایکەوە داباریە مقری فرماندە.

ئەوشەرە لەروی مقدەرەتی عشائرو كفايەتی تجهيزاتو وسـائلی جنگـی دیمكراتـەوە دوايی نـهات. بلكـو لەبـەربی نظـامیوبی روحـی افسـرانی هـیزی شاهنشـاهی أزادی خواهەكانی كوردو ئەو سەركەوتنو ناوبانگەيان چنگ كەوت.

دسائسی عشائرەكان

لەگەرمەی ئەو شەرە بەهيبتـەدا لشـكری عمرخـانو كـاك الله أغـای حسـين أغـاو خضـر أغای گلولانو حمەی حسـين أغـا بەدسائسـی أغـا صـالح سلطان پـەنا اقنـاع كرابون كەلسەر ريگای حرەكات دوربكەونەوە. وعـمرخانيش وعدی ٧٠ هەزار تومـانی لسرهنگ همايونی ورگرتبوو لەأيچی ملاقاتی يكتريان كردبـو. كـەريگای تيـپربونی لشكری ايران بداتو كنارەگير بی. ئەمانيش بەونـهادە مختتانەيانـەوە أغـای احمدخـانی خليل خـانی لاوی سـەربەرزو قارەمـانی هـەمو سـەر راسـتیو دلپـاكيك اخفـال كردبـو كەبەناوی ريك كەوتنی ئەو أغايانەی كەلەموپيش عرچ كرا بچيتـە منگقـهی سەرشـيو وخورخـرە. فعـلاً لـەرووپكی دلپاكانـەوە قبـولی داوەتـی عمرخـانی كردبـو. فلسـفەء چونەكەشی تنها ئـەوەبو كەئـەو روژە حرەكـات دەسـت پیاكری أغـای احمدخـان لـەناو لشكرەكەيا موجود نەبی. چونكە ئەيان زانی احمدخان لـەو شـخصانە نيـە بـەرامبر بـەم نوعە لشكرانە دابچلەكی ولەوانەش نيە بەپارە اخفال ببی.

عمرخان هەرچندە ئەو روژە شـەری نـەكرد بـەهيوای ئـەوەی ٧٠ هـەزار تومانەكـەی بدريتی. بەلام ايرانيەكان لـەپاش يأسـی ئـەو فكـری محـاصراتی ريگاكـان خيانەتەكـەی عمرخانيان أشكرا كرد وهيچ پارەيكی اواشيان نەدابويی كەلايق بی بەو اتفاقە.

عملياتی حمە رشيدخان لەو جنگەدا

حمە رشيدخان لەپاش ئەوەی كەچاوی بـەهيزی مصطفـی خوشـناو ئەكـەوی كـەزور لەژير ضغطـی عدودان- ملاقاتی بكر أغا ونوری احمد طـە اكـات. كـە(٢) صنـدوق فيشكی احتياطی خويان لگل ١٠٠ نفرا بو مصطفـی بنـيرن بـەلام لەترسـی سـوئی عاقبەتی خويان ئەمانيش ناويرن فيشك ونفراتەكانی خويان لەخويان دوربخەنەوە.

اجا لەسەراوە حمە رشيدخان نوسی بو بوكان بو فيشك،فرمـاندەی هـيزی بوكـانيش هەر ١٥٠٠ فيشـكی لاهـەبو بـوی نـاردە سـرا. ولـەعينی وختـا حمەرشـيدخان حـاكمی

سیاسی جبهە- أغای ژیبحی-زور بەپلە ناردەوە بو سابلاغ بو فیشك. بەلام لـەپاش ٤٨ سعات ٣٠ هەزار فیشك بەهوی مایور خیرالله- ناوی بـارزانی گیشـتە سـراو نیرەرا بـو لشکر... وغیری ئەوەش حمە رشیدخان ترتیباتی عقبەنشینی دامەزران لەکیوەکانا.

اجا حمە رشیدخان لەنەبونی فیشكو وسائلی جنگی لەجبهەدا سەرزەنشـتیکی دورو دریژی بۆ قاضی محمد نوسی بەژمارە ٦٤٠ وروژی ٣٢٥/٣/٢٥ ولـەوختیکا کـە حمـە رشـیدخان راپـوری حرەکـاتی جبهـەکانی گیشـتی. لـە انسـحابی میرحـاج بـو کـەلی کرویشکەر زور متأثر بو. فوراً نوسراویکی بو میرحـاج نوسـی. کـەمن هیـچ وام لـەتو رانەئـەدی کەبـەو وینـە شرە بچکولانانـە خفضـی حمیت پیـدا بکـەی. بـەبی کوشـتن استحکاماتی آیچی بو دوژمن بجی بیلی- پیویسته هەر ایسـتا بگریتـەوە بـو جیگـای پیشـوت وفعـلاً میرحـاجیش بگیشـتنی نوسـراوەکە اگریتـەوە بۆ آیچـی بـلام لـەدوای گرانەوەی حمە رشیدخان بوعیراق میرحـاجیش بـەو قضیـەی انسـحابی لشـکرەوە متـهم کرابو. گوایا ئەویش پارەی لەایرانیـەکان وەرگرتـوە بویـە تـەرکی اسـتحکاماتی آیچـی کردوە.

جا لەسەر ئەو موضوعە حکومەتی قاضی محمد ثقەی عسـکرییان لـەمیرحاجی کپ کردبووەوە هەتا نهایەت لەتەوریز کردبویان بەمأموری استلامی زخـائری لشـکری بارزانی.

نقصانیەتی دیمکرات

ئەگەر لەو وختەدا بارزانیەکان فیشكو تجهیزاتی تـەواویان ببوایـە. ولـەژیر قیـادەی أمریکی خویان بونایە. هەر ئەو روژە سقزیان ئەگرت. چونکە ایرانیەکان شەپرزە بوبون. ولەعین وختیشا أزادی خواهەکانی سقز احضـار اتی خویان کردبو بو ثورەو حرەکاتی داخلی- أغایانی دەباخی- وحاجی عبداللـه بانـەی (ودەسـتەی حـاجی مجیـدو جـلالیو حجازی- لەدەرگای انتظار راوەستابون.

بـەلام سـەرچاوەی غلطـی ئـەو حرکاتـە هـەموو آمـالو موفقیتیکـی کـوردی دورخستەوە. هەتا وختی کەحمە رشید خان لەجبهەی مامشاە ئەگریتەوە لگل بکر أغـاو نوری احمد طـە اتفاق اکات کەهەر ئەو شەوە ئەو دولکە بچنـە سـقزەوە واحتـلالی سـقز

بکەن هەر وختیك کەزانیان لشکری ایران چوتەوە ناوشار. بەلام أغایانی ناوبراو لەبەر تفرەقەی ناوخویان نەیان توانی بو تطبیقی ئەو پروگرامە بکەن.

قاضی محمد لەجهتی تسلیح نکردنی لشکرەکەی ونەناردنی فیشکی احتیاط بو جبهە بەمقصر ازانری لەرغمی ئەوەی کەهەمو نفریکی سابلاغی بەدەمانچەو تفنگو تماتیر تجهیز کرابون. هەتا کچەکانی مکتب بالعموم بەدەمانچەو تماتیر آرایشت کرابون. کەچی ئەو هەمو لشکرو عشائرانە بەبی سلاحی تازە هاتبونە کایەوە. قاضی محمد زور بەغلط چوبو کەوای ئەزانی کچو کورو پیاوانی سابلاغ بو ورگرتنیاستقلال کافین ولای وابو لەروژی قەومانا ئەمانە لەشاری سابلاغا حربی خندەقی بو ئەکەن وعشائرەکانیش هەلّ دین. قاضی محمد وای ئەزانی کەکچەکانی سابلاغ وکو کچە روسەکان لەستالین گراد-ا ختیاری شەری پنجرە وسەرخان وژیرخانی بوئەکەن. کەچی بالعکس لەروژی تسلیم بونی تەوریز، هەرچی کە قاضی محمد پیی ئەنازیو بەجیگای روژی قەومانی ازانی تفنگو دەمانچەکانیان لەمزگەوتان فریدا ویا بەسەر قاضی محمدیاندادایەوە. ویا بەپارەیکی زور هەرزان فروشتیان ویا تسلیم یان کردەوە بەحکومەتی ایران. وجبهەی تاخت وتازیش لەبەرفیشکی وبیچەکی هیچ مرامیکی چنگ نەئەکەوت.

رفعی حصاری مرکزەکان

لەسەر موافقەتو اشارەتی تاران روژی ٢٦/٣/٣٢٥ قاضی محمدو حاجی بابەشیخو ملا مصطفی ونانەوأزادەو کبتان سعیدزادە ووهابی بلوری وزیر داخلیەو رئیسی ئیتەی مرکزی- هاتنە سەراو لەعینی روژیشا رئیسی ستادیأرتشی ایران (رزمأرا) واردی سرا کرا لەبینی هەردولا اتفاق واقع بو کەریگاکان أزاد بکەن بو تیپرکردنی نیروی ایران. بەشەرتی افرادی مسلحو چەكو کرستەی جنگی بەری نکری بەو ریگایانەدا. ولەلاین هیزی دیمکراتەوە لەهەموو مخفریك تفتیشی ئەو ماشینانەی حکومتیە بکری.

حاجی علی رەزم أرا-دەستوری دا بەحمە رشیدخان کەبچی پوسطی میرەدی وەریگری ونفراتەکانی مسلحاً تسلیم بەسقز بکاتەوە. لەسەر ئەو نوسینەی کەرزمأرا داویە بەفرماندەی پوسطی میردی حمە رشیدخان لەسەر موافقەتی قاضی محمد

روژی ۱/٤/۳۲۵ چو بو دی بلەجر- بو تسلیم کرانی ئەو گفرە. مخابرەی لگل سرهنگ غفاریدا کرد. سرهنگ غفاری وەلامی دابووە لەبەرئەوەی کەمن هیچ امریکم پی نکراوە ناتوانم تسلیم ببم. ورزم‌آراش گەرایەوە بۆ تاران‌و قاضی محمدیش بۆ بنای مژکرات لگل ایرانیەکانا روژی ٥/٤/۳۲٥چو بو تاران. ولەهەموولایکیشەوە خواربار بو سەربازەکانی ایرانی تی‌پەر کرا.

لەهەموو شتیك سیرتر ئەوەبو کە قاضی محمد لەسەر تشبساتی ایرانیەکان لشکری شکاکی اذن دایەوە. کەچی لەعینی روژا کەمصادفی ٦/٤/۳۲٥ أکات. لشکری دەولەتی ایران لەژیر فرماندەی سروان منصور پورا- چو بو جیگای لشکری شکاك لەخرخرەو سرشیو وملەوروستمان انجا لەوزارەتی جنگەوە قەراردرا کەجیگای لشکری شکاك بە لشکری بارزانی‌و بانەی پر بکریتەوە.

هیزی فیض‌الله بگی لەهیجانانەوە نیرەرایە جیگای لشکری طاهرخان ونوری‌بگی عباسی نژاد ومحاصرەی اطرافی بانەشی هلگرت لشکری بانەی هینایە اطرافی سقز.

فرماندانی خوارەوە کەعبارەت بون لەمحمد امین خانی قادرخان زادە ومجیدخانی حمەرشیدخان زادە وقادرخانی ارمردە ونصراللەخانی روستمی‌و عبداللەبگی نیجنە وحمە صدیق‌خانی سلیمان‌خان. واحمدخانی فاروقی ومحمد أغای جوانمردی ورسولی محمودی. وحمە رشیدبگی بلەکی- لەلاین حمە رشیدخانەوە احضاری سەرا کران. انجمنیکی اتحادی یان تشکیل کرد. لەو انجمنەدا فرماندانی ناوبراو سویندیان بو أغای حمەرشیدخان خوارد کەهەتانهایەت خیانەت لگل قاضی محمد ونیروی دیمکراتا نەکەن. منیش بەو مناسبەتەوە لەروژنامەی ٦٨و٦٩ کوردوستان بەتفصیل خطبەی ئەو فرماندانەم نوسیوە. ولەعینی وختا (حمەخانی محمودخانی کانی سانانیش) لەسەر اعتمادو قناعەتی حمە رشیدخان بەدەستەیکی مناسبەوە التحاقی بەحمە رشیدخان کرد بەاحتراماتیکی زورەوە نیرەرایە سابلاغ. و هەتا نهایەت لەسابلاغ لەژیر عطفی قاضی محمدا مایەوە.

سوتانی نانەوا زادە

لەروژی ۲٥/٤/۱۳۲٥ معاونی سیاسی وزارەتی هیزی کوردوستان أغای پات پولکونیك نانەوا زادە- کەبەصفەتی حاکمی سیاسی لەسقز دائەنیشت. ومسؤلی

سوتانی نانەوا زادە

لەروژی ۱۳۲۵/٤/۲۵ معاونی سیاسی وزارەتـی هـیزی کوردوستان أغـای پـات پولکونیـك نانـەوا زادە- کەبەصفـەتی حـاکمی سیاسـی لەسقز دائەنیشت. ومسـؤلی مذکراتی بینی دەولەتی ایرانو قاضی محمد بو لەعینی وختیشا مفتشـی بـەری‌کردنی خواریاری ایرانیەکان بو بو سەرپەرشتی جبهـەی سەردەشت بـەطیارەی دەولـەتی ایـران لەسقزەوە چوبو بو سەردەشت. لـەعودتیا لەکـەلی خـان-لـەأقاری گردنـەی دی-سـونج-طیارەکـە گـری ئـەگریو لـەو أسمانـە بـەرزەدا ئـەولاوە نیشـتمان پەرسـتو فداکـارە پـر ماریفەتە- أگری تی بەرئەبیو بەبی کومەگیو هاوار هەر لەو أسمانە بەرزە گیانی پاکی تسلیم بەفرشتە رحمت ئەکا.

حقیقتـاً نـەمانی ئەوگنجە بـەحمیتو فداکـارە تـأثیریکی زوری کردەسـەر گیـانی دیمکراتیەکان. واسفیکی زور گەورەی بـو هاوبـیرانی أزادی خـواە بەجی‌هیشـت. چونکـە بەمعنای کلیمە أزادی خواهیکی شازو هلکەوتو بو.

چول کردنی جبهە

روژی ۳۲۵/٤/۲۷ قاضـی محمد لەتارانەوە واردی سابلاغ بـووە. وحمـە رشیدخانی جلبی سابلاخ کردو دەستووراتی بلاوەپی‌کردنی لشکرەکەی پی ابلاغ کرد لەسـەر ئـەو قراردادەیەی کە لەوەختی خویـا عـرض کرابـو وبەبلاوبونـەوەی ئـەو خـبرە. أغـا صـالح سلطان پەناە لگل سروان منصور پوردا. هجوم ئەکەنە سەر حمـە صدیق‌خـانی سـلیمان خانی جاف. وحمە صدیق خان تەوانای مقاوەمەتی نابی- دگاگا- ئەسوتی‌نی وهلدی‌تەوە بو عراق.

حمە رشیدخانیشی لەتأثیری أزادکرانی ریگای ایرانیەکانو لەداخی بلاوە پی‌کردنی لشکرەکەی. وتأسفی بی انتظـامی تشـکیلاتی ئـەو کوردوستـانەی کـە قـاضـی محمـد پیکی هیناوە لەروژی ۳۲۵/٥/۱ استقالەی تقدیم کرد. بەعبارەتی خوارەوە.

استعفای حمە رشیدخان

بو وزارەتی هیزی بەرزی ملّی کوردوستان

لەحالی حاضرا لەغیراز أشتیو مسالمەت هیچ شتیکی خطر لەکوردوستانی مهابادا مشاهدە ناکەم. لسایەی لطفو مجاهدەتی بەرزی پیشەوای محبوبمان لەهەموو جهتیکەوە کمالی امنیتو أسایش بەرپایە. لەبەرئەوەی کە مدەتیکە بەهوی لشکرکەشی وجبهە پرستی زحمات کیش بووم تقریباً جودم عارضی کسالەتو بیهیزی بووە فعلاً محتاجم بەمدەتیك فراغەتو استراحەت. جابەومناسبتەوە استرحام لەمراحمی بەرزتان داوا ئەکەم. بعجلە فرماندەیك بو نظارەتی کارو فرمانی رەسمی لەجیگای من تعین بکەن. واعتباراً لەم رووە. بەنظری اعتبار تەماشای استقالەکەم بفرمون. ایتر بژین بەبەرزی کوردوستانی مەزنو پیشەوای محبوب.

١٣٢٥/٥/١ محمد رشید قادرخان زادە

فرماندەی هیزی بوکان ومنطقەی سقز لەسرا

وەزارەتی کوردوستان

ژمارە ١٣٠

روژ ٣٢٥/٥/٣

بوجنابی ژنرال مایور محمد رشیدخان قادرخان زادە

وەرامی برواری ٣٢٥/٥/١ جنابت وادەگەینی لەحسنی نیەت وفداکاریکی کەتا ئەورو بەفەرجت داوە. وزارەتی هیزی کوردوستان معظم بیاندازە سوپاسو تقدیرت لیدەکا. وامید اکری لەسەر غایەی مقدەس زیاتر فداکاری بکەن. وفرمووبوت لەکاتی انجامی وضیفەدا وجودم خستە بووە ومحتاجی استراحەتم ئەوا عجالتاً ئەوراد خوازەتان لی قبول کرا. ایتر موفقیتت لەریگای مرامی مقدسدا لەخوا داوا ئەکری.

ژنرال سیفی قاضی

سەرپەرشتی نگهبانی کوردوستان

اجا حمە رشیدخان لەهەمەرولایکەوە دەرگای اتهام وفرحەتی رقیبەکانی لەرودا کرایەوە. هینتی کەعبارەت بون لە أغایانی (حسین فروهر وعلی ریحانی-بو بازجویی هیندی تحقیقات وتفتیشی راپواری مفسدان هاتنە سرا. لەپاش تەواوکردنی تحقیقاتیان معصومیتی حمە رشیدخانیان بەچند شکل بو دەرکەوت. اجا حکومەتی قاضی محمد کەوتە سەر تلطیفی حمە رشیدخان بو مانەوەی لەایرانا.

بەلام لەبەر اوضاعی هەرج و میرەج حمه رشیدخان نظریەی دەرحق بەم حکومتە گوڕابو واعتباری بەقاضی محمد وهێنتی کاربەدەستان نەمابو. جابەو مناسبتەوە ئەی ویست لەخارجی نفوذی قاضی محمد لەایرانا مەرکەزیك بو خوی دروست بکات. بەومناسبتەوە لگل ایرانیەکانا لەژێرەوە درگای مخابراتی بواسطەی شیخ جلالی نقشبندی خانقا کردەوە.-دونوسراوی رزمأرا-تان لەم خصوصەوە بعرض اگا

أغای محمد رشیدی قادرخان زادە

هەتا پیش ملاقات لەسەرا فکری من برامبر بەتو نوعیکی تربو. بەلام لەپاش چاوپیکەوتن تان. لەسری احساسات وافکاری تو گیشتم کە بەکلّی مخالفی ئەوە نیە کەمن فکرم لی ئەکردەوە. حمیمیتی تو بجدّیکی زور تقدیر اکری. لەبەرئەوەی کەمن لەتاران بواسطەی مذکراتی قاضی محمد تأخیربوم بەلازمم زانی نظریەی خوم بەتو رابگەینم.

زور مائلم کەایشم لگدا بکەی وبو هەمکاری من نزیك ببیەوە. ایران امرو ضرورتیکی زوری بە هەمکاری تو هیە ومن شخصاً بو ئەو جهتە لە تلاشام. لەملاقاتی دوجاری تودا زور زور خوشوقت بوم. بو خذمتی ایران حمیمتی قلبی تو بەلازم ازانری.

ئەوا لسر تشبپ ورجای تو (علی جوانمردی) لەکوردوستان مرخص کرا. راجع بەقضیەی پوسطی میرەدی لگل قاضی محمدا مذاکرە کراوە کەهیچ مداخلەیکی نکری. وبو قسمی اختلاط وهاوکاری لگل سەرتیپ همایونیدا. یا خوت یا کوریکی خوت ئەبی ملاقاتتان ببی. درگای ارتباط ولیك نزیکی بەیکەوە بکەنەوە. ولەغیراز چاکە ومحبت لەشخصی من انتظاریکی ترتان نەبی.

۱۱/٤/۳۲٥ رئیس ستادی أرتش-سرلشکر رزمأرا

لەبەرئەوەی کەحمە رشیدخان لەو رودی ئەو نوسراوی رزمأرایەدا فرماندەی جبهە بو. بەخیانەتی ازانی کەهیچ گونە اهمیتك بەو وینە تلطیف ودلنوازیە بدات بو شخصی خوی جوابی ئەو نوسراوەی بەعبارەتی خوارەوە بو رزمأرا نوسیوە بەشیوەیکی امسال رەسمی.

جنابی رئیسی ستادی أرتشی ایران سرلشکر رزمأرا

مقابل بەنوسراوی ۳۲۵/٤/۱۱تان جداً تشکری احساساتی بەرزو بیری أموژگاریو یك گیانی هاوجنسیو هاومیهنیتان ئەکەم لەبەرئەوەی کەخانەوادەی من پدراً بر پدر. ئەو مرحلەی نیشتمان پەرستیو أزادی خواهیەتەیان تعقیب کردوە. منیش بەواجباتیکی ارثی پدری ازانم کەهەتا نهایەت طەی ئەو مسافەیە بکەم. وطلبی هاوکاریو هاومیهنی من لە تو تنها ئەوەیە کە بو هدەفیکی أزادیخواهی ابدی ونهائی ایمە اشتراك وکومەگی بکەن. وبەو ناوەوە من حاضری هامگیانی وبرایەتی ایوە ابم.

ژنرال محمد رشید قادر خانەزادە

۳۲۵/٤/۱٦ فرماندەی هیزی بوکان وسقز لەسرا

بەلام لەدوای ئەوەی کە لەوظیفەی جنرالی استقالەی قبول کرا بواسطە احمدخانی خلیلخانەوە بو اتصال لگل ایرانیەکانا. شیخ جلالی نقشبندی وادار وأگادار کرا. کەاتصال لگل سرهنگ همایونی ورزمأرادا پیدا بکا بو تنفیذی ئەو قراردادانەی کە لەوختی خویا بعرضم گیاندن.

ئەوا نوسراوی دوهەمی رزمأرا لەخوارەوە ئەخوینەوە.

أغای محمد رشیدی قادریخان زادە

نظر بە موضوعی تخلیەی بانە لەقواتی دەولەتی شاهنشاهی دەستوراتی کامل بە سەرتیپ همایونی دراوە. وجنابی شیخ جلالی نقشبندی بەم وەسیلەوە عازمی ئەو طرەفە أبی. لەمنطقەی بانە انتظاربکەن تاکاری ناوبراو قریباً خاتمە وەراگری.

رزمأرا

۳۲۵/٥/۱٥ رئیسی ستادی أرتش- سرلشکر

بەلام لەبەرئەوەی کەحمە رشیدخان بەصورەتی قطعی اعتمادو باوەری بەقولو استنادی ایرانیەکان نەبو. ئەو وینە مخابراتو توعیدانەی بەشتیکی مزەخرەف تلقی اکرد مجبوراً بەتأریخ ۱۰ أبی ۱۹٤٦\۲۰/٥/۳۲٥ لەدی سیران بن ملاقاتی سید علی حجازی-مدیری پولیسی قوەی سیاری بافستیانی-کردو بەشروطی شفەوی نهینی اتفاقیان کرد کەرسماً ئەو شروطانەی خوارەوە بو حمە رشیدخان بەانجام بگیندری وبەرەسمی ئەومادانەی تبلیغ بکری امجا حمەرشیدخان بچیتەوە بو عراق

۱-لەپیاوانی حمە رشیدخان ٦۰ نفر معاشی پولیسی هەبی.

٢-مقرەراتیکی لایقە مانگانەی خوی بی.
٣-مخفری داروخان هلبگری.
٤-حمە رشیدخان بو زیارەتی وصی ورئیس الـوزا بچیـت بـو بغـدا بـەلام لـە ٧ روژ زیاتر لەبغدا نەمینیتەوە کەخوی مائلی مانەوە نەبی.
٥-اتباعی حمە رشیدخان بەاجتیازی حدود مسئول نکرین.
٦-حکومەتی عراق وەلاغ بنیری بو نقلی خانەی حمە رشیدخان بو ایران.
٧-بو املاکاتی حمە رشیدخان واتبـاعی. حکومـەتی عـراق لگـل دەولـەتی ایرانـا بابی مذکرات بکاتەوە. وحکومەتی ایران موافقی مصلحتی حمە رشیدخان وقراریك بو تصرفی املاکەکانیان اصدار بکات کەخویان مأذونی تصرفیان بن.
٨-لـەظرفی یـك هفتـەدا بقـراری مجلسی وزرا رسمـاً ئـەو شـروطانە تبلیـغ بەحمـە رشیدخان بکرین لەمرکزی سرادا.

اجا حمـە رشـیدخان بـەامیدی گرانـەوەی بـو عـراق سـرای بـەجی هیشـت بـەخویو تبعەکەیەوە چو بو دی (بغدەکندی). لـەپاش ٧ روژ لـەجیاتی ئـەو قرارادادەیـەی سـرەوە قاقەزیکی شبهی رەسمی سیدعلی حجازی بە مضمونی خوارەوە بو حمەرشیدخان لگـل ٦٠ ولاغی باری (وجنابی شیخ عبدالقـادری چویسـە) کەواسـطـەی پیکهینـانی ئـەو اتفاق وقراردادەیە بو واردی دی بغدەکندی بون.

محترەم جنابی محمد رشیدخان

مفصلاً لگل رئیس الوزا و وزیری داخلیە بەتلسز قصەمان کرد. بـو ئـەو جهتانـەی کەباسمان لیکردبون. زور موافقن. فوراً ئەگریتەوە بو عـراق. کەگیشـتیەوە داروخـان. برقیاً خبرم بدەری. شخصاً دیم بو داروخان متفقـاً ئـەچین بـۆ بغـدا بـو زیـارەتی وصـی معظم ورئیس الوزرا. بەاول گیشتنی بغدات نـائلی عطفیکـی گـورەی رئیـس الـوزرا أرشد العمری ئەبی.

سیدعلی
مدیری شرطـەی قوەی سیار لە

بافستیان

اجا کەقاضـی محمد بـوی معلـوم بـو حمـە رشـیدخان ئەگەریتـەوە. وگەڕانەوەکەشـی باعثی تفرەقەی عشائرەکانە. بـەناچاری دوسـیارەی لگـل میرحـاج (ووهـابی بلوریـدا)

نارد بولای حمه رشیدخان. کەلگل ئەو هیئتەدا بچیت بو سابلاغ وتفاهم لگـل قـاضـی محمدا. بلام حمه رشیدخان رفضی ئەو مضمونەی کرد. انجا قـاضـی محمد بـەعبارەتی خوارەوە نوسراویکی بو حمه رشیدخان نوسی.

ژمارە ۱۳۵۷ أغای ژنرال مایور محمد رشیدخانی قادرخان زادە

روژ ۳۲۵/۶/۱

لپاش دوعا وسلاویکی زور. نـازانم تـو چـە رقیکت لەوبارزانیـە فقیرانەیـە. کەهـەموو نسبتیکی دل عاجزیت لیمان حس اکری . تو سویندت خوارد بو خیانەت نەکـەی. کـەچی خەریکی خیانتیش بکـەی. پیـاوی چابـە هستـە ورە بـو سـابلاغ گـوی بـو قصـەی فسـادان رامگرە. هیندی تفاهم لەبینا هیە رفعی بکە. هەرچی تو آرەزوت بی‌نی من وات بو ئەکەم.

قاضی محمد

بەلام حمه رشیدخان جوابی قـاضـی محمدی نەدایـەوە. ولەسـەر مخابرەی چنـد روژی لەوبەری ۵۰۰ سواری بانەی لەبانەوە بوگیشتە بغدە کندی. ولـەروژی ۳۲۵/۶/۲ حمـە رشیدخان گرایەوە بەرەو عراق. وانتظـاری ئـەو مقاوەلـە وقراردادەیـەی نکـرد کەلەگـەل رزمأراو سرتیپ همایونی بستبوی.

هـەتا سـرهنگ أیـروم (فرمـاندەی پادەگـانی بانـە لەشـوی) خـبری گـەیاندە حمـە رشیدخان کەسرتیپ همایونی بو تنفیذی قراردادەکانی باس‌کرا وبەیانی بـەطیارە دیـت بو بانە نابی بگریتەوە بو عیرا لەپیش ملاقاتی ئـەوا. بـەلام حمەرشـیدخان سـەراپا ئـەو پیمان‌و بریارانەی بە مباهنەوە وخت لەدەست دان تلقی اکرد. لەرغمی ئەوەی کەلەلاین زور دوستوهاوریکانی بەسەریا ئەهاتن بـو ئـەوەی کـەمدەیك لـەایران بمی‌نی‌تـەوە هـەتا مصیری اتفاقی ایرانیەکان رەوشەن ئەبی وهەم عراقیەکانیش سلفاً ایضا بەگوازتنەوەی مخفری داروخان وهیندی شروط ئەکەن.

بەلام أغای مشار الیە لەرغمی ئەو هەمو پی گوتن‌و بەسەر هاتنیا روژی ۲۶/أبی ۹٤۶ واردی داروخان بووە. حمە رشیدخان لەو أخرەدا موازنەی ایشی لـەخو تیـك دابـو. هەرچی‌کی کەایکرد بەشکلیکی بی‌موازەنە و حساب هـەلی ئەکوتایەسـەر. اولاً حقوابـو جیابونەوەی لەقاضی محمد لەسەر اصولیکی شیرین بوایە. کەهیچ نەبوایە هیئتیکی بو خواحافظی بناردایە بو لای قاضی محمد. ویا مفصلاً قاقـەزیکی اعتـذاری معقـولی بو قـاضـی محمـد بناردایـە ودیسـان حقوابـو لـەحدود انتظـاری بکردایـە. چونکـە لـەو

ائتظارەدا لە٣سی نقطەی مهم حالی ئەبو. أیا ایرانیەکان لەو ادعایەیانا راست ئەکەن یادرو. کەئەلین بانەتان بو بەجی‌دیلین دوهم عراقیەکان ایفا بە وعدەکانیان ئەکەن یا نا.

وقاضی محمد خطەیکی کەبو تلطیف وأشت‌کردنەوەی حمە رشیدخان تعقیب اکات یانە نا. کەهیچ نبوایە بواسطەی تختیك ائتظار حکومەتی عیراق مجبور ئەبو رسماً اعترافی بو بەهیندیك لەو مسئلانە بکات کە لەمەوبەر بەزمانی سیدعلی حجازیەوە نوسرابونەوە.

بەلام داخەکەم ائتظارکردنەکەی بو بەسببی ئەوەی کەبەبی قیدو شەرت خوی تسلیم بەحکومەتی عراق بکاتەوە وهەتا امرو لەژیر اسارەتی پولیسی عراقا بمی‌نی‌تەوە.

لە ٢ ایلولی ٩٤٦ سید علی حجازی لەبافستیانەوە بواسطەی قوەی شرطەی سیاری داروخان بەموضوعی خوارەوە برقیەیك ادات بەأغای حمە رشیدخان.

محترم حمە رشیدخان

لەبەرئەوەی کە حضرەتی وصی معظم روژی ٥/ایلولی ٩٤٦ تشریف ئەبات بو سرسنگ. ئەیەوی پیش تشریف بردنی چاوی پی‌تان بکەوی. ئەوا فائق علی مدیری شرطەی سلیمانی هات بو پینجوین. لەخذمەت‌تانا دیت بو بغدا ولەروژی معیندا زیارەتی وصی معظم اکەی وهەموو أرەزو ومطالبیکت بەئەوەل زیارەت‌یان پیك دی.

مدیری شرطەی قوەی سیاری بافستیان

لەسەر ئەو برقیە حمە رشیدخان چو بو بغدا فعلاً زیارەتی وەصی معظم ورئیس الوزرای افخمی کرد. وبناءً لەسەر طلبی مقاماتی علیا وسیاسەتی ناهموار. لەجیاتی ایفا بەأجر وچاکە وپیك‌هینانی شروطەکانی. کە نسبتاً هاتنەوەی حمەرشیدخان لەو وختەدا. موفقیتیکی گەورەبو. بو عراق‌و سویندخورەکانی. چونکە گەرانەوەی حمە رشیدخان لەو وختەدا تأثیریکی زورگەورە وشکستیکی زور فاحشی بەسەر شانی حکومەتی قاضی محمد داهینا.

ومقابل بەو خذمتە گەورەی کەلەو وختەدا أغای حمە رشیدخان بو قومی عرب وملەتی انگلیسی بجی‌هینا. کەچی بەسواری سیارە. مصفحە روانەی شاری (رمادیە) کرا هەتا نهایەتی ایلولی ١٩٥١ هەر لەژیر سیطرتی پولیسی رمادیەدا مایەوە. ولەمانگی ایلولی ١٩٥١دا لە تشددی قضیەی نەوتی ایران‌و انگلیسا بو تهدیدی

نفوذی ایرانیەکان واعادەی حرەکات وغزوی بو ایران لەحالاتی پی‌ویستا حمە رشیدخان جلبی کرکوك کرایەوە وحصاری پولیسیشی لسر لابرا.

حمەأمین‌خانی قادرخان زادە

اجا حمەأمین خانی برای حمە رشیدخان لەبانەدا مایەوە. نەویرا عودەت بکاتەوە بو عراق نەوەکو مصیری ئەویش وەکو هی حمە رشیدخان حپسی‌و نفی‌بی. بەلام هەروەکو نەگەڕایەوە بو عراق ئەویش ئەی ویست وەکو حمە رشیدخانی کاکەی لەسەر ٣سی تناف بازی بکا. لگل قاضی محمد وایران وعراق کەوتە مخابرە. بواسطەی علی جوانمردیەوە بەتأریخ ٣٢٥/٦/١٥ بەعبارەتی خوارەوە قاقەزیکی نوسی بو قاضی محمد.

بو پیشەوای بەرزی کوردو کوردوستانی معظم

١-اصلاً أغای حمە رشیدخان لەهیچ ریگایکەوە مخالف بەپیشکەوت‌و مصالحی دیمکرات نەبووەو نابی. بلکو هەتا مردن عاملیکی اساسی‌یە لەریگای سەرکەوتنی کوردوستانا. غایە لەچونەوەی بو عراق تنها ئەوەبووە. کەزورکەس بەهوی وجودی ئەمەوە بهانەیان بەخذمت وکنارەگیری دیمکرات ئەگرت.

خانیش بوی نەاکرا لەوەزیاتر برامبر بە مغرضان چاوپوشی بکات بلکو لەوە زیاتر مانەوەی خان ئەبو بەهوی هیندی کردەوەی ناشیرینی ناحەزان. وبەهوی ئەوەکردەوانەش مشکلات زور لەپیشکەوتنی پیشەوای بەرزمان ئەهاتە وجود.

٢-لەبەرئەوەی کە أغایانی بانەی بەتأثیرەوە جبهەیان پی‌چولکرا ولەخذمتی کوردوستانی أزاد محروم کران. ئەگەر خان لە وظیفەکەی استعفای نکردایە معنای ئەوەبو کەقیمتی عشیرەتی وخزمایەتی خزمەکانی بەلاوەنیە. لناو عشائریشدا رعایەتی طائفەگەری شتیکی ضروریە.

٣-لەبەر مغرضانی زور خان بوی نەاکرا بەبی لشکر وتبعە لەولاتیکی غربەتیدا ولناوچەی حکومەتیکی وەکو ایران اقامەت بکا.

لەبەرئەوەی کەلشکرەکەشی اذن درابووە وخوی تنها مابووە مجبور بو یابی‌تە سابلاغ دابنیشی ویابچیتەوە بو عراق. لەبەرئەوەی کەهاتنە سابلاغی بەتکلیفیکی زور تەواو ئەبو وبلکو هاتنە سابلاغەکەی لەنظر خزمەکانیا هیچ فرقیکی نەئەبو لگل اختیاری وظیفەکەیا. بویە مجبور مابو کەبچیتەوە بو عراق.

٤-بو ئەوەی کەخذمەتی اجدادی ایمە بەووتەی ناحەزان پایەمال نکری ولەسازمانی خذمەتگزاری ونیشتمان پەرستیدا بی موقع ونشان نەمی‌نی‌نەوە. بەخوم وخزمانی فامیلی بەرامی حاضرین هەتا أخر تنوکی خوین‌مان لەژیری پی ألای بەرزی کوردوستانا فداکاری بکەین. وچە تجرەبە وحرەکاتیکیشم پی‌ئەسپیەری امادەم بو امتحانی پاکی.

محمد أمین

قادرخان زادە

بو جنابی محمد امین‌خانی قادرخان زادە

ایمە زور لەعملیات واقداماتیکی انگو رازین. بەلام ئەبی ئەو تالآنە اعادە بکەنەوە کەلەلاین أغایانی بانەی درحق بەدی بناویلەو بانەزیر کراوە ئەو وختە حاضر ابین بو برایەتی تان چونکە وعدم بەصاحب تالانەکە داوە کەبویان استرداد بکەمەوە.

قاضی محمد

٣٢٥/٦/٢٠

حقیقتاً لیرەدا قاضی محمد بەچاویکی بی لطفانە وەرامی حمەأمین خانی دابووە چونکە لەو وختەدا حمە امین‌خان تمثیلیکی هەموو بانەی اکرد. وئەو نوسراوەش بە مطابقی رئی زور بگزادەی بانە نوسرابو. حقوانەبو اوا کتوپر قاضی محمد منطقەی بانە لەخوی بتەکی‌نی‌تەوە ولەاختلاتی کوردایەتی سلبیان بکات. حقوابو نوسینەکەی نختیك شیرین تر وسیاسیانەتر بوایە. چونکە عشائرەکان جنیوسان پی بدەی بلایانەوە خوشترە نەوەکو داوای شتیك‌یان لی‌بکەی کەتا اندازەیك بەحقی وعادەتی بزانن.

ئەو سلبی اعتمادەی قاضی محمدە بو بەهوی ئەوە کەعشیرەتی بانە هەتا نهایەت لەضدی قاضی محمد بدوین ومتفقاً لگل حکومەتی ایرانا اشتراکی هەموو وینە حرەکاتیك بکەن لەضدی تشکیلاتی مهابادا. اصلی موضوعی تالانی ئەو دو دی‌یە ئەوەیە کەلە وختی خویا بعرض‌گیانرا کەفرماندەی هیزی سردشت زیرو ناو-لەدی بناویلە وبانەزیر محمدبگی کوری احمدبگی حاجی نائب ئەکوژی.. بانەیەکان مسببی ئەو حرەکاتەیان بە (رسولی محمد أغای) کلوی زانی.

چونکە بانەیەکان ئەو دو دی‌یەیان بەهی خویان ازانی وئەو أغایەش لەفرصەتی کومەلە و قاضی محمدا ئەو دو دی‌یەی خستبو ژیر تصرّفی خویەوە. اجا لەدوای ئەوەی کەلشکری بانەی لەجبهە اذن ادریتەوە. بانەیکان قسمیکی ئەو لشکرە انین مالی

رسول أغا- نـاو وخزمـەکانی لەتولـەی خوینـی حـەبگ وتصرفـی ئـەو دییانـە تـالان ئەکەن. وتالانەکە بەسەر هـەمو مشـترەکیکی لشـکرچیدا دابـەش ئەکـەن. حقیقتـاً حـمـە امینخان شخصاً خوی نەچوبو بو ئەو حرەکاتە. بەلام حمە عزت بگ وعبداللەبگی برای چوبون واشتراکی خیر وشەری ئەو تالانەیان کردبو اگر قاضـی محمد نـاوی ئـەو تالانـەی نەهینابایە. بانەیەکان حاضر نەبون کەدوبارە بچنەوە ژیر نفوذی قـاضـی محـمـد. بـەلام بختی زورداری دەولەتی ایران لەشانصی قاضی محمد بەقوەتتر بو. کەقاضـی محمدی اجبار کردبو بو بهانە وبلگەیکی أوا سخت.

مذکرات لگل ایرانا

اجا محمد امینخان لەوکالەتی بانیەکانەوە لگل حکومەتی ایرانا کەوتە مخابرە. داوای تنفیذی ئەو قراردادەی لەحکومەتی ایران اکرد کەلگل أغای حمە رشیدخانا بستبویان. وئەی ویست درحق بەهمو بانیەکان تطبیق بکری.

لـەروژی ٢٦/٦/٣٢٥ تـەواوی بگـزادەی بانـە لـەدی-شـوی- ملاقـاتی سـرهنگ (أیرم) فرماندەی هنگی ٢٢ بانەیان کرد اتفاق لەبینی هەردولادا واقع بو کەمحافظەی امنیتی منطقەی بانە وپوسطـەکانی حـدودی بانـە بـە أغواتـی بانـە بسپیرەرین. ولـە هەرچوار تائفەی بانە نگهبانی محلی- بەپی نسبەت تعین بکری کەمجموعی نفراتەکانیان اعتبار اکران بە ٣٦٠ نفر وهەرنفری لەقراری ١٠٥ تومـان موچە هەبی وافسـرانی ئـەو نفراتەش لەأغواتی بانەی بـی. مـأموری گمـرگو انحصارو بلدیـەو مدیـری ناحیـە-لـە اغواتی بانە تعین بکری. هیئتیکی چـوار نفـری کـەعبارەت بـون لـە(حمـە سلیم بگـی بهرامی وقادرخانی أرمردە ومحمودخانی روستمی وعبداللەبگی سرحدی بەوکالەتی هـەر چوار طائفە چون بو بانە بو اشتراکیان بەاندامی هیئتی ادارەی حکومەتی بانە. کەقرار وابو هیچ فرمانیکی‌حکومەتی بەبی رئـی ئـەو هیئتـە نـافذ نـەبی. وهـەمو فرمـانیکی عشائری بەهوی ئەو چوار اندامە بگاتە دەست حکومەت وبەتوافقی نظـری ئـەو چـوار اندامە هەمو فرمانیکی فردی وعمومی عشیرەتی بانە پیك بی.

بـلام فلسـفەی گـەورەی ئـەو هیئتـە تنـهـا ئـەوەبو کەلـەو وختـەدا ایرانیـەکان نمایشـیکی‌دعایە بـەو هیئتـە بی‌نـەوجود. وبـلاوی بکەنـەوە کەعشیرەتی بانـە قطعـی ارتباط واتصالیان لگل کومەلەدا هاتوە ومشترکًا لگل حکومەتی مرکزیـدا خریکـی

عملیات واقداماتن بو ئەوەی سمعەی تشکیلاتەکەی قاضی محمد لەخارج پی بشکینن. وعشائرە کوردەکانیش تشجیع بکەن بو اعادەی ثقەت واعتمادیان بەحکومەتی ایران. جا لەسەر ئەو قراردادەی سەرەوە بەناو وامضای محمد امینخانی قادرخان زادە وقادرخانی أرمردە. حمە رشیدبگی بلکی-عبدالله بگی سرحدی- نصراللەخانی روستمی- عبداللەخانی شهیدی- احمدبگی حاجی نائب- عزتخانی حسنخانی نمشیر-سعیدبگی بهرامی- قادرخانی فرجخان- حمە کریمبگی نجنە- کریمبگی کانی ناو- محمودخانی روستمی- تلگرافیك بەموضوعی خوارەوە بو شاە نوسرا. رونوسی درا بەوزارەتی جنگ وستادی أرتش ورئیس الوزرا ومجلسی پرلمانی ایرانی.

اعلیحضرتی امپراطوریەتی شاهنشاهی همایونی جوان بختی ایران

بەکمالی صداقەت وخوش بەختی بەپیشوازی خذمەتی دەولەتی شاهنشاهی حمیمیەتی میهنپەرستی خومان وعشیرەتی بانە تقدیم دەرباری شاهنشاهی ئەکەین. هەتا أخر نفس لەریگای میهنپرستی وخذمتی نیوی غرامی شاهنشاهیدا حاضری خذمت وجان نشارین.

بژی شاهی جوان بختی ایران. زەندەباد ألای ایران پایندە بی نیوی غرامی شاهنشاهی. هەمان أغایانی کە سویندەکانیان لەروژنامەی ژمارە ٦٩و ٦٨ کوردوستانا چاپ کرابو. وسویندیان بو حمە رشیدخان وقاضی محمد خواردبو کەهەتا أخر تنوکی خوینیان لەریگای قومیەت وکوردوستانی أزادا کوششی پیشکەوتنی أمانجی ملی بکەن. هەرهەمان أغایان بون کەلەمدەیکی زور نزیکا سویندەکانی خویان فراموش کرد. دوبارە بەمضمونی سەرەوە تلگرافی زندەبادی پەرچەم وشاهی جوان بختی ایرانیان- بەایستگای تاران رانەگەیاند.

جالەعینی روژا ئەو أغایانەی سەرەوە بەاستثنای أغای حمە أمین خان هەمویان چون بو بانە. ولەباشگای افسران- پزیرایی کران وئەو غائلەیە کە لەحرەکاتی شهریدرا لەکلّەی هیزی أغایانی متهم وخاون سابقە موجود بو بەتەواوی رفع کرا. بەژمارە ١١١٠٠٠\\٣٢٥/٦/٣١و ٣٢٥/٧/٧\\١١٥٠٠ لەلاین رزمأرای رئیسی ستادی أرتش وەبرقیاً وەلامی تشکرات‌و احساساتی بەرزی أغایانی دایەوە. نظر بەروحی یك جهتی‌و دەولەت پەرستی ٢٧ تەن قندی حکومەتی بو ئەو أغایانە هاتەسەر تقسیم کردن.

بەلام ئەو قندە بەتەواوی حیاونامۆسی أغایانی بانەی پایەمال کرد بگزادەکانی بانە وەکو (پشیلەی) برسی بەدیار ئەو قندەوە کەوتنە میاومیاو- سرهنگ أیرومیش- ئەوقندەی کردبو بەچکی دەستی هەر روژە مانعەتیکی بوتوزیع ئەهینا پیشەوە. چونکە ئەیزانی هەتا ئەوقندە موجودبی هەمو وینە دنائتیك بەو أغایانە اختیار اکات بەلام کەقندەکە نەما جوابی نادەنەوە.

هەتا سرهنگ أیروم بەژمارە ١٢٦٢٩و روژی ١٨/٧/٣٢٥ بو سعید بگی بهرامی أغای نەنور-پهلوی دوژ. قاقەزیکی نوسیبو اگر ١٠ دە گهن کا تحویلی دەولەت نەدەی لەتجهیزی قند بی‌بەش اکریت.

هەرلەو وختەشا ایرانیەکان بیری انتقامیان هەبو کەروژیك ئەبی ئەو أغایانەی قند پەرستانە داخ بکەن.. اجا أغای (سرهنگ أیروم) بلاوی‌کردەوە کەئەو قندە ادری بەقواتی مسلح، لازمە هەرأغایەی تعدادی اسلحەی خویان بکەن. هەتاوەکو بەپی تفنگ چی شکرەکە دابەش بکری. بەوناوەوە اسلحەیکی زوری لەسەر بگزادەکانی بانە تسجیل کرد ، أغای واهەبو چوار تفنگی نەبو کەچی بالعکس بو طماعی جیرەی قند ٤٠ تفنگی نوسیبو ولگل ئەوحالەشا هەتا نهایەت ئەوشکرە نەدرا بەأغایان وبو حکومەتی ایران مایەوە. لەوختیکیشا کەتشکیلاتی ایران کرایەوەو عشائرەکان لەسلاح تجرید کران. بەپی ئەو قائمەیەی کەلەوەختی خویا أغایان بو قند دابویان بەسرهنگ أیروم-اسلحەچنی کران. وئەوەی ئەو مقدارە تفنگەی نەبوایە بەاجباری پی‌یان اکریەوە.

کومەگی بانە بەحکومەتی ایران

لەوختیکا کەسەردەشت و ربط لەلاین لشکری بکری حویضی بارزانی لەمحاصرەدا بو. وعشائری ککوی ودەشتەتال- ریگای بینی بانە وسەردەشتیان قگع کردبو. بو ئەوەی کەعشیرەتی بانەو بارزانو کلوو دەشتەتالو هەرکی بن بەدوژمنیکی خوینین وهەتا نهایەت بانە نتوانی لەحکومەتی ایران جیا ببیتەوە. ولەنقطەی دوهەما بو بەرهەلستی حکومەتی قاچی محمد وسمعە شکانی مدەنی ئەو کوردوستانە أزادە جنگیکی اهلی بنی‌تەوە. وبەهوی ئەوجنگە سیطرەت بەسەر ریگای بینی سەردەشتو بانەدا پیابکاتەوە.

بەژمارە ١٤١٢٦و ١٤١٦٨\١١٧و٨/٨/١٣٢٥ ستادي بانە ابلاغي أغاياني بانـەكرا. كە بو سەر كوبي عشائري كلوي لەمقابل خويني حەمبگي احمدبگ بچـن بـو منطقـەي سەردشت وعشيرەتي كلوي بخەنە ژير تصرف هەتا نهايـەت لـەعيني وەختـا لەهـەرچوار طائفەي بانـەي لشـكر كوكرايـەوە. بـو امـدادي حكومـەتي ايـران چـون بـو منطقـەي سردەشت. ولەناوچەي (هورازە وبناويلە ونمشير-لشكر بەزيان كرد. لەعيني وەختـا مـام عزيـزي كـوري قرنيأغـاي مامـەش بـە ٦٠٠ سـوارەوە لـەقاضـي محمـد هـەلگرابووە وعبدالله خاني رئيسي منگوريش لەسەر تأثيراتي ملاخليلي گورەمەر لەقاضـي محمد هلگرابووە رئيسي عشيرەتي وجاغ سليم أغاي بايز- ئەويش كلكـي عصيـاني خستبو سەرشان.

لـەعيني وەختـا پروگرامـي دەولـەتي وهـابو كەئـەو عشـائرانە بـەهوي حرەكـاتي سەربازي دەولەتي بەيك روژ پەلاماربدەن. وخەتي كورتەك) هـەلبگرن لـەشمال وجنـوب وغربەوە پەلاماري سابلاغ بـدەن. بـەلام خـوش بـەختي قـاضـي محمـد ئـەو پروگرامـەي تارومار كرد. أغاي مام عزيـز وعبداللهخـان وسـليمأغا- بـەرۆي زەردەوە رويـان كـردە عـراق وپنـاهيدەي عشـيرەتي مـيراودەلي بـون و(ملاخليلـيـش)-لـەلاين مصطفـي خوشناوەوە بلاقيد وشەرت هينرايە سابلاغ. بەلام لشكري بانە هەتا نهايەتي حرەكـات، هەر لەو ناوەدا ١-ملاخليلي گورەمەر-يكيكبو لەملاباشەكاني ايـران. زور متعصبـي ديني بو لە ٩٢٩دا لەسەر قضيەي شيعە شش مـانگ لگـل حكومـەتي ايـران بەشـەر هات. عشيرەتي منگور ومامەش وسويسـان وگـەورك كومـەگيان پيكـرد. ئـەو ملايـە لەناو ئەو عشائرانەدا مركزيكي بەرزي ديني هەمو زيـاتر سـەري ئـەو لـەجياتي خـواو پيغمبر استعمال اكرا بو سويند. لەنتيجەدا بەچنگ ايرانيـەكان شكسـتي هينـا. پنـاي بەحكومـەتي عراق برد. هەتا ٩٣١ لەعراق بو. حكومەتي ايران لسر تشبسـاتي عـراق عفوي كردو چووە بو ايران بەلام لەو قضيەي ديمكراتەدا ضدي قاضي محمد بو. لگل ايرانيەكان دوست بوە خەريكي محافظەي ريگاوباني ايرانيـەكان بـون. ولەتسـليم بونـي ديمكرات لشكري بانە هەتا (كەلي كورتەك) تعقيبي لشكري قاضـي محمديان كـرد. ولەدي (كاولان وكوران-ملاقاتي سرتيپ همايوني‌يان كـرد واجازەي گەرانـەوەي دانـي كەبچنەوە بو بانە ولـزوم بـەچوني سابلاغيـان نكري. بـەلام هـەتا نهايـەت أغـاي حەمـە أمينخان شخصي خوي اشتراكي ئەو لشكركشيە نكردبو. بەلام حەمە عزتبگ وعبـدالله

بگی برای هەتا نهایەت لگل ئەو لشکرەدا بون. لەهەموو شتیك سیرتر ئەوەبو لەئەوّل روژی تسلیم بونی ساباڵغ.أغای حەمامین خانی قادرخان زادە لەرغمی ئەو خذمت گزاریەی کەبو أغای سرتیپ أیرم- بەخەرجی دابو. کیچی کەوتە کەوڵەوە-نەویرا یەك ساعەتی‌کە بەدیار قندەکەی أغای سەرتیپ أیرمەوە- بمی‌نی‌تەوە. بەپلە پەل خوی فریدایەوە شیوەگویزانی- عراق.

تشکیلاتی دوای روخانی کومەلە لەبانەدا

لەدوای انقراضی حکومەتی دیموکرات أغای عبداللەبگی سەرحدی کرا بەسەرپەرستی نگهبانی حدود. ومأموری اسلحەچنی عشائری بانە بەلام لەدوای چند روژیك لەترسی گرتنی ایرانیەکان ئەویش فراراً هاتە عراق وچو بو دی گرمکی ناحیەی پینجوین هەتا نهایەتی سالی ۱۹۵۰ نەویرا بچیتەوە بو سیرانبندی ایران.

وعبداللەخانی شهیدیش کرا بەسەرپرستی نگهبانی پاسگای ریگای بینی بانە وسیرانبەن وکانی ملا احمد وحدودی دەشتی کانی دزان و۳۰سی نفریك امنیەی محلّی بەمقرەراتی مخصوص بو یقینی کرا. بەلام لەتشکیلاتی اخیرا ئەو نفراتانەیان بو هینایە سەر (۵) امنیەی فخری.

ولەدەستەی أغای روستمی وقادرخانی أرمردە وحەمە رشیدبگی بلەکیش تا اندازەیك ئەو اصولە رعایەت کرا وچند نفریکی امنیەی محلی‌یان بو تعین‌کردن. بەلام حقوق وموچەکانیان لەلاین افسرانی مخصوصی ایرانی خراو بەنفراتەکان نەئەگیشت.

وبەناوی سوابقی شهریوری ۳۲۰ تنها حەمبگە رەقە-یان گرت لەپاش مدەتیك فشار وروتانەوەی پولوپارەیکی کەپی‌یانەوە شك ابرد برەلایان کردەوە وبە ۹ هەزار تومان مشمولی عفوی شاهانە کرا بەتأییری فشاری أغای حمە بگە رەقە-أغایانی حمە سعیدبگی بهرامی وحمە سلیمبگ وحمە أمین‌بگی بهرامی ناوان هاتنە عراق. حکومەتی عراق هەتا نهایتی سالی ۹٤۸ لەکرکوك خانەشاری کردن ومانگی ۷,۵۰۰ دیناری بو بریبونەوە. بلام اخیراً لەلاین عراقەوە أزاد کران وتسلیم نفسیان بەایران کردەوە بەاستنادی امری عفوی شاهانەی ژمارە ۱۷۱٦\۱۸/۲/۳۲٦و ۱۷٦۷۲\۲٤/أبان ۳۲٦ وسابقەدارانی ایرانی استناد بەو امری عفوی شاهانە لەهەمولایکەوە خویان بەحکومەتی ایرانی معرەفی کردەوە. بەوپی‌یە نهایەت بەقچای

ایرانی درا. هەموو عطفی حکومەتی ایران برامبر بەو هەمو خیانت وگردنکەشی وهلگرانەوەی بانەی لەدیمکرات تنها ئەو ٢٧طەن شکرە بو کە ئەویش هەتا ایستا بەأغایان نگیشتوە. وبلکو بەسایەی ئەوقندە شومەوە نزیکی ٧٠٠ تفنگیکیان خارجی حقائق- بەناوی سرهنگ سلامتانەوە تسلیم بەأغای سرهنگ أیروم-کردەوە. بەاضافەی تفنگە حقیقیەکانی خویان.

فصلی (٦)

ناصرخانی قشقا لەناوچەی شیراز خراسانا

لەپیشو رگیرانی جلەوی وظیفە لەلاین قوام السلطنەوە. دەولەتی ایران تەرزیکی هەرج ومەرەجی ورگرتبو ولەلاین قوام السلطنەوە بەنمایش وتفننی خوارەوە بەربەست و چارەکرا.

لە ٢٨ مردادی ٣٢٤ (٢٠نفر لە افسرانی ایران کەعبارەت بون لە دو سرهنگ و١٨ چابگی مختلف الدرجە. دوکامیون دولتیان بە١٠٠ تفنگەوە ومقداری فیشك وچەند دستگای تلفون وهیندی اسلحەی اوتوماتیکی تریان هلگرت وفراراً سمتی مجهول وتمردیان اختیار کرد. ودستیان کرد بەتوسعی عصیان دیسان بەناوی أزادیخواهیەوە لەمرکزی (مراوتەپە) ١٢٠ نفر امنیەی دەولەتیان کرد بەأوالی خویان ولەهەمو لایکەوە پەلاماری خراپەیاندا. لە ٣٠/مردادی ٣٢٤ لە(گنبدی کاوس) لەبینی ئەو هیزە ونیروی دەولتیدا بو بەشەر. لەو أفسرانە ٧أفسر کوژران ودو افسر بریندارکران ودو نفری ژاندارمری کوژران ودو نفری پاسەوان بریندارکران. ولەشهریوەری ٣٢٥ لەشاری (شاهی وساری) لەبینی افرادی تودە ودەولەتیدا بو بەشەر لەهەردولا کوژرا وبریندار زوربو. لەعینی وەختا لەمازندران لەبینی أزادیخواە ومرتجعخواهەکان بو بەشەر بەکوشتاریکی زور دوایی هات. ولە ٣ مانگی مهری ٣٢٥ لەلاین دەستەی أزادیخواهی قزوین٦٠٠ دوکانی ایرانیپەرست سوتاندرا. لە٥مانگی مهری٣٢٥ لەمزنگان لەلاین افرادی حزبی تودە بەر درگا بەنویژکەرەکان گیرا. هەر لەمزگەوتا کوشتاریکی زور لەبینی نویژکەرانا واقع بو.

هەرلەمانگی مهری ٣٢٥ لەمازندران لەبینی افرادی تودە و مأمورینی دەولەتی بو بەشەر. مأمورینی دەولتی لەوظیفە درکران. وافرادی تودە چونە جیگای ئەمان.

لەناوەراستی مانگی شەهریوەری ٣٢٥ لەاصفهان وشیراز ومشهد وخراسان. دسائس وتمرد لەلاین عشائری بختیاریەوە دەست پی‌کرا. تأثیری ئەو حرەکاتە حمل کرایەسەر بی نظامی وبی وجدانی فرماندار (چوارمحال) حمصام). وأغای مظفر فیروز-وزیری کاروتبلیغات ایران بەطیارە بو تحقیقی ئەو پیش أمریە چو بو اصفهان. لەئەوەل دابەزینیا دەستوری دا بەگیرانی فرماندار حمصام- وامیر بهمنی بختیاری ومرتض قلی وسرهنگ حجازی فرماندەی لشکری خوزستان وأغای شیروان مدیری روژنامەی میهن-وحالاً تقدیمی‌کردن بەدیوانی عرفی. ودیوانی عرفیش لەوناوچەیەدا اعلان کرا.

تلگرافی ناصرخانی قشقا بو تبدلی شکلی حکومەتی حاضره

له ٣٠ شهریوەری ٣٢٥ لەلاین عشائری أزادیخواهی جنوبی ایران حملە کرایە سەر مرکزەکانی اصفهان وشیراز وخوزستان واهواز. لەژیر قیادەی ناصرخانی قشقادا تمرد وأزادیخواهی اعلان کرا. لە ٣١ شهریورا تلگرافیک بەموضوعی خوارەوە بو قوام السلطنة نوسرا.

جنابی اشرف أغای قوام السلطنه سەرەك وزیری دەولەتی شاهنشاهی

هەروکو بخاطری مبارکتان گیشتوە وچندجاریش تکرار کراوەتەوە. کە لەدەورەی ٢٠ سالانی رابوردودا لەمنگقەی فارس انواع کاری نالایق رویداوە. مکرر عشائری ئەو منطقەیە بو چارەی ئەو باسە هاتوون بو لام. ومن نصیحتم کردون. ومیدانی خراپەم نەداون. ئەگەر تماشای دوسیەی شارەبان ونگهبانی ئەو شارانە بکەی بوت معلوم ئەبی ئەو دەورەی بەسەر مناطقی فارسی هاتوە هیچ هوزی نەی‌دیوە.

امرو وضعیەت گیشتوتە رادەیك کەتەواوی دانیشتوانی ئەوناوچەیە. بوهەقی پایەمال کراوی خویان. امادەی اقدامات وتی‌کوشینن ئەو بەسەرهاتە نالەبارە لەوەزیاتر بەمن محافظە ناکری. اگرهتا ایوارەی دووشمبە کەریکەوتی اولی مهرماه ٣٢٥ اکات. تکلیفی قطعی معلوم نکری. هەر بەسەرهاتیکی ناشیرین رویدا. لەمقابل تأریخ‌و ووجدان بەمسئول نەزانەریم. چونکە تەواوی عیلات وعشائری فارس بەو حرەکات وقضیەوە علاقەدارە.

١-فوراً تیكدانی كابینه وتعینی پیاوانی ایش كەر وباش.
٢-گورانی سەركردەی ادارەجاتی. أرتش-و گورینەوەیان بەسەركردەی باش ونیشتمانپەرست.
٣-محاكمه وتجزیەكردنی ایش كەرانی ٢٠ سالە دەوری دكتاتوری رضا شاه.
٤-ورگرتنەوەی ادارەی كاری منطقەی فارس لەلشكر وتودیعی بەكشوەری لەلاین اهالی وهلبژاردراوی منطقەی فارس كار وپیشه وفرمان سەرپەرشت بكری.
٥-تشكیلی انجمنی ایالەتی وولایەتی لەمركز وشارانی جنوب وفارسا.
٦-اعادەی نظر بكریتەوە بو زیادكردنی نمایندەی مجلسی پەرلەمان بەپی نسبەت.
٧-بخشینی مبلغیك پارەی كافی بو صرفكردنی بهداری وفرهنگ وریگاوبان وریكخستنی پاشكەوتنی ناوچەكانی فارس.
٨-تازەكردنەوەی بیر لەبطالكردنەوەی قانونی مضره ومفسده كه منافی قانونی اساسی ورفاهیتی ملته.
٩-پیك گیاندنی ریگای أسن مركزی بەشیراز وبوشهر وقیرتاوكردنی ریگاكان.
محمد حسن قشقائی	خسرو قشقائی	ملك منصور قشقائی	محمد ناصر قشقائی

لەروژی ٣ مهرماه هئیتیك كەعبارەت بون لەأغای نیكپور معاونی ادارەی رئیس الوزا وأغای سردار حكمت أستانداری كرمان وعلی هیئەت دادستانی كشور وسرپاس صفایی رئیسی تشكیلاتی شهربانی- بەطیارە واردی شیرازبون وئەو تلگرافەی خوارەوەش لەلاین قوام السلطنەوە بو ناصرخانی قشقائی لەوەرامی تلگرافەكەیانا تقدیم كرا.

أغای محمد ناصر قشقائی

متأسفانه مفادی تلگرافی تو وعملیاتی كه لەفارس شروعی پیكراوه خارجی امیدەواری من بو. چونكه تو لگل ایلی قشقادا پیشكەوتوترینی ملّەت بون لەمیژوی ایرانا بەهیچ رەنگیك نابی بو أرەزوی اشخاصی فساد لەضدی دەولەت تشكیلی مخالفات بكەن. بو ئەوەی كه لەأخرا ندامەتتان متوجه نەبی. ئەوا فوراً هیئتیكم بو حصولی تفاهم ومذاكره روانه كرد كەروحی میهنپەرستی بەانجام بی نی.

احمد قوام

لەلاین علماو اشرافی بوشهرو عشائر ئەو تلگرافە بو قوام السلطنة نوسرا.

جنابی اشرف قوام السلطنة

هەرچندە معلومە کەمدەتیکە روحی دیمکراتی لەلاین ایوەوە اعلان کراوە بەلام تالان کران وغارت گرانی دکتاتوری رضا شاە هەتا ایستا وازیان لەافسادات وگیانی مرتجعی زورداری نەهیناوە. لەاصولی گمرگ وعمران واقتصادیات وتجارەت وأزادی حقوق وزندەگانی خلکی وەلاتی ایمە بی بەش کراون. جا عملیاتی زور بیژە مامورە ناپسندەکانی دکتاتوری رضا شاهی تأثیری کردوتە سەر گیانی هەمومان. پی ویستە لەمودای ٤٨ ساعەتی اخیرا هەمو اولادەکانمان لەنظام وظیفە-عسکری اجباری أزاد بکەن. والاّ ناچارین بو أزادی منالەکانمان اسلحەتان بدەینی. بوئەوەی لەنظر قانون و وجدان مسئول نەبین. ئەوا أزادیخواهی خومان بەجهان رائەگینین.

محمدیان علی تنگستانی فتح‌الله حیات امام جمعە هاشم عدنان

لەپاش ٤٨سعات (بوشهر وگازەرون) بو بەجیگای تاخت وتازی چتەکاری. لەبینی عشائر وسەربازا بو بەشەر. قوەی مرکزی گازرون کەعبارەت بون لە ٧٠٠ نفر هەتا روژی ٣٢٥/٧/١٠ ئەو هیزە لەمحاصرەدا مایەوە. بەواسطەی طوپ وطیارە مدافعەی سختیان اکرد. بەلام لەروژی ناوبراوا لەژیر فرماندەی سرهنگ سیمین- تسلیمی نفسیان بەعشائرەکان کرد.

لەشەوی یك شەمەی ٣١ مهرماە ٣٢٥ لەمجلسی وزیرانا موافقەت کرا بو تسکینی بسەرهاتی فارس أغای سرلشکر زاهدی) بچیتە فارس. لەپاش گرانەوەی سەرلشکر زاهدی لەلاین ناصرخانی قشقاوە ئەو تلگرافە تقدیمی قوام السلطنە کرا.

جنابی اشرف قوام السلطنة

لەتعقیبی عرائض ومطالبی کەتقدیم کرابو. دوینی بەهوی تیمسار سەرلشکر زاهدی وأغای ایرهمایونی- اوامری جنابی اشرف ابلاغ کرا. فدوی باکمالی اخلاصیەت امری پەراگندەی بەعشائرەکاندا.

لەحالی حاضرا لەسرانسری ناوچەی (بنادری کوردنشین وفارس) أسایش واستقرار بەردەوامە. زور خوشوقتم کەدەولەتی شاهنشاهی بەو اندازەیە دارای عطف ودلنوازیە برامبر بەملّەتی میهن پەرستی خوی. وسەربەرزم بەی کەدەولەت فساد

ونیشتمانفروشانی ایرانی ریشەکیش کردوە دوبارە اخلاصیــەتی خومــو برایــانم بعرچــی پیشگای بەرزی جنابی اشرف ئەگەینم. امادەم بوجان نشاری انظمــە وقــانونی اساسـی ایران.

محمد ناصر قشقائی

وضعی ناهمواری قشقا بەمندرجاتی خوارەوە تسکین کرا

١-تعینی مأمورانی کشوەری وعسکری بەنظریەی ناصرخانی قشقائی بی.

٢-چاوپوشی لەحرەکات وبەسەرهاتی رابوردو.

٣-تعینی دوبرای ناصرخان بەنائبی مجلسی پرلمانی مقبل.

٤-شریکە وبانکی تجاری سلفە بدات بەزراع واهالی ئەو ناوچەیە.

٥-لەژیر ترتیباتی ناصرخانــا حکومــت اقــدام بکــات بەتوسـعی عمـران وبـەداری وفرهنگ ولوازماتی مدەنی.

بـەلام وادەرکـەوت کـەحرەکاتی ناصرخــان وقشـقا وکوردەکـانی بختیــاری بەپـنجـەی انگلیــس هاتبیتــە وجــود. ومتلەیــەك ومعمایکیسیاســیانە بوبـی لــەأغای قــوام السـلطنـەیان داهینــابی. وفسـلفەی ئـەو حرەکـاتی ناصرخانـە تنـها ئــەوە بوبــی اگــر حکومـەت سەریە انجمنی ایالەتی وولایەتی أزربایجان بگری.جنوبی ایرانیش مستعدە بو داواکردنی عینی امتیــاز وجیابوونــەوە. جـابو ئـەوەی کەدەولـەتی ایـران بـو لنـاوبردنی فکری أزربایجان تی بکوشـیی انگلیـس ئـەو متلەیـەی لـەایران داهینــا. ولـەپاش پیـك هـاتنی مرامیکـی سیاسـیانەی لـەجنوبی ایرانـا ئـەو موضـوعـە. لــەناو هلگرتــەوە وتوجّهی حکومـەت وقوام اجـا بەتـەواوی خرایـە سـەر غائلـەی أزربایجـان وبەسـەرهاتی جنوبی ایرانیش بەوپییە دوایی هینرا.

فصلی (٧)

اسراری ملا مصطفی بارزانی هەتا ١٩٥٢

عشیرەتی بـارزان هەرلەقدیمـەوە گردنکەشـی وسـەر بەخویـەتییان اعــلان کــردوە. فامیلی ایستای شیخانی بارزان. روحی تمرد وعصیانیان برامــبر بەحکومــەتی تــورك و عـرەب کـردوە بەصنعـەت. هـەتا لـەزەمانی تورکـا چنـد شـەری زور گــەورەیان لگــل حکومـەتی تورکا کردوە. وچنـد سـوتان ودەربـەدەرییان لـەزەمانی تـورك بەسـەرهاتوە.

شیخ عبدالسـلام شیخی گەورەی بـارزان لـەریگای قومـی ونیشتمانپەرستی لـەلاین تورکەکانەوە شهید کراوە.

جائەو روحی نیشتمانپەرستیە لەدوای شهیدکرانی شیخی گەورەی بارزان بەارپ بـو کورەکانی بەجیما. بەلام سـەرچل وزیرکترین کورانـی شیـخی گـەورەی مرحـوم (مـلا مصـطفـی)یـان ئـەو شـجاعەت ونیشتمانپرسـتیەی بـو خـوی کـرد بـەضرب المثـل وبەناوی حقوقی مغصوبەی کورد خوی نشانی هەموعالەم دا. وزعامـەتی خوی برامـبر بەو قومە حق فەوتاوە لەنظر ملتانی بەدەسەلات اشکرا کرد.وبـو پاراسـتنی حقوقـی کورد وتشکیلاتی کوردوستانیکی أزاد لەسالی ۱۹۳۲ لەمانگی نیسانا لەسەر هینـدی قضایای اداری وسیاسی کەبەرهلستی مبادی سـەربەخویی کوردوسـتانی أزادی اکـرد. ولەلاین کبتان لاین-مفتشی اداری هەولیر وکرکوك ولـەلاین متصـرف جـلال بابـان- بەوکالەتی انگلیس وعرب هاتبو وجودەوە ولەسەر قبول نکردنی- ئەو أسـوریانەی کـە لـەتورکیا در کرابـون-کـەبو ضعفـی نفـوذی مبدئـی سـەربەخویەتی کوردوسـتان ئەیانەویسـت لـەبارزان اقامـەتیان پـی بکـری. بـەو تأریخە لـەبینی عشـیرەتی بـارزان وحکومەتی عراق بو بەشـەر تقریباً ئـەو شـەرە ۳ مـانگ دریـژەی بەسـت وبەکوشـتار وخساراتیکی زوری حکومەتی عراق دوایی ئەو شەرە هات

شیخ احمـد وشـیخ صدیـق وشـیخ بـابو ومـلا مصـطفـی کـەفرمـاندەی ئـەو أژاوە وحرەکاتەبون لگل چند عـائلەیکی گوناهباری ئەو حرەکاتە تسلیم نفسیان بەحکومـەتی تـورك کـرد. وبرانـە (انقـرە) مدەتیـك لـە انقـرە مـانـەوە. لەسـەر داخـوازی شـیخ احمـد حکومەتی تورك شیخ احمد وتـەواوی عـائلـەی پنـاهندەی بـارزانی تسـلیم بەحکومـەتی عراق کردەوە بەتأمیناتی حیاتیان. نیرەرانە ناصریە. حلە. دیوانیە. کرکوك. سـلیمانیە. هـەتا ۱۱ مـانگی ژوین ۹٤۲ مـلا مصـطفـی بـە۸٦ نفـری بـارزانی لەسـلیمانیە بـو ولەلاین حکومـەتی عراقەوە بەمقرراتیکی نەمرد ونەژی یارمەتی ادران.

بەهوی گومـەگی شیخ لطیفی شیخ محمود بەتأریخ سەرەوە بەریگای بانـە وپنجویـن وسەردشت وسابلاغ ولاجانا- ملا مصطفی فـراراً چـو بـو دی سمولیـچ لگـل کـاك مامـند ومیرزا أغـای رشو وساکو چو بو حدودی بارزان وعائلەکانیان لگـل شـیخ احمـد وبرایەکانیا لەلاین حکومـەتەوە روانەی جنوب کران. ملا مصطفـی لـەحدودی بـارزان ملاقاتی عشائری بارزانی کرد وسەرکومارەکانی هەمو هاندان. مـلا مصطفـی لگـل

عشیرەتەکەیا ئەو مخفرانەیان خستنە ژێر تهدیدوحرەکاتەوە کەلەو ناوچەیەدا تنصیب کرابون ملا مصطفى بە٣سی تفنگ توانی مخفری شاندریك بگری کە١٣ پولیسی تیدابو. ومخفری خیرزوکیش کە١٣ نفری تیابو گرتی. و٥٠٠ نفری پولیس بو تعقیبی ملا مصطفى هاتبونە مخفری خیەزوك ملا مصطفى هەمویانی أسیرکرد وخوی کرد بەخاونی اسلحەیکی زور ولگل حکومتا کەوتە مخابرە و لەبەر نامساعدی ظروف لەحکومتی عراق داوای چاوپوشی کردو حکومەتی عراق رفضی عفوەکەی کرد. وداوای لی‌کرد کەبی قید وشەرت بگریتەوە وتسلیمی نفس بکاتەوە. لەنتیجەدا عفوکرا وعائلەکانیشیان أزادکردن وکومەگی خواردنیش یان پی کرا. اجا حزبی - هیوا- امید- لەفکری ملا مصطفى نزیك بونەوە. وفعالیەتیکی وختیان أشکرا کرد. وانگلیس لەترسی بلاوەی مبادی شیوعی عراقی هەل پیچا کەاعادەی نظر بکاتەوە بو قضیەی کوردەکان.

سفیری انگلیس نوسراویکی تایبەتی بو ملا مصطفى نوسی کەپی‌ویستە واز لەو کردەوانە بی‌ینی والا بەچاوی دوژمن تەماشای اکریت. اجا ملا مصطفى مجبور بو بەراگرتنی اژاوەکەی. نوری سعیدیش بو بەرئیس الوزا وماجد مصطفى لەو قابنەیەدا بو بەوزیر الدولة.

هەروکو لەمەوپیش بەعرضم‌گیاندن کەحکومەتی عراق ناوی لامرکزیەتی لە ١٩٤٤دا بلاوکردبووە. بوئەوەی کەلەنەوایای روس بگەن. جا بەو مناسبتەوە لەلاین ماجد مصطفى وەرئیس اول عزت عزیز ورئیس سیدعبدالله وأمر فوج امین رواندزی کەئەمانە عضوی حزبی هیوا بون. بو مذکرات نیرەران بۆ لای ملا مصطفى وئەو مذکراتەی خوارەوەیان ترتیب وبەزمانی ملا مصطفى وعشائری ئەو ناوەوە دایان بەحکومەت انگلیس.

١-تشکیلی امارەتیك لەکوردوستان بکری کەعبارەت بی لەکرکوك. سلیمانی. هەولیر. دهوك. خانقین.

٢-یك وزیری کورد لەقابینەدا بی بەناوی وزیری کوردوستان مسئول بی برامبر بەحکومەت.

٣-هەمو وزارەت خانەی معاونیکی کوردی تیابی.

٤-تأمين استقلالی مدرسه واقتصادی وزراعی وهەموو اموراتیکی داخلی ئەبی بغیراز استقلالی جیش وپولیس نەبی.

امجا بەناوی ضابطی ارتباطیەوە ئەو شخصانەی خوارەوە لەسەر حسابی حکومەت بون بەعضوی حزبی هیوا ومعتمدی مخابراتی نهینی لگل ملا مصطفیدا. ١-امین رواندزی -٢-عزت عزیز أمیدی-٣-مصطفی خوشناو-٤-میرحاج -٥-مجید علی- ٦-سید عزیز سید عبدالله- ٧- فؤاد عارف -ئەمانە کرابون بەمأموری ریك خستنی ملا مصطفی وحکومەت. بەلام لەعینی وختا هەربەلای باری أشوبا ئەرویشتن وملا مصطفیيان هان ئەدا. وفلسفەی أشکرای ئەو باسی لامرکزیەتە دوشت بو. بو ئەوەی کەتورکەکان نتوانن داخلی اتحادی المانیا بن وخویان لەباوەشی انگلیس دورنەخنەوە. دوهەم أیا روسەکان برامبر بەو حالەتە ئەوانیش کوردوستانیك لەایرانا پیکدینن یا نا. امجا لەپاش گوڕانی باری سیاسەت بەپنجەی ماجد مصطفی أژاوە خرایە ناو اندامەکانی حزبی هیوا. میرحاج ومصطفی خوشنا ودو مانگ اجازەیان ورگرت چون بو لای مصطفی ولەوێوە لگل حزبی (ژ.ك) ژیانی کوردی ایران کەوتنە مخابرەوە. میرحاج لەجیش حپس کرا. ومصطفی خوشناو فراراً چو بو لای ملا مصطفی.

عزت عزیزیش دومانگ اجازەی هەبو اویش لەعینی وختا متهم کرابو کەگوایا بو اتصالی حزبی (خویبون) چووە بو سوریا. روین فراراً چو بو بارزان. و بکری عبدالکریم- ناویش فراراً خوی گیاندە بارزان. بارزان بو بەهیلانەی سیاسەت وخانەی بیری سەرگەردانی لەهەمولایکەوە. ثورە وحرکات دەستی پیکرد. ضابطان اگریان بەباروتی أژاوەوە نا.

حرکاتی سیاسیانەی احزاب لەبارزانا

بیان نامەیكیان رسماً بسفارەتی انگلیس وحکومەتی عراق دا کەغایە لەحرکاتی ایمە هیچ شتیك نیە الاّ أزادی وسەربەخویی کورد نەبی. ئەو بیانیە تأثیریکی زوری کردە سەرحزبی هیوا. لەروژی ١٠/٢/١٩٤٥دا کونگریس حزبی هیوا لەبغدا گیرا. ونوسراویك بەزمانی حزبی هیوا بو جمعیتی بارزان نوسرا ومحمد محمود ضابط ئەو نوسراوی گیاندە بارزان. لە ١٢/٢/١٩٤٥دا لەژیر ریاسەتی ملا مصطفیدا مجلسی

بارزان کوکرایەوە وبەترتیبباتی خوارەوە تشکیلی حزبی أزادی‌یان کرد ومنهج یان عبارەت بو لەو پروگرامە:

١-اتحادی عشائری کورد.

٢-رزگارکردنی کوردوستان.

٣-تیکل بون بەاحزابەکانی أزادی خواە.

٤-ناردنی داخواز بۆ نمایندەکانی دەولەتی خارجە.

٥-نشریات گیاندن.

٦-بربەرەکانی سیاسەتی استعماری دەولەتی عراق.

٧-تنظیمی قوای مسلّح.

بەکاغذی ژمارە ٩/١/٣٠/٩٤٥

حزبی هیوا ثقەی‌دا بەملا مصطفی کەرئیسی ئەو حزبە بی. و ملا مصطفی‌ش بەژمارە ١ و روژی ١٥/٢/٩٤٥ ورامی حزبی هیوای دایەوە کە-هەولیر-شقلاوە-رواندز-قرنە-شیتنە-بارزان-موصل-عقرە- زیبار-دهوك-عمادیە-خلیفان-سریشمە-ایران-ئەمانە جیگای حزبی أزادین.

یادداشتی حزبی هیوا بەدەولەتانی بیگانە

جنابی أغای لوی هندرسن سفیری گەورەی ولایاتی متحدەی امریکا لەبغدا موقع بەغنیمەت ازانری. بەاحتراماتی مخلصانە عرض اکری لەنوامبری ١٩٤٣دا یاداشتیك مان تقدیم کردبون. وداخوازی ضروری ملەتی کوردتان بەعرض گیاندرا بو. وعاطفەی دیمکراسی امریکایی برامبر بەکوردەکان زور تأثیری گەورەی کردبو. جائەو موضوعە ایمەی آزا کرد کەئەو مذکراتەمان پیشکەشی وزیری خاریجەی امریکا بکری.

لەبیرتان ماوە پار لەژیر ریاسەتی ملا مصطفی بارزانی لەشمالی عراق لەمنطقەی بارزانا بەناوی شکایەتی سوئی ادارەی مملکەت شورشیك هلگیرسا. بەلام لەبەر تداخل‌کردنی حکومەتی بریطانیا ئەوهرایە وقفەی پی‌درا. وبریاردرا کەبەاتفاقی دوستانە هەموو ضروریاتیکی کورد پیك بی‌حسب بەاعترافی رئیس الوزرا لەمجلسی پرلمانی عراقا. استناد بەو وعدە ایمەش حرەکاتی بارزان مان راگرت. بەلام لەرغمی

پیکهینانی مطالبی وعد پیدراومان. بەقطعی وسیلەی خواردن وپوشاک ومـوادی ژیانیان لیقطع کردوین.

غیری ئەوەش دەولەتی انگلیس بەهاوکاری عراق بو لەناوبردنی ایمە لشکری کوکردوتەوە. لەغیری ئەوەش دعایەی خراپمان لەضد ئەکەن. ئەوا ایمە ایوە تأمین ئەکەین کەهەر شورشیك لەلاین کوردەکانەوە بکری تنها بو أزادبونی کوردەو بەهیچ بویەیکی سیاسیکە رنگ نکراوە. ملّەتی کورد چاوەرییە کەلەلاین حکومەتی امریکاوە مغدوریەتی تماشا بکری وئەو باسەی بخریتە ناوندی گفتوگووە.

مربوطاتی یاداشتەکەمان-۱-یەك نخشەی سیاسی کوردوستان-۲-نخشەی کوردوستان لە وجهەی عشائریەوە-۳-منطقەی شورشی بارزان-٤-نظریاتی چند نوسەریکی خاریجە لەبابەت کوردەوە.

رونوس بو سفارەتی حکومەتی فرانسا وشورەوی وچین لەبغدا.

توزیعی قوات لەلاین ملا مصطفیوە

روژی ۱ مارس ۹٤٥ لەحزبی هیواوە خبر وەرگیرا کەلە ٤ مانگی مارسدا جیشی عراق هجوم اکاتە سەر بارزان. ملا مصطفیش بەتەرتیباتی خوارەوە توزیعاتی قطعات وهیزی بارزانی کرد.

جبهە	ناوچەی حرەکات	فرمانده‌ی مسئول
۱-شەرق	شیتنە-میرگەسور	مصطفی خوشناو
۲-روژآوا	أمیدی-برادوست	عزت عزیز، عبدالحمید باقر رئیسی ستاد محمد محمود
۳-جنوب	منطقەی أکری-ریکانی	شیخ سلیمان شیخ عبدالسلام

ملا مصطفی اخباری عشائری منطقەی میرگەسور ودولەمری وشیروان-کرد کەبچن بو شیتنە. ولە هەمولایك استحکاماتی جبهەکان کرا. وبەدەستوری خوارە لەلاین مصطفی خوشناوەوە بەتأریخ ٤ مارس ۹٤٥ ئەو نوسراوە درا بەسرهنگ رفیق عارف فرماندەی قشونی دەولەتی عراق.

أغاى سرهنگ رفيق عارف

لپاش تقديم احترام وامان خبر ورگرتووه كەخيالتان هيە لە ٥ مارس بەناوى مانورەوە تقدم بكەن. بەو ناوەوە هەرحادثەيكى خطر بەايوەبگات خوتان مسئولن.

مصطفى خوشناو

فرماندەى شيتنە

نوسراويكى سفيرى بريطانيا بو ملامصطفى

لگل هيندى ملاقاتى سياسيانەى‌كە

روژى ٢٥ مارس ٩٤٥ ستوكس معاونى مشاورى سياسى سفيرى بريطانيا چو بو (هوديان) بو ملاقاتى ملا مصطفى ونوسراويكى سفيرى بريطانياى بەموضوع خوارەوەدا بەملا مصطفى.

جيشى انگليس وعراق بەيكەوە لەو ناوە مناورە ئەكەن. وهيچ فكريكى تجاوزاتيان نيە نابى منع بكرين. ونصيحەتى سفير بو ملا مصطفى زعيم ئەوەيە كەلەدەستوراتى دەولەتى عراق دەرنەچى. وئەو افسرانەى كەلەجبهەدان فوراً بگرينەوە بو بارزان. و ئەو أفسرانەى هەتا ايستا لەبارزان خارج نەبوون فوراً بچنەوە سەر وظيفەى خويان لەقشونى عراقا ويا كوى بو سكونەتى خويان اختيار ئەكەن مجازن بەشەرتى خارجى منطقەى بارزان بى.

جوابى ملا مصطفى بەستوكس ئەوەبو كەقضيەى ايمە قطعيە يامردن يا أزادى-

روژى ٣٠ مارس ٩٤٥ متصرفى هەولير حمەسعيد قزاز ومديرى شرطە جميل رشيد ملاقاتى ملا مصطفى‌يان كرد لە دى (مازنە) بو عينى موضوعى ستوكس ناو ملا مصطفى وەرامى ئەوانيشى هەروا بەرفچ دايەوە. لەعينى روژا گرايەوە بو شيتنە وملاقاتى عشائرەكانى كرد واتحادى لگلا بەستن. قائيمقامى رواندز روژى ٢ أوريل ٩٤٥ مخابرەى لگل ملا مصطفى‌دا كرد كەروژى ٥ أوريل معاونى مشاورى سياسى موصل ماژور مور- بو ملاقات ديتە (بلە) ئەبى جنابت وشيخ رحمت وافسرەكان هەموتان لەوى حاضرى ملاقات بن. ملا مصطفى لەعينى روژا لەوى حاضر بو بەلام ماژورى ناوبراو نەچوبو.

روژی ۲۲ أوریل مدیری ناحیەی باتاس خبرىدا كەجنرال اسماعیل نامق لەبیلاقی صلاح‌الدین-ملاقاتی عزت عزیز ئەكا؟. لگل محمد محمودا چون بو دیدەنی بەلام هەتا ئەوان گیشتنە ئەوی اسماعیل نامیق گەرابووە.

دیسان ماژور مور هاتە بارزان ملاقاتی شیخ احمدی کرد گوتی امری سفیر وایە كەاطاعەی اوامری دەولەت بكەی ولەبارزان دابنیشی مشغولی زراعەت بی. شیخ احمد متأثر بو وماژوریش گەراوە.

امجا لەنتیجەی ئەو هەمو ملاقات وقراردادانە هاتنە سەرئەوەی كەضابطەكان تسلیمی نفس بكەنەوە وهیچیان پی نگوتری. امجا حزبی هیوا وأزادی لە ۳۰ أوریل ۹٤٥دا كونگریس‌یان گرت وقراریاندا كەضابطەكان تسلیمی نفس بكەنەوە. عزت عزیز واحمد اسماعیل ومحمد محمود لگل (ماژور ونس) هاتنە كركوك وچون بو بغدا. لەغیراز مصطفی خوشناو ومیرحاج نەبی ضابطەكان هەمویان تسلیمی نفس‌یان كردەوە.

كەلەو وختەدا ئەو ضابطانە لەبارزان بون عبارەت بون لە:

۱-عزت عزیز عمادیە-۲-مصطفی خوشناو بی‌تواتە -۳-عبدالحمید باقر خانقین ٤-محمد محمود سلیمانی-٥-احمد اسماعیل هولیر-٦-شوكت نعمان عمادیە-۷-حفظ‌الله اسماعیل عقرە-

لەپاش ۲۰ روژ لەبغدا ضابطەكان حپس اكرین ومحمد محمود فراراً لگل جلالی امین بگا هاتەوە بارزان. متصرفی هولیر حەسعید قزاز كەاصلی مسببی ئەو حرەكاتەبو لە ۱۷ ژوىە ۹٤٥ لگل معاونی مشاوری سیاسی كركوك كبتان چاكسن-لەمیرگەسور ملاقاتی ملا مصطفی‌یان كرد. بەلام دیسان بەدلگیری لەیك جیابونەوە. وامجا لەهولیرەوە بەشەرحی خوارەوە متصرفی ناوبراو قاقەزیكی لەملا مصطفی نوسی.

ملا مصطفی بارزانی

لازمە تو خوتو روءسای بارزان هەتا ۳ روژی‌تر تسلیمی نفس بەحكومت بكەن والاّ هەر بەسەرهاتیك رویدات گوناهی ئەكەویتە سەرشانی تو.

حەسعید قزاز

متصرفی هولیر

لەعینی روژا نوسراویکی کە لەلاین مشاوری سیاسی داخلی موصل (کلنـل مـیر بەموضوعی خوارەوە بو ملا مصطفی هات نوسرابو

ئەگەر تسلیمی نفس بەعراق نکەی لەهەموو مرحمتیکی ایمە نائامید ئەبی. لەعینی ایوارەدا لشکری ملا مصطفی وپولیسی عراق دایان بەیکاو امیـدی أشـتی و تفـاهم لەبینی بارزان وحکومەت هەل گیرا.

حقیقتاً لیرەدا انسان اتوانی کەبلی حکومەتی عراق بە منتهای بـی عطفـی لگـل ئەو ملّەتەدا جولاوەتەوە. لەلایکەوە رسماً انجمنی ایالەتی اعلان کـردوە وبـەزوری خلکـی خستوتە سەر کلکلەی ئەوەی کەبو ئـەو فکـرە دادخـوازی بکـری. لـەپاش ئـەوەی کەئـەو فکرە لەکلّەی گنجان وأزادی خواهانی کوردا ترسبی کردوە انجا تعقیبی ئـەو شـخصانە اکات کەئەوەل جار بەدەنگی حکومەتەوە هاتوون وگوییـان بـو رئیس الـوزرای عـراق ووزیر الدولە راگرتوە.

لەدرجەی دوهەما اگـر حکومـەتی عـراق منظـوری خویـن ریـژی نەبوایـە یعنـی نەیاتوانی فکریکی مسالمت کارانەی تر لگل عیلی بارزانی اتخاذ بکـات. ومتصرفـی هولیر حمە سعید قزّاز لەوناوچەیە دورخاتەوە. کەطریقەیکی فتاك وجبّارانەی بو فنای ئەوعشیرەتە بکار اهینا.

أیا هەر مطالبی کەملا مصطفی لەحکومتی عـراق داوای کـردوە. ئـەو ضـرەر وخسـارات وخویـن ریژیـەی هینـاوە کـە بەسـەر حکومـەت هـاتوە. وأیـا بـو سمعـەی حکومەتی عراق ئەمە شتیکی باش بووە. کەچند هەزار مالیك لەملـەتی خـوی لەسـەر نظریەی شخصیك کەتنها بونان وژیانی خوی أمانجی لـەو قضیـەدا گرتـوە والاّ هیـچ مقاصدیکی تری نەبووە بو پیشکەوتنی حکومەت. بەنظریەی ئەو موظفە ئـەو ملتـە اوا دەربەدەری ولاتان بکات ولـەزندەگانی نـاو نیشـتمانی خـوی دورخریتـەوە وبـەخوین رژانی خوارەوە بدناو بکری.

تقەی تفنگی اسعد خوشەوی لەبارزانا

لە ١٠ مانگی اوت ١٩٤٥دا اوامری حکومەت صادر بو کەهـەر بـارزانیك تصـادف بکری تقەی لی بکەن یا بیکوژن ویا بیگـرن. لـەو وختەشـا رئیسـی عشـیرەتی مـزوری

اسعد خوشەوی نەچیت بو زیبار. پولیسی مخفری زیبار دەورەی ادەن کەبیگرن اسعد ایکا بەتقە خوی رزگار اکا ومخفرەکەش اگری.

لەمیرگسور الوبگ لگل ٣سی نفرا خەریکی اموری خوی ئەبی پولیسی میرگسور تقەی لی‌ئەکەن وایکوژن، ئەویش لگل ٣سی نفرەکەی رفیقیا أمر مخفر وچوار پولیس اکوژن. ومخفرەکەش اگرن. لەسەر ئەو موضوعە وبەناوی ئەو فرمانە هەل بستراوە حرەکات اکریتە سەر بارزان. ملا مصطفی لەو وختەدا بو سەرکەشی عشائرەکان لەتجوالاتا ئەبی. لەلاین شیخ احمدی برایەوە بەترتیباتی خوارەوە توزیعی قطعات وبەرهەلستی لشکری عراق اکات.

١-بو جهتی شەرقی بارزان شیخ محمد صدیقی برای اکا بەفرماندە وعزت عزیزیش بەمعاون.

٢-بو جبهەی جنوبی أکرە مصطفی خوشناو اکا بەفرماندە معاونیش جلالی امین بگ ئەبی.

٣-بو جبهەی روژأوا صالح برای عزت ئەکری بەفرماندە.

و بەوپی‌یە لەعینی روژا استحکاماتی جبهات لەهەمو لایکەوە دەست پی کرا وبەموضوعی خوارەوە یادداشتیك یان بو سفارەتی انگلیس. امریکا. چین وفرانسە ورئیس الوزرای عراق حمدی پاچەچی نوسی.

جنابی أغای سفیری گەورەی (....) ٢٠ اوت ٩٤٥

لەمدەتی دوسالا کەبارزان شورشی اولی خوی لەسەر وعدی اصلاحاتی کوردوستان نوری سعید راگرت وحمدی پاچەچی رئیس الوزراش وعدی نوری سعیدی تأید کردەوە بەلام تا ایستا حکومەتی عراق وعدی خوی نەبردوتە سەر. وغیری ئەمەش قواتی لە بارزان زیاد کردوە بەناوی مانورەوە حرەکاتی بارزان اکات وهەتا ایستا ئەو نقاطانەی خوارەوەی دەست داوەتی.

١-من ویستم گەشتیك بکەم لەناوچەی کوردوستانی عراقا بو ملاقات وزیارەتی عشائرەکان موصل. دەولەتی عراق رسماً منعی کردوم لەو گردوشەدا کەگەشت لداخلی مملکتا ممنوع وقدەغە نیە

٢-لەمنطقەی زیبار. بارزان. میرگسور. مراجعەتی بارزانیان بو ادارەجاتی حکومەتی منع کراوە.

٣-تلگرافی رسمی لەمتصرفی هولیرەوە دراوە بەادارەکانی حکومەتی کەهەر بارزانیك تان دی بیگرن. هەتا اسعد خوشەوی ویستویەتی بچیتە مخفری بارزان پولیس پەلاماری داوە. مجبوربووە بەگرتنی مخفرەکە.

٤-الویگ- کەیکیك بو لەروءسای عشائری بارزان چووە بو میرگەسور پولیس کوشتویانە. ٣سی نفری لگلا بووە مجبوربوون بەگرتنی مخفرەکە واسیری پولیسەکان.

٥-حکومەتی عراق قوەی عسکری هیناوەتە أکرە وباپشتیان-و هیزی پولیسیشی هیناوەتە (ریکانی-بەبی مقدّمە أگری شەریان ناوەتەوە کەایمەی هەژاری پی بسوتینن. جنابی أغای سفیری گەورە لەم وەختەدا کەئەو حقائقانەتان عرض اکری. ئەوا طیارە دیهاتی ایمە بردومان ئەکات ومنالی بی گوناە وپیرانی بیچارە لەناو ئەبەن. بەپیویست مان زانی کەلەوختیکا مقابل بەوعدی بیاناتی (اتلانطیك) کەگوایا هەمو هوزیکی هەژار هەقی خوی ادریتی لەوکاتەدا ئەوکردەوەی وحشیانەی کەدرحق بە ایمە بەانجام اگا. استرحام ئەکەین کەمنع ئەو ظلمە وحشیانەمان لی بکەن کەلەلاین حکومەتی دکتاتوری عراق درحق مان اکری. لەخاتمەدا هیواداریین کەئەو حکومتانەی پشتیوانی لەهەژاران ئەکەن روژیان پیروزبی

مصطفی بارزانی

فرماندەی شورشی کوردوستان

روژی ٢١اوت ٩٤٥ ملا مصطفی لگل ٦٠ نفر بو جبهەی أکرە حرەکەتی کرد روژی ٢٢ مانگی باسکراو لەدوای پەرینەوەی چەمی مەزنی- لەدی (سفتە-لەلاین طیارەی عراقەوە بشدەت بردومان کرا.

روژ ٢٤ محمود أغای زیباری بە ٤٠ نفرەوە گیشتە ملا مصطفی وچون بو کیوی پیرس- کەقوەتەکیان عبارەت بو لە ١٠٠ نفر.

روژی ٢٥ اوت چونە دی (گوبیش) کە ٨ سعات لەبارزان دورە. ولەعینی روژا قرار درا کەمقری لشکری بارزان برنە (أشکەوتە) هەرلەو روژەدا خبر ورگیرا کەهنگی (٥) دەولەتی کەعقرەیە وهنگی ٤ کە لەرواندزە روژی (٥) سبتامبر ٩٤٥ هلمەت ئەبەن بو سەربارزان.

ترتيباتى فنى ملا مصطفى برامبر بەو لشكرە

بو تيك دانى نخشەى مقرەرى حكومەتى ملا مصطفى چوار تاقمى جيا كردەوە كەهر تاقمەى عبارەت بون لە ١٠ نفر شەوى ٢٧ اوت ناردنى بو كيوى عقرە كەبرامبر بەلشكرى حكومەتى لەچوارقولەوە هەرنفرەى چوار فيشك بتقينن وبگرينەوە بو دواوە. فعلاً ئەو چوار تاقمە لسر امرى ملا مصطفى دەورەى أكرەياندا دەستەى اول بەسەركردەى محمدى اميرخان-٢ عزيز أغاى زوارى-٣- رشيد زيبارى -٤- قركاسى زيبارى-تقەيان لەأكرە هلساند وبەبى مقاوەمەت گرانەوە.

غايەى ملا مصطفى لەو فنە ئەوەبو. اگر هنگى ٤ لەرواندز وهنگى ٥ لەأكرەوە بەيك روژ هجوم بكەنە سەر بارزان. بارزانيەكان ناتوانن بەرهلستى دوجبهە بكەن فعلاً ئەو تقانە بون بەسببى ئەوەى كەهنگى ٥ نتوانى لەروژى مقرەرا هلمەت برى بەلام هنگى ٤ لەژير فرماندەى سرهنگ قيصر هرمز-دا حرەكەتى كرد بو سەر بارزان. لەبەرئەوەى كەبارزانيەكان ريگاى لشكرەكەيان باش بەستبو ئەو هنگەيان زور بەناشيرينى شكاند نهايەتى ئەو جنگەيان بەخساراتى خوارەوە هينا-صورەتى بلاغ

جنابى مصطفى بارزانى

روژى ٢٥ اوت ٩٤٥ هنگى ٤ دەولەتى باپشتيان لەرى ديانە وبادليان ئەيەويست لە (كونە گوند) بەپشتى شيتنە-دا بى پشتى هيزى ايمە بگرى. فرماندەى دەستەى كونە گوند) نورى شيروانى- بە دە نفرەوە لگل هنگى ناوبراوا كەوتە مقاوەمەتەوە. وايمە چوار هەزار يارده عقب نشينىمان كرد ٦ سعات شر دەوامى بست. بەلام لەپيش روژأوادا هنگى ناوبراو بە ٢٠٨ نفر كوژراو و٣٠٠ نفر بريندار وكوژرانى سرهنگ قيصر وگرتنى ٥٠ تفنگ و٢٠ صندوق جبخانە ويك دستگاى تلگرافى سيم ودوتوپ وهيندى بومباى دستى و يك شصتيرى گەورەى فيكرس و٣سى مسلسلى بچوك تلفيات شكستى هينا. بەلام ايمە تنها دو نفرمان بريندار بووە. وهەتا يك نفرمان بمىنى ناهيلين دوژمن پى بنيتە خاكى أزادى خواهان.

شيخ محمد صديق

فرماندەى جبهەى خاوەر

بەلام من شخصاً بەو بلاغە باوەرناکەم راست بی چونکە تلفیاتیکی وازور بە موجودیکی واکەم ناهیتە رو. لام وابی نسبتیکی زور فاحش وافراط لەبلاغەکانیانا هیە. هیچ معقول نیە کەفوجیك بەتەواوی بکوژری وبریندار بکری. ضابطەکان وفرماندەکانی بارزانی هەروا لەتقاریرا خوهلکیشانیان هەبو. هەتا لەشەری مامەشای سقزا. مصطفی خوشناو تقریریکی نوسیبو کەتەلی کوژراوی دوژمن ٥٠٠ نفرەو بەونسبەتەش برینداریان هیە. ورسماً بەروژنامەی کوردوستان ئەو تلفیاتە اعلان کرا. کەچی ایرانیەکان هیچ ناوی ئەو تلفیاتەیان نەهینا چونکە ئەیان زانی درویە. و بەو درویە قاضی محمد مسئول اکەن. جامن لەو قناعتەدا نیم کەقطعیاً تقریرەکانی بارزانی بو تلفیاتی کوژرانی عسکر وپولیسی عراق بەو اندازەیە راست بی. بلکو مبالغەیکی زوری تیا هیە.

جنگی نهلە جبهەی جنوب

دەشتی نهلە-کەجیگایکی أودار وسختە قسمیکی عشائری سورچی وزیباری تیا دائەنیشن. لەروی عقرەوە ٣سی ریگا لەو شاخە پیدا ئەبی یکیك یان قابلی حرەکاتی عسکری ودو ریگایەکەیتر بو پیادە رەوی ئەبی بکار ناهین. ملا مصطفی بەتەرتیباتی خوارەوە ئەو ریگایانەی لەهنگی ٥ گرت

شەوی ٨ سبتامبر ٩٤٥ (٢٠) نفری لەژیر فرماندەی محمد امین امیرخان وعزیز أغا-ناوان ناردە دامینی کیوی أقرە وئەو ٢٠ نفرەش لەوی کران بەدوقولی ١٠ نفری ولەراستو چەپی ئەو ریگایە دامەزران. وەدەستوریان درایی هەتا ملا مصطفی تقە نکات ئەمانیش تقە نکەن. ملا مصطفی خوشی لگل ٢٠ نفری ترا چو بو کناری کیوی پیرس بە انتظاری هاتنی قوای دەولەتی خویان لەکمیندا. روژی ٨ سبتامبر لگل روناکی بەری بەیانا هنگی ناوبراو بەهوی طیارە وطوپ جبهەی ملا مصطفی یان دایە بەر گوللە وبومبای بی رحمانە. بەلام ملا مصطفی نەیهیشت لەهیچ لایکەوە جوابی تقەکانی دوژمنی بدریتەوە. اجا لشکری دەولەتی بەتەمابری ئەوەی کەدوژمن لەوناوچەیەدا نەماوە دەست یان کرد بەتقدم ورویشتن. هەتا پاش ماوەی لشکر گیشتە بەردەمی محمد امین امیرخان.

اجا ملا مصطفی برنگاری هنگی (٥) بو لەهەر ٣سی لاوە لی کرا بەتقە. چە تقەیك تقەیکی کەو کوژی تقەیکی خوین گری وتول ئەستینی. تقەیکی حقوق پایەمال

كرادى تقەى شەرەف تقەى سەربەخويەتى تقەى سروما‌لى ونيشتمان بەرزكردنـەوە وتقـەى انتقام تقەى استقلال.

ابجا لشكرى حكومەتى شەپرزەبون. رويان ئەكردە هەر ريگايك لەو ٣سى ريگايانـە ئەدرانە بەرگولە بەهيچ تەرزى ريگاى دەربازبونيان نەمابو. لەچەپــەوە دەسـتەى ولوبـگ لەپاشەوە دەستەى محمد امين اميرخان. لەراسـتەوە دەسـتەى عزيـز أغـا. لەپيشـەوە مـلا مصطفى. هەتا روژاوا بەوپىيە اگرى شەر سوتا. نتيجەى ئـەو شـەرە بـەكوژرانى ١٥٠ نفر و٣ افسر و٤٠٠ نفـرى برينـدار وگيرانى توپيكـى جبلـى ودو مسلسـل سـوك و٢٨ تفنگ و١٦٨ گوللـەى تـوپ ودە صنـدوق فيشـك ٤٠٠ بـار مـهماتى خـواردن دوايـى هـات. ولـە لشـكرى بـارزانى كـوژراو وبريـنـدار نـەبو قشـونى دەولـەتى ٣ روژ بەمحاصرەكراوى لەودولوشيوەدا مايەوە. بەلام كومـەگى عشائرى بون بەهوى نجات دانـى ئەو لشـكرە گمـارو دراوەيـە لەشـەوى ١٢ سـبتامبرى ٩٤٥ و مـلا مصطفـى ناچـاربو هلگرايەوە بو كيوى پيرس) كەسعاتو نيويك لەمحلى حادثە دور بو لەوى استحكاماتى‌و عقب نشينى كرد عشائرەكان اعتبار اكـرن بـە ٥٠٠ نفر كەلـە مـلا مصطفـى هـەل گرابونەوە وتبعەتى حكومەتىيان كردبو وپنجەى خويناويـان خسـتبو نـاو جگـرى ئـەو برايانەيان كەلسەر حقو أزادى ئەوان اختيـارى ئـەو مرحلـە خوينىنـەيان كردبـو. وبـو روشەنى كردەوەى بى شەرمانە وپند ولومـەى هاتوانى لەمەولاى كورد ئەوا ناوى ئەو بى مروەتانە لەخوارەوە عرض ئەكەين.

١-احمـد بگـى زيبـارى ٢-شـوكەت زيبـارى ٣-مجيـدى حسـين أغـا ٤-عبـدالله شـرفانى ٥-شـيخ جـلالى بريفكـانى ٦-محمودى زيبـارى ٧-شـيخ رشـيد ٨-شـيخ رقيب-لشكرى ملا مصطفى لەمسافەى ئەو (٥) روژەدا ٧ دفعـە مصادمـەيان لگـل نيروى دەولەتيدا بو. مجموعى كوژراوى حكومـەتى لەو روژەدا گيشتە ٣٨٠ نفر وبريـنـدار بە ٤٥٠ نفر ولـەهيزى بارزانيشـا (٥) نفـر كـوژراو وچـوار نفـر بريـنـدار رويدا. وهـەر

لەوجنگە تأریخیە سامدارە فرماندەی دەستەی راستی حرەکاتی نهلە-أغای عزیز أغـای زراری- شهید کرا.

جنگی هودیان ومزنە- جبهەی خاوەر

روژی ٢ سبتامبر ٩٤٥ بقایای هنگی ٤ لەلای راستەوە وهنگی ٣ لەلای چەپەوە لە (باپشـتیانەوە بـو (مزنـە-کەوتنـە تعـرضّو پـەلاماردان. بەشـیکی لشـکری مـلا مصطفی لەوکاتەدا لەاشکەوتی (هودیان) خویان پنهان دابـو. ئـەو قوەتـە بچکولانـە بەمەردانەی پشتی هەردو هنگەکانیان گرت. لەرغمی ئەو هەمو بومبـا وتـوپ بارانـە. محمـد أغـای میرگەسـووری خـالی مـلا مصطفـی-بـە ٥٠ نفـرەوە خـوی بـەناو ئـەو دو لشکرەدادا وقارەمانی ئەو جنگە خوینینە (نـورووی شـیروانی- بەپشـتیوانی حمـا أغـای میرگەسـور خـوی خسـتە نـاو ئـەو کـارزارەوە. هـەرچندە لەبـەر تـأثیری هجومـی چنـد زرەپوشیك لشکری حمـا أغـا ونـورو-اختیـاری عقـب نشینی‌یان کـرد. بـەلام ٢ توپـی کوهستانی و ٣ شصتیری برن و٢٠ صندوق فیشك و٤٨ گوللەی تـوپ یـان هـەرچنگ کـەوت. وبـەو حالـەش ٣٠٠ نفریـان سـرباز کوشـت و٤٥٠ نفریشـیان بریـنـدار کـرد. ولەهیزی بارزانی دو نفر بریندار کران.

جنگی هەرن-ناوچەی باختر-روژأوا

عشائری بادینان وزیبـاری لـەژیر ریاسـەتی دو افسـری عـراق ٥٠٠ نفـری مسـلح لـەدی-هـەرن- أمادەی‌یـان کردبـو. وبـەهوی تلسـز ارتبـاطی تـەواویان لگـل نـیروی دەولەتیدا هەبو. وقەرار وابو کە لەکیوی (پیرسا مەلا مصطفی اسیر بکەن. بـەلام مـلا مصطفی دەرکی بەو راویژگەیە کرد کیوی پرسی بەجی هیشت بە ٣٠سی نفـرەوە چـو دی (هرنی) گمارودا. هـەر لـەو کاتـەدا لـەلایکی‌ترەوە. شـیخ سلیمـان-نـاویش بـە ٢٨ نفرەوە تقویەی ملا مصطفی کرد. وعزت عزیزیش لـە (هرفتـە)وە کـە٦ هـەزار یـارد لەهرن- دوربو دی هرنی دایـە بـەر تـوپ. بـەلام توپـەکان هیـچ اصابـاتی ئەودی‌یـەیان نەاکرد هەرچندە کەتوپەکان لەومسافەیە بەحکم تـر بـون. مـلا مصطفـی ٦ سـاعەت هیزی عشائرەکانی بەوعدّە کەمـەوە محـاصرە کردبـو بـەانتظاری ئـەوەی کەتوپـەکانی

عزت عزيز مجبوری تسليم بونيان بكـات. مـع الّسـف تـوپ هەرنگيشـتە نـاودی هـەتا لەناكاو تقەی توپەكانی كاك عزت وقفەی كرد. سببی وقفەی توپ تقاندنەكەشـی ئـەوە بو. گوايا چنـد شـخصيك خبريـان داوەتـی كـەهيزی (هـەرن) تسـليمی نفسـيان بـەملا مصطفی كردوە وئەويش تقاندنی طوپەكانی بەبی لزوم زانيوە كـەچی بـالعكس مـلا مصطفی بەانتظاری تقەی توپی كاك عزت هەتا مدەيكی زور ئـەو ٥٠٠ نفـرە اخاتـە محاصرەوە. هيزی حكومـەتی كەخبری ئـەو محاصرەيـە ئـەزانن لشـكريكی زور ئـەنيرن بـو كيوی پيرس) بو ئەوەی كە ملا مصطفی مجبوری عودت ببی وضغط لەسەر ئەو هيزە گمارودراوە هلبگری. فعلاً ملا مصطفی بەهاواری قرارگـای پـيرس-وازی لـەمحاصرەی (هـەرن) هينـا. هـەر ئـەو غلـط واهمالـەی عـزت عزيـز-نـاوە بـو بەسـببی دورآندنـی موفقيەتی ملا مصطفی لەهەموو ناوچەيكی بارزانا.

جالەبەرئەوەی كەمن شخصاً لەو ناوچەيەدا نەبووم نـاتوانم هيـچ تعليقـاتيك لەسـەر موضوعی توپـەكانی عـزت عزيـز بكـەم. أخـوا ئـەو حرەكاتـەی غلطاويـە بەحسـنی نييەت وتجاهلی موقف هاتوتە وجودەوە. ياخو شتيك بـووە عمـدی وبەپنجـەيكی غـيرە حقيقەت هاتوتەرۆوە... بەلام هيچ اميد ناكری كەكاك عزت لەوگنجانە بو بـی لـەغيراز بـەرزی مـلا مصطفـی هيـچ غايـەيكی كـەی لـەوروژەدا بـو بـی شـهيد كرانەكـەی صداقەتەكەيان دەرئەخا كەچند مطلوبی حكومت بووە.

جنگی كيوی پرس-و كشانەوەی بارزانی

روژی ٢٥ سبتامبری ٩٤٥ ملا مصطفی بەدەسـتەيكی ٦٠ نفـری لـەكيوی پـيرس سنگربندی كردبو وخوی بو شەر گيف دا بو. ئەوكيوە لەهەمو لايكەوە لـەلاين عشـائر وحكومـەتەوە محاصرە كرابو. عشيرەتی سـورچی- بـە ٣٠٠ نفـرەوە پـەلاماری مـلا علـی ژاژوكی-ئەدەن مجبوری كشانەوەی ئەكەن.

هنگی (٥) بەيارمـەتی ٨ توپ وپنج طيارە لەجنوبەوە هجومی كرد بـو سـەر ئـەو كيوە لەجبهەی راستيشەوە عشيرەتی (بـرواری- وشـرفانی ودوسـكی- بـە ٥٠٠ نفـرەوە وعشيرەتی زيباری بە ٤٠٠ نفرەوە هجوميان كرد بو سەر ئەو كيوە.

بەو تەرزە ئەو روژە هەتا شەو جنگ أخاندنی- ملا مصطفی استفادەی لـەتاريكی شـەوكرد لەچـەمی (مزنـە) پـەرىيەوە خـوی گيـاندبو (هرفتـە) ولـەوی خطـی دفـاع

دائەمزرینی. اجا شیخ احمدی برای مـلا مصطفـی بـو محافظـەی عیلـو أژالی بـارزان دیهاتی بارزان چول ئەکا ئەچیتە پشتی کیوی شیرین وعشـیرەتی شـیروانی وشـەوی ۳۰ سبتامبر ۹٤٥ لەسەر مخابرەی کە لەمەوبەر لگل قاچی محمد وروسەکانا کردبویـان سید عزیزی سید عبدالله لگل سید مصلح وچند تفنـگ چیـك واردی کـانی رەش سـرحدی عراق بون.

لەروژی ٦ اکتوبری ۹٤٥ ملا مصطفی بەدەم شەرەوە عیلی بـارزانی بـەرەو ایـران خستـە حرەکـەت. ولـەروژی ۱۱ اکتوبـری نـاوبراوا اخـر نفـری عیلـی بـارزان بـەریگای کیلەشین وکانیرەشا داخلی أراضـی ایران بون. بەلام لەئەوەلی حرەکـاتی بارزانـا مـلا مصطفی مصطفی خوشناو وخیرالدین- ناوانی نارد بـو تـەوریز) بـو چاوپیکـەوتنی فرماندەی نیروی شورەوی لەتەوریزا روسەکان ورامیـان دابونەوە. هەتا روژنامـە ومجلەیکی سیاسی اعتراف بەو حرەکاتەی ایوە نکات کەبەپنجەی اسـتعمار نهاتوتـە وجـودەوە ایمـە ناتوانین هیچ کومـگیك بەایوە بکەین.

اجا ملا مصطفی توسطـی کرد کەمجلەی نیشتمان وهاوار وأزادی ئەو حرەکاتـەی بارزانە بلاوبکەنەوە کەبو داواکردنی حقوقی کورد هاتوتـە روو لەهـەمـوو دەسائسـیکی بیگانە بەدورە. اجا دوبارە نمایندەی مـلا مصطفـی نیەرایـەوە بـو لای روس وقـاضـی محمد واجازەی هاتنـە ایرانـی بـارزان درا. وبـەترتیبـاتی خـوارەوە اسـکانی ۲۵۰۰ مـالی بارزانی لەایرانا کرا.

ژیانی بارزانی لە ایرانا

لەئەوەل گیشتنی ۲۵۰۰ مـالی بـارزانی بـە ایـران قـاضـی محمـد لەسـەر توصیـەی روسەکان خواردن وزخائریکی زوری بو بارزانیەکان نـاردە حـدود. لـەدوای چنـد روژیـك استراحەت لەو ناوچەیەدا. عشائری بارزان توزیع کرا بە بەسـەردیهاتی عشـائری پـیران. مـامـەش. لاجـان. شـنـو. زرزە. دیبکـری. نغـدە. سـندوس. فیـض‌الله بگـی- هەردییـەی دومـال و۳سی مـالی بەسەرا درا. باخصوص ناوچەی دولّـی تەرگـەوەڕ ومەرگـەوەڕ- کـرا بەمەرکزی دانیشتنی عمومـی رئیسـەکانی بـارزانی. هـەمو أغواتـی دیـهاتیك مسـئول کرابون لە بەخیوکردنی ئەو چند مـالەی کەبەسەر دییەکەیانا دراوە.

بەلام معاوەنەتی ئەو بگوخانو أغواتانە هەرتاسەریك بەباشی وگەرمو گوڕی رویی. دوایی معاوەنەتی ئەو أغا وسردارانە ساردبووە. وای لی‌هاتبو کە بەزوریش کولە (تەپالەیك) یان لی نەسندری.

بەو مناسبتەوە هەرمرۆ مالآتی کەپی‌یان بو. یا لەبرسان قڕی کرد ویا بو نانو بەرگ فروشتیان. لەبەر سەرما وجیگای ناهموار ئەو عشیرەتە لی‌قەوماوە هەژارە دوچاری نەخوشی زحیری وگرانەتا بون. اسپی لەهەمو لایکەوە اندامی دابیژتن. چلکن وبی‌خزمتی أرامی لەونازدارانە هەل گرت وئەو ضابطانەی فراراً اشتراکی عیلی بارزانیان کردبو کەعبارت بون لە-میرحاج. مصطفی خوشناو. هەزهی کونە حاکم کەمشهور بو بەهمزە عبدالله. وبکرأغا ونوری أحمد طه. جلالی امین‌بگ-محمد محمود-خیرالله کەمشهور بو بەحفظ‌الله-و حمە صالح ژاژەلەی ومحمود احمد معلم-و وهاب أغای حاجی علی أغای رواندزی- وعبدالرحمن طیب- عریف محمد عبدالله- نورالدین- شوکت-صالح عزیز- زوربەریشان بون فیری ئەو ذلەتو حقارەتە نەبوبون. هەتا محمود احمد نەی‌توانی لەوە زیاتر لەناو ئەو رزالەتەدا بمی‌نی‌تەوە. بواسطەی شیخ لطیفەوە لە ١٢ مارتی ٩٤٦ گرایەوە بو عراق و تقدیمی نظری سعید صالح وزیری داخلیە کرا لەسەر تشبساتی شیخ لطیف هەم عفو وهەم لدائرەی معارفا توظیف کرایەوە.

بەلام دوبارە لگل حزبی پارتا کەوتەوە فعالیەت ولگل ئەو فعالیەتەشیا جنبەی ضدی شیخ لطیفی گرتبو وزور لەضدی شیخان غروریەتی گەنجیەتی بکارئەهینا. لەنتیجەدا حکومەت بەاتهامی شیوعی گرتی بەلام لەدوای افراج بونەکەی استغنا لەخدماتی کرا. اجا بایدایەوە لای شیخان. چونکە شیخان لەدوستەکانی باشتر حاضری کومەگی بون وهەتا ئەو تأریخە لەلای شیخ محمود مایەوە. لەرغمی ئەوەی کەداخلی حزبی صالح جبریش بوبو بەلام روحیەی قومی کوردی هەر محافظە اکرد وەوازی لەگیانی نیشتمان پەرستی نەهینابو.

اجا سەرەرای ئەو هەمو رەزالەت وجفایەی کەافسەرەکانی عراقی لەریگای کوردوستانانا چیشتبویان وەترکی مواجب ودرجە وأسایشی خویان کردبو. کەچی روسەکان گومانیکی زوریان لەوأفسرانە هەبو وبەجاسوس ومفتش یان لەقلەم ادان. وبەشدەت خستبویانە ژیر مراقبەوە. وهەتا اعتمادی تەواویان بەشخصی ملا مصطفی وشیخ احمد وباقی بارزانیش نەبو. هەتا زورشکیان لە ملا مصطفی پیا کردبو کەئەو

هـەمو حرەکـات وخویـن ریـژی ودەربەدەریـەی بـەپیلانی انگلیـس هاتبیتیـتـە وجـود وهاتنە ایرانـی شتیکی مدەبربـی. ئـەو موضـوعـەش دیسـان وەکـو مسـئلەکەی حمـە رشیدخان بەپنجەی مفسدان وخائنانی کورد هاتبو وجـودەوە. هـەتا شـیخ احمـدی بـرای ملا مصـطفی کە لەسـابلاغ اقامـەتی پی‌کرابـو. بـەروژیك لەسـابلاغی دەرکـرا وبـو منطقەی دول ّی شیطان آوا) دورخرایــەوە. کـەبفر وبـاران بەشـدەت ئەهاتـە خـوارەوە. کڕیوەی بفر نەی‌ئەهیشت هیچ پەلـەور وجانـەوەریك سـەر لـەکون دەربی‌نـی. نـازانم ئـەو هـەژارەیان بـەو خـیزانو منالـە ووردانـەوە چـون بـەروژیکی‌آوا توفـو سـخت لەسـابلاغ دورخستەوە. بەاتهامی ئەوەی کەجاسوسی انگلیسە هەتا جاریك جلالی امین بگ لـەلای باوکیەوە تختیك پارەی بو نـیرەرابو بـو سـابلاغ. مدەیکـی زور ئـەو هـەژارەیان اژیـەتدا کـەتو ئـەو پارەیـەت لـەکوی چنـگ کـەوتووە. وایـان اعتقـاد کردبـو کەئـەوە معاشـی جاسوسیەو لەعراقەوە بوی نیرەراوەتە ئەوناوە.

جاهـەر روژە بەتـەرزیك مـلا مصـطفـی وافسـرەکان بـراوورد اکـران لەبەرئـەوەی کەلەایرانا حرەکاتیکی فوق العـادە لەبارزانیـەکان مشـاهدە نکرابـو بـەچاویکی سـوك تەماشا اکرن وبەوحشی ناویان بلاوکریـووە روحـو عاطفـەی کوردایـەتی ئـەو ناوچەیـە دەرحقیان سارد بوبووە.

هەتا ئەو تأریخەی کەروسـەکان اجبـارکران کـەایران بـەجی بیلـن بـەم تـەرزە عیلـی بارزان بەکسـیفی وهـەژاری تـەژیان وەمیـانی ئەوەشیان نەئـەدان کەافسـرەکان وپیـاوە ناودارەکانیان هاتوچوی شارەکان بکەن لەهەمولایکەوە بشدەت خرابونە ژیر مراقبەوە.

لشکرکەشی بارزان لەایرانا

لـەمارتی ١٩٤٦دا بـەکمالی احترامـەوە مـلا مصـطفـی جلبـی سـابلاغ کـرا. وزور اهمیتی محترەمانەی پی‌درا. اجا ملا مصطفی وافسـرەکان لـەژیر کـابوس ودیوەزمـەی نگبـەت هاتنە دەرەوە. طبلـی بـارزانی دیسـان لەایرانیشـا لەهـەمـوو لایکـەوە دەنگـی دایەوە.

لشکری بارزان دەستە دەستە جلبی سابلاغ اکران. لـەدوای تجـهیزکرانیان ئـەنیرەران بو جبهەی سقز. ملا مصطفی خوی شخصاً لەسابلاغ دائەنیشت مسئولی سەرپەرشتی وتنظیمـی عشـیرەتەکەی بـو. هـەر تاقمـەی کـە سـاز اکـرا بـەفرماندەی دەسـتە ولـك

وگروهبان وأدابی سربازیەوە اجـا تسـلیم بەحمـە رشـیدخان اکـرا. بـو تنظیـم حرەکـات وپاسەوانی جبهەیان اجـا کەشـەری قـارەوای سـقز کـرا. بارزانیـەکان بەتـەواوی لـەنظر عشائرەکانی ایرانا خویان دەرخست کەزور آزاد وهــەل کـەوتون. ئـەو تعریفـو ناوبانگـە هەل ئەگرن کەهەتا ایستا درحقیان گوتراوە.

اجا وەکو وەلاخی چاك لەهەمو لایکەوە ألیك یان بو خو زیادکرد وکانگا وشـوینی ملا مصطفی لەنظر قاضـی محمد وأزربایجانی وروسەکانا زور بەرزبووە. واکثری اموری عشائرەکانی ایرانی خستە ژیر دەستی خویەوە. روژ بەروژ خوی زل ئەکرد ولگـل عشائرەکانا ریك ئەکەوت بو ئەوبیرەی کەلەروژیکا بتوانی دفاع لەحقی کوردانـا بکـات اگـر قـاضـی محـمد بەرهلسـتی بکـا. ویـا مـهاباد تسـلیم بەایرانیـەکان بکاتـەوە. جـا هدەفیکی اتحادی عشائری گرتبو بەرنظر.

ملامصطفی لەزەمانی فرماندەییدا

لەپاش گەرانەوەی حمە رشیدخان بو عـراق. مـلا مصطفـی بوبـەفرماندەی جبهـە. واموراتی لشکرکەشی تسلیم بەو کـرا. بـەلام لەبەرئـەوەی کـەامری شـەر ولشکرکەشـی توقیف کرابو واستفادەی زیـاتر لی اکـرا کـە لەسـابلاغ لگـل قـاضـی محـمدا خـەریکی امـوری دەولـەتی بـی. بەومنـاسـبتەوە فرمـاندەی جبهـەی سـقزی بەوکالـەت تسـلیم بـە مصطفی خوشناو کردبو.

مـلا مصطفی زیاتر بو مسائلی اموراتی لشکری بارزان ئەیەویست مستقلاً بژی. وهیـچ اموراتیکـی بـارزانی لەســابلاغیەکان مسـئول نکـری. بەومناسـبتەوە لگـل مـأمورینی ادارەجاتی سابلاغیدا. مناسبتی باش نەبو. هەردولا یکتریان اکرهان. هــەتا ئەو موضوعە تأثیری کردبو سەر شخصی قاضـی محمد وحمــە حسین خـانیش. بـەلام لەبەر ظروفی ناهموار ئەو موضوعە لەلاین قاضـی محمدەوە أشکرا نکرا بـو لەبـەر عدەمی اعتماد مــلا مصطفـی زخیرەی بـارزانی لـەژیر ادارەی مـأمورانی سـابلاغی درهینـابو (تقـی أبـادی) کردبـو بـەمرکزی نقـل وحملـی زخــائری بـارزانی. میرحـاج وعبدالرحمن مفتـی کردبـو بـەمأموری مسـئولی صـرف وقبضــی ئـەو زخائرانـە. ومباشرەتاً زخائری بـارزانی لـەتوریز وراگـیراو لـەتقی أبـادی-میـاندوواوا توزیـع اکـرا بەسەر بارزانیەکانا.

بارزانیەکان لەدەوری توسـعی نفـوذ واحترامیانـا. زور تحقیری کوردەکـانی ایرانیـان اکرد. وهمیشە لەبینی ملا مصطفی وافسرەکانی لگل أغوات ومأمورەکانی قاضی محمد دەمەقالی وقرەی خود پسندی عشائرەکان وسـابلاغیەکان بەپیشـکەوتنی بـارزانی زور متأثر بون چونکە ملا مصطفی گیشـتبو مرحلـەیك قیمـت وسـامانی بـو هیـچ عشیرەتیك نەهیشتبووە وبلکو مائلی ئەوەش نەبو کەلەغیر از بارزانی زیاتر هیچ کـەس لەایرانا خاوەنی مرکزیك بی عشائرەکان بو حمە رشـیدخان پشـیمان بوبونـەوە. چونکـە حمە رشیدخان برامبر بەعشائرەکان وافـرادی سـابلاغی زور مکـرم واحترامـاتی بـەرزی نشان ئەدا بەلام ملا مصطفی بەگیانی بی مبالاتانە لگل ئەو أغوات وفرمان بەرانـە ئەبزوتەوە. لەسەر مسئلەی زەخیرە ولباس وموچە واسـلحە بـەدایمی لگـل سـابلاغیەکان قرەی ئەهینا پیشەوە. هەرچی ملا مصطفی بو داوای اکـرد وایگـوت مـادام لشـکری بارزان لەجبهەدایە وخیلیکی غریبن دارای هیچ وینە کسابەت وژیانیکی لاحدەنین ئەبی وەکو نفراتی سابلاغی معاش یان بدریتی وتأمینی رفاهیەت یان بکری.

سـابلاغیەکانیش ئـەیان گـوت ئـەو تشـکیلاتە خومـان هیناومانەتـەوە وجـود بەتأثیراتی هیـچ بـارزانی وخاریجـەیك پیـك نـەهاتوە. هـەتا لەبەرخومان نەمی‌نی‌تـەوە ولەخومان زیاد نەبی نـای دەیـن بـەهیچ خاریجـەیك. هـەتا سـابلاغیەکان زور بـەهاتنی عراقیەکان متأثر ئەبون حەزیان نەاکرد هیچ عراقیك پنـاهیدەی سـابلاغ بـبن. چونکـە ایـان گـوت وضـعـی سـابلاغ ئـەوندە مسـتقر نیـە کـەبتوانین هـەم خومـان وهـەم عـراقیەکانیش بژینین ولەحقیقتیشـا راسـت یـان اکـرد. لـەغیراز خـواردن زیـاتر نـەیان اتوانی مواجب وموچە بدەن بەلشکری بارزانی. ویا ئەو مجاهدانەی کەلعراقەوە اشـتراکی ئەو حرەکاتەیان اکرد. چونکە وضعیت استقراری نگرتبو ومصیر معلوم نەبو. هـەرچی کەچنگ بکەوتایە بەقەرز وقولە لە أزربایجانیـەکان وراگـیرا. و مـلا مصطفـی دیسـان هەر حقی بو. ئەو بیچارەیەش ئـەو هـەموو رەشـوروتەی لـەگلا دەربـەدەر بـو بـو. بـەبی صنعـەت رکسـابەت لـەوناوەدا ئەسـورانەوە اگـر لـەلاین قـاضـی محمدەوە سەرپەرشـت وبەخیو نکرابان ئەی بـەچی ژیابـان. حقیقتـاً چـە مـلا مصطفـیو چـە سـابلاغیەکان هـەردولایان راسـت یـان اکـرد وهیـچ لایـك یـان لـەروی خیانەتـەوە قصـەی خویـان سەرنەئەخست. بلام ظروف مساعد نەبو. بو ئەو رفاهیەت وداوایەی کە ملا مصطفی ئەیویست بکری.

هەتا مصطفى خوشناو رەلا مصطفى لەسەر مسئلەی استلامی زخائر تیك چون. ملا مصطفى ئەیەویست لەاستحقاقی نفراتی جبهە زیاتر بەقلەمی مصطفى خوشناو زەخیرە وەربگری. بو ئەوەی کە فضلەی زخیرەکـە بەنسبتیکی عادلانـە بەسەر عائلەی سەربازەکانا دابەش بکری بەحجّەتی ئەوەی کەمادام موچەیان نیە. ئەبی ئەو پیشمرگەی بارزانیانە بەو فضلەی زخیرەیە قنیات بکەن وپی بژین مصطفى خوشناویش ایگوت مادام رسماً مقرّەر نیە کەلەموجودی نفراتی جبهە زیاتر خواربار وەربگری. هەر پیشمرگەیك لەوە زیاتر وربگری ئەبی بەخیانەت لگەل حکومەتی کوردوستان لسر ئەو موضوعە قاضی محمد اعتمادیکی زوری خستە سەر مصطفى خوشناو وبردیەوە بو سابلاغ. هەتا نهایەت کردبوی بەفرماندەی پولی ۳ ناونفری عزت عزیزیش-لەجیگای مصطفى خوشناو لەسەر ثقەتی ملا مصطفى کرا بەفرماندەی جیهەی سقز هەتا نهایەتی حرەکات.

ملا مصطفى بو شخصی خوی مانگی چوار هزار تومانی لەقاضی محمد وراگرت وکریخانوشی بەلاش بو. ونفرات وعوائلی بارزانیش نسبەت بەپیش لشکرکشیەکەیان تا اندازەیك تەرزی ژیان یان باش بوبو کمیك بزەڵە-بوبونەوە چونکە لەلاین أزربایجانیەکانەوە تختی قند وچا ولباسیان بو حوالە کرابو. خوراکی فضلەی جبهەش یان لی بەش اکرا. و دەغلو دانیشیان لەلاین أغواتەکانەوە بو قرار دادە کرابو. خوشیان کەم کەمە فیری ملوموش بوبون.

حکومەتی أزربایجان- تقی أبادی- میاندوواوی لەو ارمنیانە بو کریبون کەترکی تبعەتی ایرانیان کردبو وچوبونەوە بو روسیا. تقریباً ۵۰۰ مالیکی بارزانی لەو جیگا خوش‌و پر باغاتو میوەی تقی أبادا دانیشتبون ولەوشوینە سازگارەدا حەوابونەوە.

ئەگەر وضعیت تیك نچوایە قرار وابو دیهاتی قرەنی أغای مامەش وعبدالله خانی حسامی داشکستان‌و امینی لشکر وحما أغای سەر بارزانیەکانا دابەش بکەن‌و لەوشوینانەدا مل بدەنە کشتوکال وأژال داری. وغیری ئەوەش ملا مصطفى تـأثیراتی زوری کردبو سەر ئەو أغواتانەی کەمالە بارزانی لەدیهاتەکانیانا هیە. زور باش چاوەدیری اکران. تقریباً خریکی استراحەت‌و ژیانەوەبون کەلی‌یان قومایەوە.

كشانەوەی لشكری ملا مصطفى لەجبهە

ملا مصطفى بەهيواى ئەوەنەبو كەجاريكى‌تر مشكلەی دەربەدەری ولی‌قەومان ببی‌نی‌تەوە. كەچی بەپيچەوانەوەی مرام لەسعات ٤ شەوی ٣٢٥/٩/٢٠ لەين فرماندەی هيزی أزربايجان بەهيزەكەی راگەيندرا كەحالاً تەركی جبهە بكەن وبگەرينەوە بو مياندواو وتەوريز. چونكە دەولەتی أزربايجان تسليمی نفسی بەدەولەتی شاهنشاهی كردوتەوە.

اجا ئەو هيزەی كەلەتەوريزەوە بەكومەگی لشكری قاضی محمدەوە هاتبو بو جبهەی سقز ولەديهاتی (تموتە- قشلاغ- مازوداره- چراغ- ويس- ميتو- مرخص- اخ كند- أيچی- اقامەت يان كردبو لەورگرتنی ئەو خبرە شەپرزە بون. وأژاوەيكی زور عظيم كەوتە ناو لشكری أزربايجان ولشكری بارزانی. لشكری أزربايجانی بە تەواوی معنويات يان لدەست دابو. وەكو كەوی بالو پسی شكاويان لی‌هاتبو. لەبينی بوكان وكولتەپە ونالشكينە وناچيت ووشتەپە وحماميان- عشائری ديبكری داخداريان برينگاربو. ئەو لشكرەيان هەموو چك كرد وبەروتو قوتی بەرەو مياندوواو كەوتنە حرەكەت بەلام هيزی بارزانی معنويات‌يان ضعيف نەبوبو. انضباطی سەربازيان لەچنگ خويان نەدابو.

بارزانيەكانيش فرصت يان لەولشكرە بی‌گيانەی أزربايجانی ديبو هەر لەجبهەدا هەر زخيرە وحيواناتی نقل واسلحەی فچلە وەكو رشاش تفنگ وفيشك وتوپ وماشين ودەنەميتی كەبەو لشكرە گلاوە هەبو لی‌يان ورگرتبون هەوەكو ميشيش يان بەلادا نەچوبی وابون. زور بە أرامی وەلاخی باری وسواری ئەو ديهاتانەشيان كوكردبووە. هەرچيكی كەبعملی بارزانيەكان هاتبی لشكری ملا مصطفى بەكمالی انتظام وارامی هليان گرتبو. لەسەر دەستوراتی ملا مصطفى بەرەو ريگا- بصری. برهان- تازە قەلا- شەرف كند كەوتنە ری. متجهاً بو سابلاغ ريگايان گرتەبەر. وعلی اكبر غفاری وبيگلری سرتيپ معاونی لشكر دوورونيزيك تعقيبيان ئەكردن. و هەردی‌يكی كەئەهاتە سەر ريگايان وسەربەايرانيەكان بايە. هەر اسلحە وحيوانيكی باری وسواری كەتيابوايە وريان ئەگرت وبەتالان كراوی بو أغا خائنەكەيان بەجی ئەهيشت.

کردەوەی خائنانەی دیبکری لگل بارزانیدا

دیبکریەکان لەلشکرە خویرییەکەی قزلباشی تورکمانی أزربایجان چیشتە بوبون. کەخبری گەرانەوەی لشکری بارزانی ئەبیسن لەهەمو لایکەوە خویان لی‌گیڤ ئەکەن کەدایان پلوسن. بەلام کەتی ئەگەن بارزانیەکان لەوانە نین کەببنە نەچیری ئەمان. لەترسان ریگایان بو چول ئەکەن.

هەتا لەدی (گول و ملالر) قارەمان أغای دیبکری لگل چەند پیاویکیا پەلاماری چند نفریکی پەراگندەی بارزانی ئەدەن. بلام بارزانیەکان شیواوەکان بەمەردانەی لی‌یان رائەپەرن ودونوکەری أغاکە ئەکوژن وأغای ناوبراویش بەکلك شوری میان یان بو چول ئەکات.

لەدی- تازە قلاش- حاجی بایز أغای ایلخانی زادە دو نفری پیشرەوی شکستەی بارزانی روت ئەکاتەوە. هەر لەو روژەدا زوربەی لشکری گەراوەی بارزانی ئەگاتە ئەودی‌یە. لەجیاتی ئەو دو تفنگە ۷ تفنگ‌و ۱۵ اسپ وایستری حاجی بایز أغا لگل خویان ئەبەن. وحاجی بایزأغاش ئەگرن کەلەداری سیاسەتی بدەن. خوش بەختی حاجی بایز أغا- من لگل علی جوانمردی وکریمی محمدی لەسابلاغ ئەگەرای‌نەوە. ئەچوین بو دولی میرەدی. لەوکاتەدا ایمەش گیشتینە دی تازە قەلا وبەحادثە رائەگیشتین. بنا بەصداقەت ودوستایەتی منو أغای جوانمردی. بەهەر تەرزی کەبو أغای حاجی بایز أغامان لەسگ بحصاری رزگار کرد بەلام تفنگ وە ولاغەکان هەر رویشتن.

لەدی-شیخلر- چند پیاویکی احمد أغای ایلخانی زادە. پەلاماری مالیکی بارزانی ئەدەن کەلەودی‌یە تحت الحمایە ئەبی. بەلام مالەکە پیاوی لەمال نابی تنها هەرژنەکە ئەبی. ژنە بارزانیەکە زور بەاهمیتەوە تقە لەپیاوەکانی ئەو أغا بی‌مروەتە ئەکا دو نفر لەنوکەرەکانی أغا ئەکوژی. وهلدی لشکری کشاوەی بارزانی اگادار ئەکات. ئەمانیش دین مالی ژنەکە لەودی‌یە بار ئەکەن. أغاش بەنوکرەکانیەوە زەق زەق تماشایان اکات ناویری هیچ بلی.

جانەو دیبکریانەی کەأغای ملا مصطفی لەضدی حمە رشیدخان اتحادی لگل ئەکردن ولەسابلاغیدا ئەی‌خستنە ناو وظائفی گەورە وباشەوە پاداشتەکەیان ئەوەبو کەلەجیات ارکی پزیرایی وهاوخویشایەتی کوردایەتی. لەپیش هەمو عشایریکا پەلاماری شکستەی بارزانیەکانیان ئەداو ئەیانەویست بەدەردی أزربایجانیەکانیان بەرن

کەبو محافظەی ناموسی ئەوان هاتبونـە ئـەو نـاوە. بـەلام هـەتا نهایـەت عشـیرەتەکان نەیان توانی هیچ وینە سوکیك بەسەر شانی عیلی بارزانی بی‌نن.

شەپرزەی مالومنالی بارزانی لەکوچو رەوی سابلاغا

ئەو روژەی لشکری بارزانی لەجبهەی سقزەوە بـەرەو سـابلاغ کەوتـەری بفریکـی زور باری بو. ولشکری ایرانیەکانیش دورو نزیك تعقیبی لشکری بارزانیـان اکـرد. عـائلـەی بارزانی بەدوای کوچوبارا کەتبونە ری. زورتری ژنومنالی بارزانی بەبی پیلاو بنـاو بفـرا ئەرویشتن، لـەهیندی جیـدا ژنـەکانیان بیشـکەیان بەکولـەوە بـو منـالیش یـان لەسـەر قلاندوشکان چەسپ کردبو. لەهیندی جیگادا منالی ٧-٨-سـالانەیان بـەپی ئەرویشـتن وئەوپی‌وپلە ناسکانەیان لەناو بفرا نقوم ئەبو.

لەهیندی شوینا پیریژنـەکانیان بەپشتی چمـاوە بـەدارە دەسـت بـەپی روت بعضـاً بەکالەو پی‌تاو خویان دابستبو وورد وورد بەدوای کوچوباری بارزانیدا ئەیان خاوت.

مـەرومـال وژنو منـال وکوچ وباری بارزانی لـەپیش لشکرەکشـاوەکەی بـارزانیدا ری داگرتبو. بەرەو سابلاخ. بەرەو خذمتی زعیمی بارزان بـەرەو فرمـاندەی هـەمولایکیان. برەو جنابی جنرال ملا مصطفی کەوتبونە ری. چـە ری‌یـك وچـە رویشـتنیك) ریگـای نهایەت. ریگای قری ومـال ویرانـی رویشـتنی بی‌هیـوا. رویشـتنی بی‌مـنزلو شـوینی. رویشـتنی کـەس نـەزانی کـەبو کـوی ئـەچن ولـەکوی اسـکان ئـەبن وچـە ناوچـەیکیان بەنصیب ئەبی. جابەوتەرز ئەو ریگا دورو دریـژەی بینـی سـابلاغ وسقزیان ئـەبری. چـە برینیك (ریگا برینی بفر ورهیلە. کریوە وبستەلەك- ملا مصطفی بیچارەش لەشاری سابلاغا سـەری لی‌شـیوابو نـەی ئـەزانی چـی بکـا وئـەو هـەمو عائلـە زورەی بارزانیـە هەزارانە چون دەرباز کا. وەبو کوی‌یان بنیری کەنەکەونە دەست لشکری ایرانـی وبـەدیل نـبرین بـو وەلاتـانی فارسـو ترکمـانی. بەهـەمو معنویـات وشـعوریکیەوە. خـەریکی راگوازتنی عـائلەکانی بارزانی بو بو دیهاتی منطقەی شنو. لاجان. نغدە. سندوس.

لەهەمو لایکەوە عوائلی بارزانی دائەبارینـە سـابلاغ. واکـپری کوچوبـاری بـارزانی لەجهتی تقیە أباد ومیاندوواو وساینقلا- بەر هیزی دوژمن براْبو. خطی رجعت یان بو سابلاغ لی‌قطع کرابو. ملا مصطفی زیاتر بو ئەو قگعی خەتی رجعت واسـیری مالـە بارزانیەکان شەپرزە بو بو ئەو عـائلانەی کەئەگیشتنە سـابلاغ بـەگورجی تـأمینی نـانو خوراکی ریگایان اکرا وبەمـاشین وبەهوی ولاغ لەسابلاغ دور ئەخرانەوە بۆ ئەو ناوچانەی

کەلەسەرەوە باسکراون. بەلام خوراك چنگ کەوتن لەسابلاغ زور زحمت بوبو. کەس اگای لەکەس نەمابو. نظامی شئون لەناو شار هەل گیرابو. لشکری ایران لەسابلاغ نزیك بوبووە. ایرانی خواهەکانی سابلاغی بو استقبالی نیروی ایرانی خویان أمادە ولەسان دابو. چە جای ئەوەی کەبەزەییان بەو عیلە لی قەوماوەی بارزانیەدا بی. بلکو تحقیریان اکردنو کینەیان لی ئەکیشان. لەکاتیکی أوا بەتاسوساما ٢٥٠٠ مالی بارزانی بەبی خوراك وجیگا ومنزل بەسەر ملا مصطفی بیچارەدا کەوتبووە.

باخصوص ئەو عائلە بەریوانەی بارزانی شتیکی زور ستم بو لەنظری ملا مصطفی وهەمو غیرتداریکی کورد. هەتا لەناوشاری میاندوواوا قزلباشیە بی‌ناموسەکانی ایرانی پەرست دو نفری بارزانیان شهید کردبو. وخەریکی خنکاندنی ژنیکی بارزانی بوبون لەناوەراستی شاری میاندوواوا. بەلام خوشبەختانە- شیخ جلالی کاکە لاوی نودی‌یی ومینە قارەمانی پیاوی حمە رشیدخان ورشید أغای معروفی ورسول‌أغای بلجری- کەلەو وختەدا لەوناوە لشکری قاضی محمد ئەبن. ئەگەنە هاواری ئەو ژنە بارزانیە. تقە لەقزلباشیەکان ئەکەن ژنەکە نجات ئەدەن.

جابەو وضعیەتی ناهەموارە ئەو هەمو عائلانە لەو مسافەیە کەمەدا لەلاین ملا مصطفی‌وە روانەی شوینە باسکراوەکان کران. انجا لەکوتاهی هاتنی عیلی بارزانیدا. ملا مصطفی دەرگای اسلحەخانە وانباری زخیرەی دیمکراتی قاضی محمدی شکاند. هەر اسلحە وزەخیرەیکی کەلە امبارەکانا مابووە بەری کرد بو ناو خیلی بارزانی. وخزینەی دەولەتی کوردوستانیشی شکاند بەلام خزینەکە شتیکی وهای تیانەبو کەشایانی باس بی. لەو وختەدا کەئەو عیلاتی بارزانیانە بو اطرافی شنو لاجان بەری‌کرابون ٣ شەو و٣ روژ ئەو هەمو عیلاتە لناو بفرا مابونەوە. ریگایان ندرابو بچنە نغدە وسندوسەوە. چونکە ئەو شارانە لەلاین حکومەتی ایران احتلال کرابونەوە. هەتا حکومەتی مرکزی لەتارانەوە دەستوراتی دا بو بەفرماندەی لشکری رضائیە کەئەو دو شارە چول بکەن بو عوائلی بارزانی. انجا ریگایان درابویی کەبچنە ناوشاری سندوس ونغدەوە وشنو. انجا ملا مصطفی لەپاش راگوازتنی مالە بارزانیەکان سابلاغی بەسەر قاضی محمد بەجی هیشتو لەروژی ٢٧ أزرماه سرهنگ انصاری بەهنگی سواری لورستانەوە وسرهنگ غفاریش بە ١٥٠٠ نفری عشائرەوە بو تعقیبی ملا مصطفی چو بو طرفی کاریزە ونغدە وأق طویلە

کشانەوەی زیرۆ لەجبهەی سردەشتا

لەمنطقەی سەردەشتیش بەعینی دەستور لشکری زیروی هەرکی وبکر أغای حولیض وبارزانی. دەورەی سەردەشت یان چول کردبو و بەسمتی-جلدیانو صوفیان. وناو عشیرەتی منگور وپیران-خویان گیاندبووە ملا مصطفی بەلام عشیرەتی منگور لەسەر دەستوراتی- همز أغای اصلان- کەیکەلیدەری منگور ئەبی. لەبەری میرگان-و بەری نەلێن- ریگا بەلشکری زیرۆ وبکر أغا اگری. بەلام زیرو زور بەباشی لگیان ئەکەویتە شەر. اجا منگورەکان کلك هەل ئەکەنو ریگایان بوچول ئەکەن. بەلام زیرۆ بەوە واز ناهینی. هەردیهاتیکی منگوری کەئەکەویتە سەر ری. تفنگ وەلاخی سواری ئەودی‌یە ئەچنیتەوە. باخصوص دیهاتی- قلاتاسیان موسالان (چەکو-پردانان- کونە مشکە-قبادبگیان- ترکەش-کەوپەریان هەریەتەواوی روتان بووە.

اجا ئەو هەمو عیلاتی بارزانی وغوارە لەوناوچەیەدا بەسەر ئەو عشائرانەدا مانەوە. هیچ نفریك وهیچ عشیرەت وأغایك دارای حریەت وسەرومال نەبو ئەو دیهاتو عشائرانە مکلف کرابون بەبخیوکردنی عائلاتی بارزانی. هەرکسیك کەلوت چەرچیکی برامبر بەامری بارزاتی لی‌مشاهدە کرابایە. هەرخوا ئەی‌زانی چی پی اکرا. بەاندازەیکی بی شمار دانیشتوانی ئەوناوچەیە بەدەست بخیوکردنی بارزانیەکان هەراس بوبون. وهەرچی زەخیرەیکی کەهەیان بو درخواردی بارزانیەکانیان دابو. خویان وکو بارزانیەکان دەستەوستان مابونەوە. عشائرەکان چە لەترس وچە بەخوشی هەموسەری اطاعەتیان بو بارزانی دانوان بو ئەو ملتە هناسە ساردەش لەغیراز مردن ریگایکی‌تریان نەمابووە بی خوراك وسامان وەکو بارزانیەکانیان لی‌هاتبو. بفریش روژ بەروژ گزیکی کەی ئەخرایە سەر. سالیکی بەموداو پر لەشورشو دل تنگی بو.

چونی ملا مصطفی بو تاران

اجا ملا مصطفی بو ئەو ریگایانە خوارەوە درگای مخابرات وگفتوگوی لگل حکومەتی شاهنشاهیدا کردەوە. پاشان امیر فلاح رئیسی عشیرەتی قرەپاخ ومیرحاجی بو ملاقاتی سرهنگ غفاری ناردە کوسە کاریز وسرهنگ غفاری وئەو هینتە لە نغدە ملاقاتی ملا مصطفی‌یان کرد.

١-بلكو هەتا تعديل موسم ايرانيەكان راويان نەنين.
٢-بلكو عشائرەكان بەأسانى كومەگى سوختو خوراكيان پى بكەن.
٣-بلكو بتوانن خواردەمنيك لەايران وەربگرن هەتا رىو بانيان بو اكريتەوە.
٤-بلكو بتوانن لەومدەتەدا عطفى دەولەتى عراق جلب بكەنەوە.

ايرانيەكانيش بو نظرى دقّەت وباوەر پىكردنى بارزانيەكان چند اوتومبيليك كەپرِبو لەبقاياى خواردەمنى قاضى محمد كە لەسابلاغ مابووە وبو ملا مصطفى دەرنەچوبو. بويان نيەرايە ناوچەى كانگاى بارزانى. ومالە بەربرِاوەكانى بارزانيش يان لەهەمو قوليكەوە بو ملا مصطفى گياندەوە ئەو ناوچەيە. نظر بەمخابراتى كەلەلاين ملا مصطفىو سرلشكر همايونى بو تاران جرەيانى كردبو. لەروژى ١٣٢٥/٩/٣٠دا ملا مصطفى لگل ميرحاج وعزالدين ونورى احمد طـه-بەمرافقى سرهنگ غفارى چو بو تاران. لەباشگاهى افسران باغشاه ميوانـدارى كـرا. واحترامـيكى زورى لـەلاين حكومەتى ايرانى لى گيرا. و چەند روژيك لەتاران مايەوە. وزيارەتى شاى ايران ونخست وزير ورزم أراو اكثرى كاربەدەستانى ايرانى كردز وشاە لـەدواى نصايح ودلنوازيكى زور ئەو شروتانەى خوارەوەى بو ملا مصطفى دانا

١-قبولى تبعەتى ايران ونادرنيان بو چالى همدان وخلع كرانيان لەاسلحە. ئەو افسرانەى كەلەعراقەوە حكمى اعداميان بەسەرەوەيە. داخلى وظائفى حكومەتى ايران بكرين. وبو باقى عشيرەتەكەشى مشروعى زراعى دابمزرينى وهەتا ئەكەونە سەرفنى كشتوكال لەلاين حكومەتەوە بەخيو بكرين. وبو ملا مصطفىش مقرەراتىكى لايق معلوم بكرى.

٢-يا ايران بەجى بيلن بەبى تداخلى حكومەتى بەبى هيچ گونـە تژيقـاتيك تسليم نفس بكەنەوە بەعراق. وظابطە مجرمەكانيان لە ايران بمىنىوە برتأمين حيات.

٣-يانە حكومەت بەشەر دەريان اكات وجداناً معقّب نەبى.

اجا ملا مصطفى وعدى بەشادا كەتبعەتى ايران قبول بكەن. ومـأمورى اسلحەچنى لگلا بنين كەچەكەكانيان لى وەربگرنەوە) اجا حكومەت ايران سرهنگ غفارى لگل ملا مصطفىدا ناردەوە بو وەرگرتنەوەى سلاح لەبارزانيەكان وروژى ١٣٢٥/١٠/٩ واردى سابلاغ بووەو دەستوراتى رەوانە كردنيش يان بو چالى همدان درا

بسەر لشکر همایونی. ملا مصطفی بەو فیلە لگل ضابطەکانیا خوی لەاسارەتی تاران امین کردەوە وگرایەوە بو ناو عیلەکەی.

بەاوەل گیشتنەوەی بەناو عیلی بارزانی سرهنگ غفاری یان جواب کرد بەحجّەتی ئەوەی کەبرایەکانی لگل ملتەکەیا بەو قراردادەیە رازی نین وبەرامبەر بەوعدی ملا مصطفی تمرد ئەکەن. و ملا مصطفیش شخصاً سلطەیکی مطلقی دکتاتوری بەدەستەوەنیە کەبتوانی ئەو وعدە بەریتە سەر کە بەشای داوە لەتارانا.

حرەکاتی حکومەتی ایران بو سەر بارزانیەکان

بەهەر وسیلەیك کەگونجا عشیرەتی بارزان هەتا ئەوەلی اسفند خویان بەنانو خواردەمەنی خلکی ئەوناوە ژیان. اجا لشکری حکومەتی ایران بەهیبەتیکی زور مجهزی تانك وطیارە وزریپوش لگل هیزی عشائری شا یوان-دیبکری- مامەش- منگور- پیران-زەرزە- لەژیر فرماندەی لشکر تیمسار همایونی لەجنوبەوە ولەجهتی شەرق وشمالیشەوە لەقولی دشتەبیل ونغدە وسندوس وتەرگەوەرو مەرگەوەر ودولیەوە لەژیر فرماندەی لشکری خرابی وزنگنە (٢) اسفندی ٣٢٥ پەلاماری هیزی بارزانی درا. چە پەلاماردانیك. پەلاماردانیکی سەرومالی- پەلاماردانیکی بی رحمانە- لەهەموو دیهاتو أوایەکەوە ئەهالی ئەو ناوچەیە لەترسی گیانی خویان پەلاماری مالی بارزانیەکانیاندا. عائلەی بارزانی لەدیهاتەکان دەرکران وخزانە ناو ئەشکەوتەکانی ناوچە شاخاویەکانەوە.

عائلەی هەزاری بارزانی بەبی خوراك لەناو بفرا ئەتلانەوە. بفر ریگای نەئەدا کەئەو عیلە لەمەرزی عراق نزیك ببیتەوە وخوی بخاتەوە باوشی نیشتمانە رەنجاوەکەی. چونکە لەوسەروبندەدا لشکری بفر هەمو ناوچەیکی داپوشی بو ریگای سلطە زەلام نەبو کەبەسەریا بروا چەجای کوچوبار.

بەلام دەردی لەهەمو شتیك ناخوشتر بی نانی بو. ئەو عشیرەتە هەژارە دەسەلاتی هیچ خواردەمنیکیتری نەبو تنها ئەو رەشە وەلاخانە نەبی کەباریان لینابون. هەر ئەو وەلاخانەیان سەرئەبری ولەناو اشکەوتانا بەکالو نەکولیوی ئەیان خوارد. وهیزی دەولەتی وعشائرەکانی تیرو تەسلاش بەبی ووچان وبەبی هیچ چمیر ووجدانیك. دریغ یان بەپەلاماردانیان نەئەکرد. بارزانیەکانیش بەرامبەر بەو هەمو لشکرە زورە دفاعی

ناموس وجنگی شەرف یـان ئەکرد. (نـەجنگی پیشـکەوتن ودوژمـن شـکان ولـەایران مانەوە) پیاوەکانیان بەرامبر بـەو ضـغطـە قـهّارەی دوژمـن سـینگ یـان بـو گوللـەی دوژمـن راگرتبـو وژنـەکانیش یـان لـەژیر بردومـانی طیـارە ورەشاشـا بـرەو عـراق کوچوباریان لی ئەخری.

أخی عراقی ئازیز بوچی وادوری. أخ مەرزە رەنگینەکەی نیشـتمانی شـیرین بوچـی دەرناکەوی. أی بفری سارد وسڕی اقطاعی زورداری بوچی دوایت نایە بوچـی نـاهیلی. أزیزی نیشتمانی‌مان لی‌وەدەرکەوی. نیشتمانی نازدار أخوا تاکەی باوەشی رەنگینت بـو ئـەو لاوانـت ناگریـەوە کـەوا بەکومـەل لـەژیر تـاوی تـوپ وبومبـا ورەشـاش وأزاری برسیایەتی وتوفوکریوەی خاکی دوژمـنان- سەرسام وسڕ بوون.

دولی گادر- خانی أزیز- کیلەشین-زینوی شـیخی- ناوچەکـەی حـاجی‌اومران دەزو دەرکەون. بنوارنە ئـەو بـرا لی‌قەوماوانـەمان کەبـەدەم رەشاشـی بـی روحـمی ایرانیانـەوە خوینی سوریان-الأستقلال – ازادی کوردوستان لەلاپەڕەی بفرە سپیەکانی ناوکەلـەکان ئەنوسی.

جـا عشـیرەتی بـارزان دومـانگ بـەو تـەرزە لـەناوکوڕی جنـگو بفـرا لەودەشـتو شاخستانی ایرانا رایان بوارد. بەدەم شەرەوە برەو عراق اکشانەوە. زیـاتر عشـائرەکانی ایران فرخەی بارزانیەکانی بریبو. حکومەتی ایران تفنگ وفیشکی بەسەر عشـائرەکان دابەش کردبو بو بارزانی کوشتن. تفصیلاتی ئەم جنگەیان بەم پی‌یەبو کەعرض اکری.

بەسـەرهاتی بـارزانی لـەپاش نـەمانی کومەڵـە وحکومـەتی کوردستان

روژی ١٥ بهمن کەمیعادی دەرچوونـی بـارزانی بـو لـەایران. سـتادی أرتـش ایـران امـری‌دا بەلشـکری چـواری کوردوسـتان کەحرەکـەت بکاتـە سـەر بارزانیـەکان. عیلـی بارزانیش کەلەفیلی ایران گیشتن مالّیان برەو نغدە وپسوی وصوفیان وجلدیـان وشـنو خستە کوچ کردن ولە٢٨ مـانگی بـهمن دەسـتور درا بـەفرماندە لشـکری ٣و٤ وتیپـی رضائیە وسرلشکر خرابی-و همایونی. وسرتیپ زەنگنە- کەچەك لەعشائری هـەرکی

وشكاك ودەستەی زیرو وەربگرنەوە. ئەوەكو عشائری دەورەی دەشتەبیل بچنە ناو كومەگی بارزانیەكانەوە.

بەترتیباتی خوارەوە لەلاین هیزی دەولەتی ایران دەست كرا بەتعقیبی بارزانی.

١-ستونیك لەژیر فرمادەی سرتیپ زنگنە لەناوچەی بالانوش- كەعبارەت بو لەگوردانی ١و٢ هەنگی بهادری لگل یەك گروهان لەهنگی ێسنی. ویەك أتشپارە ٧٥ ملیمتر ویك گروهانی خمپارە ویك اسورانی سوارەی هنگی فەوزیە لگل دوتانك جنگی ویەك تلسز لەدەورەی قاسملو وأخبلاق دامەزرا.

٢-ستونیك لەژیر فرماندەی سرهنگ انصاری لەمهابادەوە چو بو حسن لو بەقصدی گرتنی نغدە وشنو كەعبارەت بو لەدوگوردانی پیادە ویەك أتشپارە ٧٥ ملیمتر ویكدەستە خمپارە ویك گوردانی سوارەی لورستان لگل دو ئەرابەی جنگی.

٣-ستونیك لەمهابادەوە لەژیر فرماندەی سەرگورد. كلاشی كەعبارەت بون لەگوردانیك پیادەی هنگی همدان ویكدەستە توپخانەی ٧٥ ملیمتر ودو دانە خمپارە بەقصدی گرتنی پسوی وكوچ كردنی بارزانی لەدی گردەسپیان كەوتە ری.

٤-قولیكی عشائری كەعبارەت بون لەعشائری مامەش ومنگور لەژیر فرماندەی ستوانی ٢ نوبهاری لەمنطقەی پیران وبادینیاوا بونەهیشتنی بارزانی كەوتنە عملیاتەوە.

٥-قولیكی تر لەمهابادەوە كەعبارەت بون لە ٣ گوردان پیادە ویك توپخانەی ٧٥ ملیمتری ویك اسوران ویكدەستە مسلسل لگل دو ئەرابەی جنگی ناونجی وچوار عرابەی سوك وهنگی سواری فەوزیە لەناوچەی كوسە كەریز بو احتیاطی لشكر خوی لە بوسەدا.

٦-دەستەیكی فروك كەعبارەت بو لە ٧ فروكی فرودهاینە ودو فروندی تایگرموس- خرایە ژیر اختیاری فرماندەی نیرو وبەترتیباتی خوارەوە امری حرەكەتیان پی درا

١-ئەو لشكرانە هەموویان لەژیر فرماندەی سرلشكر همایونیدا ایش ئەكەن

٢-هیزی سرتیپ زنگنە لەپیش هەمو لشكرەكانا تعقیبی ملا مصطفی اكات لەترسی ئەوەی كەئەوەكو دەستە زیرو وطە هەركی بچنە ناو كومەگی ملا مصطفیوە. روژی ١٢اسفند سرلشكر همایونی لگل سرهنگ غفاری چو بو نغدە.

لەوی ملاقاتی شیخ احمد وملا مصطفی کرد لەنتیجەی گفتوگـودا قـەرار درا کەبارزانی لەنغدە وگردەسپیان بچنە دەرەوە ومنطقەی مامەش وپیران بجی بیلن. فعلاً بارزانیەکان ئەو قرارەیان بردە سەر وئەو شوینانەیان بجی هیشت. چون بو شنو وسندوس. لشکری حکومەتی چو جیگای بارزانیەکان ناوچەکانی نغدە وتەواوی لاجان کەوتە ژیر چنگی اوردوی دەولەتی.

ملا مصطفی لیرەدا غلطیکی زور گەورەی کرد کەئەم شوینانەی وابەأسانی تسلیم بەهیزی دەولەتی کردەوە. وبەم غلطە لەم ناوچەیەدا خوی خستە محاصرەوە. لەروژی ٢ سعات ٧ لەمانگی اسفند ستونی سرتیپ زنگنە لگل تاقم زیرو وطە هرکی لەدی لەدی کوکیا- کەوتنە شەرەوە بەبریندابونی ٧ سربازی حکومەتی. دیهاتی کوکیان واوزان ومحمودأوا وقەلاچم-کەوتەوە دەست حکومەتی ایران.

و لەعینی روژا لەناوچەکانی قاسملوش. بو بەشەر دیسان بەکوژرانی ٥ نفر و١٠ نفری بریندار لەدەستەی سرتیپ زنگنە ناوچەی شیرین کند ومحمد رحیم کندیان- لەهیزی زیرو وگەهـ هرکی پاك کردەوە. وهیزی دەولەتی لەوشوینانەدا دامەزراوە. وبەشکانی دەستەی زیرو وطە هرکی عشائرەکانی دەورەی رضائیە وکوردەکانی شمالی ایران. بەم تأثیرەوە محمد حسین حاتمی وقادر بگی رسولی وسید فهیم ورشید بگی جهانگیری کەسەر بەهیزی بارزانی بون هاتنە لای فرماندەی نیرو وتسلیم بونی خویان أشکرا کرد. ئەم بەسەرهاتەش دیسان لەناو کوردەکان دەنگی دایەوە روحیەی عشائرەکانی خستە وەسوەسە ولەعینی روژا دەولەتی ایران بیان نامەی خوارەوەی بەناو عشائرەکانی کوردا بەهوی طیارە بلاوکردەوە.

أگاداری

بو هەمو لایکی عشائری کوردوستان بلاو اکریتەوە. لەم وختەدا هیزی دەولەتی لەوپەرەوپەری مەرزی ایران بو راکیشانی دەوریکی امنیەت وأسایش هەول ئەدا. پیویستە هەرچەك و جل و برگ و خواردەمنیك کەلەدیمکراتیان چنگ کەوتوە لەمدەی ٧ روژا ئەبی تسلیم بەفرماندەکانی مهاباد ورزائیەی بکەنەوە. ولەعشائری منگور ومامەش وگەورك زیاتر [illegible] اسلحەی دیمکرات بدەستەوە بگرن. هی أمانیش ئەبی لەلاین حکومەتی ایرانەوە تسجیل بکری ولەلاین فرماندەکانی نظامیەوە اجازەی هلگرتنی بدریتی.

وئەو عشائرانەی کەلەشارەکاندان وەکو دیبکری وفیض‌الله بگی وشار ویـران ئـەبی لەمەودای ۳ روژا چکـەکانیان تحویلـی حکومـەتی شـارەکان بدەنـەوە. وبـو محـافظـەی عشائرەکانی خارجی شار حکومەت بەمسجلی چەکیان بەسەرا دابەش اکات لەمدەی ۷ روژا وروءسـای عشـائرەکان مسـئولن لەکوکردنـەوەی چـەکی عشـیرەتەکانیان. لـەمولا هەرکسیك لەخلافی ئەم بیانـە مشـاهدە بکـری حـالاً سـەوقی محکمـەی زەمـانی جنـگ اکری.

وله ۱۵ مـانگی اسفندا لەلاین ستادی لشکری ایرانەوە امر درا بەفرماندەی لشـکر کەانذاری ملا مصطفی بکات بەدەستوراتی خوارەوە.

ملا مصطفی

تو بەخلافی بریاری کەلەتاران دابوت رەفتارت کرد. نەخاکی ایرانت بەجی هیشـت ونەتوپەکانت تسلیم کـردەوە وافسـرە فراریەکانیشـت نەداینـەوە دەسـت. ایسـتاش روت کردوتە ناوچـەکانی شمـال ترگـەوەرو مـەرگـەوەڕ ودەشـتەبیل بـو هینـدی ایشـی خـەراپ لـەضدی امنیتـی حکومـەتی. لازمـە زور بـەزویی بـەبریارەکانی خـوت وەفـا بکـەیت وخاکی ایرانیش بەجی بیلی.

همایونی

فرماندەی نیروی دەولەتی شاهنشاهی

ولەلایکی‌ترەوە امر درا بەفرماندەی لشکر کەمقری اوردو بگویزریتەوە بـو رزائیـە. نەوەکو لەبەرنەبونی ریگای تورکیا وعراق بارزانیەکان روبکنەوە ناوچەی رزائیـە لەبـەر بی‌ریگایی بفرو باران. اجا ملامصگفی لگـل روءسـای عشـائری ترگـەوەر ومەرگـەوەڕ ودەشتەبیل کەوتە مژاکراتەوە. ملاقاتی زیرو وبهادری وطـە هرکی ورشید بـگ ونـوری بگ ناوانی کرد. ئەو چاوپیکەوتنەی عشائرەکان بەتەواوی سرتیپ زنگنەی ترساند.

روژی ۱۵ اسـفند گوردانیـك پیـادە لـەهنگی ٦ لگـل یـەك دەسـتەی توپخانـە ویکدستەی خمپارە لەوحدەکانی لشکری تەوریز لەژیر فرماندەی سرهنگ سردادور- بـو تقویەی ئەو هیزانە گیشتە رضائیە. روژی ۱۸ اسفند نیروی کوردوسـتان لەسـابلاخەوە نقلی جیگای کرد بو رضائیـە وسـرهنگ فیوضـی رئیسـی ستاد هاتـە رضائیـە. وروژی ۲۲ اسفند مـاە سرهنگ نیساری لگل دو گوردانـی پیـادە وگوردانـی ۲ هنگـی

أسن وگوردانی ٦ أزرپاد لگل یك أتشپاره ٧٥ ملیمتر ویکدەستە خمپارە وارابە یك ویکدستەی سوار لەرضائیەوە بو ناوچەی دەرەی نەرچایی-وبەرزایی کیوەکانی-لەرنی- بەخیار بەسەردادانی ملا مصطفی لە-موانی- کەوتنە حرەکەتەوە.

بەلام ئەو لشکرەی لەدەرەی قاسملو- کەمأموری میدان نەدانی اختلاتی عشائرو ملا مصطفی بون. لەروژی ١٩ اسفند شەریك یان لگل دەستەی محمد حسین ومحمد أمین هرکی توش هات. لەدەرەی شعبان کندی وباراندوز چای- لەنتیجەی ئەو شەرەدا (استواری ٢ ژاندارم فخر أزەری) بریندارکرا ودو نفریش لەتفنگ چیانی قرەقوشی ئەکوژرین.

اجا دەستورات درا بەهیزی نغدە وصوفیان وجلدیان- کەبو ناوچەی شنو بکەونە حرەکت. بو ئەوەی بتوانن زور زو دەرەی قاسملو وأخبلاغ- بگرنە ژیر دەستی خویان بو ئەوەی کەبارزانیەکان لەناو جوغزیکی بفرا گەمارو بدەن. لەروژی ٢١ اسفند ماە بەترتیباتی خوارەوە لشکری دەولەتی بو سەربارزانیەکان أراستە کرا.

١-دەستەی دولّی قاسملو عبارەت بو لەگوردانی ١و٢ جنگ بهادری ویکدستە توپخانە ویەك عرابەی جەنگی ودو دەستە پولیس کەدەستەیکیان لەشوینە بەرزەکانی-کوکیا- دامەزرا بو ودەستەکەی‌تریش یان لگل یکدەستەی توپخانە و١٢٠ نفری عشائر بو گرتنی دەروی چالایی- بالاندوز لەژیر فرماندەی سرهنگ فولادوند خویان لەمەکو دابو.

٢-بو سەرپەرستی ریگای دەرەبند- لەشمالی بالاندوز چایی- کەئەوپەری شاری رضائیە اگریتەوە. یەك گوردان ویەك دەستە مسلسل وچند تفنگ چیك عشائری ویکدستەی ژاندرمە بو ئەو ناوچەیە بەرێ کرا. ولەشیوی قاسملو خوی دامەزراند

٣-ستونی سرهنگ نیساری- عبارەت بو لەدو گوردانی پیادە ویك أتش پارە ٧٥و دو دستگای عرابەی جنگی ویکدستە خمپارە ویك اسورانی سوارەی فوزیە ویکدستەی مسلسل لەرضائیە بەقصدی گرتنی- موانای- محالی ترگەوەر کەوتە حرەکەت.

٤-و گوردانیکی پیادەو دو سواران ودودستە مسلسل هنگی سواری فوزیە ودو ارابەی جنگی ویك گروهان توپ ٣٧ احتیاط بەقواتی شمالی ترتیپ کرا ولەرضائیە مایەوە.

١-لەتازە کند-یك گوردانی پیادە ویکدستەی توپخانە ویك دەستگای ارابە.

٢-لەقلاجوق- گوردانی سواری لورستان‌و یکدستگای خمپارە.
٣- لەصوفیان یك گروهان لەگوردانی همدان‌و یکدستە مسلسل و١٥٠ نفر سواری لەعشائری منگور ومامەش. ٤-لەدرەقورچی ٣٠٠ سواری عشائری منگور ومامەش .
٥-لەشیناوا-یك گروهان لەگردانی همدان ویکدستە مسلسل.
٦-لەگردە سپیان-یەك گروهانی پیادەی همدان ویکدستە مسلسل.
٧-لەنغدە یەك گوردان ویەك گروهانیش لەتیپی کرماشان ویکدەستە ٧٥ وأتشپارە ١٠٥ کوتاه ماتوری و٣ ارابەی جنگی
٨-لەمهاباد دو گوردانی پیادە هنگی ٤ سواری کوردوستان ویەك أتشپارە ویکدستەی ٧٥ ودو دەستگاە ارابە بو احتیاط لەجنوبا دامەزرا بو.
٩-حەوت طیارەی هاین و ٢ تایگرموس خرایە ژیر قیادەی فرماندە وبو تسریعی بردومان نقلی رضائیە کران. وفروکەخانەیکی تریش یان لە ٨ کیلومەتری شمالی رضائیە لەبینی أوایی لالەلو- وتاج علی-وچارچی‌لو- لە ٢٣ اسفند دامەزراند. بو لەناوبردنی هیزەکانی بارزانی.
ملا مصطفی تاقمیکی لەنفراتی هەرکی وشکاك ناردە سەر ریگای هیزی سرهنگ نیساری (لەموانە- کیوەکانی قزل بند-یان لەو لشکرە گرت. ملا مصطفی کەوتە سەر ئەو فکرەی کەبەهوی ئەو افسرانەی کەلەقسمی اوردوی ایران وأزربایجان وارمنی وأسوری کە پەناهیدەی ملا مصطفی بون تشکیلاتیکی خودمختاری دابمزرینی لەشمالی ایرانا. جا بەم نیازە بەرە بەرە خویان لەمەرزی شورەوی نزیك ئەکردەوە. لەگەل کوردی-جلال ی‌ومیلانلی وهرکی وشکاك نزیك بووە. ولەگەل کوردی أرارات-انظمەی ئەو فکرەی ریك خست.
لەأشکرابونی ئەو فکرە فرماندەی لشکر همایونی بەنقاطی‌خوارەوە انذاری ملا مصطفی کرد. لگل ئەوەی کەقەرار وابو بەتأریخ ٢٣ اسفند ملا مصطفی بی‌تە نغدە بو مذاکرە. بەلام هەتا ایستا حاضر نەبووە. وقرار دادەکەی خوتان بەدرو خستوتەوە. دوهەم قەرار وابو مالەکانتان لەمەرزی عراق نزیك بکەنەوە کەچی بالعکس هەروا بو شمال هەل ئەکشین وادیارە فکریکی شوم تان لەمیشکایە. بەلام أقبەتی ئەو بیرە بو ایوە

زور خەراپە. پی‌ویستە بەگورجی منطقەی شنو وترگەوەر ومەرگەوەر ودەشـــتەبیل بـەجی بیلن روبکەنەوە مەرزی عراق.

وشیخ احمد لەجیاتی ملا مصطفی وەرامی دایەوە. تـاچند روژیکی‌تـر شـنو چـول ئەکەین وموافقی أرەزوی ایوە ئەجولی‌نەوە. وغایـەی شـیخ احمـد لـەم نوسـینەدا ئـەوەبو کەبو مدەیـك ایـران اخفـال بکـەن هـەتا لەمنطقـەی (اکـراد شـاهپور) نزیـك ئەبنـەوە وخویان ئەگینە کوردی چـەك داری جـلالی. واختیـاری تعقیبـی مـلا مصطفـی درایـە دەست سەرهنگ بیگلری بو ئەوەی کەلەجنوبەوە غفلتاً هیزی ملا مصطفـی راوبنـی. ولەناکاو هیزی بارزانی خان‌طاوس- وەوەزنە- بخاتە ژیر دیلی وریگـای گـادەریش-یـان لەرو داىخات. بو ئەو فکرە گوردانیك لـەهنگی ١٢ کرماشـان لگـل دو ارابـەی جنگـی لەژیر فرمـاندەی سرهنگ غفاری لەقولّی وەزنە وخان‌طاوس بـو حملـەی بـارزانی أمـادە کرا.

بـەگوردانی همـدان دەسـتور درا کەبچنـە نـەلوس-٣٠٠ نفـری سـواری منگـور بـو اکتشاف ومحافظەی قەلاتی سنگان بکەونە فعالیەتـەوە. وامریـش بەسـرهنگ انصـاری کرا کەلگل گوردانەکەی خوی وسوارەکانیا بچیتە چـالایی-نغـدە بـەدوا ارابـەی جنگـی ویەك أتش پارەوە. وسرهنگ غفاریش أگادار کـرا کـە بەشـەو بچنـە سـەر بارزانیـەکان لەوناوچەیەدا. شەوی ٢٤ اسفند هجوم کرایە سەر بارزانیەکانی خان‌طاوس وسـعات ٧ روژ دەست کـرا بەشـەر چـە بـەتوپ وچـە بـەتانك وطیـارە وتفنـگ. لەسـعات ١١ روژا وەزنە- سقوطی کرد. وچند بارزانیك کـە لـەدربندی شیطان أوا- مـابونـەوە بـەدەنگی طوپەکانەوە خویان کوتایە پشتی وەزنە وخان‌طاوس.

هـیزی دەولـەتیان لـەم ناوچانـەدا ڕاگوشـی. نفریکـی استوار لـەوی کـوژرا وبـاقی هیزەکە تسلیم بەبارزانی بون. بـەلام سروان ریجبـون- بـهاوارەوە هـات بەشـەریکی زور قـورس ئـەو قلاتـەیان لەبارزانیـەکان سـاندەوە. ولەچەپەشـەوە گروهـانو نیویـك همـدان ویکدستە ٧٥ توپخانە بەشەر داخلی نـەلوس-بـون. ولشـکری منگوریـش ئەیانەویسـت لەچەمی گادەر- بپرنەوە کەبچنە ناو قەلاتی سنگانەوە ولەوە بی خبر بون کەبارزانیەکان هەریە شەو خویان کوتاوەتـە ئـەو قلاتـەوە. بارزانیـەکان دەسـت ژیژیـان لـەمنگورەکان کردبو لشکری زەرزە ومنگور کە ٤٠٠ نفر بوبون بەکوشتاریکی زور پیس هـلات بـون ولەم شەرەدا أغای ازای منگور همزەی اصلان مالکی دی ترکش منگـور لگـل عـولا

أغای كاك محمد أغای وجاخی كاك خدر و٧ أغای‌تری منگور وچند نوكەریكی منگور لەچەمی سنگان لەو شەرەدا ئەكوژرین.

اجا بارزانیەكان هجوم ئەكەنە سەر گوردانی همدان لەنەلوسا وسرهنگ كلاشی نەلوس چول ئەكات. بارزانیەكان لەهەمولایكەوە استحكاماتی دەولتیان شەق كرد بو. و ئەو هیزەی كەلەنغدە وسابلاخەوە بو نجات دانی سرگورد كلاشی هاتبو نەی توانی بو التحاق بەهیزی كلاشی بكات هەتا ٢٥ اسفند ساعەت ٤ روژ سرهنگ كلاشی بەتوپی بارزانی ئەكوژری لگل ضابطیكی ترا وهیزەكەشی تسلیم بەبارزانیەكان اكری وهەر لەم شەرەدا صوفیان وجلدیان ئەكەویتە دەست بارزانی ولشكری سرگورد كلاشی عبارەت بو لەیك گروهان پیادە ودو دەستە مسلسل قورس ویكدستە طوپخانە ویك قبضە خمپارە و٤٠٠ نفری عشائری مامش ومنگور وزەرزە كەئەمانەش لەژیر فرماندەی ستوان ٢ نەوبهاریدا- ادرارە اكران. ولەعینی روژا توپیكی بارزانی لەلولەی توپی ایرانی ادا ٧ نفری طوپچی لەسەر توپەكە ئەكوژرین و٦ نفر سرباز بریندار ئەبن و٨ اسیریش هەرلەو شوینەدا ئەكوژین. بەلام داخی گرانم لەم شرەدا شەوكەت عەزیز- طوپچی بارزانی بەر رەشاشی طیارە ئەكەوی وشهید اكری. وهەتا سعاتی كوژران سرهنگ كلاشی داوای امدادی لەتەوریز ئەكرد بەلام امدادەكەی دەفریانكەوت. ولەعینی وختا ٦٨ نفری سربازی نلوسی تسلیم نفسی بەبارزانیەكان ئەكەن لگل پینج نفری افسری ایرانیدا كەناویان عبارەت بو لە-پزشك خدادوست ٢-وستوانی یكەم یعقوبی ٣-ستوانی یكەم بصیرەت ٤-ستوانی ١-كمالی ٥-ستوانی ٢-فاطمی.

بو گرتنی صوفیان وجلدیان ونلوس لەنغدەوە قوەتیك لەژیر فرماندەی سرگورد مساواتدا- حرەكەتی كرد لەبەرزایەكانی چوار بت- لەسعات ١١ شەوی ٢٦ اسفند وتانكەكانی سروان رجیبون- لەسەرجادەی شوسەكراو لگل بارزانیەكان كەوتنە شەرەوە. وبریەرەكانیكی زور دلیرانە لەلاین بارزانیەكانەوە رویدا. لەسەر ریگای تانك وارابەی جنگی چالیان هلقندبو. تنها نفریكی بارزانی لەو چالەدا یاغی بوبو ٢٠٠ گوللەی بەتانكەكانەوە نا. هەمو اندامی تانكەكانی بەگوللەی تانك بر كون كون كردبو. هەتا تانك بەسەر خندەقەكەدا تی ئەپەری بو وهەمو لەشی ئەو قارەمانەی تیك نەهاری بو سنگەری پی سپیەراوی چول نكردبو.

اجا لشكری سەرگورد مساوات بەكوشتاریكی فاحشی داخلی صوفیان بو. بەیكدستە مسلسل وچوار دەستە پیادە ویەك ارابەی جنگی لەژیر قوماندەی سەرهنگ انصاری لەصوفیان استقراری گرت.

دەستوراتی وزارەتی جنگ بو وحدەكانی

لەروی تأثیری حوادثی نالوس وزارەتی جەنگ لەپاش موازەنەیكی جنگی بەتقریری خوارەوە فرمان ئەدا بەهیزەكان.

١-پیویستە هیزی بچوك برامبر بەبارزانیەكان رانگرن. چونكە بەتجربە اثبات بووە كەبارزانی زور أزان ولەگیانی خویان بیزارن بی پەروا پەلامار ئەدەن ولەمردن ناترسن واستفادە لەنقاطی ضعیف ئەكەن هیزی بچوك خویان بو ناگری. ئەگەر زور بەدقەت مقاوەمەتی بارزانی نكەن ممكنە بسەرهاتی نەلوس تازە بكەنەوە. بو ئەوەی كەمسئلەی ناشیرنی نەلوس لەبیر بچیتەوە. پیویستە هەرچند زوتربیت عدەی سرهنگ انصاری و سرهنگ غفاری بچیت نەلوس بگریتەوە. وبچنە شنووە. بەلام طیارە ئەبی لەپیش اوردودا بچیت بارزانیەكان بترسینی اجا اوردو حرەكەت بكات.

لپاش گیشتنی دەستوراتی سەرەوە وهاتنی ستونی سرهنگ ٢ غفاری بو صوفیان قرار درا كەبیانی روژی ٢٧ اسفند بچنە سەر بارزانیەكان. بەلام بارزانیەكان لەپیش حملەی هیزی دەولەتیدا لە٣سی قولەوە هجومیان كردە سەر هیزی دەولەتی ولەو هلمەتەدا ١٨ گوللەی طوپیان تەقاند هەتا سعات ١٢ روژ لەلاین بارزانیەكانەوە هلمەت دان دەوامی اكرد.

وگوردانی سوارەی لرستان ودو گوردانی پیادەی توپخانە دەستی بەپەلاماردانی متقابل كرد. لەرەغمی ئەوەی كەباران بەشدەت بو بارزانیەكان زور بەمەردانە شەریان ئەكرد وسنگرەكانیان بەجی نەئەهیشت وتانكەكان سنگرەكانی بارزانیان ئەشیلاوە. وطیارەش لەهەواوە بەشدەت أگر بارانی بارزانیەكانی ئەكرد. هەتا ایستا هیزی دەولەتی ایران شەریكی أوا بەهیز وغیرەتی لەعشایرەكانی ایران نەدیبو. هەتا شدەتی پەلاماردان گیشتە اندازەیك سەربازی دەولەتی بەبومبای دەستی پەلاماری بارزانیە پەریشان وبیفیشكەكانیاندا لەنلوس وناوچەكانی نلوس دەریان پەراندن. ولەو مصادمەیدا رضا قرەپاغی فرماندەی گروهانی مسلسل وگوردانی ٢ هنگی ١٢

تیپی کرماشان لگل ده نفری سەرباز کوژرا وچند نفریکی‌تری ســەربازیش بریندارکـرا.
روژی ۲۸ اسفند گوردانی شیناوه نقلی صوفیان کرا.

عملیاتی بارزانی لەجنوبی رضائیەوە

لەوختیکا کەهیزی ملا مصطفی لەجنوبی رضائیه لـەقاسملو وبـالاند و ژچـای- وموانه- دامەزرابو ستونی سرهنگ نیساری لەسعات ٥ روژی ۲۱ اسفند ۳۲۵ ئەچیتە سەر ملا مصطفی لەبەرزایەکانی-لـەرنی- تـاقمی رشیدبگی هـەرکی ریگایـان بـەو هیزه گرتبــو وچنـد نفریـك لەسـەرباز ئـەکوژن لـەگوردانی هنگـی أسـن. بـەلام بەهـەر کوششی که بو هیزی دەولەتی توانی کیوەکانی لرنی وقزل بند وپوتەلان-بخاته دەست خوی. لەعینی وەختا رشید بگی جهانگیری رئیسی عیلی هەرکی لگل نوری بگ ناودا کەیکیك بو لەخاوەن نفوذەکانی ناوچەی تەرگەوەڕ. قاقەزی اخلاص وخذمەت کاریان دا بەسەرلشکری ٤ کوردوستان داوای بخشین وتـأمین حیاتیـان لی‌کـرد. سرلشـکری نـاوبراو لەوەلاما بوی نوسینەوه پی‌ویسته بەگورجی تسلیم نفــس بکـەن. وچکـەکانیان رەوانـەی حکومـەت بکەنـەوه حـالاً آزاری قـانونی ئـەبی‌نن. هەرلـەو روژەدا لــەکیوەکانی لرنــی شەریکی بەشدەت لگل بارزانی کرا چند نفریکی امنیه کوژراز روژی ۲۲ اسفند ســالی ۳۲۵ رشیدبگی جهانگیری لەرضائیه ملاقاتی سرلشکر همایونی کـرد. تسـلیم بونـی رشــیدبگ تــأثیر یکی زوری کــرده ســەر روحیــەی عشــائرەکانی کــورد. بەرەبـــەرە عشائرەکانی جنوبی رضائیه اعلانی دەخالەتی خویان أشکرا کرد بەبی قیدو شــەرت. ولشکری دەولەتی بەبی شەر چو ناو (موان) جیگای ملا مصطفی ولــەوی اسـتقراری گرت.

ملا مصطفی کەبیستی رشیدبگ تسـلیم ئـەبی امـری دا بـە-امـری بـگ وشـیخ محمدی میرزا أغـا- وەولوبـگ- وبـرادی أسـوری کەبـه ۲۰۰ نفـرەوه بچنـه سـەر ریگـای رشیدبگ نەهیلن تسلیم نفس بەدەولەتی ایران بکـات ولەگـەل هـیزی دەولـەتیدا بی‌تـه موانه- بەلام متـأسفانه ئەم بەرگریه دەفریـای دەخالـەتی رشـیدبگ نکـەوت سـەرهنگ نیساری لەپاش گیشتنی بەموانه-تاقمیکی لـەهیزی رشـیدبگ لگـل هـیزی دەولتیـدا نـارد بـو جنوبـی موانـه- بـو دیـهاتی شـیخ شـیرین وزنگـلان وتولگـی وأمنــه- بــو بەرهلستی بارزانیەکان.

عملياتی سەرهنگ نیساری لەجنوبی موانا

روژی ۲۳ اسفند تفنـگ چـی رشـیدبگ ونوریبـگ لەبەرزایـەكانی تولگـی وشیخ شیرین وكسرت- لگل هیزی بارزانیدا كەوتنە شەرەوە هیزی دەولـەتی خرایـە فشـارەوە. ملا مصطفی توانی ئەو هیزە بەقوەتە بە ٥٠ نفر كوشـتار بشـكینی وئـەو شـوینانەی خوارەوە بكەن بەجیگای خویان.

۱-ملا مصطفی بە۲۰۰ نفرەوە لەكیوەكانی (كوسرەت

۲-۲٥۰ نفری بارزانی چونە بەرزایەكانی (بەردەسو

۳-۳۰۰نفر لەأوایی-تویی

٤-۲۰۰ نفر لەبەرزایەكانی. كوكی

لەعینی وەختا لەوشـوینانە هـیزی دەولـەتی جنگیكـی خوینینییـان لگـل هـیزی بارزانیدا كرد بە ۱۰ نفر كوشتار و۱٥ نفر بریندار عشائر وهیزی حكومـەتی دەولـەتی ایرانیان شكاند.

لەروژی ۲٤ اسفند ستونی سرهنگ نیساری كە لەچوار كیلومتری جنوبی موانا بو لگل قوەی رشیدبگ ونوریبگ لەچدی بارزانیەكان داخلی معرەكەبون ئەوانیش بەپینج نفر كوشتار خویان كیشایە دواوە. لـەروژی ۲٥سـفند هنگـی نیسـاری لەبەرزایـەكانی- كونەجار لگل دەستەی ملامصطفی كەوتنەشەر. دەستەی رشیدبگ هركـی شـەریكی زور أزایانـەیان لگـل ملامصطفـیدا كـرد. مـلا مصطفـی ناچـار بـو كـەبو كیـوی (كولـی) بگەریتـە دواوە. ولـەوی خـوی قـایم بكـا. لـەروژی ۲٦ اسـفند امـر بەسـتونی سـرهنگ نیسـاری كـرا كـەلگل سـتونی سـرهنگ پرتـەوی- لەسـیلوان- یكدیگـیربن لەسعات پینج روژی ناوبراوا دەست كـرا بەشـەر. بەشـەریكی زور بەشـدەت بـارزانی دی سیلو-یان چول كرد. و لەبەرزایەكانی پیرهادی ونوشان- دونفر سرباز كوژرا.

وبەسرعەت هجومـی سەر ترگەوەر ومەرگەوەر ودەشتەبیل لەجنوبی رضائیە دەست درایی. ئەو هلمتە بەتكانانەی حكومەتی بەتەواوی چاوی عشائرەكانی ترساند.

قبادخانی كـوری اسمـاعیل خـانی سمكـو بـەهوی عمرخـانی شكاك تسـلیم نفسـی بەفرماندەی رضائیە كرد وطلبی اسلحەی لەحكومەتی ایران كرد كەشـەری پـی لگـل بارزانیەكانا بكات.

۲۰۰ نفر لەعشائری مرگـەوەر و ۵۰۰ نفـر لەعشـائری شـکاك لـەلاین حکومتـەوە چکیان درایی بو بەشەرهاتن یان لگل بارزانیدا وفعلاً اشتراکی شەریان لگل بـارزانیدا کرد. بـەلام لەگـەل ئەوهـەمو خیانـەت وبـرادر کوژیـەیانا حکومـەتی ایران تأمینـاتی بەشکاك وعشائرەکانی کورد نەئەکرد بو نمونـەی مثـال تەماشـای دەسـتوراتی سـتادی أرتشی ایران بکەن لەخوارەوە.

دەستوراتی ستادی أرتش بو هیزەکانیان

لەستادی أرتشی ایرانەوە خطاب بەفرماندەی لشکر همایونی نوسراوە.

۱-لـەرغمی ئـەوەی کەسـتونی نیسـاری وپرتـەوی-زور لەپیشـکەوتنان. بـەلام پاشەوەیان زور لە خطر دایە. ئـەبی زور أگـاداری پاشـەوەیان بکـەن. نـەوەکو عشـائری شکاکەکان لگل ملا مصطفی‌دا ریك بکەون بو ضـربـەی هیزی دەولەتی

۲-زور أگاداری ئەوەبکەن نەوەکو لشکری بارزانی اخفالتان بکەن ولەغفلتا پی‌تانا بدەن.

۳-میدانی ئەوە مەدەن کەشکاك لگل ستونی نظـامیدا داخلی جبهـە بـن چونکـە مدەتیك لگل ملا مصـطفـی هـاوفکربوون نـەوەکو فیلیـك تـان لی‌بکـەن.. پی‌ویسـتە روءسای خیلی شکاك بەسرّی بەرن بو رضـائیـە بیانخـنـە ژیـر مراقبـەوە وبەأشـکرایش احترامیان بگرن.

٤-لـەأغوات وبگزادەکـانی ترگـەوەر ومرگـەوەر اسـتفادە اکـری. بـلام نـابی لـەناو ستونی نظامیدا ایش یان پی‌بکری

۵-هیزە بچوکەکانتان زل بکەن. هیچ هیزیك تان لەگوردانیك کمتر نەبی.

٦-بەدریژایی جبهەکان لشکرەکانتان ئەبی تیکلاویەتی یکتریان ببی

۷-راپوری طیارەچیەکان هەتا ایستا زور بەمعلومـات نەبوە

۸-لەکاتی هجـوم بوسـەر بارزانیـەکان ئـەبی تـانك وسـیارەی زرەپـوش پیشـرەوبی چونکە موفقیەتی لشکر لەم دوانە دایە.

روژی ۲۸ اسـفند نرکـی وزرکـی-تسـلیم بەسـەرهنگی سـواری علیقلـی وسـرهنگ مظفری بو. بەتسلیم بونی ئەو دو جیگایە بەتعریضـی خوارەوە لەستادی أرتشی ایران فەرمان پخش کرا

١-قدرەتی بارزانی چندە
٢-موجودی چەك وزخائريان.
٣-زەخيرە وخوراكيان لەكويوە چنگ ئەكەوى
٤-ارتباطيان لگل عشائرو رەفتاريان لگل شكاك وهەركى چونە
٥-ارتباطيان لگل روس وتورك وعراق وعشائرى مەرزى چونە
بەترتيبباتى خوارەوە لەلاين فرماندەى لشكر جوابى ستادى أرتش درايەوە
١-هيزى بارزانى تقريباً ١٥٠٠ نفر ئەبى كەمخصوصاً بارزانى بن. وتفنگەكانيان هەموى برنەوە لە ٣٠٠ وە هەتا ٥٠٠ تفنگ چى اتباعى زيرو وطە هەركى‌يان لگلايە. و ٥٠٠ نفريك أسورى وافرادى فرارى فرقەى ديمكراتى أزربايجان ورضائيەيان تيكلاوبووە. لشكريكى ٢٥٠٠ نفريان أراستە كردوە. تقريباً ٥٠ مسلسل و٥٠ أفتومات ومقداريك نارنجوكى دەست يان پى‌هيە. وفيشكى ضدى تانك وگوللەى كونكەرى ارابەيان هيە. ماشين وتوپخانەش يان تا اندازەيك هيە.
٢-بو زەخيرە زور پەريشانن روژ بەروژ لەدەشتەبيل وترگەوەر ومەرگەوەر زەخيرە كوئەكنەوە.
٣-ادارەيان لگل عشائرەكانا خەراپ نيە. بەلام بو مسئلەى زخيرە فشاريان بو عشائرەكان هيناوە.
٤-ارتباطيان لگل شكاك وهەركى بەرقرارە،. وادەرئەكەوى كەبينى‌يان خەراپ نەبى. ولگل قونسولى خارجى رضائيە بو اسطەى ارمنى وأسوريەكانەوە ارتباطيان هيە.

ملاقاتى دو فرماندەى عراق وايران لەحاج اومران

روژى ٢٩ اسفند ٣٢٥ فرماندەى لشكرى ايران همايونى لەحاجى اومران ملاقاتى فرماندەى پوليسى عراق سيد علي حجازى كرد بو ترتيبباتى لە ناوبردنى بارزانيەكان. وبەهوى وەزارەتى خارجەى توركياوە لەتاران. توركەكان وەعديان بەايرانيەكاندا كە بو تعقيباتى بارزانيەكان ٣ پاسگاه لە مەرزى توركيا دابمزرينن يكيكيان لە-دالەمرداخ-دوهەم لەكيوەكانى-درە بنارد-٣-لەبرامبر-زركا- زەركى- لەحدودى ايران لەناوچەى دى- كوتان-

ملا مصطفی بو نجات دانی عیلی بارزان زیاتر ریگای (درەبناردی تورکیای گرتبو بەرچاو. لەأوایی روستمان-و شیرگان وسیل أوا ١٥٠ نفری بارزانی لگل توپیکی ٧٥ فوهتی دامەزراندبو روژی ٣٠ اسفند ٣٢٥ لەلاین شای ایرانەوە بەدەستوری خوارەوە بەهوی ستادی لشکرەوە ئەم فەرمانەی بلاوکردەوە بو لشکری چواری کوردوستان

١-لەرغمی ئەوەی کەایوە خاوەنی هیزیکی گەورەن زور سستی‌تان کردوە لەدەرکردنی بارزانیەکان. بەگویرەی هیوای ایمە اقدامتان نەکردوە بو لەناوبردنی بارزانیەکان اخباراتی بارزانی زور لەهی ایوە بەقوەت ترە. لەهەر جیگایی کەحسی ضعفتان لی‌بکەن پی‌تان ئەدەن. ولەهەرجیگای کەزانیان ایوە بەهیزن ئەکشینە دواوە.

بارزانیەکان تنها بەهوی دوتوپ توانیویانە دوجار ایوە گوللە باران بکەن. جاریك لەنلوس وجاریك لەنغدە. وهەتا توپیکی ایوەیان بەگوللە شکاندوە. ایوە نەتان توانیوە هیچ بەمان بکەن. ئەبی ئەمە بکەن بەدەرسی عبرەت کەجاریکی‌تر بسەرهاتی نلوس تکرار نکاتەوە. وأگاداری ئەو نقاطانەی خوارەوەش بکەن.

١-لەهیچ نوختەیکا هیزتان نابی لەفوجیك کمتر بی.

٢-بەهوی فروك ئەبی تەواوی ریگای کوچ‌وبار وقرارگایان ببیژنەوە.

٣-بەهوی عشائرەکان مخلص ئەبی روژ بەروژ لەاحوالاتی بارزانیەکان خبردار بن.

٤-هەتا ١٥ فروردین ١٣٢٦ ئەبی مسئلەی بارزان تەواو بکری.

٥-أغواتی منگور ومامەش ودیبکری لەسەر دوستایەتی حکومەتی توشی ضرەر بوون ئەبی پاداشت یان بدریتەوە ومیدانی دلساردیان نەدری.

٦-فرماندەی ستون بو یارمەتی خوت تعینی بکە یکیك لەدرەی قاسملوو یکیك لەناحیەی شمالی مەرگەور ویکیك لەمنطقەی نغدە وصوفیان. کەئەمانە بەدایمی بو یارمەتی یکتر قیام بکەن بەتعقیبات.

٧-لەقسمی استخبارات ئەبی زور ووریا بن.

٨-لەمراقبەی بەسەرهاتی شەو زور أگاداربن چونکە بارزانیەکان لەمسئلەی شەوا دەستیکی بالآیان هیە چونکە تجاربات یان زورە وشبیخون کاریان زور کردوە. استفادەیان لەموانعی طبیعی زەمین کردوە لەشەوا.

ملا مصطفی لەأوایی کولیچ واسیرکردنی سەرباز

دو گوردانی پیادە ویـك توپخانـەی ۷۵فوهتـی لـەژیر فرمـاندەی سرهنگ مجیـدی روژی ٥ فروردین ۳۲٦ گیشتە أوایی ارنە-ودربند- کـە لەتـەوریزەوە بـو امـدادی تـازە بڕی‌کرابون ستونی سرهنگ نیسـاری لگـل سـوارانی نـاوخویی رشیـد‌بگ ونوری بـگ هەرکی لەبەرزایەکانی جنوبی روژهلاتی سنگان وکیوی قولقولە- لـەروژی ۲۹ اسـفند لگل بارزانیەکان کەوتنە شەرەوە هنگی سوارەی فوزیە فشـار درا. لـەم وختـەدا لـەلاین سرهنگ فولادەوند- دەستور درا کەلەشیوی پالاندوژچاییەوە کومـگ بـەهنگی فەوزیـە بکـات. وبارزانیـــەکانیش ئەیانەویســـت لەبەرزایـــەکانی روســـت وشـیرگان وقولقولـــە وکیوەأخ-و قلاسە-لگـل لشـکری زیـرو وطــە وبـهادر چاویـان بەیك بکـەوی لـەدرەی قاسملو. بلکو لەناوچەی دەشتەبیلا اوردوی دەولەتی محاصرە بکەن.

لەروژی ۳ فروردین ۳۲٦ لەأوایی کولیچ لگل هـیزی دەولـەتیدا مـلا مصـطفـی هەرای دامەزراند هیزی دەولتیان لەختەیکی ضعیفەوە خستە محاصرەوە. ستوانی یکەم محمدی أمـامـی و۱۳ نفری سـربازیان لەوشـوینەدا کوشـت و۹ نفریشـیان برینـدار کـرد. وستوانی ۲ حمیدی جهانبانی لگل ۱٥ نفری سرباز اسیر کرا. ولەسوارەی محلیش دو نفـر کوژا ونفریك بریندار کرا و٤٠ تفنـگ و۳ مسلسل یـان لگـل اندازەیکـی زوری فیشـك چنگ کەوت.

لەعینی روژا لەبەرزایەکانی قلاسـی-و روسـتم أوا بـارزانی لگـل هنگـی سـوارەی فوزیە کەوتنە شەرەوە بارزانی ٥٠ نفربون ئـەمیش لەدەسـتەی زیـرۆ وبـهادری‌بون هـەتا نیوە شەو شەر دەوامی کرد. هلیان کوتایە سەر سنگرەکانی اسـوەرانی ۲ لـەو جنگـەدا ستوان ۲ اسوەران مصـطفـی هاتفی لەنزیك آوایی (ناری) لگل ۷ نفری سرباز کـوژرا وچوار نفریش بریندار کرا.

روژی ٤ فروردین لەبەری بیانیدا طیـارە دەسـتی کـرد بـەبومبابارانی ناوچـەکانی روست. هەتای‌ایوارە ٦ جار طیارە روژأوای روستی بەردومـان کـرد. بـەلام خوشـبختانە ئەو روژە ۳ طیارە بەر گوللەی بارزانی کەوت. وبەشکاوی گیشـتنەوە فروکەخانـەکانی رضـائیە ودستور درا بەگوردانی اصفهان کەفوراً بچیتە سیلو. لەسـەر ئـەم بەسـەرهاتە ناشیرنەی کولیچ- ستادی لشکر بەدەستوراتی خوارەوە امری دا بفرمـاندەی لشکر.

بارزانیەکان دەستەوکەریکی زور دلیرانەیان کرد. گروهبان دوهم محمد علی پورقاسمی لگل دونفری سەرباز کوژرا. ستوانی یکەم رعوفی لگل پینج نفری سرباز برینداركرا. ولەبارزانیەکانیش کوژراو وبریندار زوربو بەهوی گوللەی طوپەوە. روژی ٦ فروردین رئیسی ستادی أرتش رەزم أرا هاتە ناوجبهە چەژنانە وخەلاتی شا کەعبارەت بو لە ٣٠٠ پارچەی نیوی پهلەوی ألتون کەلەلاین شاوە بو افسران تبرع کرابو لگل ١٩٨ قطعە نشانەی آزایی و٢٠٠ قطعە مدالی زیو بەسەر افسرانا دابەش کرا وعشائرەکانیش لەم خلاتە بشداربون. وهەرنفریکی عشاتری شەرکەر ٥٠ تومان بخششی درایی وبەترتیباتی خوارەوە لەدەرباری شاهانەوە دەستوراتی حرەکات بەهیزەکانی دەولەتی راگیندرا.

١-لەمنطقەی مرگرور ونرکی زرکا- سرهنگ سردارأور بەخویو عدەکەیەوە لەبەرزایەکانی قلعەبندی واستحکامات بکا بو ئەوەی دوژمن نەتوانی لەجناح غربی تجاوەز بکات ودەستەی سوارەش لەنرکی وسیلو-قرار بگری.

٢-لەناوچەی باراندوزچایی لازمە ستونی سرهنگ فولادوند-برزایەکانی گرگل-و دەشتەبیل وقلقە وبردە زەرد اشغال بکات. لگل ستونی مەرگەوەر ارتباط بکا.

٣-ستونیك لەژیر فرماندەی سرهنگ نیساری لەدرەی قاسملو وضع مدافعە وەربگری.

٤-ستونی سرهنگ مظفری لە شیطان‌أوا لەپاش اشغالی دەربند و نازناز-شکلی مدافعە وەربگری.

لەقسمی جنوب

١-جاری اوەل ستونی سرهنگ مجیدی کیوی پیرار-اشغال بکا

٢-ستونی سرهنگ انصاری بەرزایەکانی چواربوت وسرهنگ غفاری صوفیان ونلوس اشغال بکا.

أرایشی وحدەکانی ایران لە ٦ فروردین ٣٢٦

١-یك گروهان لەگوردانی اصفهان لەسیلوان.

٢-هنگ سوارەی فەوزیە لگل دو ارابەی جنگی لە زرکا لەژیر فرماندەی سرهنگ پرتەوی.

٣-دو گوردانی پیاده ویك أتشپارەی توپخانە ویـك گروهـانی خمپـارە ویـك ارابـەی جنگـی لـەنرکی لـەژیر فرمـاندەی سـرهنگ سـردار أوەر. وئـەو ٣- هنگـە لەسـرهنگ نیساری مسؤل بون.

٤-یـك گـوردان پیـادە ویکدەسـتە خمپـارە لەبەرزایـەکانی- صدیـق وزەلـر- لـەژیر فرماندەی پولا دەوەندا بون.

٥-یك گوردانی پیادە ویکدەستە خمپارە ویکدەسـتە توپخانـە ویـك ارابـەی جنگـی لەبغازەی قاسملو لەژیر فرماندەی سروان پاشائی‌دا جیگای وەرگرتبو

٦-هنگـی سـوارەی کوردوسـتان ویـك أتـش پـارە ویکدەسـتە خمپـارە ویـك ارابـە لەشـیطان‌أوا لـەژیر فرمـاندەی سـرهنگ مظفـری. بـەلام هەر ٣سـی سـتون لـەژیر نظارەتی تیمسار سرتیپ زنگنەدا ادارە اکران.

٧-یك گوردانی پیـادە ویکدەسـتە توپخانـە لەوزنـە وخان‌طـاوس لـەژیر فرمـاندەی سرگورد کبیری ادارە ئەکرا.

٨-یك گوردانی پیادە ویکدەستە توپخانە لەقلاچوخ وهەن هنە خرایە ژیـر معیتـی فرماندە سرگورد زرەپوش.

٩-دو گوردانی پیادە ویکدەستە خمپارە ویکدەستە توپخانە لەنغدە لەژیر فرماندەی سرهنگ مجیدیدا دامەزرا

١٠-دو گوردان پیادە ومسلسل لەنغدە بفرماندەی سەرگورد محسنی ترتیب کرا

١١-یکدەستە أتشپارە ١٠٥ بلند ویکدەستە اتشپارە کوتاە لگل دو ارابـە نیرەرایـە نغدە.

١٢-یك گروهانی پیادە لەگرنە- استحکاماتی کرد

١٣-یك گروهانی پیادە ودو دەستە مسلسل لگل دو ارابەی جنگـی لەبەرزایـەکانی چواربت لەژیر فرماندەی سرگورد مساوات ترتیباتی وەرگرت.

١٤-یك گوردانی پیادە ویك گروهانی اسوران ودو عرآبە ویکدەستە توپخانە ١٠٥ کورت لەصوفیان لەژیر فرماندەی سرهنگ انصاری استقراری گرت.

١٥-دوصدە وپنجاە نفر لەتفنگچیان منگوری بسەرپەرسـتی سـتوان دو نوبـهاری لـەجلدیان دامـەزرا. بەشـەرتی نوسـتونی سـرەوە لـەژیر فرمـاندەی سـرتیپ بیگلـری‌و یارمەتی سەرهنگ غفاریدا بن.

۱٦-دو گوردانی پیاده ویك گروهان تـوپ ۳۷ لەرضائیـه بفرمـاندەی سـەرگورد دولـو- لگـل ۷ فرونـدی طیـارەی هـایند وتـاگرموس خرایـه اختیـاری فرمـانده ولەفرودگای رضائیه دابەزین. بەم پێیە ترتیباتی حرەکـات کـرا بـو سـەر بارزانیـەکان لەهەمو لایکەوە لشکری بارزانی تەڤیق کرا کیو بەکیو وگرد بە گـرد بارزانیـەکان بـرەو عراق مجبوری حرەکەت کران.

لەهەمولایکەوە بارزانیەکان تنگەتاو کران. وطیارە شەریکی بدبختانـەی سـەرومالی لگلا ئەکردن. بارزانیـەکانیش بـەدەم بـەری کردنـی کوچوبـارەوە شـەری نـاموس و مـالّ قوتارکردنیان ئەکرد. لەروژی ١٤ فروردین ۳۲٦ ئەو تانکانەی کەلە تـەوریزەوە ئـەهاتن بو رضائیه. دوچاری بارزانی ئەبن وتقه لەیەك تر ئەکەن. گروهبان ۱-علـی افتخـاری ئەکوژری و۳سی نفریش بریندار ئەکرین.

لەمنطقەی منـدیل پیچ وبەردە زەرد لەروژی ۱٦ فروردین بردومـان وحرەکـاتی زور بەشدەت کرایە سەر بارزانیەکان مـلا مصطفی وشیخ احمد ومیرحـاج بـەهوی هلـمەتی طیارە زور پەریشان بون. نوسراویك یان بەهوی شیخ عبدالله گیلانی مەرگـەوەڕی بـو فرماندەی مەرگەوەر نوسی. کەئیمە أمادەین کەهەمو افسرە فراریەکان وتوپەکان تسلیم بەدەولەتی شاهنشاهی ایـران بکەینـەوە. بەشـەرتی هیـزی هوائیمـان لەسـەر هلبگـرن وحرەکاتی عسکری رابگرن. ومیرحاجیش بەزمانی افسرە فراریەکانی عراقیەوە. طلبـی تبعیەتی خوی وأوالەکانی فراری لەفرماندەی لشکری ایران کرد.

جواباً فرمـاندەی لشـکر وەلامـی دانـەوە. لەبەرئـەوەی کەبارزانیـەکان هـەتا ایسـتا لەهەمو بریارێکیانا درویان کردوە. هەتا افسرە فراریـەکان وتوپـەکان تسـلیم نەکـنەوە حرەکاتی طیارە و قشون هەردەوام اکـات. حرەکـات لـەقلای پـادار- پیرنـاصر-ارنـە- سیاوان-نازنـاز-تـازاس-قـاسملو-لـەبینی هـیزی بـارزانی وحکومـەت دەوامـی کـرد- لەپادارا- گروهبانی ۳ اسماعیل بیاتی لـەگردانی ۱-هنگـی ۱۲ کرمانشـان ونفریکـی سرباز و٦ نفر لەتفنگچیانی قرەپاخ کوژران ولەبارزانیەکانیش ۱۲ نفر کـوژراو و۸ نفـر بریندار رویدا ئەو تەڤیقاتە بـو بـەهوی ئـەوەی کەحـمە صدیقی بـرای مـلا مصطفـی بەتعریفی خوارەوە محمد امین مەرگەوەری بنیری بو لای فرماندەی نیرو

۱-افسرە فراریەکانی ایرانی تسلیم بکەنەوە

۲-أسوریەکان بدەنەوە دەست لشکر

٣-هەر چەکێکی دەست بارزانی کەوتوە لەایرانا تسلیمی بکەنەوە
٤-توپەکانی ٧٥ ملیمتری اعادە بکرینەوە. بەشەرتی هەتا چل روژیتر مولەتی بارزانی بدری بو ئەوەی کەبتوانن لەدەشتبیل عیلە پەرگندەکەیان کوبکنەوە بو تدابیری چونەوە عراقیان.
٥-لەناوچەی (درەبنار) سەری روستم اوا- لەخاکی مەرگەوەرا مجال بدری کەپوسطیکی بارزانی بەسەربەستی دابمزری هەتامدەتی ٤٠ روژە تەواو ئەبی.
بەلام متأسفانە وایان وەلآم درایەوە هەر وختیك بارزانی توانیان بریارەکانی لەوپیش یان بەرنەسەر حکومتی ایرانیش ئەو شەرتانەیان لی قبول ئەکات.
لەروژی ١٣ فروردین ٣٢٦ لەلاین گوردانی دو هنگی نادری وگوردانی سروان لشکری پەلاماری بارزانی درا. لەبەرزایەکانی بەردە زەرد لەرغمی ئەوەی کەطیارە وتوپخانەیکی زور لەایش کردن دا بو. لەگروهانی ١-شیدفر-٣نفر سەرباز کوژرا. و ٦ نفریش بریندار کرا. ولەلاین تفنگچیەکانی موسیخانی زەرزەوە. لشکری سرهنگ غفاری أوایی سنگان وکانی رەش وخالدأوا اشغال کرا. لەروژی ١٥ فروردین لەژیر فرماندەی احمد مەرگەوەری--١٥٠ نفر تفنگچی لەگردی- گردکەکشان- لگل ستونی سرگورد حمیدیدا بوو بەشەر. لپاش تیر اندازیکی زور ئەو گردە کەچوار کیلومتر لەشنو دوربو تسلیم بەحکومەت کرا.
بەتسلیم بونی گردکەکشان- لەروژی ١٥ فروردین چەك دارەکانی عشائری لگل هیزی سەرگورد زرەپوش داخلی شنو بون.
لەشنودا تەواویك لەگوللەی توپ ویەك توپی بی‌لولە کەوتە دەست هیزی دەولەتی.
بەم شەرە بارزانیەکان ٥٠ دییان لەدیهاتی ناوچەی شنو لەدەست چو. بو مسئلەی زخیرە ایشی بارزانی زور گەندبو. لەژیر فرماندەی سرهنگ غفاری روژی ١٣فروردین نەلوس- بەشەری طیارە وتوپ وحملەی عسکری وهلمەتی عشائری لەبارزانیان وەرگیرایەوە. دونفری تفنگچی ناوخویی لەو هەرایەدا کوژران. ودو نفریشیان لی بریندار کرا وبارزانیەکانیش بەبی وەی-نلوسیان بەجی هیشت.
ستوانی سوار حمیدی جهانبانی-کەلەبەسەرهاتی (کلیچ) اسیرکرابو لگل پینج نفری افسری ایران تسلیم بەحکومەتی ایران کرانەوە وشیخ احمدی برای جنرال ملا مصطفی نوسراویکی لەفرماندەی لشکری مەرگەوەر نیساری نوسی کەوا اسیرەکانمان

بو ناردنەوە. وتوپەکانیش ئەنیرینەوە. بەلام ایوە خلافی ضمیر ووجدان ژنو منالی ساوای ایمە بریندار وبەردومان ئەکەن. خذمەتی‌کی گەورەی وجدانی اکەن کەامر بکەن بەراگرتنی بەردومان. ولامیان درایەوە هەتا مەلا مصطفی جنبەی دوژمنایەتی دەولەتی بگریتە بەرچاو. حکومەت هیچ رحمیك بەمایوە ناکات ئەگەر مەلا مصطفی بەتەواوی تعهداتەکانی بەریتەسەر ممکنە دەولەتی شاهنشاهی عطفتان لگل بکات.

روژی ١٨ فروردین ٣٢٦ طیارەیك بەر گوللەی بارزانی کەوت لەناوچەی مەرگەوەر ستوانی١-غلامحسین نجمی تیا سوتا. وبارزانیەکانیش رویان کردەوە عراق. لە درەگیلاس-وکیوانی کورکل-ودرەی قادر- کوبونەوە.

بەرزایەکانی کلیچ بەهوی تفنگ چیانی رشید بگەوە گوردانی آزەرپاد وگوردانی اصفهان لەنرکی- راوەستا ویك گوردان لەهەنگی ٤ کوردوستان بەاضافەی یك گروهان پیادە لەگوردانی آزەرپاد لەسیلوان- دامەزرا وگوردانیك لەهەنگی آسن لگل دەستەیکی خمپارە لەبەرزایەکانی مندیل پیچ وکوەآق- وبەردە زەرد-استحکاماتی وەرگرت.

وسەرگورد مساوات لەسنگان-و گوردانی سەرگوردیمین لەدولی وگوردانی سەرگورد زرەپوش لەشنو وگوردانی سواری لورستان لە نەلوس قراریان گرت.

ستونی درەی قاسملو وستونی دیژچ-وستونی پادار لە ١٩فروردین لەأخبلاخ-بەیەك گیشتن بارزانیەکان ١٨ نفر استوار وگروهبانانیان بەهوی سید عبداللە گیلانی تسلیم بەحکومەت کردەوە لگل توپیك بواسطەی سید کمال بو جهانبانی نیرەرایەوە.

ئەو افسرە فراریانەی ایرانی کەلەناو اوردوی بارزانیدا حاشاردرابون ئەو پیاوانەبون.
١-تفرشیان -٢رئیس دانا احسانی ٣-زربخش -٤-توکلی-٥-أرتش یار

جا لشکری بارزان بەهوی تأثیرات وهیزی دەولەتی ایران لەنهایەتی فروردین ٣٢٦ کەمصادفی ٢١ نیسانی٩٤٧ ئەکات گیشتنەوە حدودی عراق. مەلا مصطفی لگل ٤٠٠ نفریکی سلطەزەلام. و٦ ظابطی فراری عراق لەحدود مایەوە باقی عیلی بارزان تسلیم بەعراق بونەوە.

دوژمنایەتی منگور ومامەش لگل بارزانیدا

اصلا بەمناسبەتی ئـەوەی کەھـەمو خواردەمنیـك وجیگـا ومـأوایکی بارزانیـەکان لەلاین اهالی ئەو ناوچانە تأمین اکرا کەلـسەرەوە باسمان کردن. بەیەك کەرت ملەتی ئەو ناوە بەدەست بەخیوکردنی ئەو عیلە زورەی بارزانی نارەحەت بوبـون. هـەرچی کەهـەیان بو دەرخــواردی بارزانیـان دابـو. سـەرەرای ئـەوەش کەبـەهوی بارزانیەکانـەوە شـەو وروژ طوپو طیارەی حکومەتی ایران ئەو ناوچانەی بەردومان اکرد کەبارزانی تیا اژیان.

جاعشـائرەکان پـڕ بـەدل ئەیانەویـست کەحکومـەت بـهاواریان بگـات ولـــەچنگ بارزانی رزگاریان بکات.

جابەم هویەوە چارەی بارزانی لەبەرچاوی عشائرەکان ناشیرین بوبو. بارزانیـەکانیش هیچ چارەیان نەمابو مجبوربون کـەخویان بـەخلك بەخیوبکـەن چونکـە لـەهیچ لایکـەوە یارمەتی زەخیرە وخواردەمنیان پی نەاکرا.

اصلاً عشائری منگور بەناهق بەگژ بارزانیەکانا چون لەپیش حادثەی سنگان هیـچ ضررێکی أوایان لەبارزانیەکان نەدیبو کەمستحقی ئەو لشکرکەشـی وبەگژاچونـەیان بی. هەرمعاملەیـەکی کـەدرحق بـەخیلی منگوریـان کردبـی لەسـەرحق وحقـایق بـووە. چونکە مـنگورەکان متعدی وبارزانیەکان محاید ومدافع بون.

بەلام لەقضیەی عشائری مامشەوە بەراستی بارزانیەکان تعدا وغدریکی گەورەیان لەعشائری مامش کرد. ومامشـەکان حقیـان بـو کـەزور لـەوەزیاتر تعقیبـی بـارزانی بکەن وتولەی خویانیان لیبکەنەوە.

بارزانیەکان بەناحق-ابراهیم أغای کوری قرەنی أغــای مامـشیان لگـل دو کـوری کاوسین أغای برای قرەنیأغای مامش یان لگل کاوسین أغای برای قەرەنی أغا لگـل أغایکیتری مامەش بەبیتاوان کوشتبو. تقریباً بارزانیـەکانیان برامـبر بـەم عشـیرەتە خیانەتی نمك یان کرد. چونکە هرچیکی ئەو عشیرەتە هەیبو دەرخواردی بارزانیان دابو ئەمەشیان پاداشت بـو کەگیرامـانـەوە تفصیلاتـی قضیـەش وەکـو خـوارەوە حکومـەتی ایران اعلانی کردبو کە عشائرەکان ئەبی مدەی ۷ روژ چکەکانیان تسلیم بەحکومـەتی ایران بکەنەوە.

ملا مصطفی پیش دەستی کردبـو. (......) کـەیکیك بـو لەافسـرە فراریـەکانی عراقی لگل تاقمیکا ئەیان نیری بو دی سیلو- کەاسلحەی عشائری مامش کوبکاتەوە.

لەوەختیکا ئەگاتە دیوانخانەی کاووسین-خلکەکە خەریکی نان خواردن ئەبن. هەربەپیوە داوای کوکردنەوەی چکەکانیان لیئەکات. ئەوانیش ئەلین فەرمو دابنیشن نان بخون ئەو وختە چیتان بوی پیکی دینین. راناوەستی لگل پیاوەکانیان بەمسلسل وەرئەگریتە ئەو جماعتەی کەخەریکی نان خواردن ئەبن قوربانیکی أوا فاحش لەو دیوانخانەیە ئەنیتەوە، کەتنهائیاً روی خوی ومیژوی کورد ناشیرین بکات.

تلفیاتی ایران ولشکری ملا مصطفی هەتا حدود

بەپی تقریری مجلەی أرتشی ایران ژمارە ٣ سالی ٦ چابی تاران بەپی مفرداتی خوارەوە ایرانیەکان لەشنو ومنطقەی مەرگەور ودەشتەبیل ئەو کوشتارەیان داوە. بەلام وادرئەکەوی زورتریان تلفیات بوبی

١-سرگورد حسین کلاشی
٢-سەروان رضا قرەباغی
٣- غلام حسین پور جوهر
٤-استوار سید محمدی امامی
٥-ستوان ٣ مصطفی هاتفی
٦-ستوان ٣ غلامحسین نجیبی
٧-سروان رضا سلماس اسعدی
٨-ستوان محمد علی دبیری.
٩-ستوان سید جلال رحیمی حاجیأبادی
١٠-ستوان ١- غلام حسین نجمیی.

علاوەی ئەو ١٠ افسرانە بەپی اعترافی مجلەی ناوبراو ١٥٧ نفر سەربازیش لەوشەری کوچی بارزانیەدا کوژراوە. ولەعشائرەکانیش ٤٠ نفر کوشتار بووەو پینج طیارە لگل توپیک شکاندراوە. مقداریکی زوریش تفنگو فیشك یان چنگ کەوتبو. بەلام لەبارزانیەکان هەر ٣٥ نفر کوژراویان بوبو. وجلالی امین بگیش لەنزیکی گادەر تسلیمی نفس بە استوانی سرهنگ غفاری ئەکا لگل عبدالقادر ناویکی معلما-و اسیری بارزانیش تنها ئەو دو نفرە بوبون. باوەر ناکری کەایرانیەکان برامبر بەو تلفیاتەیان راست بدوین. چونکە شەرەکانیان زور بەمودا ودورودریژ بووە معقول نیە

لەمسافەی ٥٠ روژا لگل ئەو هەموو مصادماتانەی کەبەطیاره وتوپ ورشاش وتفنگی سەرباز وعشائرەکان لگل بارزانیەکانا کرابی هەر ۱۹۷ نفر کوژراوی حکومەتی وعشائرەکان بوبی

غلطی ملا مصطفی لەایرانا

لەپاش ئەوەی کەحکومەتی قاضی محمد سقوطی کرد حق نەبو ملا مصطفی بەو دەرەجەیە لەحدودەکانی عراق دوربکەویتەوە. و لەناوچەی ئەو هەمو عشائرانەدا خوی اسیر بکات. حق وابو بەدریژایی عشائری منگور وپیران خوی بەحدودی عراقەوە ملاس بکات. ولکی جنگ بهاویتە ناو عشائری سویسنی- کلوی- گەورك-و ناوچەی سابلاغ-و تاقمیکیتر لەشکلی چتە بو اشغالاتی ریگا ومراکزەکانی ایران بنیریتە ناوچەکانی سقز وبوکان وساینقلا وتیکان تپە-و میاندوواو. لەهەموو لایکەوە استحکامات وخگی سوق الجیشی دوژمن تهدید بکات. لەووختەدا ئەو خطەیەی زور بەأسانی بو بەانجام ئەگەیشت چونکە بەاعدام کرانی ۱۹ أغای کورد. دانیشتوانی کوردی ایران گوناهبار وبی گوناه چون یك دغدغەیان نیشتبو سەر. ولەخویان متردد بوبون ومطلقاً امنیت یان بەحکومەتی ایران نەمابو.

ئەو عشائرانە پشیمان بوبونەوە زور مائلی حرەکات وأزاوەبون. اگر لەو وختەدا پنجەیکی بەقوەت ببوایە بو اعادەی حرەکات لەایرانا کەم کەس ئەمایەوە کەلەوهەلەدا اشتراك بەحرەکاتی ملا مصطفی نکات باخصوص کەحزبی جەوان لەو وختەدا زور أمادەبو بو حرەکات. منتسبینی ئەو حزبە زور لەخویان اترسان اگر حرەکاتیك لەو ناوچەیەدا دەست پیکرابایە بالعموم نفراتی ئەو حزبە اشتراك یان بعملیاتی جنگ وشقاوەت ئەکرد. ولەو وختەشا دعایکی هاتنەوەی روس هەبو بو ایران. عشائرەکان اکپریان هەرمحتاجی توزی تنویر وتشجیع بون بو اشتراکیان بەوحرەکاتە. وهیچ نبوایە ملا مصطفی بەهوی ئەو حرەکاتەوە استفادەی لەو پلانەی خوارەوە ئەکرد

۱-ریك کەوتن لگل ایرانا بەشروط.

۲-تفاهم لگل عراقا بە انتسابی شروط.

۳-تفاهم واتصال لگل روسیا بەپی مقتضی.

بەلام داخی‌گرانم مـلا مصـطفی ئەو لکانەی نەهاتبو بەرچاو. حسب بەنەشــارەزایەتی جیگا ومنــاخی ایـران. خـوی لـەوەلاتیکی دوورودریـژ وأوالّـەی ایـران محصور کردبـو. ریگای هاتوچوی لەهەمولایکەوە لەخوی بستبو. تقریباً تهیّای شــەری خندەقـی کردبـو برامبر بەدوژمـن خوی أمادە کردبو بو شەری خندەق برامبر بەحکومتیکی تیروپر ومجهّز لگل ئەوەشا اگر مـلا مصـطفی کوچوبار وعـائلە وبرسیایەتی سەری لی‌نەشـیواندایە. وا امید اکرا لەبهارا ولەرەشوخوشیدا مقازەفەیکی سـیر بەایرانیـەکان نشـان بـدات. بـەلام قضیـەی کوچوبـار وبی‌نـانی شـەقی لەهـەمو امـال وپیشـکەوتنیکی مـلا مصـطفـی هەلدابو.

بەتأریخی ۱۵/۱/۳۲٦ لەدی قبار بگیانی منگورەوە نوسـراویکی پـر لـەترتیبـاتی جنگ وکردنەوەی جبهەیکی دوهم بو ناو عشائری منـگور وسویسـنـایەتیم -نوسـی بـو مـلا مصـطفـی- لەسـەر استشـارەی هینـدی لـەأغواتی منطقـەی گـەورك ومنـگـور وسویسنایەتی. و اکثری ئەو نقاطانەشم تیا ذکر کردبو کەلەپیشەوە بعرضم‌گیاندن. ولەو وختە ترسو محاصرەیەدا ئەو نوسـراوەم بەسـلیمی أمـوزام وە وەلی خالـدا- نـارد بـو منطقــەی دەشـتـەبیل وتەرگـەوەر- بـەجفا وفلاکـەتیکی زور گیشـتبونە لای مــلا مصطفی. ولەوختیکی زور ناهموارا نوسراوەکەی ئەدەنی.

لەپاش استشارە ومشاورەیکی لەبینی فرماندە وبرایەکانیا بەموضوعـی خوارەوە وەلامی بو نارد بومەوە بەراسپاردنی پیاوەکان.

(بەأغـای م م. منگوری) بلین

نوسـراوەکەی لـەوەختیکا وەرگـیرا کـەپینج نفـر لەبرایـە شـهیدەکانی بـارزانیم لەاشکەوتیکا بەدیارمەوە راکشـابو. بـو کردنـەوەی جبهـەیك لـەو نـاوەدا امکـان نـابی. چونکە ایمە بەهیوای ایران نەماوین کەلکی تیا بکەی‌نەوە ایمە شەری ناموس ودەربـازبون اکەین. نەوەکو شــەری تقـدم ومانـەوە لـەایرانا. بائـەویش لگـل رفیقـەکانی کنارەگـیری بکات خوا کەس وکو ایمە دوچاری فلاکـەت نـەکا. البتـە هلگـری نوسـراوەکەش باسـی سـەرگەردانی عیلـی بـارزانیت بـو ئـەکا کـە لـە چـە مرحلـەیکی خطـردان. سـلاوی هـەمولایك مـان بـەأغایان رابگەینـە. هـەمولایکتان بـەخوا اسـپیرین. داوای چاکمـان لەیزدان بو بکەن.

مصطفى بارزانى

له اشكەوتى ترگەوەرا

جا نوسراوبەرەكان بە ١٢روژ وشەو گيشتنەوە لاى مـن. تعريفـى مشـاهداتەكەيان لەناو ئەو عيلە هەژارە ئەوەبو. كە ملا مصطفى هميشە لەخوا ئەپارايەوە بو٩فردە أرد كەبيكا بەنان وبەسەر لشكر وعيلەكەيا دابەشى بكات. جـەميك بـەتيرى بيخـون ئـەمجا بەرن. لەوەسيرتر ئەوەبو كەنامە بەرەكان گيرايانەوە. لگل ملا مصطفى لەاشكەوتابوين كەپينج نفرى شـهيدكراويان لەبارزانيـەكان هينايـەوە بـو اشـكەوت. تحريـانكردن تنـها يكيكيان تقريبى ٢٠ غرام وورده نانى پى‌بو لەناو كلكى فقيانەكەيا بو تنگانـە قـايمى كردبو. امجا نامە هلگرەكان كەئەمەيان چاوپى‌ئەكـەوى بەپلـە داواى ورامـى نوسـراوەكە ئەكەن وئەگەرينەوە.

جابەو پى‌يە ئەو لشـكر وعيلاتـى بارزانـە واردى عـراق بونـەوە. شـيخ احمـد وشـيخ صديق وشيخ بابو وشيخ سليمان وحما أغاى ميرگەسور وكاك مامند ومحمـدى اميرخـان ناوان كەزور مطلوبى حكومەتى عراق بون لگل عـزت عزيـز وخيرالله ومحمد محمود ومحمد عبدالله ونورى احمد طه تسليمى نفس ئەكەن بەحكومەتى عراق. ومصطفـى خوشناويش لەمخفرى حاجى أومران لەلاين پوليسى عراقەوە لگل دونفرى جندى فـرارى اگيريت.

قسـمى سـەركومارەكانى بـارزانى لگـل هينـدى پيـاوى ناسـراويانا فرێدرانـە بندى‌خانەكانى موصل. هولير. ومعقل بصرا. وقرارى حكمى اعداميان كەدرحق صـادر بوبو تأجيل كرا بو وختيكى غير معين. وزور كـەرت بـو برەلاكردنـى اسيرانى بـارزانى لەمجلسى پرلمانا كاك زياد أغاى كويـى- داواى لـەحكومت كـردوە. وقسـمى منتسـبين تحرر وپارتيش بەچند تكرار وندا ونوسين داواى بربونى برا بارزانيـەكانيان كـردوە بـەلام لەرغمى ئەو هەمو طلب داواكاريە حكومتى عراق هەتا ايستا ئەو بيچارە بنديانـەى بەرەلا نكردوە. بەلام بو عوائلى بارزانى لەمنطقەى بارزانـا هنـدى ترتيبـاتى خـوراك‌و پوشاك‌و تەرزى زراعـەت وتعـاونى حـاصلخيزى كـردون. ئەوانـەى كـەتبعيد وئخراونەتـە معقل تا اندازەيك بەوسائلى ژيان كومگيـان پى‌كـراوە. وهينـدى نفراتـى سلطە وبـى ژنومـاليشيان لەبارزان دورخسـتوتەوە وبەسـەر لوايـەكانا دابەشـيان كـردوون. بـەلام لـە

۱۹٥۰دا متصرفی سلیمانی لەحما أغاو میرزا توفیقو شیخ قادرو بابەعلی حفیدی داوا کرد کە ۱٥۰ نفریکی بارزانی لەو بارزانیە بی ژنو مالانە بیّ‌نیّ‌تە لەوای سلیمانی بو اشتغالیا بەاموری کسابەتو کشتوکال لەسەر حسابی خویان بەشەرتی ئەو أغایانە مسئول بن لەسەرپەرشتیّ‌و فرارنکردنیان. بەلام أغایانی ناوبراو دەستەبەری سەرپەرشتیّ‌و محافظەیان نەبونو حکومەتیش بلاقیدو شەرت ئەو بارزانیانەی نەهینایە سلیمانی. وبو ظابطو جندیە فراریەکانی عراقی دیوانی عسکری تشکیل کرا. أغایانی مصطفی خوشناوو عزت عزیزو حفظاللو محمد محمودیان لەو محکمەی عسکریەدا لەتناف دا لەسەر اسراری صالح جبری رئیس الوزرا. نوری أحمد طە محکوم کرا بە ۱٥ سال زندانی. وجلالی امین بگیش لە حکومەتی تارانەوە لە ۱۹٥۰دا لەگەل چند اسیریکی‌تری عراقیدا. لەگەل چند اسیریکی ایرانی کە لەعراق گیرابون. بەتأميناتی حیات لەگەل عراقا ألوگوریان پیّ‌کرا. وبەقانونی استردادی مجرمین جلالی امین بگ وعبدالقادری معلم هاتنەوە عراق. جلالی امین بگ لەپاش چند مضابط وتشبساتیك بەوصی عراق وبەرئیس الوزا ومقاماتی بەرزی عراق. حکمی جلال بگ هینرایە سەر (٥) سال.و محمد عبدااللەش کەعریفی فراری بو محکوم کرا بە ۲۰ سال وعارف اسماعیل ناویش بە(۳) سال.

بکر کریمی حویضی- بواسطەی خزمایەتی کەلەگەل کاك زیاد أغای کویی‌دا هەی‌بو هەرلەوادی فرارا مایەوە. لەمنطقەی کویی لەدی (شیواشان) محافظە وشیرەرایەوە. وهمزە عبداللەش لە ۹٥۰ دا لەسابونکرانی سلیمانی لەلاین کریمی صوفی صالح-ناوی پولیسی سریەوە گیرا. لەپاش افراجبونی لە اتهامەکانی سیاسی. اسقاطی جنسیتی لی‌کرا ودەرکرا بو خارجی عراقو لەتورکیا گەراوە دەستی دایەوە تشکیل حزبی بەرەی پیشکەوتنی پارتی کوردی عراق ومیرحاج وأورحمان طیب لەگەل ملا مصطفی‌دا چون بو روسیاو باقی عسکرە فراریەکانی تریش هەریکەیان بەحکمی مختلف محکوم کران.

حرەکەتی ملا مصطفی بو روسیا

لەدوای تسلیم بونی عیلی بارزانی بەعراق وروت کردنەوەیان لەهەمو اسلحەیك. ملا مصطفی لەگەل حکومەتی عراق کەوتە مخابراتەوە کەمباشرتاً عفو بکری

ولەناوچەی بارزانا دابنیشی. بەلام حکومەتی عراق بلاقید وشەرت بو تسلیم بونی ملا مصطفی موافق بو. اجا لەپاش یأس بونی لەعطفی حکومــەتی عـراق. و رزگـاربون وبیخەم بونـی لـەکوچوبار ومالومنـال بـە٥٠٠ نفریکـی سلطـەی بـارزانی وغــوارەی عراقی وایرانی لە ٦ مانگی خرداد ٣٢٦ بنا لەســر جرەیـانیکی اعتمـادی کەلـەبینی ملا مصطفی وروسیا وقوعی کردبو. ملا مصطفی بەو لشکرەوە بەرەو روسیا کەوتە حرەکەت. بەتأریخ ٢١ خردادی ٣٢٦ مسافەی ٣٢٥ کیلومتری بەشەرەوە بڕی بەبی هیچ گونە تلفیاتیك لەقەراغونە-وە لەچەمی أراس پەرینەوە.و داخلی ار أضـــی روسـیا بـون وروسـەکان بـەاکمالی احتراماتـەوە لەمـەرزی أراسـەوە مـلا مصطفـــی ونفراتـــەکانیان ورگرتن وداخلی (سدّی پولاییینی) روسیایان کردن.

ملا مصطفی زور بەقارەمانانـە وپالەوانانـە خـوی گیـاندە روسـیا بەراسـتی هـەر بڕینی ئەو مسافە دورودریژەیەی اپباتی ئەکا کە بەاوەل نشتمانپەرست وفداکاری کـورد ئەناسرا لەوکاتەدا بو ئەوەی کە بەکیوەکانی أراراتـا زوتـر خـوی بگەینیتـە روسـیا. بـەو ٥٠٠ نفرە مسلحەیەوە مەرزی تورکی دڕی خوی گیاندە ناو کوردەکانی تورکیاوە. بەلام تورکە خوین خورەکان لەسەر تشبساتی ایرانیەکان مەرزی تورکیان پرکرد بو لەلشکر. بەهلمەتیکی زور سخت تورکەکان ملا مصطفی‌یان دەپەراندەوە بو ناو خاکی ایران.

حکومەتی ایران بەترتیباتی خوارەوە ڕی بازەکانی ملا مصطفی‌یان تـەنی‌بو وبـەو هەمو لشکر وتجهیزات وتوپ وطیارەوە تعقیبیان اکرد.

١-لەماکو- دو گوردانی پیادە ویك دەستە لەتوپ تقینەرەکان لگـل دو توپـی ٧٥ ملیمتری ویك گوردانی سوارە ودو عرابەی جنگی ویك دەستەی تلسز.

٢-لەسیەچشمە-کانیەرەش-گوردانیك پیادە ویـك دەسـتە توپخانـەی ٧٥ ملیـمتری ودو عرابەی جنگی لگل یك تلسزا.

٣-لەقرەضیاءالدین- گوردانیك پیادە.

٤-لە خوی- گوردانیك پیادە.

٥-لە قطور گوردانیك پیادە.

٦-لەبینی خوی وقطوردا یك گـوردان پیـادە ویـك دەسـتە خمپـارەانداز یکدەسـتە توپخانەی ٧٥ ملیمتری ویك فوج سوارە.

٧-لەشاهپور- یك گوردان پیادە ویك گوردان سوارە.

٨-له تەرگەوەر- دو گوردان پیادە یك دەستە توپ ودو تانك ویـك گـوردان سـوارە ودستگاهیکی تلسز.

٩- نغدە یك گوردان سوارە ویك دستگاهی تلسز.

١٠-رضائیه یـك گـوردان پیـادە یـك دەسـتە توپخانـەی ١٠٥ ملیمـتری بلنـدی ماتوری لگل ٦ طیارەدا.

١١- لەتەوریزەوە یك گوردان پیادە ودو تلسز بو تقویەی ئەو قطعاتی جنگاوەرانە هاتبو دەرەوە.

جالشـکری حکومـەتی ایـران کەلـەو وختـەدا تعقیبـی مـلا مصطفـی ولشـکری بارزانی ئـەکرد لەسفری چونـە روسـیایانا. بەوپیـیـە ریگـا وبازگـەکانیان قـایم کردبـو وموجودی ئەو لشکرەش نزیکی اکردەوە بە ٨ هـەزار نـەفر وپیـنج دەسـتەی تـوپ و١٢ دبابـەی جنگـی و(٥) دەسـتەی خمپـارەانداز و٦ طیـارە لگـل ئـەو هـەمو تعقیبـات واهمیتی وسائطـی جنگی ایرانیەکان. پالەوانانی بارزانی خطـی کارزاریـان هـەر درێ وخویان گیاندە روسیا؟ لەسەر ئەو موضوعە سەرلشکر و فرماندەکانی ئەو حرەکاتەی ایرانیەکان هەمویان لەجیش اخراج وبعضاً محکوم کران. چونکە وا قنـاعت پیـدا کـرا کە بە رەشوتی روسـەکان بارزانیـەکان دەربـاز بوبـن. جابەراسـتی انسـان لـە سـرّە ناگـا کەبوچی هـەر لـە ئەوەلـەوە روسـەکان مـلا مصطفیـیـان بـەمالو منالـەوە نـەبرد بـو روسیا. خو لەو وختەدا زور بەأسانی روسەکان ئەیانی توانـی ئـەو عیلاتـی بارزانیـە بـو روسیا بخنە حرەکەت وچون بـو کـە لەکـەرەتی دوهـەما مـلا مصطفیـیـان لـەحدودی عراقەوە خستەوە سەر رەتی چونە روسیا.

وادەرئەکەوی کەسیاسـەتی ئەو وختەی روسەکان موافق نـەبوبی کەبارزانیـەکان برنـە روسیا ومناسبەتی اخیریان لگـل ایرانیـەکان تیـك چوبـی وقضیـەی رفضـی لایەنـی نەوتەکەیان لیرەوشەن بوبی. اجا بو تهدید وتخویفی ایرانیەکان بو ملا مصطفی ناچار بوبنەوە.

جابەهەر نوعی کە ئەو نقاطانـە تفسـیر بکـەین. نـاتوانین بلـین کـە روسـیش وەکـو دەولەتی انگلیس وامریکا مستعمر نیە ورۆحی استعمار وسیاسەت بلاوناکاتەوە گالتە پیکردنی ئەو تشـکیلاتی کوردوسـتانەی بەتـەواوی اسـپاتی اسـتعماری وسیاسـەتەکەی کرد. ولگـل ئـەو حالەشـدا مـلا مصطفـی دوچـاری جیگـایك بـووە کەبـەهیچ تـەرزی

حقائقی وضعی امروی لەایە معلوم نەبی. وهەراشاعە وباسیکی کە بەدەم خلکەوە هەتا ئەو تأریخە درحق بەملا مصطفی ئەگوتری بەاعتقادی من شتیکە خیالی وهەلبست. مصیری ملا مصطفی مربوطی حرەکاتیکی عالەمی‌یە. مقدّەراتی ملا مصطفی بەدەوریکی زور سیاسی‌وە بەستراوە. بەاعتقادی من ئەبی روس شەریکات وشەرقی بکەویتە دەست اجا ملا مصطفی پی‌بنی‌تەوە ناو کوردوستان بەمرکز وموقفیکی غیرە معلوم. جا روس شەر اکات یا نای کات. سەرئەکەوی یا ناکەوی ئەمانە هەموی لەپەردەی غیبا ماونەتەوە وتکهنات برامبر بەنتیجەی ئەو بەسەرهاتانە شتیکە بی پیزو غیرە معتبر. لەگەل ئەو هەمو حالانەشدا. ملا مصطفی تنها مقدّەساتیکی شخصی تأریخی چنگ کەوتووە. باوەرناکری هەتا نهایەت تصادفی دەوریکی کە بکاتەوە کەبەشخصیتی زعامتیەوە لەناو کوردوستانا بەرچاو بکەویتەوە. موقفی ملا مصطفی بستراوە یا بەنجاح وسەرکەوتنی روس. ویابەهوی تطوّریکی سیاسی بتوانی کە لەروسیا دوربکەویتەوە ولەلاین حکومتی عراقیشەوە ببخشری. ویاخاریقەی طبیعەت کوردوستانیکی أزاد دروست بکات وبەشکلی عاملیکی موءید ملا مصطفی وربگریتەوە ولەناو ئەم سدّی پولایە-دەربازی بکات. چە بەانقلابیکی عراقی وەچە بەروداویکی سیاسی روس.

فصلی (٨)

شهیدکرانی قاضی محمد وأوالّەکانی

قاضی محمد کوری قاضی علی- بو لەفامیلیکی ناوداری سابلاغ. قضاواتی سابلاغیان لەقدیمەوە بە ارث بو بەجی مابو. ئەو فامیلە لەریگای خوشی وأسایشی ملتی سابلاغا زور جفایان دیبو. هەتا لەدەوری اسماعیل أغای سمکودا- لەسەر میداننەدانی تالان کردنی سابلاغ (قاضی علی) لەلاین اسماعیل خانەوە زور دوچاری کیشمە کیش بو بو. فامیلی قاضی محمد لەنفسی سابلاغیدا ٢٠ نفریک ئەبن. بەلام بەرجستەترینی ئەو عائلەیە قاضی محمد بوو وصدری قاضی برای وحمە حسین خان وحمرحیم‌خانی برازای ئەوانیش لەدرەجەی دوهەما هلکەوتو وأرشدی ئەو عائلەیە بون. قاضی محمد زور حەزی بەژیانی تمدن ونهضەتی عصری ئەکرد. لەپیش

هاتنی روسەکانیش بو ایـران. قـاضـی محمد لەنفسی سـابلاغ ءاطراقیـا تشـکیلاتی احزاب وجمعیەتی بوبو. بەلام زیاتر لەتیك چونی استبدادی ایران توانی کەخوی أشـکرا بکات.

قاضی محمد شخصیك بو ساده وبی أرایش. حمزی بەهیندی عظمتو خونشاندان نەئەکرد. هەروەکو دەوری قاضیەتەکەی پالتاویکی هاودامانی لەگەل دەرپیـیکی سپی وکراسیکی بی فقیانه وسوخمەیکی دوگمەداری ملایانـە ومـیزەریکی سـاده وکـەوایکی خاکی شـاقەل شـوری لەبـەر ئـەکرد. وهینـدی جـار پاپـاغیکی کولکنـی- لەسـەرئەنا. پیـاویکی بالابـەرزی دەموچـاو أمـالّ سـپی کەلانـە. روخـوش ودەم بەپیـکـەنین بـو. بـە وضعیەتی پیشەوایی هیچ خوی لیّنەگوڕا بو.

صدری قاضی برای قاضی محمد بو. زور خویندەوار ودوراندیش بو. حمزی به أژاوه وئەو حرەکاتە نەاکرد. ئەو لەقاضی محمد باشتر تقدیری موقفی سیاسـیانەی ئەکرد. لەدەورەی ١٤هەمی مجلسی پرلەمانی ایرانا هەتا نهایەتی ژیان نائبی سابلاغ بو زیـاتر لەوحرەکاتـەدا هـەر لـەتاران دائەنیشت. هـەتا ٢٠ روژ پیـش انقـلاب هـەرلگل حکومـەتی مرکزی خەریکی اتصال وریکەوتنی بینی حکومەت وقـاضـی محمـد بـو. وبیریکی دوراندیشـی بیتینـی گرتبـو بـەرنظر. لای وابـو لـەروژیکا روسـەکان ئـەو تشکیلاتە تیـك ئەدەنـەوه وئـەویش اتوانـی قـاضـی محمـد ومسببینی ئـەو حرەکاتـە لەورتـەی فلاکـەت بپـاریزی. جـابو ئـەو جهتـە همیشـە اختلاطـی شـا وهیئتـی کاربەدەسـتانی ایرانـی اکـرد ولگـل حکومـەتی مرکزیـدا اتفـاقیکی نـهینی بـو ئـەو موضوعە هینابو وجودەوه. بەلام قاضی محمـد لەفرحـەتا فرصـەت وقیمـەتی ئـەو قراردادەیەی نهیشتبو. وختیك قاضی محمد بو تنفیـذی ئـەو قراردادەیـەی بینـی شـا وصدری قاضی پشیمان بوبووە کـەکار لـەکارترازا بـو. شـەقی سیاسـەت ورۆژ هـەمو أمـالیکی قاضـی محمدی تارومار کردبو.

هـەرچندە لـەپیش ورودی قشـونی ایـران بەسـابلاغ صـدری قـاضـی لەتـەوریزەوه بەسواری طیارەی ایرانیەکان چو بو تاران بو تطبیقی بنودی ئەو قراردادەیەی کـەلگل شا وقوام السلطنەدا بستبوی بو محافظەی هەمو حقوقیکی قاضی محمـد واتبـاعی. بەلام ئەو چونە تارانەی بوبو بەسببی تیـاچون وشـهیدکرانی خوی وقـاضـی محمـدی برای وحمە حسینخانی برازای.

اگر صدری قاضی بەهیوای ئەو قرارادادەیە دەستی قاضی محمدی نەبستبایە ممکن بو قاضی محمد ریگایکی تری هەلبیژارتایە. وأوا بلاقید وشەرت تسلیم نەبوایە. بەلام تفنّنی صدری قاضی بوبەسببی ئەوەی کە قاضی محمد بلاقید وشەرت خوی بخاتەوە باوەشی ایرانیەکانەوە.

حمە حسین‌خان-پیاویکی سور وسپی چوارشانە وهیکل بو. پیاویکی أزا وبرِیار دروست بو. هەتانهایەت حەزی بەریك کەوتنی ایرانیەکان نەاکرد همیشە ووتەی ایرانیەکانی بەدرو وتفرە ئەزانی. حمە حسین‌خان برازای قاضی محمد بو برازایکی زور گوی‌دیر وبەمشور بو. لەفرمانی حکومەتی قاضی محمد ئەوّەل عامل واندامیکی حسّاس وفعّال بو. لگەل روسەکان زوراتصال وارتباطی باشی هەبو. روسەکان بو هیندی اموری جنگی ئەویان بەپیشکەوتو دانا بو. فعلاً لەمملك واساساتیشا لە قاضی محمد دەولەمندتربو.

حمە رحیم‌خان- برای حمە حسین خان بو. ئەو علاقەیکی چندانی لەو وختەدا بەسەر سیاسەتەوە نەبو. جنبەی زراعەت وسەرپەرشتی دیهاتەکانی گرتبو. بەلام لەپیش تیکچونی سابلاغ بەناوی تحصیلی أدابی روسی. لەسەر حسابی حکومەتی روس چو بو روسیا. ولە اعادەی تشکیلاتی ایران نەگەرایەوە بو سابلاغ ولەسەر اذاعەی سرّی قوقازی روسیا بەزمانی کوردی هەتا امرو مشغولی بەانجام گیاندنی فرمانی دعایە واخبارات بلاوکردنەوەیە. وئەو شخصەی کەهەمو روژیك لەمحطەی سرّی أزربایجانی قەوقاز بەزمانی کوردی جنیومان بو بەحەمرضای گور بەگور باب ادا وهەمو روژی جاریك گوی‌مان لی‌ئەبی. ئەوا ئەو حمە رحیم خانە برا کوژراو ومامە کوژراوەیە. کەگرّی دەرون وحسّی انتقام هەر اوندەی دەسلات داوەتی کەبەجنیودان وقصەی ناهموار تسکینی دلە زامدارەکەی خوی بکات.

قاضی محمد لە ۱۳۲۰دا سەرکردەی ئەو هینتە بو کەبەنماینەدەی کورد چون بو باتکوبا- هەر لەو سفرەدا امتحانی لیاقەتی خوی بو روسەکاندا. خلافی انتظاری أوالّەکانی هەر لەو سفرەدا چند چاوپیکەوتنیکی نهینی پیاوە سیاسی وبەرجستەکانی روسیای کرد. وهەرلەو سفرەدا تعهداتیکی شخصی دابە روسەکان. هەروا بەرە بەرە بەتفاهم لەروسەکان نزیك بووە. وعبدالله اوف-ناو کەممثّلیکی سیاسی روس بو. بو امتحانی قاضی محمد ومراقبە ودەبرخی احوالی نیرەرایە سابلاغ. ثقەتی قاضی محمد

لـه نظـر روسـەکانا گیشـتە مرحلـەیك مـالەکـەی وەکـو- باشـگای افسـرانی- روسـی لیهاتبو. هەرچند ناتوانین صورەتـی ئـەو وثائقانـە وەربگریـن کەلـەبینی قـاضـی محمد وروسەکانا رەدو بەدەل کراوە. بەلام اتـوانم بلیـم هـەتا نهایـەت قـاضـی محمد هنگـاو بەهنگاو بەاشارەتی شفەوی روسەکان جولاوەتەوە.

چونکە قاضی محمد بەپشتیوانی روسەکان پـەلاماری ئـەو حرەکـات وتشـکیلاتەی دابو نـەوەکو بەپشـتیوانی عشـائر وکوردەکـان. جالەبەرئـەوە هـەتا نهایـەت لـەپروگرام ومصلحەتی روسەکان دەرنچـووە. چونکـە روسـەکان زور بـەووردی لەترسـی سیاسـەتی انگلیس ئەجولانەوە. هەتا مسـتر ایـدن وزیـری خارجـەی انگلیـس لەمجلسـی پەرلـەمانا بەتأریخ ١٠/١٠/٩٥٢ بیانی کردووە کەحکومـەتی انگلیس وامریکـا نیـان هیشـتوە روس وأزربایجان مربوطـی خوی بکات. کەچی امرو ایران خیانەتیان لگلا ئەکات ئـەو موضوعە لەروژنامـەی اهالی ١٦/١٠/٩٥٢ چاپ کراوە. والاّ زور شتی واهەبووە کـە قاضـی محمد دەرکی کردوە. کەبو ئەو ناوچەیە بعمـل نـایی وکرانـی بـاش نیـە. ومجبـوراً کردوشیەتی.

قاضـی محمد اگر دارای رئی وافکاراتی مطلقی خوی ببوایـە. بـاوەر نـەاکرا هـەروا بەأسانی وسادەی تسلیم ببیتـەوە. ئـەو هـەمو اسـلحە وچکانـە بداتـەوە بـەایران. و ئـەو عشائرانە لەخوی برنجینی. وروسەکانیش هەر ئـەوندە مقتضـای سیاسـەتیان هینـابوی کەبەوپییە تشکیلات بو قاضـی محمد بکەن وبەو پییەش بەکوشتی بدەن.

ئەمە قاعدەیکی سیاسی عـالـەمی استعمارچی وسیاسەت بازانەیە. روژیك بەملاین مـصروفات شتیك دروست ئەکـەن. لەروژیکیشـا بەیـەك دەنکـە شـخارتەی ایسـوتینن. سیاسـەتی اسـتعمار ئەوەیـە کـە بـو لـەناوبردنی سیطرەتی قیصـری حکمـداری روس انگلیـس کومـەگ بـەلینن-و شـیوعی راوەسـتا وبـەانواع تعـاون انگلیـس لـەنینی- لەسویسرەوە بردەوە بو ناو روس حسب بەاعترافی چرچل لەملاقاتی ستالین-لەموسـکو بەتأریخ ١٢ أغستوسی ٩٤٢. کەچی لەپاش مدّەتیکی زور زو المانی لەترسـی شـیوعی هینایەوە وجود لە ٩٣٢دا. اجا بو لەناوبردنی المانیا لە ٩٣٩دا هەتامـایسی ٩٤٥ روژی ١٤ ملیون مـصارفاتی جنگی انگلیس بـو کـەچی امـرو ئـەوەندەی کـەمصرف ئـەکات بەشـەرتی المانیـای بـو زنـدو ببیتـەوە. ئـەو روسـەی بولـەناو بـەری کەلـە ٩١٧دا خـوی معاونەتکەری دروست کردنی بووە.

سیاسەت ئەوەیە. کەامریکا بەملاین مصارفات بومبایکی أتوم دروست اکات. و بەیك بومیا شاریکی ١٠٠ هەزار کەسی لەناوئەبا. ومکروبی نەخوشی دروست اکات وبلاوی اکاتەوە کەبەملاین بەشەری پێ لەناوبەری وەهەرای کوریا تەنها بو أزمودەی پیلانی جنگی مستقبلی روس دائەنی کەهەتا ایستا بەملاین خوینی تیا رشتوە. و لەعینی وختیشا لەسەر کوژرانی قشەیکی بلغاریا(مسیسنی ناو) هەزاران احتجاج ودعایەی بێوجدانی بو روسیا اکات ولەعینی وختا لیژنەی (أنیسکو) بو پرسینەوەی حقوقی بەشەری دروست اکات. وحقوقی فردی ومجتمعی پی داوا ئەکات.

سیاسەت ئەوەیە کەروسیا ئەو کوردە هەژارانەی لەحکومەتی ایران هەلگیرایەوە لەدوایشا بەوعدی قراردادەیکی نەوتی دروی ایرانیەکان. ئەو ملتە هەژارەی تسلیم بەایران کردەوە بەهەزاران خانەوادەی کوردی دوچاری کوشتن وتالان وسوتان وسەرگەردانی کرد.

غلطەکانی قاضی محمد لەتسلیم بونیا

قاضی محمد واحالی بوبو کەئەو تشکیلاتی ایرانیانە وختیە تنها بو ئەوەیە کەانتخاباتی ایران لە نظر حکومەتانی جهان ثابت ببی کە بەکمالی أزادی وحریەت کراوە. وهیچ گونە فشاریك وبی تشکیلاتیکی مەرزی تیا نەهاتوتەوە وجود. بو ئەوەی کە بەاکثریەت قراردادەی نەوتیان بو روس تصدیق کرد. ملتانی خارجی نتوانن بلین ئەو انتخاباتە انتخاباتیکی قانونی نەبووە وئەو مجلسەش شەرعی نیە. و ئەو تصدیقی لائیحەی نەوتەش موافقی رغبەتی شعب نەبووە.

اعتقادی وابو انجمنی ایالەتی چە بو کوردو چە بو أزربایجانیەکان هەتا نهایەت ئەمی‌نی‌تەوە ودەستی لی‌نادری. چونکە روسەکان لەایرانا داوای نەوت ونفوذ ومرکزیکی سیاسی وتشکیلاتیکی گەورە ئەبن.

بەهوی ئەم اخفالاتی فکریە زور فرصەتی محلّی لەناودا. ئەگەر لەهەوەڵەوە بەودەرزی‌یە- (مورافینی) مەستی‌یان لەدەماخ نەدابایە. ئەی توانی ئەو عملیاتانەی خوارەوە بی‌نی‌تە وجود وبەتەواوی لەنظر ملتانی خارجەدا اثباتی بکات کەکورد بو حریت وأزادی خوی لەمیدان راوەستاوە. وەبەپشتیوانی هیچ قومیك داوای ازادی وسەربەخویەتی خوی ناکا. تنها شجاعەت وتمدّنی ملّی کوردی خستوتە سەر ئەو بارەی

کەهەتا أخر تنوکی خوینی لەمیدانی مبارەزەی قومیو استردادی حقی غصبکراوی خوی رابەوستی ودفاع لەحریەت وسەربەخویەتی خوی ئەکا. وبو اثباتی ئەو فکرە ئەی توانی ئەو نقطانەی خوارەوە بگریتە بەرچاو وفعلاً بەانجامیان بگەینی.

١-حقوانەبو جبهەی سقز چول بکات. ولەرغمی تسلیم بونی تەوریز حقوابو قاضی محمد پەلاماری سقزی دابایە. چونکە لەو وختەدا لشکری ناوشاری سقز بو گرەفی ساینقلا وتیکان تەپە- حرەکەتی پی درابو سقز بەچولی مابووە وزور بەسهلی سقزی بو اگیرا. وبەگیرانی سقز وبانە وسردەشت هەمو نخشەیکی ایرانیەکان ئەگورا.

٢-لەعینی وختا ئەیتوانی بەچاوپوشی لە ١٠٠ نفر کوشتار سەردەشت بگری چونکە هیزی دیمکرات لەدەورەی سەردەشتا مستعدبون بو هلمەتیکی أوا وهیچ کوشتاریان بلاوە مطلب نەبو. ویانە هەربەمحاصرەی مابانەوە هەتا روژی کە بەطبیعەت تسلیم ئەبون.

٣-اکثری عشائرەکان ئەو روژە لەساباڵغ بون لەترسی گوناهباری وسوئی پاشەروژی ایرانیەکان أمادە وچاوەری امری قاضی محمد بون بو اشتراکیان بەجبهە ولشکرکەشی. من شخصاً لەو وختەدا لەناو عشائرەکانا بسوم رام اعتقاد اکرد کەبەتفاهمیکی زورکەم تەواوی مخالفەکانی قاضی محمد ئەهاتنەوە جبهە وبرامبر بەحکومەتی ایران رائەوستان.

قاضی محمد لەو وختەدا بەهیزی خوی وعشائرەکان ایتوانی (٤٠) هەزار نفریکی مسلح جمع أوری بکات وجبهەی میاندوواو ورضائیە وماکو وهوشار وسنەیان پی تحکیم وبەربەست بکات.

ولەوختەشا فیشك ورەشاش وتوپی ضدی تانك وطیارە وخواردەمنیکی زوریان هەبو. وچوار طوپی ساز وریکیشیان لەأزربایجانیەکانەوە چنگ کەوتبو و١٦ ماشینی باری وسواریشیان هەبو. قاضی محمد بو بەرهەم هینانی ئەو فکرە زور بەباشی سەرئەکەوت. واستفادەی لەونخشانەی خوارەوە ئەکرد.

١-دەولەتی ایران ناچاری ئەوە ئەبو کە بەقید وشەرتیکی شرافەتمندانە لگلیا ریك بکەوی. حریەت وامتیازی مهاباد بەپاریزراوی بمینیتەوە.

٢-اگر قاضی محمد اقدامی لەسەر بریەرەکانی ایرانیەکان بگرتایە. لشکر وگوناهبارەکانی أزربایجانی هەمویان بەتجهیزاتی جنگیەوە التحاقیان بەلشکری

قاضی محمد ئەکرد وتسلیمی نفسیان بەایران نەئەکردەوە. هەتا ۲۳ افسری أزربایجان لەتەوریزەوە بەفراری هاتبون بو سابلاغ. لایان وابو قاضی محمد تسلیم نابی وشەر ئەکات. بلام متأسفانە لەمیاندووآوا گیرابون چونکە غفلتاً کەوتبونە ناو اوردوگای حکومەتی ایران ولەوختی خویا باسی اعدام کرانەکانیان ئەکەین.

۳-حزبی جەوانانی أزربایجان وکوردوستان بلا استثناء لەبەر سوابقی ناشیرنی خویان ئەیان نایە کومەگی قاضی محمد.

٤-زور ممکن بو هەر انگلیسەکان تداخلیان بەلاوانەوەی قاضی محمد بکردایە لەوختیکا کەبویان رەوشەن بوبایە کەئەو حرەکاتە لەضدی روسە وبەپنجەی روس هەل گیرّ ووەرگیرّی پی‌ناکری. ویانە هەر روسەکان مقتضی سیاسەتیان تبدلی بکردایەوە.و بیانەوە بەموعیدی ئەو حرەکاتە. چونکە روسەکان لەمدەیکی زور زودا سیاسەتەکەیان تبدلی تی‌کەوت لە ۱/فروردینی ۳۲٦ موافق نەبون کەعیلی بارزانی بچیتە ناو روسەکانەوە. کەچی لە ٦خردادی ۳۲٦ کەهەموی فرقەکەی دومانگ اگریتەوە. ملا مصطفی‌یان لەحدودی عراقەوە گیاندەوە بو ناو روسیا.

مادام شکلی جهان ونخشەی استراتیژی بەتوزی تبدّلی وضعیت قابلی گوران وتیك‌چونە. وامرو روژیکە بەتفنگیکی غلط. سیاسەتی عالمیك وقفە اکا ویاخوی کوئەکاتەوە. جابەو مناسبەتەوە حقوانەبو قاضی محمد هەروا جبانانە خوی تەسلیم بکات وقابلیتیکی أوا نشان ندا کەانسان بتوانی بلی کورد لەهەموو روژیکا اتوانی دفاع لەحقی خوی بکا.وحرەکاتەکەی قاضی محمد لەپاش دەوریکی ترا ببی بەنمونەی مثال بو پیشکەوتویی کورد لەمیدانی جنگ وکارزاریدا.

من شخصاً روژی ۱۹ أزەری ۱۳۲٦ ملاقاتی قاضی محمدم کرد. بەعینی وضعیەت کەعرضی ایوەم کردوە تفصیلات وتنبهاتم بو نوسی ودامەدەست. ((چونکە ازدحام وقرەبالغەکە لەوەدانەبو کەبتوانم بەزمان پیشنهادەکانم بەانجام بگەینم)) قاضی محمد وورد وورد بیرەکانی منی اخویندەوە. وفرمیسکیشی بەچاوا ئەهاتە خوارەوە. هەروەکو لەوساتەدا کوژرانی خوی لی‌یقین بوبی. لپاش خویندنەوەی نوسراوەکەم هەر ئەوندەی جواب دامەوە

کاك حمەدەمین

أزربايجانيه‌كان بى وه‌فاييڕيان لگل كردين. هه‌موو پيلانيكيـان لێتيـك دايـن، رووى سياسه‌ت ودونيايى ره‌ش بى. هه‌ر روژه به‌ره‌نگى روناكى له‌كوردان ئه‌شاريته‌وه. ئه‌مه‌ى گوتو خوى كرد به‌ژورى حزبه‌كه‌يا. له‌پاش بينيك هاته ده‌ره‌وه سوارى اوتوموبيله‌كه‌ى بو وبه‌ناو ئه‌و هه‌مو ازدحام وژنو منالـه ليو به‌بارانه‌ى سابلاغيدا رويشته‌وه بو مالـه‌وه.

شكلى پيشكه‌وتنى ايرانيه‌كان وكشانه‌وه‌ى لشكرى كوردوستانى أزاد له‌مهابادا

لـه ٥و٦ أزر٣٢٥. لشـكرى أزربايجـان لــه‌ژير قيـاده‌ى ژنـرال عظيمــى واردى منطقه‌ى سقز بو. لـه‌وختيكا كه‌ديمكراتيـه‌كان له‌پـه‌راوه‌ى گيرانى شـارانى سـقز وبانـه وسه‌رده‌شتا بون له‌مقابل شارى زنگان.

كميسونيك كه‌عبارت بون له‌سرتيپ علـوى. وصـدرى قـاضـى ودوكتـور مـهتاش له‌تارانه‌وه عازمى سقزبون. تخليه‌ى سقز وسردشت وبانـه وتيكانتپـه-يـان بـه‌فرمانده‌ى لشكرى ٤ كوردوستان تيمسار همايونى ابلاغ كرد. همايونى ولامى ئه‌و هيئتـه‌ى داوه كه‌له‌تارانه‌وه شتيكى أواى پى‌نه‌گوتراوه. واگر پيشى گوترابى اطاعه‌ى ئه‌و أمـره ناكـا جنبه‌ى عصيانى اگرى برامبر به‌و قرارداده‌يه وهه‌تا نهايه‌ت لگل لشـكره‌كه‌يا لـه‌ضدى ئه‌و قراره حاضرى هه‌مو وينه اقداماتيكه.

انجا صدرى قاضـى گرايه‌وه بو سابلاغ. وله‌مزگه‌وتى سورى سابلاغـا خطبه‌يكى‌دا كه‌لشكرى ايرانيه‌كان هه‌ر ئه‌ونده‌يه كه له‌مركزه‌كانا محاصره كراون. حكومه‌تى مركـزى ناتوانى كومگ بو سقز وبانه وسردشت بنيرى وايرانيه‌كانيش دروتان لگلا ئه‌كه‌ن تنـها ئه‌تان خافلينن. جاله‌وه سه‌رم سورئه‌مينى كه‌صدرى قاضـى له‌هـه‌موو ده‌وريكـا لگـل ايرانيه‌كان متفق بو وهه‌ميشه مـائلى روحيكـى مسـالمت وبرايـه‌تى بـو لـه‌بينى ايـران وكورده‌كانا. له‌وأخره‌دا به‌چه سياسه‌تيك ويا له‌چه تعصّبيكه‌وه ئـه‌و خطبـه خطيره‌ى له‌ضدى ايرانيه‌كان دا وجنبه‌ى مخالفتى لگل ايرانيه‌كان بست. وأيـا كه‌ئـه‌ونده مـهتم بو له‌وأخره‌دا به‌چه أماليك به‌سوارى طياره‌ى ايرانيه‌كان چـووه بـو تـاران ورووى هـاتوه داواى تطبيقـى قرارداده‌كـه‌ى له‌مه‌وپيشـى له‌ايرانيـه‌كان بكــات. ويــاخو ئــه‌وه

هەرتصویریکی سیاسیانە بووە وبو چاو بستنەوەی قاضی محمد صدریان بەوناوەوە بویاغ کردبو. ولەدوایشا بەگیانیکی دکتاتوری خائنانەی بی‌بڕیاری هەرشهیدیان کرد.

نخشەی حرەکاتی ایرانیەکان

لەروژی ١٤ أزر ٣٢٥ طیارەیکی ایران هاتە سەر (سەرا) مقری نیروی بارزانی. تنها بومبیکی بەسەرادادا. بەلام خوشبختانە ئەو بومبایە هەر مریشکیکی زامار کردبو.

انجا دەولەتی ایران لەسەر ئەو نخشەی کە لەتارانەوە گیرا بو ولەخوارەوە بعرض اگیندری ولەمجلەی أرتشی ایران چاپ کرابو. وبەپی قراردادەی ئەو نخشەیە روژی ١٦ أزری ٣٢٥ ئەبوایە هلمەت برابایە سەر لشکری دیمکرات لەهەمو لایکەوە.

١-ستونیکی نظامی لە-تیکانەوە- لەژیر فرماندەی سرهنگ اشرەفیدا بروا بو میاندوواو ولەوی داخلی عملیاتی جنگی ببی.

٢-ستونیك لەسقزەوە لەژیر فرماندەی سرهنگ بیگلری بروا بو بوكان وسابلاغ

٣-ستونیك لەژیر فرماندەی سرهنگ أیروم لەبانەوە بروا بو سردشت وسابلاغ

٤-ستونی چوارەم لەژیر فرماندەی لشکری کوردوستان سرتیپ همایونی تطبیقی احتیاطی بکات.

١-انجا قاضی محمد بو ئەوەی کەئەو خگهیە تیك بدات لەژیر فرماندەی احمدخانی فاروقیدا تاقمیك پیشمرگەی نارد بو بو (تیکان).

٢-أرامی ارمنی- فرماندەی پیشمرگەی أزربایجان ئەویش بەعدەیکەوە لەساینقلا استحکاماتی کردبو.

لەروژی ١٦أزری ٣٢٥ لەنزیك دی (ماین بلاغ) لەبینی هیزی أزربایجان وکورد ولشکری ایرانی مناوەشەیکی شەر دستی پی‌کرا.

لە١٧ مانگی أزری ٣٢٥ لەتەپولکەکانی -سورسات- قرەحصار- همزە قاسم- ترك درەی- اطرافی تیکان جنگیك کرا دە نفر سەربازی ایرانی کوژرا وپینج نفریشیان بریندار دابو.

لە ١٨ مانگی ناوبراوا لەدی - ساینجو ومنبر- شەریکی زور بەتین دەست پی‌کرا. لشکری دیمکرات بو دواوە کشانەوە. و ئەو کشانەوەیان بو بەهوی ئەوەی کەهنگی

سوارەی (٥) لروستان بچیتە هولە سووە-و ١١سعات لەهولسودا- جنگ پەرەی ساند طیارەکانی شاهنشاهی دەوروپشتی هولەسوی زورباش بەرد،ومان کرد بەلام پیش ئەوەی کەئەو دو لشکرە یقەی یکتر بەردەن وغالب ومغلوب معلوم بکری. لەگەرمەی شەرا-داخەکەم امری تسلیمبونی أزربایجان بەفرماندەی لشکری ئەو ناوچەیە (أرام) ناو تبلیغ کرا. اجا لشکری أزربایجان دەستیان لەشەر هلگرت وکشانەوە بو تەوریز.

احمدخانی فاروقی بەلشکری سابلاغیەوە وعلیبگی شیزادیش بەهیزی یك شەوە وفیض‌الله بگیەوە. گەرانەوە بو سابلاغ وجبهە وریگای پیشکەوتنیان بو لشکری ایران چول کرد. اجا لشکری ایران بەبی شەر داخلی شاهین دوژ- دیهانی محمود جغ-و میاندوواو بون. بەلام لەشاری میاندوواوا لەروژی ٢١ أزری ٣٢٥ (٢٠) نفری ارمنی لگل لشکری ایرانا لەکارخانەی قندا بەشەرهاتن لەپاش مدەتیك محاصرە تسلیم نفسیان بەقشونی ایرانی کرد.

ستونی سقزیش-لەروژی ٢٠ أزری ٣٢٥ بەبی شەر چونە بوکانەوە ستونی سردەشتیش- لەژیر فرماندەی سرهنگ أیرمدا بەریگای کورتەکا روژی ٢٨ أزری ٣٢٥ واردی سابلاغ بو.

لەدوای گەرانەوەی حمە رشیدخان بو عراق اول وأخری شری دیمکرات لگل حکومەتی ایرانا ئەو چند تقانەبون کە لەهەوشارا لەبینی هیزی سابلاغی وفیض‌الله بگی وأرامی ارمنی وسرهنگ اشرفیدا کرابو ایتر تقەیکیان ندیبوو، هەتا تیاچونی حکومەتەکەیان.

شورشیکی سەرسامی لەشاری سابلاغا

ئەو روژەی کەحکومەتی أزربایجان اعلانی تسلیم بونی بلاوکرایەوە. هەر بەبیستنی ئەو خبرە شاری سابلاغ وضعیتیکی زور ماتوملولی وەرگرت. عشائر واهالی سابلاغ هاتنە بەردەرگای حزب ورواوەستان. بەروویکی زور سارد وپرغم وسەریکی زور سامدار چاوەری ئەوەیان ئەکرد أخوا قاضی محمد بەرامبر بەو موقفە چە قراریك ئەدا.

ایرانی خواهەکان دلشاد ودەم بەپیکەنین بون. کوردپەرستەکان رەنگ زەرد ولیو بەبار چاوەری دەستوراتی قاضی محمدیان ئەکرد . وبیریان لەدوا روژی سامداری خویان ئەکردەوە. بەلام لەهەمو کەس پەریشان تر وسەرگردان تر ملا مصطفی

بو.کەرەوشەنایی لەژێر ئەو چەرخی پانوبەرینـــەدا شـك نەئـەبرد. مـلا مصـطفـی زیـاتر محاوەلەی ئەوەی ئەکرد کە قاضـی محمد اقناع بکات کەاسـتمرار لەسـەر شـەرکردن بکـا بەوهیوایە. افسرەکانی سابلاغی وبارزانی هەمویان لەباشگای افسران ودیوانـی جنـگ کوبوبونەوە بو وەرگرتنی تعلیماتی جبهە.

أغاواتەکانی عشائریش هەمویان خویان أراستە وامادەکردبو چـاوەری دەسـتوراتی رئیسـی جمـهوریتی کوردوسـتانیان اکـرد بـو اشتراکیان بـە فرمـانی جنگـی. قـاضـی محمدیش وەکو ماسی دەرمان خواردو گیژ بوبو. ئەو موقفـە بەتاسـە تاسـاندبوی. سـەر روشـتەی منطـق وذکـای پـس پـس کردبـو گـا بەسـواری ماشـین بـە دەورەء سـابلاغا ئەسورایەوە وگاە ئەهاتەوە بو حزب ولەشوینیکا سەری ئەنایە سەر ئەژنو شدّەتی موقف و وروماتی کردبو هیندی جار لەبەردەرگای حزب پیاسەی اکرد وەچاویکی پڕ بـەگیانی ئەبرّیە ئەو هەمو ژنو منالو حشاماتە کەبەشینو گـابورّەوە هاتبونـە بـەر درگـای حـزب وچاوەری دەستوری پیشەوای مەزنی خویانیان ئەکرد أخوا برّیاری جنگ ئەدا یا تسـلیم بون.

لەعینی وەختا خطی تلفـون واتصـالی سـابلاغ لگـل نغـدە وسـندوس ومیـاندواو وتوریز ورضائیە قطع بو وشاری سابلاغ بوبە جیگایکی منعـزلی خوینـین. لەوکاتـە حەرج وسەرسامیەدا اوتوموبیلیك بەتاوهات سـائقی ماشـینەکە هەرلـەدورەوە هـاواری کرد گوتی. مزگینی لەپیشـەوای گـەورەمان بـی لشـکری بـارزان چـو نـاو شـاری سـقز وسقزیان گرت.

أی أی لەسەر ئەو موژدە هلبستراوە چە قیامەتیك روىدا چ شایو شاپور وهلـپرکی وچپلەریزانیك دەست پیکرا. أخ بو چند وینەگریك کەلـەو وختـەدا بەوشـادی وسـرورەوە وینەی ئەو هەمو ژنو منال ولشکرچی وفلکەی گرتبایە. بـو ئـەوەی کەببایـە رمزیکـی تأریخی کەکورد برامبر بەپیشکەوتنی قومیتی خوی چند بەتاسووداخوازە.

بـەلام داخـی گـرانم لـەدوای سـعاتیك ئـەو شـادی وخوشـیە روی کـردەوە شـیوەنو دلتنگی. ئەو روناکایەی سقز گرتنە بەتاریکی درو دەرچو. اجـا هەرلـەعینی وختـا خـبر بلاوبووە کەصدری قاضـی بو بنای أشتی ومسالمەت چو بو تەوریز کەلـەوىوە بچـی بو تاران.

قـاضـی محمـد لـەژێرەوە بـەهوی صـدری قـاضـی خـبری تسـلیم بونـی بەلشـکری ایرانیەکان راگەیاندبو. بـەلام هـەرچند ئـەیکرد نەئـەویرا ئـەو موضـوعـە لەبـەر مـلا مصـطفی دەربڕێ. ئەیەویست خاوە خاوە بەوخلکە بکات هەتا لشکری ایران لەسابلاغ نزیك ئەبیـتـەوە. نـەوەکو مـلا مصـطفـی وبارزانیـەکان پرکیشیکی قـاضـی محمـد واهالی سابلاغ بکەن. بەبهانەی اسلحە وفیشك وشکانی هیندی امباری زخائر وتوزیعی بەسەر بارزانیەکانا. ملا مصطفی‌ی خافلاندبو. ولەو وختەدا چەکیکی زوریشی بەسـەر رەشو رۆتی بی کلك بلاوکردەوە. لەوختیکا کەلەسەر تفنگیك ویادە مانچەیك أغایکی رئیس العشائری ئەتوران. کەچی لەو ساتەدا ۲۰ و۳۰ تفنـگـی برنـەوی ادا بەاشـخاصـی أوا کە بەکلکی هیچ وینە فرمانیك نهین.

لەوختیکا دلی حمە رشیدخانی لەسەر ۱٦ تفنگە شـکاوی عشـائری سـقز ئەهیشـان (وکاغذ لەسەر قاقەزی اکردە سەر بو استردادی ئەوتفنگانە کـەچی لـەعینی وختـا ۲۲ تفنگ و۳ صندوق فیشکی ادا بە (مینە قارمانی پیاوی حمە رشیدخان).

دلی عبداللهخانی منگوری لەسەر ۳ تفنگ اشکان. کـەچی لـەوروژەدا ۳۰ تفنگـی ادا بەشیخ حمە امین-حقـەی سـەرگلوی تبعـەی مامـە رضـای مهشـور ومـام عزیـزی قرنی‌أغای مامەشی لەسەر ۳دمانچە وتماتـیریك متـأثر کردبو. کـەچی لەوکاتـەدا ۱٦ تفنگ ویـەك مسلسلی بەشیخ أمـین اسـعدی- کـەس نزانـی سەرشـیو. و ۲۰ تفنگـی بەشـیخ جـلالی کاکـە لاوی نودی‌یـی-ئـەدا کەئـەو شـخصانە نـەیان ئـەتوانی محافظـەی تفنگـەکانیان بکـەن چـە جـای محافظـەی قـاضـی محمـد وحقوقـی حکومـەتەکـەی. لەلایکـەوە عبداللهخـانی منگـوری لەسـەر ۳سـی تفنـگ ناچـاری فـرار وجـلای نیشتمانەکەی اکرد. کەچی لەو روژە بەسامـەدا ۱٦ تماتیری ادا بە (ملا خلیلی گورەمر) کەهەم لەسابلاغ خانەنشینی دەسـتی قـاضـی محمـد بـو وبـەنظری خائن و دوژمنـی حکومـەتەکەی تماشا اکرا. کەلەعمری خوشیا لەغیراز مندیلو میزەر اسلحەیکی‌تری هل نگرتبـو. ولـەوەل ورودی لشـکری ایـران بەسـابلاغ. جنـابی ملاخلیـل بـەکمالی افتخـار وسرورەوە ئەو ۱٦ تماتیرانەی بوسرتیپ همایونی اعادە کردەوە ونمایشی صداقەتی پـیـوە ئەکرد.

لەوروژەدا کە قاضی محمد ۲۰و ۳۰ تفنگی بـو پیـاوی بـی کلـك ونـالایق حوالـە اکرد. لەعینی کاتا ئەو شخصانە تفنگەکانیان بەقاچاغچیـەکان ئەفروشـتەوە. قـاضـی

محمد لەو روژەدا بەهوی بلاوکردنەوەی تفنگی عمبارکراوەکانی. قیمتی تفنگی برنەوی ایش پی‌نکراوی گیاندبو ٥٠ تومان ئەوانەی کە قاضی محمد بەتفنگ ودەمانچە تجهیزی کردبون بەپلە پەل لەترسی سربازی ایرانی تفنگەکانیان ئەفروشتوە.

ئەوەی کەاستفادەی لەاسلحەی قاضی محمد نکردبی تنها عشائرەکان بون. هەتا لەروژیکی أوا خطر وحرجیشدا نظریهی برامبر بەعشائرەکان باش نەبو. هەتا لەو روژەدا کەاسلحەی ئەو تەرزەی سەرەوە پخشان اکرد. علی جوانمردی - کەرئیسی گمورکی دولی میرەدی بو. لەو وختەدا لەسابلاغ بو. بو خوی وخزمەکانی داوای اسلحەی لە قاضی محمد کرد کەچی تنها دەمانچەیکی اوتوماتیکی گەورەی دایی. کەنسبەت بەو شخصانەی ٢٠و ٣٠ تفنگی دابونی حق وابو علی أغا ٥٠٠ تفنگی بدریتی.

خطبەی تسلیم بونی قاضی محمد

لەشەوی ٢٠ أزەری ٣٢٥دا قەراری تسلیم بونی خوی بەخلك راگەیاند. اوراقی حزب وچاپخانە ودائرەی پیشەوایی وجنگی سوتان- دەستوری دا بەمەلا مصطفی بو گەرانەوەی لشکرەکەی لەجبهەکانا. بیانی زو لگەل اشرافی مملکەت وکاربەدەستانی حکومەت چو بو مزگەوتی سور. وخطبەیکی بەموضوعی خوارەوە خویندەوە.

أغایەکان برایەکان هاوخوینەکانم

لەبەرئەوەی کەدەولەتی انگلیس وامریکا. پشتیوانی لەایرانی اکەن ودەتوانن لەسەر ایرانی سرانسەری وەلاتی ناحەزانی ایرانی بسوتی‌نن بەبومی (أتومی). ولەنقطەی دوایشدا أزربایجان کسویندخور وهاوپەیمانی ایمە بو بی قەولی دەگلدا کردین. بەبی قرار ورئی ایمە تسلیم بەایرانیەکان بووە. ایمەش لەو وختەدا بغیراز تسلیم بون چاریکی دیکەمان نەماوە.

هەر ایستا هیئتیکیش دەنیرم بو لای سرلشکر همایونی بو ئەوەی لەسەر اصول وقراردادەیك نیروبی‌نەتە ناو شاری. ولە ایستاشەوە ألای کوردوستانی دابگرن. بەاسلحەشەوە مەگەرین.

اجا رئیس الوزەرا حاجی بابەشیخ ئەویش هەر تأید بەنطقەکەی قاضی محمد چند روتەیکی پچکر پچکری فرمو.

ئـەو موضوعـه (بەدەستگای رادیـوی سـابلاغ) بلاوکرایـەوە.. چونکـە لەسـابلاغ دەستگایکی مکبّرەی رادیو هەبو. لەسەر ئەو دستگایە خطبە وقصـە اگوتـرا دسـیمی ئەو . انجا مصیری عشائرەکان معلوم کرا. هەرکەسـە بـو مـالی خـوی گەرایـەوە. شـاری سابلاغ کوچو رەوتـی تیکەوت دەسـت کـرا بەشـت راگوازتـن وخوقـایم کـردن شـاربو بەشوینگای شینو زاری. ئەوەی کەلەدیهات جیگایکی شك ئەبرد بەمالو اساسیەوە چـو بو لادی. دەولەمـندەکان دورکەوتنەوە هەژارەکان مانەوە.

هەتا قاضـی محمد وفامیلی ئەمانیش قایمەیان کرد. شتی بەکەلکیان راگوازت بو دەرەوە. راووروت لـەناو شـار و اطر افیـا دەسـت پیکـرا قـەوی هـەژاری روت اکـردەوە دەمانچـە وتفنگـی قـاضـی بـو تـەوقی لعنتـو چـو ملـی هینـدی اشـخاصی بـی روح وترسـنوکەوە. هیندیکیـان بەشـــەو اسـلحەکانیان فـڕێ ادایــە نــاو مزگەوتەکانــەوە. وهیندیکیـان هلیـان گرتبـو کەتسلیمی بـەحکومتی ایران بکەنـەوە. وئـەو عراقیانــە وشخصە پستانەی کە قاضـی محمد اسلحەی دابونـی کەشـەری بوپیبکـەن بەتـەرتیبباتی خوارەوە هەمویان روت کرانەوە.

١-شیخ جلالی کاکەلاو-بەخویو بەتاقمەکەیـەوە ئەچیتـە نـاودی مـیرەدی منگـوران أغای ئەودییە پەلاماری ئەدا هەم پیاویکیلیئەکوژی وهـەم خویـو پیاوەکانیشـی روت ئەکاتەوە ناهیلی تفنگەکانی قاضـی محمد بریتەوە بو عـراق.

٢-شـیخ امینـی حقـەی سـرگلوبی- بـەخویو پیاوەکانیـەوە لائەداتـە دی (زیــوە) لەوەلاتی سویسنایەتی- دەسـتەی احمدأغـا وقـادری قاسـمأغاپەلاماری ئـەدەن ئـەویش روت ئەکەنەوە.بەروتو قوتی هاتبوە بو عـراق ولـەدی (کسـتانە- بـەرانکو چوخـەیکی (محمود أغای) پژدەری أوال جذبە وارشادی تجهیز اکری.

٣-تفنگەکانی شیخ امین اسعدیش-بەبی کمو کورتی لەدی کەس نـەزانی سەرشـیو تسلیم بەحکومتیایران بونەوە.

٤-بەپی قید ودفت رهەرچی ایرانیکـی ئەوناوچەیـە تفنـگ واسـلحەی لـە قـاضـی محمد ورگرتبو اسلحەکانی بـەپیخوی تسـلیم بەحکومـەت کـردەوە بەشـەرتی لـەوادی فرارا نەبوبی.

چونی هیئت بو لای سرلشکر همایونی

روژی ۲۲/أزری ۱۳۲۵هیئتیك كەعبارەت بون لەحمە حسینخانی سیف وسید علیحسین-ومیرزا رحمەتی شافعی وشیخ حسن شمسی برهانی وعلی قرنی أغای مامەش وكریم أغای قونقلای دیبكری ومام حسن منگور ومامند أغای سلامەت- بو مذاكرەكردن لگل سرتیپ همایونیدا چون بو میاندوواو.

بەلام سەرلشكر همایونی ئەو هیئەتەی قبول نكردبو. پیگوتبون ئەبی شخصی قاضی محمد بی بو چاوپیكوتن چونكە ایمە ایوە بەهیئتیكی شەرعی نازانین. اجا روژی ۲۳ أزری ۱۳۲۵ قاضی محمد لگل حاجی بابەشیخ وبایز أغای گەورك وهیئتی ناوبراو چون بو میاندوواو. ولگل سرلشكر همایونیدا شەوی۲٤ مانگی باسكراو چون بو بوكان-وحمامیان بو مالی حجی محمود أغای ایلخانی زادە سرلشكر همایونی لەحمامیان تبلیغ بەقاضی محمدی كرد. كەپیویستە بەفوری سلاح بەسابلاغیەكان فرێ بدەی وبارزانیەكانیش چك بكەی بەلام قاضی محمد لەچككردنی بارزانیەكان اظهاری ضعیفی كردبو.تنها بەدورخرانەوە ودەركردنیان لەسابلاغ تفاهم لەبینی قاضی محمد وسرلشكر همایونیدا واقع وریك خرابو.

اجا قاضی محمد وهیئەت گرانەوە بو سابلاغ بو ئەوەی كەملا مصطفی تجاوەزاتیك نكا. اقناعیان كرد بەنوسینی قاقەزیك بو سرلشكر همایونی كە ملا مصطفی وعیلی بارزان مائلن بەمانەوە لەایران وتبعیەتی جنسیتی دەولەتی شاهنشاهی.

وبو پیك هاتنی مەرام وتیك نەچونی انجامی كار. سەرلشكر همایونی قبولی داوای ملا مصطفی زور بەشیرینی بو ملا مصطفی نوسیبووە. وهەتا حصولیموافقەتی مركزی منطقەی شنو ولاجانی پینشان درا بو اقامەت ومانەوەیان وبەو فیلە بەبی هیچ گونە تعرضاتیكی خراپ ملا مصطفی لەسابلاغ دوورخرایەوە.

اجا روژی ۲٦ أزەری ۱۳۲۵ دو هنگی سوارە ودو هنگی پیادە لگل چەند تانك وماشینی زرەپوش ولگل بەشیكی لشكری عشائری دیبكری- گەورك- ودەستەی أغا صالح سلطان پەناە-بەبی هیچ وینە مصادەمە وتقەیك واردی سابلاغ بون. ولەلاین اهالی سابلاغەوە استقبال واحتفالیكی زور عظیم بو ئەو لشكرە ئیسەی دكتاتوری محمد رضای- شاهی ایران كرا.

هەتا استحكامات ومواظبەتیکی تەواو لەسابلاغ پیك هـات وامنیـەت وأسـایش لەهەمولایکەوە جیگیربو. سەرلشـکر همـایونی هەرلـەمالی قـاضی، محمد میـوان بـو. وهەمو فرمان وکاریکیشی بەاستشارەی قاضی محمد پیك ئەهینا.

لەپاش استقراری امنیەت بە (٧) روژ سەرلشکر همایونی بیاننامەیکی بـو هـەمو أستانی رضائیە وکوردوستان بلاوکردەوە. هـەر اسلحە وچەکیك کەبەدەسـت عشـائر واهـالی شارسـتانیەوە هیـە. ئەبی لـەمودای (١٥)روژا بیهینیتـەوە بـو حکومـەت. وهەرکەسی کەخلافی ئەو بیاننامەیە مشاهداتیکی لی بکری ئەبی بخنکی.

اجا لەهەمولایکەوە مأموری چك چنی دەرچوو. چـە جـای اسلەحەی کـە لـەقاضی محمد ورگیرابو. ئـەو چکانـەش تسـلیم کرایـەوە کەبەهـەزاران تومـان- لـەلاین اهالیـەوە کرابو.

حپس کردنی قاضی محمدو او الەکانی

اجا لەدوای اسـتقراری امنیـەت. لـەناکاو پـەلاماری گرتنـی مسـببینو مشـترکینی حرەکاتی کوردوستانی أزادی مهاباد درا. لەعینی وختـا مـلا مصطفـی لـەتاران بـو. پیشەوای کورد قاضی محمدیان لگل حمە حسین خان وحاجی بابەشیخ ووهابی بلـوری- أغـای صدیقـی- منـافی کریمـی- سـیدە پیرە-مامـەغنی- أغایـانی مـازوجی-أمـین شەرەفی- حسین فروهر- علی ریحانی- جعفری کریمی-علی خسروی- خلیلی خسروی- حسین مدەنی پور- میرزا حسینی نال بندیان- محمدی ایازی-سعید زادە- عبدالقـادری دباخی- میرزا عزیـزی صدیقـی- یـاهو- لشـکری-احمـد أغـای عباسـی- احمدالهـی- محمدی اسحاقی- اصحابی- هاشمی همزەی-نغدەی- عبدالله روشنفکر- احمدی قادری- سید کـاملی کـردی گـلان- نـاظمی لـەاهالی سـابلاغی گـرت. ولـەأغواتی عشـائری منطقەی سقز و بوکانیش احمدخانی فاروقی- محمد خانی دانشور-عبدالله خانی متین- علی بگی شـیرزادی- محمـد امینبگـی شـکاری- سـعیدخان-أورحمـانبگی همـایونی- حبیب‌اللەخانی عزام الملك- محمدبگی بابەخان بگ- حمە حسین خـان-فیض‌الله خـانی امیری- احمدخان- محمودخانی شجیعی- عزیزخانی یاسی‌کند- حسـن خـانی بـالاقلو- علی خانی قلاکون- عزیزخانی قاتان قور- احمدخانی خسرەوی- لەعشائری فیض‌الله بگی خرانە زندانی بوکان وسقز وایضاً لەعشیرەتی گـورك ومنطقـەی سقز- علـی

جوانمردی- رسولی محمودی-مصطفی معروفی-کریمی محمدی-امین اسعدی-صدیقی اسعدی ئەوأغایانەش زندانــی کران. وغیری ئەمانــەش هەرچیکی اشتباهی اشتراکی دیمکراتی لی کرابی‌وپیارەی پی‌وە شك برابی خرایە زندانەوە. بەلام ئەو شخصانەی کەلەسەرەوە باسکران ئەوانە هەمویان درەجەدار وخاوەن وظیفە وفرمانی‌گەورەبون لەدەوری قاضی محمدا. وصدری قاضیش کەبو تطبیقی قراردادەکەی بینی خویو شا لەوپیش چوبو بوتاران. ئەویش بەحپسی هینرایەوە سابلاغ وخرایە لای قاضی محمد وئەو هاوری‌یانەی. اجا قاضی محمد لەحپس‌خانەدا هوشی هاتەوەبەر. لەخەوی غفلەت راپەری کە تەماشای دەورە و پشتی خوی کرد.هەر زرەی زنجیر ودەنگی سخورمەی سەربازە پیسەکانی دکتاتوری ایران دی. نەأغای حمەرشیدخان ومەلا مصطفی وعمرخانی شکاك وعبدالله خان منگور وامام عزیزی مامەش بەدەورەوە نەماوە أی. خوکسیکی لەو قارەمانو لیدەرانە بەدەورەوە نیە. لغیراز ئەو سەربازە چارە قورسانەی کەبەدوکەلی تریاك وحشیشەوە (فرچك یان گرتووە ونیزەی تیژی ژهراویان بەسەر لولەی تفنگەکانیانەوە چسپ کردوە وبەدیار أغای قاضی محمد پیشەوای مەزنی کوردوستان راوەستاون. اجا تی‌گەیشت کەلەسیاسەت نەزانین انسان دوچاری مرحلەی أوا غلط وسخت ئەکا. ویا سیاسەتی استعمار بەو تەرزە (کەرویشکی سل) بەتختەیکی بی گیانی عرەبانە اگریت. بەلام داخی گرانم فرصەت لەدەست دەرچو بو هزار ندامەت سودیکی نەبو. پەشیمانی جی هیچ فرمانیکی پیش امدی نەئەگرت. سفینەی نجاتی روس فری دابو ناو دەریایکی پر لەسیاسەت وتلاطمی شەپولەوە. اجا کەسەری هەلبری چاوی بەصدری برای کەوت.

أی کاك صدر-بخیربی‌یەوە.چیت کرد

کاکە هیچ- چون هیچ- بەخوا هیچ-

بوچی شاش دروی کرد. بەلی) چونکە ئەویش دکتاتورە وبەخورشتی سیاسەت ئەژی.بەلی-

ئەی جاران ئەوەت نەازانی. بەلی‌ام زانی. بەلام لەبەرچاوم بو عاقبت چون ئەبی ئەم ویست وانەبی.بەلام داخەکەم هەروا بو.

لەدادگای جنگی) سابلاغ هیئتیک کەعبارەت بون لەرئیس سرلشکر همایونی واندام سەرهنگ فیوضی. وسرهنگ غفاری وسرهنگ بیگلری- بو محاکمەکردنی قاضی محمد لەدادگای زەمانی جنگ تشکیل کران وسروان شریفی- بەمحامی قاضی محمد لەو محکمەیەدا معلوم کرا. دەرگای صالونی محاکمات کرایەوە. (٢٠) نفری سەرباز بەمهماتیکی پر لەسام قاضی محمدیان بردە حضوری ئەو هیئتە وبەترتیباتی خوارەوە استجوابیان کرد.

س-أغای قاضی محمد تومتهمی بە ١-تشکلیلی حزبی دیمکرات ٢-بەرابطە لگل حکومەتی خاریجەی روسدا-٣- بەکرینی موادی جنگی وتوزیعی بەسەر عشائرا-٤-تشکیلی سلاح لەروی نیروی دەولەتی-٥-تصمیمی جزای ایران وایجادی کوردوستانیک-٦-هلکردنی ألای خودمختاری بەبی قراردادەیکی دەولەتی-٧- اشتراك بەشورە وکوشتاری تەوریز ورضائیە-٨- احتلالی شارەبانی سابلاغ وکوژرانی پنج نفری پاسەوان وتالانی شارەوانی ٩-کوشتنی تاجری ناسراوی سابلاغ میرزا غفوری محمودیان- ١٠-کوژرانی قاضی زادە رئیسی ادارەی نفوس.

غیری ئەمانەش شتی زور خراپتر کردوە. بعضاً بموجبی مدارك ووثائق رەسمی وهیندیکیان بەاستنادی شهود. اجا ورامت چیە.

ج-ئەوەی کەمشمولیەتی بەنیشتمان پەرستیەوە بی انکار ناکری. چونکە وطنیت شتیك نیە کەلەهەموو أثار وزندەگانیك خۆشەویستتر وپیروزتر نەبی ئەوەی کەمن کردومە بو سلامەتی خاکی ایران بووە. کەخارجە نتوانی سیطرەتی مطلقی بەسەرا پیا بکات. وامروش لەری سلامەتی خاکی ایرانا ئەکوژریم زورم پی خوشە. مادامیکی من بوم بەسببی ئەوەی کەناوی ٩,٥٠٠ ملیون کوردی پاشکەوتو وبەش خوراو بەجهان رابگەینم. البتە بەأرەزو وداخوازی خوم گیشتوم ولەوە زیاتر چاکە لەژیانما نەماوە ونامەوی بژیم.

س-ئەی بوچی هەتا نهایەت ادامەت بەاستقلال وسەربەخویەتی نەدا وە بوچی بدون قید وشەرت تسلیم بەنیروی شاهنشاهی بویتەوە. کەخوت بەحامی و پیشەوای ٩,٥٠٠ ملیون کورد ئەزانی.

ج-صدری قاضی برام برامبر بەو کلیمەیە گوناهبارە. دەنا من ئەمزانی کەدەولەتی ایران ذرەیك شرافەتی تیا نەهاتوتە وجود. بەلام صدری قاضی اخفالی کردم

کەگوایا لگل شادا ریك کەوتوە. کەبرامبر بەکوردەکان هیچ أزاریك رونـەدا. منیـش بـو ئەوەی کەماڵو منالّی کورد لەو رێیەوە دوچاری زحمت وفلاکـەت نـەبی. وبرادەرکوژی نکری. قصەکەی صدری برام بەراستـزانی وبەمقتضی روژم تلقی کرد. دەنـا امتوانـی بەرامبر بەبی شرافەتی دەولتی ایران اقدامات لسر کوشتار بکەم.

لگل ئەوەشا لەبیرەکەی خوم پشـیمان نەبومـەوە. بـا حیـاتی مـن قوربـانی أسـایش وخوشی ئەو ملتە هەزارە بکری کەبو پـارازتنی شـەوکەت وشـەرافەت. یـان لـەمیدانی کارزار راوەستابون.

س-ئەو بیاناتانەت هەموی باعثی اثباتی مجرمیتی خوتـن. اعـادەی نظـر بکـەوە لەو اعترافە خەراپانەت.

ج-بەشعوریکی کاملەوە تأید وتأکیدی أزادیخواهی کورد ئەکەمەوە.

س-أغای سروان شریفی-برامبر بەمجرمیتی قاضی محمد چە گونە دفاعیك اکەی.

ج-قاضی محمد پیویستی روءفتە چونکە لەحالاتی اجباری وتأثیراتی اجانب ئەو حرەکاتەی هیناوەتە وجود. وضغطی بیگانە ناچاری کردوە بەو حرەکاتە. ئەمـە اثباتـە لەدوای رویشتنی اجـانب بلاقیـد وشـەرتی تسـلیمی نفسـی کردوتـەوە. اگـر بـەتأثیری اجـانب ئـەو اقداماتـەی نکردایـە. ایتوانـی ادامـە بـەجنگ بـدات وحـاضر بـی بـو برادەرکوژی. من داوای ئەوە اکـەم کـە دەولـەتی شاهنشـاهی چاوپوشـی لـەو تقصیراتـە بکات. چونکە بەحریەتیکی فردی وسوء العملی شخصی ئەو کارە پیك نهاتوە.

س-أغای شریفی. تباهکاری قاضی محمد ئەو دفاعە هلناگری

ج-بلی أغایـان: نظریـەی هیئتـی دادگـای زەمـانی جنـگ لەسـەرچی قراریگـری منیش بو تأیدی ئەو قرارە موافقم.

سەرباز-أغای قاضی محمد برنەوە بو زندان أە ببخشن بـو مقـامی پیشـەوائیەت.- بەلی بەلی-

سەرباز-أغای حمە حسین خانی سیف بین-بەلی گوریان

محکمەی حمە حسینخانی سیفی قاضی رقم (٢)

س-أغاى حمه حسين‌خانى سيفى قاضى-توش عيناً متهمى به(بزه وگوناه باريه‌كانى قاضى محمد. وپنجەت لەهەمو فرمانيكى قاضى محمدا بووه. جا دفاعت چيه بى‌لى.

ج-من شخصاً حاضربووم كه لەرى لەأزادى خواهى كوردا هەتا دوا هەناسم لگل دەولەتى دكتاتورى مستبدى ايران بجنگيم. وبەهەر وسيلەى كەبوم بكرى قەلاى بوگەنى استعمارى و اقطاعى ايران بروخينم. بەلام متأسفانه قاضى وصدر ميدانى ئەوەيان نەدام كەداخوازەكانم پى‌ك بين.

من شخصاً لەدەميكەوەيە كەئەزانم هيكلى حكومەتى ايران بەر ژرەى شەرافەت نەكەوتوه وتيشكى نظام وعدالەت وضمير وعاطفه لەو هيكلە پيسەى دەولەتى مرتجعى ايرانى نداوه. وبرامبر بەنظامى حكومتيكى أوا متفسّخ دفاع وداواى بى تقصيرى‌كردن چه تأثيريك ئەنوينى.

من شخصاً بو ئەو محكمه بى‌حرمتانەتان نەهاتووم كەچاوپوشى لەجرميتم بكات بلكو لەمحكمه خوينريژەكەتان داوا ئەكەم هەتا زوتر چاوم لەديدارى شومى ايوه دوربخريتەوه كەمه.

بژى أزادى. بژى كوردوستانى مزن.

س-أغاى سروان شريفى دفاعت چيه

ج-أغايان-هيچ

سەرباز-أغاى حمه حسين خان برنەوه. أغاى صدرى قاضى بين

محكمەى صدرى قاضى ژماره (٣)

س-أغاى ابوالقاسمى صدرى قاضى نائبى دەورەى ١٤ دەولەتى شاهنشاهى تو لەلاين أغايانى قاضى محمد وحمه حسين خانى سيفەوه متهم‌كراوى گوايا تو ميدانى ئەوانت نداوه شەربكەن وخوين ريژى بخنه رو. جوابت چيه

ج-بەلى من لەئەوەلەوه هەتا أخرى هەر مخالفى ئەو بەسەرهاتى تشكيلات وأژاوەيه بووم. چونكه زانيومه قضيەى كورد مسئلەيكى عاليه أوا بەأسانى پيك ناهى. وهيچ قوميكيش حاضرنيه لەو وختەدا بەبى مصالحى استعمارى خوى بو كورد تى‌بكوشى.

جابو ئەوەی خوین‌ریژی وبرادەرکوژی نەکەویتە بینی حکومەتی شاهنشاهی وئەو کوردە هەژارانەوە. همیشە اختیاری جنبەی أشتی وریکیم لگل حکومەتی شاهنشاهیدا کردوە. وبو ئەو بابەتە بلینی تەواوم لەشا وەرگرتبو. اگر قاضی محمد شرنکا أزاری هیچ کوردیك ندری بەلام متأسفانە دەولەتی شاهنشاهی قراردادەکەی خوی هەتا ایستا نەبردوتەسەر.

س-أغای صدری قاضی تو لەلایك داوای مسالمەت وریکیت کردوە. کەچی لەلایکی تریشەوە لەمزگەوتەکانی سابلاغا خطابەت خویندوتەوە. گوتوتە کەهیزی دەولەتی شاهنشاهی هەر أو نفراتانەن کەلەسقز وبانە وسەردەشتا محصورن. اگر پەلاماریان بدری حکومەت هیزی کەی نیە بو امدادیان بنیری. گوتوتە ایران مردوە زندو نابی‌تەوە.

ج-شتیکی وها نەگوتراوە گوتومە اگر ایران بش مری بقدەر ایمە هەر زندووە. اگەر نیروی ایران هەرئەوەش بی کە لەشارانی سقز وبانە وسەردەشتا محصورن. بعشائر هەر ناگیرین.

شاهد ملاخلیلی گورەمەر لگل چند ملایکا

قاپی محکمە کرایەوە..

ملایکی ریش سپی پشت کوماو. کەوایکی ڕشی شۆڕی لەبەردابو ومیزەریکی سپی لەسەرنابو. پشتیندیکی مندیلی لەپشت بستبو. بەگوچانیکی وینە گالوك-هاتە ژورەوە.لەبەردەمی هیئتی محکمە راوەستا.

رئیسی محکمە-جنابی أغای ملاخلیل راجع بەخطابەدانی صدری قاضی چە معلوماتیکت هیە بی‌فرمو.

ج-اشهدباللّه ئەمن بو خوم لەوشوینە حاضربوم. کەأغای صدری قاضی خطبەیدا گوتی سەربازی ایران هەر ئەو عدەیەن کەلە شارەکانا محاصرە کراون. تازە لەتارانەوە هاتومەوە. دەولەتی ایران مردوە جاریکی‌تر زندو نابی‌تەوە.

خلیل گورەمری
امضا

س-جنابی ملاحسین مجدی قاضی حالی سابلاغ وجنابی مـلا محمـد وشـیخ عبدالرحیم شیخی برهـان وملا ابراهیـم-ایـوه هیئتـی عدلیـەی قـاضـی محمـد بـون. بەرامبر بەتهمتی صدری قاضی چه معلوماتیکتان هیه بی‌لین.

ج-ایمەش حرفیاً شهادەتی جنابی ملاخلیل تأید ئەکینەوە.

س-ایوه برامبر بەخەراپەی قاضی محمد وحمه حسین خان ئەلین چی.

ج-گوناهکاری ئەمانە لەهەمو لایکەوە معلوم وثابتە.

س-ئەمانه مستحقی اعدامن یانه

ج-لەکوشتنیانا هیچ گوناهیك توجیهی اعلیحضرتی شاهنشاهی ارواحنـا فـداه نابی. وهیچ تاوانیکیش روناکاته حضرتی تیمساری معظم فرماندەی نیروی عزامـی همایونی. بەلام عفوکردنیان لەکوشتنیان جوانترە.

ابراهیم	شیخ عبدالرحیم برهان	محمد	حسین گرشیری
امضـــا		امضـــا	امضـــا

امضا

محاکمەی حاجی بابەشیخ ژمارە (٤)

س-أغای حاجی بابەشیخ رئیـس الـوزرای کوردوسـتانی قـاضـی محمـد. توسـابقەی شاپەرستیت زوربو. مغفور لە رضا شاه شاهنشاهی پیشوی ایران احترامی تـوی زور اگرت. بوچی بقصەی خاریجان کفرانی نعمتت کرد. ولەحکمی گەورەی خوت هلگرایەوە. بو مجزای ایران بوی بەهاوری قاضی محمد ودەستەء افسادات خواهان

ج-واللّـه وباللّـه وتاللّـه لـەاوەلی هـەتا أخـری مـن مـاتلی مجـزای ایـران نـەبووم. لەشکلیکی اجباریدا اختیاری کومەگی قاضی محمـدم کـردوە. لـەوختیکا کـەریگاکان لەلاین حمه رشیدخانەوە محاصرە کرابـو. بـو بـەرەلاکردنی ئـەو ریبندانـه زور کومگیـم بەقشونی ایران کردوە. لگل رەزم أرا وشابەختی‌دا رەمزی صداقەتم موجـودە. هـەتا رزم أرا بو اثباتی بی علاقه وبیطرەفی من لەتارانی‌وە یك جلد قورئن ویك بـەرمالی-بـو ناردبوم. ومن لەهەمو تهمتیکی راستەقینەی ئەو تشکیلاتە بەریم.

حاجی بابەشیخ ترجان
امضا

محاکمەی محمدی ناظمی ژمارە (٥)

س-أغای کبتـان محمدی ناظمی- ناظری تخشائی لشکری قاضی محمد تو متهمی بەوەی کە لەسەر تبلیغاتی خاریجەکان طغیانت کردوە بو مجزای ایران تی کوشاوی. چند غوغا وحادثەیکی غیرە قانونیت لەناوچەی مهابادا هیناوەتە وجود. ولامت چیە.

ج-أغای تیمسار همایونی بم بخشە ئەو فرمودەیەت وەربگرەوە من بقصەی هیچ خاریجەیك قیامم نکردوە. مغدوریەتی قومی کورد منو هاوری‌کانمی اجبار کردوە کەبو چارەی پاشکەوتنی کورد هەتا أخر نفس گیانمان لەژیر پی رهبەر وپیشەوای بەرزی کوردوستانا بەخت بکەین. وتوش لەوە زیاتر بەچاوی تحقیر تەماشامان مکە. چونکە قضیەی کوردوستان تحقیر هلناگری.

محمد ناظمی

امضا

محاکمەی رسول نغدەی ژمارە (٦)

س-أغای کبتـان رسول نغدەی مأموری انضباطی مهاباد- تو متهمی بەو مسائلانەی کەلەدەوری قاضی محمد دەرحق بەحکومەتی شاهنشاهی اجرا کراوە ولامت چیە بیلی-

ج-أغای تیمسار همایونی. وهیئتی دادگای خوینریژی ودکتاتوری ایران صاعقەی ملیەت ایمەی مجبور کرد کەداوای مجزائیەتی ایران بکەین. حبی وطنیەت ایمەی هاندا کەلەپیناوی أزادی کوردا گیانی خومان بکەین بەقوربانی. خواهش ئەکەم دوا روژی من لەدوا روژی ئەو نیشتمانپەرستانە جیامکەوە کە کفنیان بەگوللەی دوژمنانی دکتاتوری ایران سورکراوە.

رسول نغدەی

امضا

محاكمەی كبتان حمیدی مازوجی ژمارە (٧)

س)أغای محمدی مازوجی مأموری سوقیاتی زخائری لشكری دیمكرات. تو متهمی بەوەی كە لەجبهەی سقزا اشتراكی ریبندان وبراكوژی سەربازی دەولەتی شاهنشاهیت كردوە.

ج-قضیەی پیشكوتن وسەربەخویی ٩,٥٠٠ ملیون كورد ئەوەنیە كەهەمو فردیكی كورد اختیاری هەزاران مقاذەفە ومخاطراتی بو نكا. ئەگەر ژیام واجباتی قومی كوردم پیك هیناوە. ئەگەر شهیدیش كرام ئەو لاوانەم خوش بن كەوامن خومیانم بو كردن بەقوربانی.

محمدی مازوجی

امضا

محاكمەی روشنبیر عبدالله خدر میرانی ژمارە (٨)

س-أغای عبدالله خدر میران پیشكاری رەبری قاضی محمد تو بەوە متهمی هەمو اوامریكی غیرە قانونی قاضی محمد بەهوی تووە تبلیغ ودابەش كراوە. وەبەهەمو اسراریكی قاضی محمدت زانیوە لەبەر صداقەتی یك روحی

ج-بەلی اصلاً من صداقەتی روحیم لگەل قومی كوردا هیە. ورهبر وپیشەوای معظمی كوردیش جنابی قاضی محمد روحنا فدا. یكیكە لەافرادی كورد. بەلام لەبەرئەوەی كەشعوری ٩,٥٠٠ملیو كورد ئەوی خستوتە حرەكەتەوە. ومقدەراتی هوزی كورد لەم مسئول كراوە. بەواجباتیكی قومی شرافەتمندانەم زانیوە كەلەریگای پیشكەوتنی ئەم وبەرزبونەوەی استقلالی كورد فداكاری ودلسوزی بكەم. وایوەش ئەم بەسەرهاتەی منە بەهەرشتیك كەتلقی ئەكەن منتتان لینازانەری. چونكە رزمندانەی نیشتمانم لەدل أزردەگی اسپراطوریەتی مرتجعی ایران بەلاوە مقدەس وپیروزترە

عبدالله خدر میران

امضا

انجا قاپی دادگاه داخرا. متهمەكان وأزادی خواهەكانی كوردوستان برانەوە بو زندان. بەچاوەروانی كوژران هەریكەیان لەسوچیكی زندان بەدەستو پیبستراوی دانەران.

قاضی محمد-أی أغای صدر چیت پیكردین چون حیات بردم

صدری قاضی — كاكە بلیم چی. منیش ئەو هەمو كوشیشەم هەر بو مصلحەتی كوردان بو. چونكە ئەمزانی كەروسەكان لەدائرەیكی ضمیر وانصافا دەستیان نەداوەتە

ئەو حرەکاتی ایمەیە. روژیك هەرئەبی کەکوردوستان بەدو گالون نەوت بفروشن. جالەبەر ئەوە نەمئەویست کە نە تو ونە ملەتی کورد دوچاری سوکی وأزار ببی.

بەلام مقدّەراتی خوایی وای‌کرد کەمن لەخطّەکەی خوما سەرنەکەوم. وبی شەرافەتی دەولەتی دکتاتوری ایران من محجوب وشەرمندەی تو بکات. ایستاش بەکمالی بی‌شەرمی‌وە داوای عفوت لی‌ئەکەم. چونکە من بوم بەسببی أزار ودل تنگیت کاکی گەورەم.

حمە حسین خانی سیفی- خواهش ئەکەم لەسەر ئەو موضوعە مەرون ئەوّەلی روژ کەایمە ئەو هنگاوەمان هەلی‌نایەوە. ئەو زندان وبندیەمان لەبەرچاو بووە. بنای استقلال هەتا بەهەزاران کلّەی وکو ایمەی تی‌نخرابی بەرز نەبوتەوە. حقوایە ایمە هەمومان بەو تنافە بنازین کەکلّەی ایمەی پیوە هەلّوەسری. استقلال وأزادی خواهی بی خنکان تأمینی ئەو شەرەفە ناکات کەایمە منظورمان بووە. موژدەتان ئەدەمی. حاجی بابە شیخ افراج اکری بەلام ایمە ئەو ۷ نفرەمان ئەخنکین. وخوا رحم بەو کوردانە بکات کەوا لەسەر قصەی ایمە دوچاری ئەو مشکلات وبەسەرهاتە هاتوون

خنکاندن-شەهیدکرانی قاضی محمد وأوالەکانی

روژی دەهەمی فروردین سالی ۱۳۲٦ کەمصادفی دوشەمبەی هشتی جماد الأولی ۱۳٦٥هـ و۳۱مارتی ۱۹٤۷ ئەکات. کەخلقی سابلاغی لەخەوی شیرین راپەڕین. ودرگای دوکان وبازارانیان کردەوە. جاردرا کەبچنە بەر درگای سەربازخانە بو مشاهداتیکی سیر وعبرتگاهیکی مأثرانە. اهالی گەورە وبچوك ومنال وژن وپیر وجەوان. لەبەر درگای سەربازخانە کوبونەوە. چاویان بە ۷نفری کورد کەوت کەملیان بەتنافی دەولەتی دکتاتوری ایرانەوە کرابو.

أی أی ئەمانە کین-

چون نایان ناسن-ئەمانە أغایانی رهبرو پیشەوای بەرزی کوردوستان

۱-قاضی محمد-۲-صدری قاضی -۳-حمە حسین‌خانی سیفی-٤-محمدی ناظمی-٥-رسول نغدەی-٦- حمیدی مازوجی -۷-عبدالله روشن فکر کەلەری أزادی خواهیدا کوژراون.

وئەو فرمانەی خوارەوەشیان بەزور سەرەوە هلاوەسرابو.

ستادی نیروی کوردوستان
رکنی دوهەم رضائیه
ژماره ١٩١٢٥
روژ ١٣٢٦/١/١٠
ساعەت ٨ افرنجی

اعلامیه

لەأخری سالی ١٣٢٠دا قاضی محمد وابو القاسم صدری قاضی ومحمد حسین خانی سیفی قاضی لەمهابادا. دەستەیکیان لەسلسلەی تحریکات واقداماتی خراپ لەضدی امنیەتی منطقه بەرهەم هینابو. تدریجاً عملیاتی ئەو أغایانه توسعی کرد. هەتا عملیاتەکانیان گیشتە حالیکی اسف انگیزەوە. هجومیان کردە سەر شارەبانی سابلاغ پینج نفری پاسەوانیان کوشت وشارەبانییان تالان کرد. لەفقرەی دوهەمدا تاجری بەناوبانگی سابلاغ (محمودیان) ناو کەشخصیکی دەولەت وکشوەر پەرستبو کوشتیان. وبەمەش کفایەت نکرا رئیس دائرەی نفوس قاضیزادە ناویشیان بەفدای مصالحی شخصی خویان کرد. قاضی محمد بەهاودەستی صدری قاضی برای کە ظاهراً نمایندەی ایران بو لەتاران. ولەباطنیشا عاملی نخشهای مجزای ایران بو. ومحمد حسین سیفی قاضی بو پیاکهینانی مقاصدی شومی خوی هەمو روءسای ادارەجاتی حکومەتی لەسابلاغ دەرکرد.

روژی ٢٦ أزەری ٣٢٤ آلای ٣ رەنگی شیرو خرشیدی ایرانی لەبلندی عمارەتی دەولەتی داگرت. وألایکی بەعنوانی ٣ رەنگی کوردوستان هلکرد.

لەروژی ٢ بهمنی ٣٢٤ قاضی محمد خوی بەرئیسی جمهوریتی کوردوستان ناونا وعدەیکی اشخاصی بدسابقەی لگل خویا کرد بەهاوری. وبو خودمختاری کوردوستان لشکریکی لەنفراتی سابلاغی وبارزانی بو مقابلەی نیروی دەولەتی مسلّح کرد. واسلحه ومهماتی لەخاریجەوە جلب کرد. وبەسەر عشائرا بلاوی کردەوە. ومحاصرەی سقز وبانه وسردەشتی پیکرد. چند حادثەیکی خوینین لەو منطقەیە رویدا. هیزی دەولەتی چند کەرەت قاضی محمدی بەاطاعەت تشویق کرد. بلام سودیکی نەبو. هەتا لەتاران اولیای اموری دەولەتی بو اقناع کردنی زور تیکوشین سودیکی نەبو.

لەناوەراستی أزەری ٣٢٥دا نیروی دەولەتی بو أزربایجان کەوتە حرەکەت ئەو شخصانه لەمجالس ومزگەوتانا خطبەیان ادا. بو بربرەکانی نیروی دەولەتی شفاهاً

ومکتوباً بـو سـەرحملەی ستونی نظـامی امریـان صـادر ئـەکرد. بـەلام خوشـبختانە عشائرەکان بەافکاری پیسی ئەمانە اقناع نەبون ونیروی دەولـەتی بەسـرعەت پیشـرەوی کرد. تەواوی نقشە پیسەکانی ئەمانەی بطال کردەوە.

لەنتیجـەدا ئـەو عنـاصرە خائنانـە بەسـەر پنجـەی عدالـەت گرفتـاربون. وحوالـەی بارگای زەمانی جنگ کران. و ئەو خائننانـە محکـوم بـەاعدامی کـران. دادگـای تجدیـدی نظریـش رئـی دادگـای زەمـانی جنگـی تصدیـق کـرد. وبـەتصویبی بندەگـانی اعلیحضرتی همایونی شاهنشاهی گیشت.

ساعەت ٦ روژی ١٠ فروردین ١٣٢٦ حکمی اعدامیان تنفیذ کرا.

فرماندەی لشکری ٤ کوردوستان سرلشکر همایونی

اجا دوا روژی قاضی محمد بەتنافی ایرانیە خوین خورەکان هات. قاضی محمد وای ئەزانی گیانی ئەو لەلاین روسەکانەوە پرستو وسگرتو-کـراوە کـەس نـاتوانی پنجـە بـو گیانی ئەو بەری. نەی ئەزانی کەخالو خوارزایی وروحم ووفا وریکی وتبایی لەسیاسـەتا نیە.. اجا استناد بەو غروریەتیەوە هیچ احضـاراتیکی بـو پاشـەروژی خـوی نکردبـو و بلکو احضـارات نەکردنەکەی ئـەوبو بەسـببی امینبونـەوەی زورکـەس وتیـاچونی زور عـائلە. حقوابو قاضی محمد یاچوبـا بـو روسـیا ویـا لگـل لشـکری بـارزانیدا مدەتیـك کنارەگیری بکردایە. چونکە هەر بەختی کنارەگیری لەوبەسـەرهاتە اسـف انگـیزە بەدور ئەبو. بـەلام تقدیـری ازەل وپنجـەی قدرەتـی وصـی هـەمو وینـە بیرو مشـوریکی دور اندیشی بەستبو... وایمەش بەو مناسبەتەوە وبەم تأسفەوە هیچ چارەیکیترمـان لەدەسـت نـایی کەلـەو وختـەدا بـو بـەرزی وپایـە بلنـدی ئـەو بیکـەین بـەأثار وشـاهدی فداکـار واخلاصی کورد پەرستیەکەی. تنها ئەو نوسراوەی (بەسەرهاتی سیاسیە-نەبی کەبەناوی ئەمەوە شـەرەف وزینـەتی وەرگرتـووە.و لەدرجـەی دوهمیشـا داوای غفرانـی لـەبارەگای یزدان تکا اکەین وبەخوای شهیدانی نیشتمان پەرستی اسپیرین. اجـا حـاجی بابەشـیخ لەپاش بینکی تر تبریە بو. وباقی بندیەکانی کەلەمەوبر بعرض گیاندران هەریکەیان بەمحکومیتی سالیك هەتا ٢٠سال محکوم کـران. بـەلام زندانـی هیـچ لایکیـان دوسـالی نەخایاند هـەمویان بـەهوی پـارە ورشـوەت خویـان بـرەلا کـرد وخویـان تـابعی عفـوی شاهانەی ٩٤٨ کردەوە.

شهیدکرانی افسرانی أزربایجانی لەسابلاغا

لەوختی خویا کەأزربایجانیەکان پەلاماری هیزی دەولەتی ایرانیاندا لەتوریز وأستانی رضائیەدا. صاعیقەی قومی ومیهن پەرستی ئەو افسرانەی اجبار کردبو کەاختیاری خیانەت بکەن لگل حکومتی فارسا. وبەهوی یك خوینی ویك عرقی تورکمانی أزربایجانیەتیانەوە اشتراکی حرەکاتی أزربایجانیان کردبو وداخلی قشون وسربازخانەی أزربایجان ببون.

اجا لەتیك چونی أزربایجان ئەو افسرە درەجاتدار وخوین گرمانە وایان زانی بو کە قاضی محمد تسلیم نابی فراراً هاتبون بو سابلاغ. بەلام نەیانزانی بو کەاوردوی دەولەتی واردی میاندوواو بووە بەامنیەتەوە لەشاری میاندوواوا اسیر اکرین وادرین بەدادگای زەمانی جنگی مهاباد بەترتیباتی خوارەوە ئەمانیش لەسابلاغ لەتنافی دەولەتی دکتاتوری ایران دران. ولەسەر آزادیخواهی.ئەمانیش خاکی أزادیپەرستی مهابادیان بەنصیب بو. وبون بەمیوانی ئەو آزادیخواهانەی کەلەپیش ئەمانا ناومان هینان.

١-سرهنگ ابو القاسم عظیمی

٢-سەرگردی سوارە جعفری سلطان أزاد.

٣-سەرگوردی پیادە	علی اکبر حسینی
٤-سروان پیادە	یوسف مرتضوی
٥-سروان پیادە	حسین قاسمی
٦-سروانی هوائی	محمدی آگهی
٧-سروانی پیادە	غلامحسین ناصری
٨-سروانی توپخانە	احمد جودەت
٩-ستوان (١) مالی	حسین غفاری
١٠-ستوان (١) سواری	غلام رضای دبیرینا
١١-ستوان (١) پیادە	افتخار هریس
١٢-ستوان (١) پیادە	علی اکبری شمری
١٣-ستوان (٣) سوارە	قربان علی أرین تاش
١٤-ستوان (٣) مهندس	حسین کوپال

١٥-ستوان (٣) پیاده	عقیمی بلند جاوید
١٦-ستوان (٣) پیاده	عبدالله ستارزاده
١٧-ستوان (٣) سوار	عطاءالله زندیان
١٨-ستوان (٣) پیاده	علی عالی ثنائی
١٩-ستوان (١) مالی	شاهپور شرەفی
٢٠-سروان سابق	حبیبالله خاك زادی
٢١-ستوان (١) سابق	حسن ظهیری
٢٢-ستوان (٣) سابق	علی غائی
٢٣-استوار (١) هوائی	ابوالقاسمی حقیر پەرست

محاکمە واعدامکرانی قاضی محمد وأوالەکانی واعدامکرانی ٢٣ نفری أزادیخواهی أزربایجانیش بەوپییە لەشاری سابلاغ دوایی هات وبەو گیانە پاکانەوەیان خویان فرێدایە باوەشی فرشتەی رحمت ولاپەرەی میژوی أزادی خواهیتەوە. میژوی ناموس وشرافەتەوە. میژوی نیشتمان پەرستی وکورد پەرستیەوە.

فصلی (٩)

محاکمە وشهیدکرانی دوانزە أغای أزادیخواهی کورد لەشاری سقز وبوکانا

نظر بەقضیەی دسائسی خاریجە کوردەکان بەتەواوی خویان لەنظر دەولەتی ایران عیبدار کردبو. اعتقادیان وابو کەجاریکیتر زنجیری اسارەت نابینەوە. لەوختیکا کە لەلاین قاضی محمدەوە اعلانی تسلیم بونەوە کرا. أزادیخواهەکان سەریان لیشیوا. وەکو کەوی بالو پیشکاو نەیان ئەزانی بو کوی سەر ومال دەرباز بکەن.

تشددی هەوا وبفر ریگاکانی حدودی بستبو. أزادی خواهەکان مالو منالیان بو دەرباز نەاکرا بو خارج. لەسەر تشجیع ودل نوازی وامیدەواری قاضی محمدیش خلك کەمتر باکی پاشەروژی لەبیرمابو.

چونکە هەتا بینیك قاضی محمد لەسابلاغا احترامی اگیرا وبو زور ایش پرسی پـی اکرا. ودیسان قاضی محمد خلکی وادارکردبو کەدەولەتی ایران حەقی بەسـەر کەسـەوە نیە کەس مترسـی نـەبی. لـەعینی وختـا حکومـەتی ایـران بیاننامـەیکی بلاوکردبـووە کەکەس ترسی نەبی حکومەت بەچاوی گوناهباری تماشای کەس ناکات. چونکە لەنظر دەولەتا پابت بووە کە بەپنجەی خارجە ئەو تشویشاتە هاتوتەرو. هیچ ایرانیـك مسـببی ئەو حرەکاتە نەبووە.

جا أزادی خواهەکان بەو ٣ دلنوازیە امین بوبونـەوە. بـو رفعـی اشـتباە واسـتقراری امنیەت روءسای عشـائرە گوناهبارەکـان رسماً کـران بـەمأموری اسـلحە کوکردنـەوەی عشیرەتەکەیان.

لەروژی ٢١/أزەری ٣٢٤، اکثری أغایانی فیض‌الله بگی لەترسی لشـکری ایـران بەمالەوە هاتبونە دی(شرف کنـدی) وخانقـای برهـان-منیـش لەسـابلاغ ئەهاتمـەوە بـو دولی میرەدی. لەدی شـرف کنـدی-بـەاحمدخانی خلیل‌خـان وعلی‌بگی شیزادم گـوت. کـەوضعیت تبـدّل ئـەکات. ایرانیـەکان دروئەکـەن کـەس عفـو ناکـەن. بەهـەرنوعیك کەبوتان اکری یا ایران بجی‌بیلن یان لەشوینیکا کنارەگیری بکەن تـا مصیری قـاضـی محمد وبارزان رەوشەن ئەبی والا ایرانیەکان ئەتان خنکینـن. چونکـە ایرانیـەکان مجبـورن فعالیتیك بو لناوبردنی ئەو غایەی استقلال ومجزائیەتـە بکـار بی‌نـن لـەپیش تصدیقی لائحەی نەوتەکەی (سادچیکوفا).

بەلام احمدخان جواباً گوتی من خنکـاندنی ایرانیـەکانم لەدەربـەدەری وچونـە عـراق بەلاوە باشترە. چونکە بەخنکاندنی خوم ناموسم محفـوظ ئـەبی. بـەلام لەدەربـەدەربونم ناموسـم نـامینی بـەلام سـەرم پـاریزراو ئـەبی. چونکـە تجرەبـەی دەربـەدەریم دیـوە لــە ١٩٤٤دا کەهاتمە ناحیەی پینجوین روم ئەکردە ژیـر سـیبری هـەر گـەورەیك طمـاعیـان ئەکردە ناموسەکەم. جا کەوا بو با بخنکیم واعادەی ئەو دەورە نەبمەوە.

باقی أغایانی کەش ءەربەعینی موضوع وەلامیان دامەوە. ومنیش بەچاویکی پر لەفرمیسـك ودلیکـی زور بەپەروشـەوە مـالأوایی ابدیـم لــەو کـوردە نـاودار وشـەرافەتمندانە خواسـت وبەوحالـە بـەجیم هیشـتن. انجـا لـەروژی ٣٠ أزەری ٩٤٥ احمدخـانی فـاروقی کـرا بـەمأموری اسـلحە کوکردنـەوەی عشـیرەتی فیض‌الله بگـی. وهەمولایکیان امین کرانەوە واعادەی سەرجیگا وریگای خویان کران.

متأسفانه لەپاش تەواوبونی اسلحەچنی أغایانی خـوارەوە هـەمویان بـەتأریخ ١٠/١٠/٣٢٥ لەبوكان كو اكرینەوە. وهـەمویان بـەیك آن توقیـف اكریـن وهـەر لەبوكان حوالەی دادگای زەمانی جنگ ئەكرین. ولەپاش تصدیقی حكمی اعدامیان بو خنكاندنیان لەروژی ١٣/١١/٣٢٥ ئەو أغایانە هینرانە زندانی سقز.

١-احمدخانی فاروقی-٢-عبداللەخانی متینی -٣-محمدی دانشوەر -٤-احمدخـانی شجیعی -٥-محمدامین بگی باغلوجە كەمشـهور بـو بـەمحمد امین‌بگـی بابـەخان‌بگ- بەلام علی‌بگی شیرزادی تنها لەزندانی بوكـان مایـەوە. چونكـە دی یـك شـەوە تـابعی بوكانە. وقانوناً مجـرم ئـەبی لـەو منطقەیـە اعـدام بكـری كـەارتكابی جرمـی تیـاكراوە وجیگای جریمەكانی ئەویش ناحیەی بوكان بووە.

محاكمـەی علـی جوانمـردی رئیسـی عشـیرەتی گـەوركی میرەدی

علی جوانمردی رئیسی گـەوركی دولی مـیرەدی لگـل رسـولی محمـدی بـرای وكریمـی محمـدی كونـدەلان ومصطفی‌أغـای معروفـی كیلهشـین وشـیخ صدیقـی اسـعدی یازی‌یلاغ-لەسەر طلـب وداوای سرلشـكر همـایونی چـون بـو سـقز. بـەو فیلـە اقنـاع وداواكران بچنە سابلاغ بو استفادەی مرحمت لەسەر لشكر همایونی. علی جوانمردی تا اندازەیك خوی بەبی گوناە ازانی لەقضیەی دیمكراتا. چونكە هەتا چوار مـانگ پیش ئەو تأریخە لەسنە زندانی بو. وكە گەراشەوە بو (تموتە) بارزانیەكان بەتقریری درو متهم یـان كردبـو گوایـان اختلاطـی لگـل رزم أرا وسرلشـكر همـایونیدا هیـە. بوتـأید ومراقبەی نظر مدەتیك بو بردبویان بو سابلاغ هـەتا روژی انقلابەكـە هـەر لەسـابلاغ بو.

جابەو مـناسبەتەوە خوی زور بەبی تقصیر وسەربەست ئەزانی اجـا بـەبی تـردد لگـل ئەو أغایانەی كەباسكران چو بو سقز. بەلام بەگیشتنی بەشاری سقز لەسـەر تحریكـات وافساداتی محمد أغای عباسـی كـەتالان كـران وەدەربـەدەری خـوی بـەهی ئـەو ئـەزانی لەدەوری حەمرشید خانا.

أغای جوان مـردی بـەخوی خزمـەکانیـەوە اسیر اکـریو لـەعینی روژا کـەتصادفی ۱۰/۱۰/۳۲۵ تـەکات أغایـانی-شیخ امین اسعدی-و حسـن خـانی کـانی نیـاز وعلیخـانی فـاتح قلنـدر کـەعائدی منطقـەی سـقز بون ئـەوانیش توقیـف اکریـن ولەافسـران-ضر غـام- وموثوقـی-صدیقی-کـهیاری--هیئتیکی دادگـای زەمـانی جنگ لەسقز تشکیل کرابو محکمەی ئەو ٦ أغایانە.

محاکمەی علی جوانمردی

قاپی محکمەی جنگی کرایوە

س-أغای علی جوانمردی تو بەمە متهمی کەلەدەوری شهریوری ۱۳۲۰دا اشـتراکی حمە رشیدخانت کردوە. لەوختیکا کەحمە رشیدخان خارجـەیك بـو کـە بانـەی گـرت ئـەو هەمو عـائلەی افسران ومأموری ادارەجـاتی ایرانـی بـەکمالی شـەرافەت وهـنرمندیوە وبەامنیتی کاملەوە لەمنطقـەی سـقز تسـلیم بـەتویکردن کـەواردی سـقزیان بکیتـەوە کەچی تو فعلاً انـواع حنـارەتت بەسـەر هینـابون.-۲- کەلەسـنە بـرەلا کـرای تعـهدت لیوەرگیرا کەتداخل بەقضـیەی قاضـی محمد نکەی کەچی فعـلاً لـە معاونـەتی قـاضـی محمد قصورت نکردوە. وحسن ومحمـدی کـورت اشـتراکیان بـەحرەکات کـردوە لـەجنگی میرەدیدا لگل لشکری بانەیدا سەربازیان کوشتوە ولامـت چیـە-حمـەخانی محمودخـانی کانیسانان لەسابلاغەوە بە ۲۸ تفنگەوە هاتوتە لای تو نەتگرتوە بەریت کردوە.

ج-اصلاً اشتراك کردنم لگل حمە رشیدخانا باری ناچاری بو. وختی کەحمە رشیدخان بقصدی حملەی بانە واردی (ترخاناواو بوین وکانی ملا احمـد-بـو کـاغذیکی هەرەشـەی لینوسیبوم ئەگەر اشتراکی ئەو حرەکاتەی نکەم عـاقبەتی بو من خراپ بی. بـەلام هـەتا گـیرانی بانـە مـن گویـم نـەدایی. لـەوختیکا کـەبوم معلـوم بـو حمـە رشـیدخان چوکـی بەدەولەتی ایران داداوە. وحکومت موجود نیە کەحقوقی خوی محافظە بکات چە جای حقوقی ایمە. ولەترسی سابقە عداوەتـی کەلـەبین ایمـە وبانـەیدا هـەبو. ناچـاری ئـەوەبوم کەاشتراکی حرەکاتی حمە رشیدخان بکەم.

۲-بو قضیەی عوائلی ایرانی کەلاین منەوە تعرض وتحقیر کرابن. قطعیـاً اصلـی نیە چونکـە غرەتـی شـرافەتمندی کـورد درحـق بەاسـیر وژیرکـەوتو لـەغیراز تلطیـف ومهرەبانی هیچ فکریکی کە قبول ناکات.

٣-بو قضیه شەرکردنی محمد وحسن کورم لگل دەولەتی شاهنشاهی بـی علاقـەم چونکە لەو وختەدا مـن لەسنە اسیربووم. وبو چونی سابلاغ وعلاقەم لگل قاضـی محمدا جاری ئەوەل حمە رشیدخان بەاجباری ناردومی بو زیارەتی قـاضـی. وجـاری دوهـەمیش بەحپسی بردویانم لەسەر راپوری محمد قدسی ضابطی بارزانی وحەمەخانی محمودخـانیش کەلەسابلاغ گراوەتەوە هاتوتە مالی ایمە. من لەمالەوە نەبووم کورەکانیش نەیان توانیوە بیگرن. بەلام حق نیە دەولەتی ایران بەو دەرەجەیە پشتیندی غرضکاری لگل ملەتی کوردا ببستی و آثاری ئەو ملتە بیچارەیە ببریتەوە.

هیچ وامـەزانن کەبەو تشدوداتە کورد دوایی بی. بلکو هـەتا ایـوە لەحرّیـەتی زاتـی منعیـان بکـەن ئـەوان زیـاتر بـو داواکردنـی حقوقـی مرعیـەی خویـان حریـص ئـەبن. لەجیاتی ئەوەی کەایوە کوردکوژی وبرادر کوژی بکەن بـەتفاهم وتسـاهل باشتر اتوانـن معنویاتیان پاش بخەن. رضـا شـاه هـەتا مـرد نـەی‌توانی بەتشـدد خولیـایی قومـی لەمیشکی کوردەکان دەربی‌نی. لەرەغمی ئەوەی کـەهرچی رئیـس العشـائر ومتنفذیـن وأزادی‌خواهانی کورد هەبو لەقصری قجـرا زندانـی کردبـون. لەئـەوەل وهلـەدا ئـەوەیان بەسەر دەولەت هینا کەایستا منی پی متهم ئەکەن. من وا اعتقاد ئەکەم ئەو قضیـەی أزادی خواهیـە بەکوشـتن وزندانی‌کـردن دوایـی نـایی الاّ کـەریگایکی تسـاهل‌تری بـو نەدوزنەوە. منیش هەر ئەوندە تمـاس لـەو هینتـی دادگایـە ئەکـەم هـەتا بـەیقینی ازانم، تصمیمـی خراپیـان بـو قضیـەی هاوری‌کـانم اگرنـە برنظـر. ولەوختـەدا مـن داوای کوژرانی خوم ئەکەم لەپیش أوالەکانما. چونکە مردن لەژیانیکی بی دەسـلاتانە خوشـترە وبی‌أوالی لەمردن پیس‌ترە.

علی جوانمردی
امضـا

محاکمەی رسول أغای محمودی گەورك

س-أغای رسولی محمودی-توبە کوشتنی سەرجوخە شـعبان-متـهمی کەلەپوسـطی میرەدی کـوژراوە. چونکـە مـیرەدی دی تویـە. ایضـاً بـەوە مسـئولی کـە لـەدیواندرە بریندارکـراوی وأغـا صـالح کنـدولان خـور خـورەی وحمـە امـین بگـی صدبـاری بانـە) کەلەشەری دیواندرە کـوژراون. توتشـجیعت کـردوون کەهلمـەت بەرنـە سـەر پادەگـانی

شاهنشاهی لەومرکزەدا ولەدەوری قاضی محمدیشا لەسقز فرارت کردوە چووی بــو لای حمە رشیدخان وقاضی محمد.

ج-اصلاً سەرجوخە شعبان- کەکوژراوە من لەسقز حپس بووم قیدی زندان شــاهدی بی گوناهیمە. وبو شــەری دیوانــدرە انکــار نــاکری کەاسـبابی ضــروری ئــەو شــەرەی پی‌کــردوم. لــەفراری سقزیشــما ناچاربووم چونکــە ژنومــالم لــەمیرەدی اســیری دەســت دیمکراتیەکان بووە. وخوشم فعلاً بەبی گوناە لەسقز گل درابومــەوە. جــابو دربــازکردنی عــائلەکەم لەدەست ئەو هەمو لشــکرەی کــە لــەمیرەدی کوبوبــووە ناچاربووم کــەالتحاق بەعــائلەکەم بکەم ولەفراری منیشا بەناوی منەوە هیچ حادثەیك رووینــەداوە. وبوهــەردو حرەکاتیش امری عفوی شاهانە بخش کراوە. من وا اعتقــاد ئەکــەم کــە لەســەر ئەوشــتە کونانە نــەرون باشترە خەریکی اعــادەی امنیــت واصلاحــات واعــادەی روحــی عمــران وکشاوەرزی بن لەو غــائلەی گیران وتختو تازە باشــترە. چونکــە تشــدد دوبــارە دەوریکــی راهن لەایرانا ئەهی‌نی‌تەوە وجود کەاجارە بــەهیچ تدابــیریك بەرهەلســت نکــری. حقوایــە حرفیــاً تطبیقــی قــانون وعفــوی امــری شاهنشــاهی بکــەن وبــەاغراضــی شــخصی وبەتحریکاتی هیچ ناحەزیك درحق بەدانیشتوانی ایرانی نژاد غرض‌کاری تعقیب نکەن باشە.

رسولی محمودی
امضا

محکمەی شیخ صدیقی اسعدی سقزی

س-أغای صدیقی اســعدی تــو متــهمی بــەوەی کەلباســی دیموکراتــت لەبــەرکردوە وبەدرەجەی کبتانی اشتراکی شەری هیجانانت کردوە. وسەربازی ایرانیت کوشتوە.

ج-دەولەتی ایران حاضر نەبو کەمستقیماً دفاع لەو جیگایانــە بکــات کــەناموس وعــائلەی ایمەی تیا ازێ. حالاتی ناچاری وشەرف محافظەکردن اختیاری ئەو خذمــەتــەی پی‌کردین

صدیقی اسعدی
امضا

محكمەی مایور شیخ امین اسعدی کەس نەنازانی

س-أغای مایور شیخ امین تو بەرگی زنّارت پوشیوەو پروپاغندەی پچکرینی ایرانت کردوە. وداواکاری سەربەستی ودیانەت نەهیشتن بووی. وبقصدی تجهیزی عسکری چەکت لە قاضی محمد وەرگرتوە. اشتراکی جنگی هیاجانانیشت کردوە.

ج-اصلاً لەپوشینی لباسی زناری جرمیك توجە ناکری. کاروانی تمدن بەرەو پیشکەوتن ئەوا. مستوای أدەمی زاد امرو گیشتوتە مرحلەیك کەحقوقی فردی وگەلی لەهەمو لایکەوە پاریزگاری کراوە. بەحسب ئەوەی کەمن ناو وزمان وجیگام بەکورد وکوردوستان ناوبراوە. واجباتیکی هەرە پیویستمە کە بو شکانی أمانجی پیشکەوتنی ئەو کوردو کوردوستانە تی بکوشم واختیاری انواع دەوری مخاطراتی بو بکەم. وئەو لباسەی کەهیئتی دادگای محترمیش پوشیویانە هەر بەرگی زنارە. چونکە نهضەتی بەشەری ئەو لباسەی کردوە بەلباسیکی عالەمی. مادامیکی ادەمیزاد بەرەو پیشکەوتن ئەروا لەداخوازی حقوقی کورد وسەرپەرشتی وەلاتەکەما خوم بەمقصر نازانم.

وبو قضیەی دیانەت اصلاً من بەشعوری دیانەتەوە مقید نیم تنها بەشعوری قومیەتەوە مربوطم. قومیەت اگر مخالفی أدابی دیانەت ببوایە لەناو ملتانا تعقیب نەاکرا. مادام هەتا ایستا قومیەت لەهیچ لایکەوە منع نکراوە. معنای ئەوەیە ملیەتیش لکیکی دیانەت بی. نەدیانەت بەبی‌قومیت ونەقومیەتیش بەبی‌دیانەت اژی. جا بەهوی ضمیری قومیەتەوە بەواجبم زانیوە کەئەو لباسە لەبەربکەم چونکە ئەو لباسە بەخوینی هەزاران گنج ولاو لەماشین دراوە.

امین اسعدی

مایور

محاکمەی حسن‌خانی کانی نیاز فیض‌اللەبگی

س-أغای حسن‌خانی نیاز تو بەوە متهمی کەچووی بو ناو دیمکرات

ج-چونی ناو دیمکراتم جریمەیك تشکیل ناکا. قوام السلطنە بەرسمی بلاوی کردوتەوە کەشخصی اشرفیش‌یان دیمکراتە ورسماً ئەو حزبە لەایرانا امتیازی دراوەتی.

وبو محافظەکردنی املاك وحقوقی أغایەتی خوم مجبور بووم کەتماسی قاضی محمد وغیرەیان بکەم لەو جهتەوە خوم بەمجرم نازانم.

حسن کانی نیازی جلال‌بگی
امضا

علی‌خانی فاتحی قلندەر فیض‌اللەبگی

س-أغای علی‌خانی فاتحی-تو بەوە متهمی کە لەلاین قاضی محمدەوە مرشح بووی بەفرمانداری سقز

ج-أصلاً کەسقز گیرابایە زورکەس لەمن مقدّم تر هەبو کەبکرین بەفرماندار. قطعیاً نەمن فکریکی أوام بووە ونەقاضی محمدیش شتیکی وەهای باس کردوە. ئەوە ناحەزان ئەوەیان بو دروست کردوم. ولەدەوری دوهەما اختلاطی قاضی محمد بو من ناچاری بووە. چونکە دی‌یەکەم مرکزی حرەکاتی لشکری قاضی محمد بووە.

علی خانی سرتیپی جهانگیری
امضا

جا محاکەماتی ئەو ٦ أغایە بەوپی‌یە دوایی هات ولەنتیجەی محاکمەیاندا قەرار بەاعدامیان ندرا. ولەمحکەمەی تجدیدی نظریشا تصدیق کرا. وتنفیذی اعدامیان بو شەوی ١٥/بهمن ٣٢٥ بەتصویبی اعلیحضرەتی همایونی شاهنشاهی ایران گەیشت.

هیئتی دادگای محکەمەی أزادی‌خواهانی فیض‌اللەبگی لەبوکان عبارەت بون لەرئیس سرلشکر همایونی وسرهنگ مفروری وسروان خاکسار-و ندیمی.

-قاپی محکمە کرایەوە-

محاکمەی احمدخانی فاروقی رئیس عشیرەتی فیض‌اللەبگی

س-أغای احمدخان فاروقی کەمشهوری بەأغای سالار واحمدخانی خلیل‌خان تو لگل عبداللەخانی متینی ومحمدخانی دانشوەر کەهردوکیان برای بچوك تن. متهمن بەکوژرانی سەرلشکر امین لەسقز. واشتراکی حرەکاتی حمە رشیدخان هتا نهایەت

لەدەوری شەهریور و قاضی محمدا. کەشەری هیجانان کراوە فرماندەی لشکری هیجانان بووی لەضدی قوای دەولەتی تشکیلی سلاحت کردوە وسەربازت کوشتوە. هەمو اموراتیکی حمە رشیدخان موافقی دەستوراتی تو بەانجام هاتووە. لەدەوری دیمکراتا بەروتبەی پولکونیکی معاونی حرەبی حمە رشیدخان بووی. تو زور گوناەباری باخصوص لگل أغای محمد امینخانی قادرخان زادە-لەشەری کاکە سیاوی) محالی خرخرە زور شکارەت واقداماتت نشانداوە لەو شەرەدا ١٢ نفر سەربازت کوشتوە. دفاعت چیە بیکە.

س-أغایانی عبداللەخان ومحمدخان ایوە خوتان جوابی خوتان ئەدەنەوە یانە احمدخان وکیلی ایوەشە

ج-احمدخان سەرداری ایمەیە. ایمە لەحضور ئەوا حدّی کلاممان نیە.

س-أغای احمدخان وەلامی ئەمانیش بدەوە. کەئەمانیش شریکی گوناهباری تون

ج-اصلاً أغایانی عبداللەخان ومحمدخان برا بچوکی من بوون واشتراکیان بەو حرەکاتانە نکردوە. تکایە ئەم بیچارانە داخلی پروەندەی گوناەباری من مکەن چونکە ئەمان اقداماتیکیان بو ئەو حرەکاتانە نەبووە. ئەمان برامبر بەم تهمتانە معصومن.

اصلاً حکومەتی دکتاتوری رضا شاهی پهلوی وضعیتی هوزی کوردی گیاندبو اندازەیك. بەراستی لەتەوانامانا نەمابو کەچیتر قبولی ئەو فشار وأزارە بکری. باوکو باپیرەی من پشتاوپشت لگل دەولەتی ایرانا نظر بەسوئی ادارە وعدالەت. هەر بەبی محبت ومهرەبانی رای بواردوە. چونکە لەدەمیکەوەیە دەولەتی مرتجعی ایران هەر خوینریژ بدکردەوە بووە. جا منیش زورم بەلاوە سوکیبو کە لەرەویەی اجدادی خوم لابدەم. وبو هیندی ژیان وزندەگانی وەختی سەری حرّیەت بو افسرانی ایرانی بەذلیلی دابنەوینم. بەواجباتیکی مقدەسی ملیم زانیوە. کەفرصەتیکم بو هلبکەوی لەو هەلە مبارەکەدا أثاری بدی شاهنشاهیتی ایرانی ریشەکیش بکەم.

حمە رشیدخان لە قضیەی شهریورا مطابقی رغبەت وخشەی من کاری نەئەکرد. والاّ من حرەکاتەکەم هەر اوندە محدود نەاکرد بلکو ئەمەویست لەشاری تارانا محمد رضای خائن لگل هیئتە خائنەکەی حکومەتەکەیا لداری سیاسەت بدەم.

قاضی محمدیش دیسان هەر بەشخصیکی گوناهبار ازانم. کەنەیهیشت لەتولەی خوینی ازادیخواهانی کورد. ئەو درەجەداره خائنانەی دەولەتی محمد رضا لەسقز وبانه وسردەشتا بکەم بەعبرت ونمونەی مثالی میژوی کورد.

بلین تان ئەدەمی هەتا أخر نفسم دوژمنم بەحکومەتی حاضرەی ایران. وهەتا دواتنوکی خوینم أمادەم کسەری خوم بخەمە پیناوی أزادی کورد. لەوبیرو بریارەی کەلگل نیشتمان وکورد بەستومە بەرگەشتە نیسم. أزادی کوردم ئەوی نەوك زندەگانی کسیفانە وبیدەسلاتانە.

بژی کوردوستان. بژی أزادیخواهانی کورد

احمدی فاروقی

خلیلخان زاده

س-أغایانی عبداللەخان وحمەخان ایوه برامبر بەم تعصبی قومیه الین چی؟

ج-تکایە هیچ پرسیاریك لەایمە مکە چونکە تعصبو نیشتمان پەرستی ایمە زور لەاظهاراتی کاکەمان بەرەوژورترە. وحرفیاً ئەو فرمودانەی موافقی أرەزو ونهادی ایمەیە.

محمد دانشور   عبدالله متینی

محکمەی علیبگی شیرزادی فیضاللهبگی

س-أغای علیبگی شیرزادی-تو درەجەی مایوریت بووه. لباسی افسری خارجەت لەبەرکردوه. بەبی دەستوراتی قانون درەجەت هلگرتوه. تشکیلی حزبت لەدی یەکشەوه کردوه کەملکی خوتە. تو خزمی قاضی محمدی. زور هەولی دلسوزانەت بو داوه. واشتراکی شەری هولسوت) کردوه. برامبر بەو تهمتانە ولامت چیه.

ج-اصلاً حکومتیکی شرعی وقانونی درەجەی دابو بە من. من لەهەمو اوامریکی دەولەتی بد اطواری ایرانیمستغنی بووم بویە اختیاری ئەو هنگاوی قومیەتەم کردوه. بو پیشرەوتی استقلالی کورد من ئەو لباسانم پوشیبو چونکە لەدەولەتی ایرانا شخصیکی عادی شلاتی لباسی افسری ئەپوشی. بەلام دەولەتی دیمکرات برامبر بەلیوەشانەوه دەرجات ومنسبی دابو من حقی خوم بووه کە بەلباسی افسری دیمکرات مفتخر کراوم. قومی کورد دەمیکبو حقوقی لەلاین خائنان ومرتجعانەوه پایە مال

کرابو. مادام ایمه بوین بەو لاوانەی کەتوانیمان ئەو منزەلە دوورودرێژەیە طـەی بکـەین حقی خومە بەهەر سزایك کەرەوام ئەبی‌نن. هەتا سزای تالم بدریتەوە لەلاپەرەی میـژودا مرکزی نازداری تر وەراگرم. متأثر نابم بههر جفـایی کـەعقابم بـدەن چونکـە واجبـاتی قومی خوم بەانجام هیناوە. بەدەوامی پیشەوای بەرزی کوردوستان افادەکەم دوایی دینم

علی شیرزادی

محکمەی احمدخانی شجیعی فیضاللەبگی

س-أغـای احمدخـانی شـجیعی تـو بەچـە هیوایـك لـەهیجانان مقابلـەی نـیروی شاهنشاهیت کردوە. ئەگەر معاونی فرماندەی ئەو جبهەیە بووی بوچـی لباسـی رەسمی افسریت لەبەرا نەبووە.

ج-اصلاً من بو لباس لەبەرکردن اختیـاری خذمـەتی دیمکـراتم نکردبـو. بـەبی‌قید وشـەرت ئـەم ویسـت فداکـاری بـو نیشـتمان بکـەم. لەبـەر ئـەوەی کەدەولـەتی ایـرانم بەدەولەتیکی خائن ازانی. قەرارم دابو هەتا أخر هەناسـم لـەپیناوی دیمکراتـا فداکـاری بـەانجام بگینـم. بـەبی شـەرەفیم ئـەزانی کـەألای أزادی ۹,۵۰۰ ملیـون کـورد بخەمـەوە اسارەتی ئەو دوژمنانەی کەنازانن معنـای شـەرافەت وتـەدن چیـە. زور بـەو روژە ئـەنازم کەوا من لەسەرخذمت ونیشتمانپەرستی قومی خوم بەتاوانبار دانراوم.

بژی أزادی کورد-بمری دکتاتوری ایرانی

احمد شجیعی

کلتەگەی رشیدخان زادە

محکمەی حمەأمین‌بگی بابەخان‌بگی فیض‌اللەبگی

س-أغـای حمەامین باغلوجە تو بەبی استنادی قانونی أرتشی ایران درجەی کبتـانی دیمکراتت هلگرتبو جلی گاورانت لەبـەرکردبو. ولەشـەری سەردەشـتا اشـتراکی شـەرت کردبو. دو کورت ناردوە بو باتکوبای-روسیا بو تحصیلی روسی.

ج-چونی کورەکانم بو روسیا شتیکی ضروری بو. چونکە وا اعتقاد اکری امـان بتوانن انتقامی خوینی شـهیدانی کـورد لەوخائننانـە وربگـرن کـە بـەبی تـاوان ایمـەیان زندانی کردوە. دوهم استقلال وأزادیش خوشەویستترینی شتە لەجـهانا. مـادام کـورد توانی‌بی‌تی خوی بکا بەخاوەن درەجات ونشان. منیش بەئەوپەڕی فخرەوە هلیان ئەگرم.

وبو اشتراكی هەرای سەردەشتیش واجباتیكی قومیم بەجی هیناوە واتاعەی نظامی سەربازیم كردوە.

محمد فیض‌اللەبگی

بەقەراری هینئتی دادگای زەمانی جنگی بوكان ئەو ٦ أغایانە شنقاً قراری اعدامیان بەتصدیقی محكمەی تجدیدی نظر وارادەی شاهنشاهی گیشت كەلەشەوی ١٥ بهمنی ٣٢٥ دا اعدام بكرین.

جا أغایانی ناوبراو لەروژی ١٣بەهمن ٣٢٥ بەمحافظەی جلاد سرتیپ (لشكری هینرانە سقز. وعلی‌بگی شیزادی تنها لەبوكان بو صلب گلدرایەوە وسەرتیپ (لشكری) كەیكیك بو لداخ دار وژن ومال بەتالانبراوەكانی دەوری حمە رشیدخان لەبانەدا. بو انتقامی ئەو كینەیە داد وطلبی ئەو خذمەتە بوبو كەنهایتی روژی ئەو أغا كوردانە بەدەستی ئەو بی.

جالەشەوی ١٥/١١/١٣٢٥ كەمصادفی ١٣ربیع الاولی ١٣٦٥ھ اكات قراری صلبیان لەسقز بەو ١١ أغایانە بەتفصیلاتی خوارەوە ابلاغ كرد. وبەحضوری امام جمعەی سقز وصیتی أغایان كرا.

١-اعدامكرانی علی جوانمردی ورسولی محمودی-(٢)

امام جمعەی سقز-أغای علی جوانمردی لەسەر امری دەولەتی شاهنشاهی هاتووم پیت رابگەینم تو لگل رسول ئاغای براتا لەپاش ٢٠ دقیقەی كە صلب اكرین چە وصیتیكتان هیە بیكەن.

علی جوانمردی-أغا امام جمعە من ئەو كوژرانەم زور لەو ژیانە بەلاوە باشترە كەزبان وقلەم وحریەتم لەژیر پنجەی دەولەتی دكتاتوری ایران اسیر كرابی. من زور بەو كوژرانە شانازی ئەكەم كەكەلەی من اخریتە بنەرەچەی استقلالی كوردەوە. گیانی كە لەری ازادی گەلا بخت نكری مانای ئەوەیە كەدەورەی زندەگانی نەدیوە. بەلام داخی گەرانم بەو مرامە نەگیشتم كەهمیشە چاوەروانیم اكرد.

شعر

بەم مەرگە شادم مەرگی مەردانە لەپیناوی كورد كوژران

سیرانە

لەداری سیاسەت ادریم قەی ناکا کوژرانو بندی پیشەی کوردانە

بەلام بەحمە وحسن ورشیدی کورم بلین اگر بویان کرا خوینم وون نەکەن. بەلام رسول أغای برام بی‌گوناهە. چونکە برا بچوکم بووە هرچیکی کەکردبی بقصەی من کردویەتی دە هەزار تومان ئەدەم کەرسول أغا نەکوژن. خوا هلناگری حقی کوشتنی نیە

رسول أغا- کاکە چە وەختی ئەو قصانەیە تو ئەتەوی بەناوی کی پر لەشەرافەتەوە ئەو جهانە خویریە بەجی‌بیلی. ومنیش لەبەرچنگی دەولەتیکی بی شرافەت بەجی بیلی کەپیم بلین أغای سەرجوخە شعبانت کوشتوە.

نا نا أغا شتی وامفرمو بو خزمتکاری ئەو مسافەرەتت منت لازمە لەزندەگانیدا هەربەیکەوە بوین با لەو دونیاشا لیك‌هەل‌نەبرین. نازانم چون دلت بروایی ئەدا کەلەو شایی وزەماوندی شرافەتی میژوی کوردا من بی‌بەش بکەیت. نا نا أغای امام جمعە گوی مدە فرمودەکانی أغا. بەلام ئەو وصیەتەی منە بەسلطەی تنفیذیەی ئەو حکم رابگەینە. کەمن لەپیش جنابی علی أغادا بکوژن باچاوم بەمەرگی أغا نەکەوی. با أغا بزانی کە لەمیدانی گیانکیشان وروح فداکردنی قەوما لاویکی بەجەرگ وبلیمەتبووم. -٢-بەحمە وهمزە وبایزی-کوریشم رابگەینە کەقەت ژیان وزندەگانی بەسەر شوری‌یان نەوی. بلکو کوششی ئەوەبکەن کەتولەی مامە وباوکیان لەو دوژمنانە بکەنەوە. کەئەوان‌یان بی‌مامە وباوك کردوە.

شعر

ئەو روژە خوشە لەداری أزاد بدریم بی‌بی‌نن ناحەز ودوژمن
بلین ئەو کوردەی لەری أزادی گیانی بخشیوە بەجەنّەتبو شاد

أغایانی احمدخان وهاوبیرانی فیض‌اللەبگی- منو کاکەم وائەروین بو پای دار. گردن‌مان ازاد بکەن. خوا حافظ-خواتان لگل.

ساعەت ٦/٣٠ شەوی ٣٢٥/١١/١٥ بژی أزادی بژی أزادی

اعدامی احمدخانی فاروقی ژمارە (٣) رئیس عشیرەتی فیض‌اللەبگی

امام جمعە-أغای احمدخانی سالار تو امشەو لگل عبداللە خان رحمەخانی براتا اعدام اکرین چە وصیتیك‌تان هیە بیکەن بوتان ئەگەینم.

احمدخان-من هیچ وصیتیکی أوام نیه کـەداوای روعفـەتی دەولـەتی ایرانـی مرتجـع بکەم. بەلام بەدەولەتی کونەپەرستی ایران رابگەینه کەخوینی ایمه لەلاین لاوانـی کـورد وون ناکری. خوینرژانی ایمه ئەچیته قالبیکی أوا گرنگی سیاسیەوە. هیچ امید نـاکری کەچارەی ئەو پرشنگانه بکری کەوەکو بنزین وأگر ئەکەویته ناو لاشـەی ملـەتی فـارس زمانەوە.

قەی ناکا ایمه کە۳ سی براین واخوینی خومان به ۹,۵۰۰ملیون کورد بخشی. البته لاوانی کوردیش دارای ئەونده غیرەتو شرافەتەن کـەیك بەهـەزار خوینـی ئـەو دوژمنانـه بریژن کەحقی ایمەیان بەسەرەوە هیه.

اگـر ایرانـی مرتجع لای وابـی بـەکوژرانی ایمـه قضـایای أزادی واستقلالی کـورد دائەمرکیتەوە ئەوە شتیکی تیئەگیشتو وچەوتانەیه. بەحمه رضای نـهاد بـد رابگەینـه امرو ئەوەلی شورش وأژاوەی ایرانه وبەکوشتنی ایمه بـروزە ئەستینی واگـر مەرامیشـی بەانجام هینانی غرضیکی شخصیه ایمه أثاریکی أوامان دانـەناوە کـه بـەکوژرانی ایمـه کوتاهی بیت. چونکه هەمەو نفریکی کورد لەایمه زیاتر امادەی فداکاری بو لـەناوبردنی پایەداری محمد رضای دکتاتور ونظامی فاسدی ایرانه انکـار نـاکری هـەتا ایسـتا یـك سەرلشکر ویك سرهنگ و۳سـی سـەرگورد و۱۲ سـروان و۹٦ نفـری سـەربازی خـاصی فارس زیانم کوشتوە. هەرچند کەئەو کوشـتارە برامـبر بـەخوینی منـو براکـانم شـتیکی بیقیمته.

بەلام بو اثباتی گیان پاکی وتقدیسی شهادەت ئەو کردەوەیەم بوتە گەواهی ئـەوەی که بەپی تەوانام لەدەوری ژیانمـا واجبـاتی ملـی خـوم بـەانجام هینـاوە. وگلـەی برایـانی کوردودایکی نیشتمانم بەسەرخومەوە نەهیشتوە. من لەپیش عبدالله وحمەی براما بەرن بو پای دار. باچاوم بەمەرگی ئەمان نکەوی.

ئەوا لەسەر تو ئەمبەن بو پای دار	دایکی شیرینم نیشتمانی نازدار
لەجیاتی گریانو شین رولە رو	قبرم داپوشه بەغونچەی گلنار

عبدالله خانی مەتین فیض‌اللەبگی ژمارە (٤)

أغای امام جمعه بەدەولەتی خونخواری ایران رابگەینه. بەرخی نیر بو سەربرین باشـه نەك بو خەوتن. دایکـی نیشـتمانی کوردم بـو سـەربرین منـی هیناوەتـه وجـود. ئەمـه واجباتیکی پیروزی خومه بەانجامی ئەگەینم کەوا بەشـادی وسـەربەرزیەوە ئـەچم بـو بـەر ئەو دارە کەپیالین داری استقلال. وامەزانن کەبو بجـی هشـتنی مـالو منـال بەپەروشـم. چونکه ناویکی پاکی بقام أوالە لـەو سفرەما. ومـژدە بەدەولـەتی فاشـزمی متفسـخی

ایران رابگەینە کەخوینی ایمە ئەبی بەلافاویك کە کاخی مرمری وسرایچەی سعدأبادی کونەپەرستی حمە رضای بدا اطواری پی‌لەناو بچی.

شعر

ئەو روژە چە خوشە کەسەرم بەرز وبلند جیم
کورسیو سەری سەربازی عجەم کەوتوتە ژیر پیم

حمەخانی دانشوەر فیض‌اللەبگی ژمارە (٥)

أغای امام جمعە وصیتی من هەر ئەوەیە دایك مان لەدیهاتی (قیلسون وداش أغلوجە وألکەلو-وە بو دیدەنی ایمە هاتوە بو سقز. ئەگەر اکری بومان بانگ بکەن چاویك‌مان پی بکەوی. چونکە ایمە ئەروین بو سفریکی زور دور. با دایکمان بزانی کەدەولەتی ایران بەکوژرانی ایمە. فکری دامزرانەوە وتشکیلاتی ایرانی هیە. بادایکمان ئەوە بزانی کەکلّەی کورەکانی ئەکەن بەخشتی بنای أزادی کورد.

بادایکم بەخانمە خوشەویستەکەم رابگەینی ئەوا من ئەوم بەجی‌هیشت بنا بەو خوشەویستنەی کەبومانە. کورە بچکولانکەی بەو تەرزە تربیە بدات کەبەشەرافەتی باوك وباپیرانیەوە ئەویش بی‌تە ژیر خاك.

شعر

منصوروار اگرم ببرند بەپای دار   مردانەجان دهم کەجهان پایەدار نیت

بر ایانی فیض‌اللەبگی گەردن‌مان ازا بکە ئەوا سعات ٧,٣٠ شەوە ئەمان بەن بو پای‌دار. بژی أزادی بژی کوردوستان وسەربەخویی

احمدخانی کوری خلیل‌خانی فیض‌اللەبگی بو. منتهای درجە خوینەوار وزمان شیرین روخوش بالابەرز رنگ اسمر أزاو هلکەوتوی ئەو عشیرەتەبو. عمری لەدەورەی ٤٥ سالانا بو.لەدی قیلسون منطقەی سقز دائەنیشت. عبداللەخان عمری ٣٥ سال ومحمدخان ٣٠ سالان بو. عبداللەخان لەدی ألکەلو وحمەخان لەدی دا شالوجەی سقز دائەنیشتن. احمدخان زور جوان وسوارچاك بو لەدرەجەی سخاوەتیشا بەوحدەی قیاس

دائەنرا زور بەثبات واقدام بو. همیشە برامبر بەدەولەتی ایران تمردی اکرد. هەتا باوکیشی لەزمانی شیخ عبدالله شمزینان اشتراکی ئەو حرەکاتەی کرد بو لە ۱۸۸۱دا. رەوییەی قومیەت لەناو ئەو فامیلەدا شتیکی وەراثی بو لەقضیەی شەهریوەرا التحاقی بەحمە رشیدخان کردبو. اکثری پیشرەوتی لشکر کشیەکەی حمە رشیدخان لەایرانا بەهوی ئەمەوە پیکهاتبو.

مدەتیك لەدەوری حمە رشیدخانا کرا بەحاکمی سقز. کەتشکیلاتی سقز کرایوە هاتە بانە. کەبانە سوتا لگل حمە رشیدخانا چو بو عراق. ولەدوای سالیك چووە بو منطقەی بوکان لەدی تورکمانکندی دانیشت. ودوایی لەزمانی قاضی محمدا کرا بەمعاونی جنگی حمە رشیدخان. کەحمە رشیدخان گرایەوە بو عراق بەمالەوە چو بو سابلاغ. لەوی کرا بەاندامی انجمنی ایالتی. کەشەری هەوشار وایران وقاضی محمد دەستی پیکرا. کرا بەفرماندەی لشکری سابلاغ لە هولەسودا-لەشکستی دیمکراتا لەسەر اعتمادی ایرانیەکان بو بەمأموری اسلحەچنی هەتا ساتی گیرانی لەبەرچاوی ایرانیەکان پایەیکی زور بەکلك وبەرزبو بو خانوی أزادیخواهان.

حکومەتی ایران اکثری ازاوەی ایرانی ئەو ناوچەیان بەتحریکاتی احمدخان ازانی ودەمیك بو لی بداخبون هەتا ئەو فرصتەیان بو هلکەوت. شەوی ناوبراو لگل هەردو برایا خنکاندراو گیانی پاکی خرایە باوەشی فرشتەی أزادی خواهی فرشتەی سەرپەرشتی گیانی شهیدانی نیشتمان خواهی.

انجا بەیانی جنازەی ئەو ۳سی رولە قارەمانانەیا فریدایە بەردەمی دایکیان (......) ئەو دایکە غیرەتدارە هیچ بویان نەگریا. هەر ئەوندەی گوت (رولەکانم دەولەتی ایران زور لیتان ئەترسا بویە أوا جەرگی منی بو ایوە سوتاند. بوتان ناگریم چونکە بو من جیگای فخرن مادام ایوە رۆلەیك بون لەپیناوی گەلا کوژران. حقوایە بەمەرگی ایوە شادمان ببم چونکە بەهوی ئەو گیانە پر صلابەتەتانەوە خوتان کردوە بەخاوەنی شەرەف وأثار لەمیژودا. منیش دیم بو لاتان لەو زووانە انشاالله لەخانوی بقای بەقیمتا بەیکەوە شاد ئەبینەوە.

ئەو پیریژنە هەژارە تقریبی سعاتو نیویك بی هوش کەوت. کاتی وەهوش هاتوە کورەکانی دفن کراون. هەر بەو گرۆتاوەوە چو بو سەر قبرەکانیان وگوریچەکانی بەگونبر هلبستن.

احمدخانی رشیدخانی شجیعی فیض‌اللّه‌بگی ژماره(٦)

أغای احمدخانی شجیعی تو امشو سعات ۷,۲۰ دقیقه اعدام اکـری وصیـت بکـه أغای امام جمعه تنها ووصیتی من ئەوەیە کە بەفامیلی فیض‌اللّه‌بگی وخزمو اتباعی من رابگەینن. کەهەتا أخر کروکچ یان لەپیناوی أزادی کوردا خویان بەکوشت بـدەن. وقبولی ژیر چنگی ناحەزان نەکەن. چونکە غصبی حریەت لەهەمو مردنیك ناخوشـترە. من ئەو اعدامە بەجیگای تأثر نازانم. چونکە لەمستقبلی خوم امینم کەجوانانی کورد یەك بەهـەزار انتقـامی ایمـە لەفارسـە خویـن خـورە پیسـەکان ئەسـتینوە. بـەلام ئـەوەی کەاسبابی تأثر ی من بی ئەوەیە کەمن ئەونده ژیام بەچاوی خوم ئەو فارسە بد کردەوانە لەژیر چکمەی لاوانی کوردا ببینم.

به علی کورم رابگەینە ئەگـەر ڕۆلـەی مـن بـی ئـەبی ئـەو رەویـە بگـری کـە مـن گرتبـوم رەوی‌یـەی فارسـی دکتـاتوری کوشـتن. رەوی‌یـەی أزادی پەرسـتی وخـو خسـتنە بارمتەی سەربەخویەتیەوە.

شعر

ئـــەچم بـــو محشـــری کـــوردان بەروســـــوری وشـــەرافەتمند
نشـــانەم تـــەوقی گردنمـــە لگـــل دودەســـتو پـــی پی‌ونـــد

بر ایانی فیض‌اللّه‌بگی ئەوا من ئەروم بو پای دار اگەر ایوە مـان بەوسـاتەوە یـادم بکەن. احمدخان کوری رشیدخانی تورکمانکندی بو لەناو فـامیلی فیض‌اللّه‌بگیـدا زور هەلکوتو بو. مشهور بو بەسخی طبع وروخوش وجفەنگ باز. زمـانی روسی. فارسـی-تورکـی کـوردی زوربـاش ئـەزانی. خویندەواریکـی لایـق بـو. لـەدی کلتەگـەی بوکـان دائەنیشـت لەقضیـەی شـهریورا لگـل احمدخـانی سـالارا اشـتراکی حرەکـاتی حمـە رشیدخانی کردبو.

بەلام لەبەرئەوەی کەخزم بەقاضـی محمد بو لەأشکرابونی قاضـی محـمد بـای دایـەوە لای قـاضـی محـمد. لگـل عزیزخـانی یاسـیکندا. بەدەسـتووری روسـەکان حزبیکـی شیوعی‌یان لەو ناوچەیدا کردبووە. بەلام لەبەر بی مقتضـای وخـت ئـەو حزبـە لـەپاش بینیـك لـەلاین قـاضـی محـمد وروسـەکانەوە داخـرا. لـەحرەکاتی هیجانانیشـا وکیلـی

احمدخانی فاروقی بو. شریکی زور مردانەی لگل ایرانیەکانا کردبو. ئەگەر ئەو روژە ئەو أغایە سەرپەرشتی لشکری فیض‌اللەبگی نەکردایە عیلی فیض‌اللەبگی زور بەپیسی شکستیان هینابو. نەیان ئەتوانی احرازی ئەو مقابلیەتە بکەن کە کردبویان. ئەو أغایە لەتەمنی ٤٥ سالیدا اعدام کرا. بەاعدام کرانی ئەو محمودخانی برای بربەلا کرا.

محمدبگی بابەخان فیض‌اللەبگی (٧)

امام جمعە-أغای محمدبگ. تو امشەو سعات ٧,٤٠ دقیقە صلب اکری وصیت بکە. أغای امام جمعە – وصیت هەر ئەوەیە کەمن لەسەر نخشەیەکی شەریفی کورد اکوژریم (سازمانی طبیعەت منی بو زندەگانی (شرب الیهود) نهیناوەتە وجود. بلکو من بو خذمەتی نیشتمان وبەرزکردنەوەی گل أفریدە کردوە نسبتاً ئەوا من واجباتی خوم بەانجام هیناوە. واجباتەکەشم ئەوەیە لەدوای چند دقیقەیکیتر خوم ئەکەم بەقوربانی لەژیر پی لاوانی کوردا. خوم ئەکەم بەشاهدی ئەوەی کە کورد مغدورترینی هەمو هوزیکی جهانە کوژرانی من ئەبیتە شاهدی ئەوەی کەمستوای قابلیەتی کورد گیشتوتە اندازەیك چیتر ژیر چەپوکی ناحەزانی پی قبول نکری.

شعر

بم بەن بو پایدار داری استقلال   بمکەن بەشاهد بو کوردی بی حال

أغایان بەخواتان اسپیرم من ئەوا برام بو داری ازادی. ایوە ونیشتمان خوش

حمە بگ لەعمری ٤٠ سالیدا شهید کرا. ئەو أغایە لەعشیرەتی فیض‌اللەبگی بو. لە قارەوای بوکان دائەنیشت. زور خویندەواربو فارسی تورکی کوردی زور بەباشی ئەزانی. بالابەرزیکی زور شیك وریك بو. لەقضیەی شهریوەرا اشتراکی حمە رشیدخانی کردبو. لەو أخرەشەوە لەلاین قاضی محمدەوە دەرەجەی کبتانی درابویی. هەتای نهایەت لەجبهەی سقز وسەردەشتا بەو پیشمرگە خصوصیانەی خویەوە اشتراکی جنگی لگل ایرانیەکانا کردبو. دو کوری بو تحصیل ناردبو بو باتکوبە بو تحصیلی أدابی روسی. بەلام لەدوای کوژرانی باوکیان کورەکان هاتنەوە بو ایران. بو سەرپەرشتی دایك ومنالە وردە بیکەسەکانیان.

علی خانی سرتیپی قلندر ملقب -به کوری- فیض‌اللهبگی (٨)

امام جمعه- أغای علی‌خان تو ئه‌مشه‌و اعدام اکری وصیتت چیه بیلی أغای امام جمعه- بەدەولەتی مرتجعی ایران رابگەینە. بەکوژرانی من تسکینی وضعیتی ایران ناکری. ایرانی متفسّخ ئەوّەلی شورش وانقلابیەتی. خوینی ایمه پەڕاوەیکه بو تشجیعی گنجه غیرەتدارەکانمان. چونکه قضیەی کورد بوته باسیکی جهانی. وکورد جاریکی‌تر ناتوانی اعتماد بخاتەوە سەر فارسه بداطوارەکان ورزقومالی خویان چیکه درخواردی ئەو حکومته خائنەیه بدەن. هەتا قراری أزادی بو کورد امضا نکری هەزارانی وەك من حاضرن کەبەو رەوییه خویان فدای بەرزی نیشتمانی کورد بکەن. أزادی‌خواهی کورد بەکوژرانی من تەواو نابی چونکه من هەرواجباتی خوم بەانجام هیناوە ٩,٥٠٠ ملیون کورد ماوه کەئەو واجباتەی لی امیدبکری. بەشای مرتجعی بدنهادت رابگەینە. ئەبی کورد لەایران جیا بکریتەوە. چونکه کورد چیکه بەژیرچەپوکی نازی. عزەتی نفسی کورد چیکه قبولی استعماری ناکا بەری ایرانی مرتجع بژی کوردوستانی نازدارم.

شعر

مـن لەکوشـتن کـەی ئەترسـم لافـی قـومی لی‌ئـەدەم
کـەی کوڕی کـوردم لـەپیناوی وطـەن گـەر گیـان نـەدەم

برایانی زندانی سعات ٨ شەوە من ئەوا ئەروم بو سەر قەنارەی دوژمن گەردنم أزاد بکەن کوردو کوردوستان خوش.

حسن خانی جلالی بەگ فیض‌اللهبگی (٩)

امام جمعه-أغای حسن خان متأسفانه عرضت ئەکەم امشەو ساعت ٨,٣٠ صلب اکری وصیتتان چیه بەانجامی ئەگەینم.

أغای امام جمعه نا نا متأسف مەبە. من بو جیگایی ناچم کەمستقبلم تاریك بی وتأسفم بو بخری. پاشەروژی من لەقیدی کوردا بە ٣سی شت نوسراوەتەوە أزایی- راستی-ثبات- بەو ٣سی تیرانه لەمیدانی أزادی کوردا جنگاوم اگر هدەفە پیسەکانی ایرانی بوگەنم بەو تیرانه پیکابایه نەئەکوژرام مانای کوشتنم شاهدی ئەوەیە کەلەری

أزادی‌خواهیدا دەستی خوم وەشاندوە بەافسرە پیسەکانی ایرانـی رابگەینـە ئـەوان امـرو بەلاشە هلاوەسراوەکەی من پی‌ئەکـەنن هینـدەی پینـاچی کـەلاوانی خویـن گـرم وتولـە استینی کوردیشم بەکلاکە بوگەنەکەی ئەمان بازی ئەکەن بەتنافی انتقامـەوە لەکوشـتن ناترسیم چونکە لاوانی کورد خوینم وون ناکەن. أی چند خوشە کە بەکوژرانی من پیران وگنجـانی ولات تـأمینی ژیـان وسـەربەخویەتیان بکـری ئـەو کوچـەم بـەکوچیکی شرافت‌مندانە ئەزانم. چونکە ناو وشەرەفیکی گەورەم لەدواوەیە.

شعر

سەری لەسەر کورد بەدارا نکری حیفە بەرۆلەی کوردان ناوبری

برایانی زندانی خوا حافظ ئەوا من رویشتم بو پای دار ایوە ونیشتمان‌خوش.

شیخ صدیقی اسعدی (١٠) یازی بلاغی سقز

امـام جمعە-أغـای صدیقی اسعدی-زور بەپەروشم بو نەمانت چونکە امشەو ساعەت ٩ لدارئەدری وصیت بکە هەتا بوت بەانجام بەگینم.

شیخ صدیق-أغای امام جمعە-راسپاردەی من هـەر ئەوەیـە کەبـەناویکی شـەرەفەوە ئەروم بو لای خوا وبەکفنی خویناویەوە مغدوریـەتی کـورد عرضـی بارەگـای بـەرزی خداوندی ئەکەم. وپی ئەلیم غایە لەدروسـتکردنی کـورد چی‌بـووە. کەئـەم هـوزە جوانـە لەهەمولایکـەوە وکـو حیـوان خراونەتـە بەردەسـتی ناحەزانـەوە. تـاقم بـەتاقم لەهـەمو لایکەوە لەری أزادی خواهیدا سەرئەبڕین. وخوم ئەکەم بەنمونـەی مسـال بـو ئـەو کـوردە سەربڕاوانە. وبەکفنی سورەوە لەموزیخانەی أزادی‌خواهیدا داوایەکەم ایبات ئەکەم.

من بەو مردنە زور مسرورم. بەطبیعەت هەر ئەمردم ممکن بو ئەگەر وها نـەمردبام لەپەنایکی چەپەکی بی‌ناویدا بەگوللەیکی ویل لەناوچوبام. بـەلام خوشـبختانە کـەامرو بەعظمت واحتشامیکی هـەرە بـەرزەوە بـەرز ئەبمـەوە وئـەو چونـە سـەر سـیدارەیەم بـو ئەبی‌تە شاهدی ئەوەی کەلەری أزادی‌خواهیدا ئـەو فیضـەم چنـگ کـەوتووە. بی‌گومـان ئەو تنافەی کەئەمشەو ئەخریتە ملی‌منەوە. لەدوای چنـد سـالیکی‌کە گـەورە کچـەکانی کـورد (بـو رمـزی شـەرەف) وشـعاری خنکـاندنی أزادی‌خواهـانی کـورد میخکبنـد وبەروبەرمور بەو دەستوری تەنافەی ملمان دروست بکەن. بوبەزمی دلداری بی‌خنە ملی خویانەوە.

شیعر

لەسیلەی پنجرە اهلی سقز سیری جنازەم کەن

جلوسی پادشای کوردە کەایمە بوینە قوربانی

برایانی زندانی خواتان لگل سعات ۹یە ئەوا من ئەبەن بو سەرداری سیاسەت. ایوە ونیشتمان‌خوش.

شیخ امین اسعدی-کەس‌نەزانی سەرشیو (۱۱)

امام جمعە-أغایای شیخ امین اسعدی امشەو سعات ۹,۳۰ صلب اکری وصیت بکە بوت ئەگەینم-

مایور شیخ امین اسعدی-اصلاً من کورم نیە کەوصیتیان بو بنیرمەوە تنها دوکچی بچکولانەم هیە کەهتیو بکەون وجیگای مراقی بی. ئەمانیش هتیو ناکەون چونکە ۹,۵۰۰ ملیون کورد پشتیوانیانە. وخوشیان تا اندازەیك لەدی کەسنەزان خاوەنی ملکن. بەلام تو بەدەولەتی خوینخواری مرتجعی ایران رابگەینە کەمن خوم بەقارەمانی کورد ئەزانم مادامیکی واجباتی ملّی خوم بەانجام هیناوە. ئەو تنافەی کەئەمشەو اکریتە ملمەوە. ئەوا لەجیاتی اجری شیری دایك. دایکی نیشتمان لی قبول کردم. ئەو تنافە ساموتاسی لەدلی ئەو گنجانە لابرد کەلەبەرترسی ئەو تنافە پرهیزیان لە پرکیشی هیئتی ایرانی کوشتن ئەکرد. فرشتەی گیان کیشانم البتە امشەو ئەو گیانە پاکەی من بو شکایەتی مغدوری کورد ئەبەنە لای باری تعالی‌وە هیچ گومان نیە کەاشلین. ئەو کوردە فداکارە. بەاختیاری خوی تسلیمی نفسی بەحکومەتی مرتجعی ایران نکردوە. وغفلتاً لەلاین أغاصالحی سگانپناە وشیخ اسعد وحاجی شیخ عبدالحمیدی کەس‌نەزانەوە دەردەست وتسلیمی افسرانی دکتاتوری ایرانی کراوە. بو ئەوەی کەبەم جورە لەداری رسوائی ایرانی بدەن. بەری نیروی ظالمی ایران. وەرگەری دەرباری شاهنشاهی مرتجع

شعر

زەماوند و خنەبندانە ئەی دایکی وطەن ئەمشەو

بەخوینی رولەکانت سوراکەی پنجە ودهنی امشەو

أی-جاخو نازانم من خوا حافظی لەکی بکەم خو براکـانم هـەمویان شـهید کـراون زندان چول بووه. أخ بوچی منیان پاش هەمو براکانم خســتوه. أی کـاس گـوی لـەدنگم نیه

فرشتەی کردەوەکانم-خوات لەگەل

شهیدکرانی علیبگی شیرزادی فیضاللەبگی لەبوکان (۱۲)

مـلا عـصامالدین لـەبوکان-أغـای علـی بگـی شـیرزادی بەنهایـەتی تـأثر ەوه پیـت رائەگەینم. امشەو أوالەکانت هەمویان لەسقز خنکاون توش امشەو سعات ۱۰ صلب اکری وصیتت چیه بیفرمو هەتاوەکو پیت پیت بەخوین گرەکانتی رابگەینم.

علی بگی شیرزادی-چون چون من اعدام اکریم.

ملا عصام الدین-بەلّی بەلّی

علی بگی شیرزاد-فرموت احمد خانو هەمو أغایان اعدام کراون.

ملا عصام الدین-بەلّی بەلّی

علی بگی شیرزادی-بەخوا حیف وخابنیکی زور بو ئەو شورەسوارانە بو ئەوقارەمان ودلیرەلیدەرانه. جاماموستا گیان لەدوای نەمانی ئەو لاوانە مـن ژیـانم بـو چیـه وژیـان بەچه کلکیکی من دی.

مـامۆستا پلەبکە کەزو منیش بەرن بو ئەو دارەی کەاحمدخانی پیخنکاوه ژیـانیکی أوا ذلیلو بیدەسەلاتانە ئەونده ناهینی کەانسان تأسف بو فەناو نـەمانی بخوا. زور بـەو روژه ئەنازم که لـەکوچی ئـەو برایانـەم هـەل نـەبڕاوم. هـەروکو لەجـهانا أموزابویـن. وا لەقیامەتیشا هەروا پشتیوانی یکترین وبەیك تناف وبو یك بیر وبەیك شەو لەناوچوین.

ماموستا گیان خواحافظ- کور کوردوستان خوش-

شعر

بەڕیسمانی نەزانن طوقی فخره چوته گەردنمان

وطـەن فرمویه ئەم ئەمره ارادەی ئەولەسەر سەرمان

جاله شەوی ۱۵/ بهمنی ۳۲۵ ئـەو ۱۲ أغایانـه لـەلاین جـلاد (الشکری) لەسقز وبوکان اعدام کران. قضیەی أزادیخواهی تشـکیلاتی قـاضـی محمد بـەوخوین کاریـه دوایی هات. داری سیاسەت بەوپییه ئەو أزادیخواهانه بداری دەولەتی مرتجعی فاسدی

ایران لەداردا. ومنیش هەر ئەوندەم لەدەست دی کەبەو قلمەی پر لەفرمیسکی زاری ئەو معرەضە خوێنینە. هاوار وشیوەنی خوم بەپیشگای بارەگاهی خوای بێهاوتا رابگەینم. کە تاکەی ئەو ملّتە زوردارە خوینخورانە سەرەوبن ناکەی. کەوا هیچ شەرم وحیا ناکەن لەبەرچاوی تو وبەاتکی اوامری عدل وانصافی-بلاوکراوەی جل جلالە- لگل ئەو کوردە هەزارەدا ئەو وینە کردارە بی مروەتانە ئەهینەرّو وهەر بەتەرزی زندەگانی حیوانی لگل ئەوکومەلە بی تاوانەدا ئەجولینەوە. خوای بەرزی یگانە بەهەمو معنایکەوە چاوت لەکردەوەی ئەو خائنانە بو کەبەچە وینەیك ئەو أزادی خواهانەیان لەسەر حقیکی شەرعی وقانونی بەو حقارەتیە لەناوبرد.

جاکەی تختوبختی ئەو زوردارانە بەلافاوی غضبی خوت لەناو ئەبەی وکەی انتقامی خوینی ئەو شهیدانە لەو ریگرو گیرفان برّانە استینی کەلەپیناوی شەریعەت وانظمەی عالمیدا پەلاماری سلبی سەربەستی ئەو کوردە هەژارانە ئەدەن کەلەهەمو لایکەوە مستحقی چاکە وپیشخستنن.

برایە شهیدکراوەکانم بەخواتان ئەسپیرم. بەناویکی بەرز وشەرافەتەوە ئەو جهانە پر افسونەتان بەجیهیشت کە بەهەزاران افسوس امرو بوتان پشیمان بوتەوە. ایوە واجباتی ملی خوتان بەانجام گیاند. بەژیانیکی دلیرانەی سەربەستی ژیان وبەکوچیکی قارەمانانەش کوچتان کرد.

نا نا نەکوژراون هەر زندو ولەبەر دلانن. ایمەش بەهەمو لایکمانەوە. ئەو رەویە جوانەی ایوە أگاداری اکەین. هەتا خوینی ایوە لەناحەزانی نیشتمان نەستینین أرام ناگرین. ایمەش دیین بولای ایوە چونك جیگایکی بەرزی میژوتان چنگ کەوتووە. هەمو کوردیك لەمولا ئەیەوی بەو شەرەف ومرکزە شادمان ببی. ایوە زور بەپاکی ومردی ژیان. وزور بەجەرگ وأزایش لەناوچون. لەچاکەی ئەو هنگاوە بەرزەتان. داوای شادبونتان ئەکەم لەبهشتی شهیدانا. داوای اگاداری وپاریزگاریتان لەفرشتەی هاورازی نیشتمان وأزادی پرستی ئەو کوردوستانە نخشینە ئەکەم. وبەبراوەشی خاوینی ئەو نیشتمانە سازگار ونازدارەتان ئەبخشم هاوبیرە پیشکەوتو وسەربەرزەکانی أزادیپەرستم.

منگوری

دانەر

فصلی (١٠)

*نتیجەی قراردادەی نەوتی ایران وروس
*وخسارەتی کورد لەریگای ازادیخواهیدا
*علاقەی قاضی محمد وحکومەتەکەی لگل عراقا

لەپاش استقراری امنیەت لەهەمو منطقەیکی ایرانەوە انتخاباتی دەورەی ١٥هەم دەستپیکرا. لە٢٥ مانگی تیری ١٣٢٦ کەمصادفی تموزی ٩٤٧ اکات مجلسی ١٥هەمی پرلمانی ایران کوبووە لەأبانماه ٣٢٦دا. لایحەی نەوتی (سادچیکوفی) روس سفیری شورەوی خرایە لیژنەی پەرلمانەوە.

بە١٠٤رئی مخالف و٢ رئی موافق کەنەوت بدری بەشورەوی لایحەی ناوبراو رفض کرا.

لەجیاتی ئەوەی کەنەوت بدەن بەروس. قانونیکیان خستە مجلسەوە وبەاتفاقی أرا قبولیان کرد. کەدەولەتی ایران مکائن وادەواتی پیویستە لەامریکا بکری وبەشرکەتیکی ایرانی بسپیری. کەلەداخلی ایرانا ئەو شرکەتە نەوتی شمال دەربینی. وبەأزادانە بیفروشی لەبازاری عالمیدا. وئەو شرکەتەش لەدوای پینج سالیتر دەست بکات بەایشکردن. اجا بەتعریفی خوارەوە سفارەتی شورەوی انذاری حکومەتی ایرانی کرد. وداخی ئەو هەمو تەپوتوزەی کەبو نەوتی ایرانی نابووە. بەو چند کلیمەیە هەلرشت.

سفیری کبیری دەولەتی شاهنشاهی ایران

١-برخلافی قراردادی أوریل ٩٤٦ معاملەتان لگل دەولەتی جماهیری اتحادی شورەوی کردوە. حقوابو لەپاش ٧ مانگ لایحەی نەوت تقدیم بەلیژنەی پرلەمان بکەن. بەپیچەوانە لەپاش ١٥ مانگ لایحەی نەوتتان دا بەشورای ایران. و لەپاش ١٢ مانگ دەستتان دایە شورا کوکردنەوە.

٢-ئەو اتفاقە شکلیکی نهائی ورگرتبو چونکە لەلاین رئیس الوزراوە امضا کرابو وبەنظری شاش گیشتبو.

٢٩/أبان/٣٢٦ سفیری اتحادی جماهیری شورەوی

سفیری کبیری جماهیری اتحادی شوروی سوسیالیستی

١-امتیازی نەوت خارجی صلاحیەتی شخصی رئیس الوزرایە. چونکە لەقانونی ایرانا رئیس الوزرا تنها اتوانی ریگای اتفاق وقرارداد امضـا بکات. بەلام او اتفاق وقراردادەیە ئەبی بەرئی مجلس خاتمە بدری هەرگاه مجلس بو ئەو اتفاقە موافق نەبی. ئەو قراردادەیە حائزی قیمتیك نابی لەموافقەت نکردنی مجلسا بودانی نەوت بو جماهیری شورەوی.من مقصر نیم چونکە من واجباتی خوم پیك هیناوە بەلام مجلس لی قبول نەکردوم

٢-بو تأخیربونی کوبونەوەی مجلس. لەبەرئەوەی کەوضعیتی داخلی ایران استقراری نگرتبو. هەتا ئەو تأریخە بومان نکرا مجلس کوبکینەوە.

٣-ایمە اتوانین لەپاش دەرهینانی نەوت بەهوی شرکەتیکی اهلی ایرانەوە. نەوتتان پی بفروشین.

٤-روحی برادەری ومسالمەتی هاجواریش ئەوەیە دەولەتیکی گەورەی وکو اتحادی جماهیری شورەوی غدەر لەملتیکی هەژاری بچکولانەی وەکو ایمە نکات. چونکە ایمە همیشە أمادەی اقداماتی برادری وژیانی هاوسایە ودراوسیەتین.

٣٠أبانی١٣٢٦ احمد قوام

نخست وزیر ایران

اجا بو ئەوەی کەایران لەهلمەتی روس محافظە بکری. امریکا دەستەبەربو کە ١٠٠ملیون دولار بەقرض بدا بەایران بەمدەی ٢٣ سال. بشەرتی ئەو پارەیە لەژیر نظارەتی امریکادا صرفی مشروعی انسانی بکری ولشکر وپولیسی ایرانیش بخریتە ژیر تربیەی چند فرماندەیکی امریکانی وبەتجهیزاتی جنگی امریکاش تجهیز بکرین. بەلام هەتا ایستا ئەو دو قراردادەیە بعواملی ظواهر لەترسی حملەی روسەکان تطبیق نکراوە. الاّ خریدی هیندی اسلحەی جنگی ومکائنی زراعی نەبیت چونکە روسەکان لە ٢١ فوریەی سالی ١٩٢١دا اتفاقیکیان لگل حکومەتی ایرانا بستوە. هەرگاه حکومەتیکی بیگانە پی نایە اراضی ایرانەوە بشەرتی مصلحەتی روسی تیا نهیتە وجودەوە. بو روس جائز بی کەئەویش داخلی ایران ببیت.

جالەترسی ئەو اتفاقنامەیە هەتا ایستا ایران نەیتوانیوە. لەحدی رغبەتی روسەکان لابدا.وبەتەواوی دەستی مساعدات بو هیچ خاریجەیك دریژبکات. جا

لەبەرئەوە زور قضایای مهمّی ایران هیە کەبرامبر بەو اتفاقە لەژیر تهدیدی روسدا ماوەتەوە.

بو توازنی نخشەی سیاسی بەتأریخ ۱۹ مانگی دی ۱۳۲٦ قوامی زورزان استقالەی کرد. ولەجیگای ئەو حیکم الملك أغای کشاوەرزی-بوبەرئیس الوزرای ایران. وقوامیش بەتهمتی خیانەتی شعب مدەتیك فرێدرایە ولاتانی امریکا وسویژ وسویسرە وبەتأریخ ۱۰ بەهمن۳۲٦ کەمصادفی ۳۱ ژنویە ۱۹٤۷ اکات سفارەتی روسیا خطاب بەسفارەتی ایران ئەو یادداشتەی گیاند.

یادداشتی روسیا بەایران

حضرەتی اشرف أغای حکیم الملك رئیس الوزرای ایران

جنابیأغای رئیس الوزرا بنا بەدەستوری دەولەتی شورەوی موضوعی خوارەوەتان عرض اکری.

۱-وەکو بیستراوە دولەتی ایران بتأریخ ۱٦ اکتوبر ۹٤۷ لگل دەولەتی امریکا موافقەتنامەیکی امضا کردوە. بو تنظیمکردنی هیئتیکی نظامی بو همکاری لگل وزارەتی جنگی ایرانا بو تقویە وتربیەکردنی قشونی ایرانی. لەموافقەتنامەی ناوبراوا دەرکەوتووە. کەئەو هیئتی نظامی امریکایە تداخل بەهەمو عملیاتی وزارەتی جنگ وقوات وتأسیساتی جنگی ایران اکا نظر بەعملیاتی وزارەتی جنگ وقوات وتأسیساتی جنگی ایران اکا نظر بەتعلیماتی ناوبراو هەمو قواتی ایران ئەخریتە ژیر تصرّفی ولایاتی متحدەی امریکاوە. بەپیاتفاقنامەی کونی ایران وامریکا ئەو اتفاقنامەی اخیرە ممنوعە. چونکە بەو دەستورەی کەقرار دراوە دەولەتی ایران حاکمیتی استقلالی خوی ضایع ئەکات. وبو امریکاش جائز نیە تداخل بەاستعماری ایران بکات. جادەولەتی شورەوی بەلزومی ئەزانی کەحقائقی دەولەتی ایران بەمطالعاتی خوارەوە رەوشەن بکا.

۱-لەژیر نظارەتی مستشارانی امریکایی قشونی ایران بەاسلحەی جنگی امریکایی تسلیح ئەکری. هیچ فەرقی اسلحەی امریکا لگل اسلحەی کونی ایرانی ناکەین.

٢-ژنراڵ گرو-لەئەوەلی سالی ١٩٤٧دا منهجی تازەی سازمانی سپای ایرانی ترتیب کردوە وئەو برنامەیەش بتصویبی شا گیشتوە.

٣-لەستادی أرتشی ایران هیئتی خصوصی مستشارانی نظامی امریکایی تداخلیان کردوە ونظامی سەرباز وقشونی ایرانیان گوریوە.

٤-امریکا برنامەیکی راجع بەتغیراتی صنایعی جنگی ایران داناوە فکر وایە لەسەر صنایعی نظامی امریکا شکلی (تاکتیك) ایران بگورێ. بو ئەوەی بتوانن اسلحەی امریکا تعمیر وتغیر بکەن.

٥-بنا بەمقتضای مستشاران. امریکا طیارەخانەیکی گەورەی لەشاری (قم) دامەزراندوە. ئەو فروکخانەیە لەپیویستی ایران بەدەرە. وچند عمباریکی ژیر زەمینی نەوت وبنزین لەناحیەی (دلیجان) لەبینی قم واصفهان دروست کراوە کەئەوەش شایانی توجە وتعجبە.

٦-لەسالی ١٩٤٧دا دەستە دەستە مستشاران ومامورانی امریکایی واردی ایران ئەبن. چین چین داخلی بانك وفروکەخانە وادارەجاتی ایران بوون. باخصوص طیارە (خانەی ایران تور) پربووە لەافرادی امریکایی.

٧-قەرارگای پیشوی نظامی وچوار سەربازخانەیتر لەتارانا بەرەورۆی هیئتی نظامی امریکایی کراوەتەوە. بەوپییە وادەر ئەکەوی کەافسر وقشونی امریکا واردی ایران ببی.

جابەو حسابە وادەرئەکەوی کەامریکایەکان ایران بکەن بەجیگای حرەکات ولشکرهینانی خویان. ئەو باسەش اگر تطبیق بکری خطری مەرزی دەولەتی شورەوی تیا دیتەرو.

لەسبتامبری ١٩٤٧دا لەستادی أرتشی ایران کمیسونیکی خصوصی مشترەك لەمستشارانی امریکا لەتارانا گیراوە. بەرنامەی ئەو کمیسونە ایجادی (فروکەخانەیك) گەورە لەناوچەی مەرزی. وچند مستشاریکی امریکایی بەسواری هەواپیمان- بەهەمو مەرزی ایرانا گەراون بەناوی بازرەسی سپاە وژاندارمەری ایرانەوە. بەرەو قەزوین رویشتوون. بەلام بەراستی فلسفەی ئەو گەرانەیان بو کشفی قواتی جماهیری اتحادی شورەوی بووە لەحدودا.

ئجا دەولەتی شورەوی بەپێویستی ئەزانی توجهی ایران بۆ ئەو بابەتە وربگری کەپیمانی ١٦اکتوبری ٩٤٧ لەبینی ایران وامریکا. بەعلاوەی مصلحەتی قراردادی بینی شورەوی وایرانی تأریخ ٢١فوریەی ١٩٢١ ئەگەینی. جا لەبەرئەوە دەولەتی شورەوی انتظاری هیە کە بەعجلە دەولەتی ایران تدابیری رفعی ئەو نقاطانەی غیرە اعتیادیە بکات. بەو مناسبتەوە احتراماتی فائق تقدیم ئەکەین.

سیاد

چیکوف

سفیری اتحادی جماهیری شورەوی

لەتاران

وایرانیەکان بەنظریەی (جورج ألن) سفیری امریکا لەتاران بەموضوعی خوارەوە وەلامی یادداشتی روسیان نوسیەوە.

أغای ساد چیکوف سفیری کبیری شورەوی

نامەی موریخەی ١٠بهمن ٣٢٦ جنابتان واصل بو احتراماً جوابتان عرض اکری

١-ئەو خبرانەی کە لەلاین دەولەتی شورەوی‌یەوە وەرگیراوە. بکلّی خلافی حقیقتە.

٢-ئەو موضوعەی کەباسمان کردوە هەموی شکلی داخلی ایرانن. علاقەیکی بەدەرەوە نیە. ملەتی ایران میدان نادا دەولەتیکی بیگانە دست بخاتە ناو ایشوکاریەوە. بەلام لەبەرئەوەی کەدەولەتی شاهنشاهی أرەزوی یکیەتی ودوستی وهام‌جەواری شورەوی اکات بەنقاطی خوارەوە. هەمو گومان ورابەریکی بی‌اساسیتان رفع ئەکەین لەموافقەتنامەی ٦ اکتوبری ٩٤٧ لەبابەت تازەکردنەوەی قراردادی استخدامکردنی عدەیك لەافسرانی امریکایی. ئەو تاقمە قطعیاً سیمەتی فرمانداری ومستشاریان نیە. لەمسائیلی نخوش وهیندی ادارەی بچوکدا اشتراك ئەکەن. هەرگیز علاقەیان بەشئونی عسکری‌یەوە نیە.

الف ــ مطلقاً افسرانی امریکا تداخلیان بەتسلیحی جیشی ایرانەوە نیە بەلام دەولەتی ایران هەر وکو دەولتانی جهان پێویستی بەتازەکردنەوەی اسلحەیە. دەولەتی ایران لەپیش جنگی ئەورو‌پادا. لەممالکی مختلفی اوروپا چەکی کری‌بو بەلام جەنگی روژأوا ایرانی لەو پیشکەوتنە نائمید کرد.

دەولەتی شورەوی بــاش ئـەزانی کەتسـلیحی ایـران لـەروی جنگـی ئـەوروپاوە تاچـە اندازەیك دوچاری ندامەت بووە. لەدوای کوتاهی جنگ دەولەتی ایران ناچـاری خریـدی چەك بووە. بەدەولــەتی شـورەوی مـراجعـەتی خریـدی چـەکـمان کـرد. بـەلام لەبـەرنرخی ناموافق امکان نـەبو کـە کـەموکورتی چـەکی ایـران لەدەولـەتی شـورەوی بکـری. بـو مصلحـەتی خزینـە وجنبـەی اقتصـادی نرخـی امریکامـــان بـەموافق هاتــە بــەرچاو. قەرارماندا مقداریکی کەم اسلحە لەامریکا خرید بکەین.

٢-ژنرال گرۆ-هیچ مداخلــەیکی سـازمانی أرتشـی ایرانـی نیـە. افسـرانی ارشـدی ایران لەتەوانایانا هیە کەبرنامـەی أیینـامەی قشونی ایران تصلیح بکەن.

٣-ضرورەتیکمان بەافسرانی امـریکایی نیە بو تغیردانی أیین‌نامـەی دەولەتی اگەر هاتو تغیراتیکی پی‌درا. افسرانی ایران اتوانن تأمینی ئەو نقصانیەتە بکەن.

٤-افسرانی امـریکا لەخزمــەتی أرتشـی ایرانـا هـەن. بـەلام مطلقـاً حقـی تداخلـی کارخانەی جنگیان نیە.

٥-دەولەتی ایران خودمختاری تأسیساتی هەمو وینە تصرفاتیکی طیارەخانەی هیە. بەپی ضرورەت ئەتوانی لەهر جیگایك کەبیەوی فروکخـانە دروست بکات بـەلام هـەتا ایستا هیچ مطـاری تازەی دروست نکردوە. وفروکخــانــەی (قمیـش) زور بچوکـو کونـە. هیچ اصلاحاتیکی تازەی تیانکراوە. چە جای ئـەوەی کەامریکایـەکان تعمیراتیـان تیـا کردبی.

٦-هیزی أرتشی وژاندارمری لەوە زیاتر نابی کە بەتصویبی پرلمانی ایران گیشـتوە وافسری ئەمانەش هەرئەوندە ئەبی کە لزومـــان پـی هـەبی. ایسـتا موجـودی افسـرانی ایران نگیشتوتە ئەو قراردادەیە کـە لـەوختی خویـا تصویـب بـووە چـەجای ئـەوەی کـە لەخاریجەوە افسر وەریگرین.

٧-سەربازخانەی ایران معلومە کەچندە. وهیچ کامیکیان لەژیر تصرفی امریکــادا نین ویك نفری سەربازی امریکا لەوسەربازخانەدا موجـود نیـە. چونکـە دەولـەتی ایـران میدانی خاریجە نادات کەتداخل بکاری سەربازی وقشونی بکات.

لەکلیمــەی-شــاری نظــامی-کەلەبیانـامـــەی باســکراوتانا ذکرکــراوە مکنـــە مطلـبتان-امیر أباد-بی کە لەوختی خویـا قشونی امریکـای تیـابووە. ایسـتاش ئـەو

دەولەتی شورەوی باش ئەزانی کەتسلیحی ایران لەروی جنگی ئەوروپاوە تاچە اندازەیك دوچاری ندامەت بووە. لەدوای کوتاهی جنگ دەولەتی ایران ناچاری خریدی چەك بووە. بەدەولەتی شورەوی مراجعەتی خریدی چەکمان کرد. بەلام لەبەرنرخی ناموافق امکان نەبو کە کەموکورتی چەکی ایران لەدەولەتی شورەوی بکری. بو مصلحەتی خزینە وجنبەی اقتصادی نرخی امریکامان بەموافق هاتە بەرچاو. قەرارماندا مقداریکی کەم اسلحە لەامریکا خرید بکەین.

٢-ژنرال گرو-هیچ مداخلەیکی سازمانی أرتشی ایرانی نیە. افسرانی ارشدی ایران لەتەوانایانا هیە کەبرنامەی أیننامەی قشونی ایران تصلیح بکەن.

٣-ضرورەتیکمان بەافسرانی امریکایی نیە بو تغیردانی أیننامەی دەولەتی اگەر هاتو تغیراتیکی پیدرا. افسرانی ایران اتوانن تأمینی ئەو نقصانیەتە بکەن.

٤-افسرانی امریکا لەخزمەتی أرتشی ایرانا هەن. بەلام مطلقاً حقی تداخلی کارخانەی جنگیان نیە.

٥-دەولەتی ایران خودمختاری تأسیساتی هەمو وینە تصرفاتیکی طیارەخانەی هیە. بەپی ضرورەت ئەتوانی لەهر جیگایك کەبیەوی فروکخانە دروست بکات بەلام هەتا ایستا هیچ مطاری تازەی دروست نکردوە. وفروکخانەی (قمیش) زور بچوکو کونە. هیچ اصلاحاتیکی تازەی تیانکراوە. چە جای ئەوەی کەامریکایەکان تعمیراتیان تیا کردبی.

٦-هیزی أرتشی وژاندارمری لەوە زیاتر نابی کە بەتصوییبی پرلمانی ایران گیشتوە وافسری ئەمانەش هەرئەوندە ئەبی کە لزومیان پی هەبی. ایستا موجودی افسرانی ایران نگیشتوتە ئەو قراردادەیە کە لەوختی خویا تصویب بووە چەجای ئەوەی کە لەخاریجەوە افسر وەربگرین.

٧-سەربازخانەی ایران معلومە کەچندە. وهیچ کامیکیان لەژیر تصرفی امریکادا نین ویك نفری سەربازی امریکا لەوسەربازخانەدا موجود نیە. چونکە دەولەتی ایران میدانی خاریجە نادات کەتداخل بکاری سەربازی وقشونی بکات.

لەکلیمەی-شاری نظامی-کەلەبیاننامەی باسکراوتانا ذکرکراوە ممکنە مطلبتان-امیر أباد-بی کە لەوختی خویا قشونی امریکای تیابووە. ایستاش ئەو

انكار ناكرى كەدەولەتى شورەوى لەقبول‌كردنى خيانەتكارانى ١٩ أزرماه ٣٢٥ جعفر پيشەوەرى وغلام يحى وهاودەستانى. ولەقبول‌كردنى تاقمى ملا مصطفى لە٢١ خردادى ١٣٢٦دا منظورى هەرئەوەيە. بواسطەى ئەمانەوە دوبارە دەستەيكى مخالفين ومتشردين بقصدى اشغالاتى خاكى ايران پيك‌بى‌نى. ولەخاكى شاهنشاهى ايراندا اشغاليەت بنيتەوە كەئەمەش خلافى پيمانى مودەتى فصلى (٥)مە كەبەتأريخ ٢١ فوريە ١٩٢١ لەبينى دەولەتى شورەوى ودەولەتى ايران بەانجام گيشتووە.

دەولەتى شاهنشاهى مطابقى قرارادەى ناوبراو هميشە حاضرى تيكلى وحسنى تفاهمى هامجوارى دەولەتى شورەوى ئەبى. مو قعم بەفرصەتزانى كەاحتراماتى حميمانەى خوم تازە بكەمەوە.

حكيمى

نخست وزيرى ايران

دەمانچەى أژاوەى سياسى لەايرانا

اجا روسەكان‌لەدواى نااميديان لەخير وخوشى ايران. ويستيان بەهەرنوعى كەبويان بكرى دار بەداريك لگل حكومەتى انگليس بكەن وخويان لەحكومەتى ايران نزيك بكەنەوە. بەو ناوەوە احزابە سياسيەكانى سەر بەجماهيرى شورەوى‌يان لەايرانا خستە فعاليەت بو استقرار نگرتنى امنيەتى ايران. ولەهەمو لايكەوە. پنجەيان خستە تشويشاتى فكرى حكومەتى مركزيەوە. حكومەتى ايرانيش بو تسكينى أسايش واستقرارى ايران پەلامارى هەمو وينە تجرەبە وعملياتيكى‌دا. ئەوەل عملياتى ئەوەبو كە ئەو مهاجرانەى لەروسياوە تبعەتى ايران‌يان قبول كردبو. بەمناسبەتى اختلاطى عنصرى قوقازى وأزربايجانيەتەوە افكاراتى ايرانيان مسموم كردبو وحزبى تودەيان لەهەمو ايرانا انتشار دابو. ئەو تافمەى لگل ئەو ارمنيانەى كەبەناوى تبعەتى ايرەوانى- روسيا هەمو ملكو علاقەجاتيكى خويان هەراج كردبو. وأمادەى سفرى روسيا بوبون. ئەو دو دەستە مبادى بلاوكەرەوانەيان بو منطقەى مەرزى شيراز-اصفهان-مشهد-قم-دورخستنەوە. بەلام سازمانى تودە بەو كردەوانەش هەر تسكينى نهات. بەتأريخ ١٦بهمنى ١٣٢٧ لەلاين چند نفريكى أزادى‌خواهەوە لەنمايشگاهيكى

عسكريدا لەشـاری تـاران چنـد دەمانچـەيك بەشـاھەوە نـرا. تـأثيری، ئـەو دەمانچەيـە بوبەھوی ئەوەی کەحکومت اعلانی ديوانی عرفی بکاتەوە و٥٠٠ نفريکيـان لـەافرادی تودە خستە زندانەوە.

انجا ھەرلەتنشتی حزبـی تـودە ودیمکـرات حزبـی اخـوان المسـلمين لـەژير رئاسـەتی سيدآيةالله کاشـانی لـەايرانا ھاتـە وجـود. وبـەتأريخی ٤/١١/٩٤٩ لـەلاين أزاديخـواه نائب صفوی رئيس الوزرا أغای حسين ھژيـری کـوژرا. ولـە جيگـای ئـەم حـاجی علـی رزمأرا کەمرکزی ثقەتی شابو کرا بەرئيس الوزرای ايـران. وئـەويش بـەتأريخ ٧ مـارتی ٩٥١ بەدەسائسی أغای کاشانی لەلاين نائب صفوی قاتلی أغای حسين ھژيروە کوژرا. وأغای سيدحسين علاء بەتأريخ ١٤/مارتی٩٥١بو بەرئيس الوزرای ايران.

بەلام لەبەرئيكچونی وضعی احـزاب وسـيطرەتی حزبـی اخـوان المسـلمين بەسـەر حکومەتی مرکزيدا. ودعايە وتأثيراتی روسەکانيش لـەو ظروفـی تشويشـەدا. أغـای حسين علاء نەیتوانی وضعی أسـايش واسـتقرار تـأمين بکـات. لـەروژی ٢٦نيسـانی ٩٥١ استقالەی کرد لەروژی ٢٧نيسـانی ٩٥١دا أغـای دوکتـور مصـدق کـەمربوطـی حزبـی أزاديخواھـی سـازمانی اخـوان المسـلمين بـو کـرا بـەرئيس الـوزرای ايـران وبـەو مناسبتەوە روسەکان ھليان لینزيك بووە. سياسـياً دەسـتی يارمـەتی وتحريکاتيـان بـو أغای دوکتور مصدق دريژ کرد ولەضدی انگليس ھينايانە سەرشك. ولەرغمی ئەوەی کەنائب صفوی قاتلی دو رئيس الوزرای ايران بو لە٢٥مانگی تموزی ٩٥٢دا برەلا کرا.

تميمی نەوت ودەرکرانی انگليس لەايرانا

حکومەتی ايران قانونی تميمی نەوتی بەتصديقی پارلەمانی ايران ُگياند الغای ئەو معاھدە واتفاقنامەيەی کرد کەحکومـەتی رضـا شـا لـە٩٣٢ لگـل شـريکەی انکلـو بريطانيادا بستبوی. شەريکەی انکلو دارسـی انگليسيـان ناونـا انکلـو ايـران. نـەوتی ايران کرا بەملکی ملەتی ايران وقانوناً سيطرەتی ھـەمو اجـانبيکی لی دورخرايـەوە. أگـری دسـائس واحـزاب لـەايرانا شـکليکی زور بـەاھتمامی ورگـرت. وروسـەکانيش بەمناسبەتی ئەو فرصتە مبارەکەيان ايرانيانيان وادار کرد کەبو وقفەنکردنی مصـالحی اقتصادی ايران ئەو ١١طن ألتونەی کە لـەاحتلالی ايرانـا بردويانـە بـو ايرانـی اعـادە بکەنەوە. وبو فروشتنی نوتەکەشيان مساعداتيکی زور گەورەی ايران بکات. بەلام ھەتا

عسكريدا لەشاری تاران چند دەمانچەيك بەشاهەوە نرا. تأثيری ئەو دەمانچەيە بوبەهوی ئەوەی کەحکومت اعلانی ديوانی عرفی بکاتەوە و٥٠٠ نفريکيان لەافرادی تودە خستە زندانەوە.

اجا هەرلەتنشتی حزبی تودە ودیمکرات حزبی اخوان المسلمين لەژير رئاسەتی سيدآيةالله کاشانی لەايرانا هاتە وجود. وبەتأريخی ١٩٤٩/١١/٤ لەلاين أزاديخواه نائب صفوی رئيس الوزرا أغای حسين هژيری کوژرا. ولە جيگای ئەم حاجی علی رزمأرا کەمرکزی ثقەتی شابو کرا بەرئيس الوزرای ايران. وئەويش بەتأريخ ٧ مارتی ٩٥١ بەدەسائسی أغای کاشانی لەلاين نائب صفوی قاتلی أغای حسين هژيروە کوژرا. وأغای سيدحسين علاء بەتأريخ ١٤/مارتی٩٥١بو بەرئيس الوزرای ايران.

بەلام لەبەرئيك چونی وضعی احزاب وسيطرەتی حزبی اخوان المسلمين بەسەر حکومەتی مرکزيدا. ودعايە وتأثيراتی روسەکانيش لەو ظروفی تشويشەدا. أغای حسين علاء نەیتوانی وضعی أسايش واستقرار تأمين بکات. لەروژی ٢٦نيسانی ٩٥١ استقالەی کرد لەروژی ٢٧نيسانی ٩٥١دا أغای دوکتور مصدق کەمربوطی حزبی أزاديخواهی سازمانی اخوان المسلمين بو کرا بەرئيس الوزرای ايران وبەو مناسبتەوە روسەکان هليان لیئنزيك بووە. سياسياً دەستی يارمەتی وتحريکاتيان بو أغای دوکتور مصدق دريژ کرد ولەضدی انگليس هينايانە سەرشك. ولەرغمی ئەوەی کەنائب صفوی قاتلی دو رئيس الوزرای ايران بو لە٢٥مانگی تموزی ٩٥٢دا بەرەلا کرا.

تميمی نەوت ودەرکرانی انگليس لەايرانا

حکومەتی ايران قانونی تميمی نەوتی بەتصديقی پارلەمانی ايران گياند الغای ئەو معاهدە واتفاقنامەيەی کرد کەحکومەتی رضا شا لە٩٣٢ لگل شريکەی انکلو بريطانيادا بستبوی. شەريکەی انکلو دارسی انگليسيان ناونا انکلو ايران. نەوتی ايران کرا بەملکی ملەتی ايران وقانوناً سيطرەتی هەمو اجانبيکی لی دورخرايەوە. أگری دسائس واحزاب لەايرانا شکليکی زور بەاهتمامی ورگرت. وروسەکانيش بەمناسبەتی ئەو فرصتە مبارەکەيان ايرانيانيان وادار کرد کەبو وقفەنکردنی مصالحی اقتصادی ايران ئەو ١١طن ألتونەی کە لەاحتلالی ايرانا بردويانە بو ايرانی اعادە بکەنەوە. وبو فروشتنی نوتەکەشيان مساعداتيکی زور گەورەی ايران بکات. بەلام هەتا

ئەو تأريخە هيچ لايكيـان بـەانجام نـەگياندووەو پيـاوی بـەرزی ئـەو حرەكاتـەش لـەايرانا آيەت‌الله كاشانی ودكتور مصدق وأغای فاطمی ومكی-متـين- بيـاتی- نـاوان بـون. بەجوشی ئەو اقداماتی قوميە لەروژی ٢٤/مايسی٩٥١ ايران انذاری انگليسی كرد كەهەتا روژی ٣٠ مايسی٩٥١ هەرچيكی كە لەايرانا هيتی اگر نەی‌گويزيتەوە بلاقيـد ومسئوليەت حكومـەتی ايران مصادرەی أكات.

بەتأريخ ١٦ خرداد ١٣٣٠ ايرانيەكان هيئتيك كەعبارەت بون لـەأغايانی دوكتـور متينی دفتری ودكتور علی أبادی ومهندی بيات وأغای بازرگـانی ومكـی واردەلانـی. نارد بو اهواز وأبادان بو ورگرتنی نەوت لـەمديری شـركەتی سـابق انگليـس (دريـك) نـاو. وبەتـەواوی هـەمو اساسـاتيكی شـريكەی نـەوتيان لەانگليسـەكان ورگـرت وكاربەدەستانی شەريكەی انگليزی‌يان هەمو دەركردن.

اجا انگليس هيئتيكی لەمانگی حزيرانی ٩٥١دا نـارد بـو ايـران بـو تفـاهم لگـل حكومتی ايرانا بەلام سوديكی نەبو. هيئتی ناوبراو كەعبارەت بون لەأغايانی سـدان- گس-جاكسـون-اكلينگـتن- نـاوان لـەپاش محروميـەت گرانـەوە بـو لنـدەن. ومسـتر موريسنی-وزيری خارجەی انگليس بيانيەيكی بلاوكـردەوە اگـر ايرانيـەكان لـەو فكـرە بازگەشت نەبن دوچاری خطريكی گەورە ئەبن.

رئيـس الـوزرای ايـران لـە ٢٩ حزيرانـی ٩٥١دا بـلاوی كـردەوە اگـر موظفينـی بريطانيا چيكە ايـران چـول نكـەن ولەشـەريكەدا بی‌نـەوە قـانونی مكافحـەی تخريـب تطبيق اكەين اجا حكومـەتی انگليس دەولەتی هند وپاكستانی كرد بەواسطـەی تفاهم لگل ايرانا. ولەدوای يأسی امانيش اجا لەسـەر تشبسـاتی انگليس رئيـس جمهوريتی امريكا ترومـان-هاريمان سكرتيری خاصی خوی نارد بو ايـران ونامـەيكی تای‌بەتيشـی پيانـارد بـو محمـد شـاهی پـەهلوی. بـو ريككـەوتنی لگـل انگليسـا روژی ١٥/٧/٩٥١هاريمـان واردی تـاران بـو نامەكـەی روژی ١٦/٧/٩٥١ بـەذاتی شـاهانە گەياند-و بەمنـاسبەتی هاتنی هاريمان- لەروژی ١٥دا مظاهرەيكی زور عظيم لەبينی احزابی تودە واخوان المسلمين لەتاران دەست پی‌كرا ٨٠ نفريك بريندار وكوژراويان بـو. وسفارەتی امريكا بەهيزی پوليس محافظە كرا لەدەست مظاهرەچيەكان.

هاريمان لپاش چاوپی‌كەوتنی شـا ورئيس الـوزرا وكاربەدەسـتانی حكومـەت لگـل سفيری بريطانيادا چو بو لندەن.

ایفریل هاریمان-لگل هیئتی مذاکرەی نەوتی انگلیس-ریچارد ستوکس-هاتەوە بو تاران. هیئتی ناوبراو لەپاش چند کوبونەوە وملاقاتیك لگل کاربەدەستانی حکومتی ایرانا لەروژی ٩٥١/٨/٢٣دا بەبی موفقیەت گەرایەوە بو لندەن چونکە ایرانیەکان لەقراردادەی شریکەی نەوتی ایرانی نهاتنە خوارەوە.وانگلیسەکانیش داوای ئەوەیان اکرد کەئەو ناوە ئەبی تبدیلبکری بەشریکەیکی مشترکی انگلیس وایرانی بەقراری ٥٠٪ لەصدا. انجا انگلیس قضیەی نەوتی بەشکایەتەوە دابەسازمانی امی متحدە. لەنتیجەی محاکماتا. سازمانی امی متحدە لەمحکمەی عدلی دوەلیدا طلیەکەی انگلیسی رفض کردەوە بەحجەتی ئەوەی کەئەو شکایەتە شتیکی داخلی‌یە لەبینی ایران وشرکەتی نوتی انگلیسا علاقەیکی بەتجاوزی انگلیسەوە نیە کەسازمانی امی متحدە تداخلی تیا بکات. ولە١٠/١٠/٩٥١دا دوکتور مصدق برایە امریکا بو ئەوەی لەسازمانی امی متحدەدا جوابی شکایتی بریطانیا بداتەوە. فعلاً رفضی هەمو طلبیکی انگلیسی لەو مجلسەدا کرد. ولەشباطی ٩٥٢دا دیسان دکتور مصدەق برایەوە بو لاهای-لەویشا بعینی عبارەت رفضی هەمو مطالبیکی انگلیسی کرد بەحجەتی ئەوەی کەقراردادی رضا شاە شتیکی استبدادی بووە بەحریەتی شعب ومجلسی پرلەمان نەهاتوتە وجودەوە. ولەلاین شعبەوە الغا کراوە.

ایرانیەکان فروشتنی نەوتی ایرانیان بەهەمو عالما اعلان کرد. هیچ حکومتیك لەبەر تأثیراتی انگلیس هەتا ئەو تأریخە حاضر نەبون کەنەوتیان پی بفروشن. لەبەر وەضعی راهنی اقتصادیات لەبینی بلاط ودکتور مصدەق-دا مخالفاتیکی فکری هاتە وجود. دوکتور مصدەق لەشای داوا کرد کەمجلسی پرلمان سلطەی استثنائی وسلطەی تصرفاتی لشکری بداتی ومالا یسئل بی بەرامبەر بەهەمو فرمانیکی لشکر. وشاە بو تداخلی بەقضیەی لشکر موافقەتی نشان نەدا. ودوکتور مصدەق بەتأریخ ٩٥٢/٧/١٩ استقالەی کرد.

شاش بەتأریخ ٩٥٢/٧/٢٠ ارادەی درکرد بو تعیینی قوام السلطنە بەرئیس الوزرا. فعلاً قوام السلطنە هاتە سەر حکم . حالاً اعلانی دیوانی عرفی کرد. حزبی تودە وکاشانیش بو خستنی وزارەتی قوام دەستیاندایە غوغای مظاهرات وفوضاء. پەلاماری مجلسی وزرا وهیندی دوائری اهمیتداری حکومتی‌یاندا ١٠٠ نفریك شهدا لە متظاهرین هاتە دفترەوە ئەو حالەتە هەتا روژی ٢٢ دەوامی کرد.

وجماهر ومتظاهرين داوای سقوطی قوامیـان اکـرد. لـەروژی ٢٢/٧/٩٥٢دا جیـش وشرطە نەیان توانی محافظەی وضعیت بکەن. قـوام السـلطنە فـراری کـرد ودکتـور مصـدەق بـەاحتفالیکی زور عظیمـەوە هاتـەوە سـەرحکم اجـا لـەلاین شـاوە سـلطەی مطلقی دارایی وکراش بەوزیری جنگ بـەعلاوەی رئیـس الوزرایەتکـەی. وغـلام رضـا واشـرف پـهلوی بەتـهمتی ئـەوەی کـە لـەضدی حزبـی کاشـانی اشـتراکیان بەکوشـتنی متظاهرین کردوە لـەروژی ٢٢/٧/٩٥٢دا. لـەلاین دوکتـور مصدەقـەوە قـراری نفـی وتبعیدی خارجی ایرانیان درا وهردوکیان فعلاً لەایران درکران لەئەوەلی مانگی تشرین اوەلی ٩٥٢ بەپنجەی انگلیس لەژیر قیادەتی جنرال حجازی وزاهدی واحمدی انقلابیکـی عسکری لەایران رویدا بەلام تاقمی مصدەقی پیش دەستیان کرد جنرالـەکانیان گرتـن حرەکاتەکیان کوژاندەوە. بەلام لەرغمی ئەوەی کەحکومەتی عراق هیچ گونە مظـاهرە وقتالیکی بـو الغـاکردنی معـاهدەی شـرکەتی نوتـی عـراق وانگلیـس نکـرد. کـەچی استفادەیکی باشی لەظروفی ایران کرد. ولەسەر داخوازی حکومەتی انگلیس قـازانجی نەوتی کرکوك وخانقین وبصرا گیاندرایە ٤٩٪ لەصدا. بەوپی‌یـە اتفـاقی نـاوبراو لگـل انگلیسـا لـەمانگی شـباطی ٩٤٢دا لەمجلسـی پرلـمانی عراقیـدا بـە تصویـب گیشـت ولـەعینی مـانگدا تقدیمـی ارادەی ملکـی کـرا وبەوپی‌یـە وارداتـی عـراق روی کـردە مستوایکی زور بەرزەوە.

بەلام ایرانیەکان هەتا ایستا نەیان توانیوە گـالونیك نـەوت لـەایران اخـراج بکـەن. ونشیان‌ویراوە کـەدوبارە لگـل انگلیـس ریـك بکەونـەوە. لـەرغمی ئـەوەی کـەانگلیس بەهەمو قوەتیك وتفننیکیەوە خەریکی ریك‌کەوتن وهاتنـەوە سـەرکاریەتی لـەعملیاتی نەوتی ایرانا. بەلام هەتا الحال نتیجەیەکی حاسمی چنگ نکەوتووە. وحکومەتی روسـیش لەغیراز تحریکـات هیـچ گونـە معاونـەتیکی مـادی ایرانـی نکـردوە. وبلکـو لـەاکثری مناسباتا بەگوی ایراندا ادا بو تطبیقی ئەو قراردادەیەی کەوختی خـوی لەگـەل رضـا شادا کراوە لە٦شهریوری سـالی ١٣١١ بـو نـەوتی (سمنان وخوریـان) لـەشمالی ایرانـا کەشرکەتیکی مرکب لەروس وایرانی ایجاد بکەن لەدوای هەمو مصارفـاتیك بـەنیوەیی قازانجەکـەی بـەش بکـەن. و ئـەو اتفاقـەیان هتـا ایسـتا لەمجلسـی پرلمانـا رسمیتیکـی وەرنگرتوە. تنها لەلاین رئیس الوزرا مخبر السلطنە هدایـەت-فروغـی وزیـری خاریجـە-منصور وزیری کشـوەر-اسـعدی وزیـری جنـگ-قرەگوزولـو وزیـری فرهنـگ-بـهرامی

وزیری پست وتلگراف-سرتیپ فیروز وزیری راه-داوەر وزیری عدلیە-یاسائی رئیسی کلّی تجارەت-تقی زادە وزیری مالیە-فرضی رئیسی کلّی صناعەت وفلاحەت. بەامضا گیشتووە. وئەو اتفاقنامەیە لەلاین تیمور تاشی رئیس دەرباری شاهنشاهی وەلەژیر نمرە ۳۷۲۲دا لگل سفارەتی شورەوی (پیتروفسکی-رد وبەدەل کراوە واکثری وزرای ئەو هیئتە مخالفی ئەو قرارداد واتفاقە بوون.

وبغیری ئەوەش قراردادەکەی ساد چیکوفیش-هەروا موردی باسکردنی حکومتی شورەوییە.

بەلام لەرغمی ئەو هەمو مخالفاتەی کەایرانیەکان برامبر بەحکومەتی انگلیسیان نشانداوە. من شخصاً لەو اعتقادەدام کەایران بەمجبوری خوی بخاتەوە باوەشی انگلیس وامریکا. چونکە بەهەر نوعیك کەامکان بی حکوماتی روژأوا ایران ئەگرنەباوەشی خویان بو ئەوەی کەبیکەن بەقاعدەیکی عسکری وفروکەخانە. بەهوی ایرانەوە لەتجاوەزاتی حدودی روس نزیکببنەوە. ایران بەتفاهم ومصالحەت دوبارە خوی اخاتەوە باوەشی انگلیس وامریکا. بەلام روسەکان بەتجاوەز وپەلاماردان لەئەوەل دەستپیکردنی جنگی ۳سیهەما ایران لەباوەش انگلیس وامریکا دەراهینن بوئەوەی کەاستفادە لەنەوتی عبادان وسیطرەتی خلیجی فارس بکەن وقاعدەی بردومانی روژأوایەکان لەخویان دوربخەنەوە-پردی شەرق لەاوروپا جیابکەنەوە. بەلام لەبەرئەوەی کەئەو موضوعە شتیکە لەتەرزی تکنهات دوایی پیئەدری ودیسان پریشە لەأژاوە وبەسەر هاتیکی گرنگی سیاسی ئەمەوی لەوباسە چاوپوشی بکەم. بلکو زەمان بەطبیعەت ئەو عملیاتانە نشان بدات نەوەکو من بەتکهنات وخیالیکی مقصّرانە بوی بچم.

*خساراتی کورد لەری أزادیخواهیدا

ملەتی کوردی ایران هەرچندە بەظواهر لەجنگی هتلری ۹۳۹ پاریزراوبون بەلام معناً دوچاری زیانیکی زور گەورەبون. لەدەوری شەهریوەرا کەأغای حمە رشیدخان پینایە ایرانەوە. لشکری حمە رشیدخان عبارەت بو لەجوتیار وفلاح ورەشایی-وئەو هەمو لشکرچیانە بەراوورووت وتالان وچکمەرەقی-خویان بەاهالی ئەژیان.

تالانیکیشیان کەچنگ بکەوتایە ئەبو بەرزامندی أغاکەیان بشبکرایە ورزمندای أغاش هەرخوا ئەزانی چند بەبیوجدانا پیکدی. زورجار تصادف اکرا. شخصیك یا کور

یا بـرا یـا أموزایکـی اکـوژراویـا خـوی بریـنـدار اکـرا وئـەو تفنـگ ویـا ئـەو ولاخـەی کەلشکرچیەکەی لسر کوژراوە ویا بریندارکراوە. ابوایە یابە کاملی بدری بەأغاکەی ویا کە هیچ نبوایە نیوەی هر بەأغا ببخشری. واگەر خوانەخواستا کابرای سەرشـکاو وقـون دراو لوت‌چرچیکـی نشـاندابایە. لـەدوای تـالان‌کرانی ۱۰۰ جـوت شـەقی مـزری بـو تەواواکراو لەودی‌یەش دی‌بەدەر اکرا.

بو نمونەی مثال-بەتأریخ ۱۲/۱۰/۹٤۱. انگلیسیك لەلاین لشکری سلیمان‌خانی جافەوە لەریگای منطقەی دیواندەرە ئـەکوژری. وقمـاندانی لشـکری انگلیـس لـەسـنەوە دی بو ئەو ناوچەیە. تبلیـغ بـە حمـە رشـیدخان اکـات ئـەلی نـابی لشـکری ایـوە لـەأوی خورخورە بپریتەوە هەتا خومان لی‌تان ئەگیرینەوە.

حمە رشیدخانیش بەلشکرەکەیەوە ئەگەریتەوە. وایرانیەکانیش ئەو خبرە وەراگـرن لـە (دەشتی هوبەتو) بەتانك وماشین زری پـوش هلمـەت ئەبنـە سـەر لشـکری أغـای حمـە رشیدخان لەدەشتیکی وا کاکی بەکاکی وبی پنچك ودەوەنا-نازانن چی بکەن.

اسـتناد بـەاتفاق وسـویندخوریکی کەلـەمو پیـش بویانـە روئەکەنـە ناودیـهاتی تی‌لەکویی. تیلەکویەکانیش کەوکوژی لەو هەمو لشکرچیە بـاوان شـیواوانە دائەنیشـن ودەست ئەکەن بەکوشتاریان بەراستی فضیحـەتی أوا بی‌ناموسـانە هـەتا ایسـتا هیـچ کوملیـك بەسـەر هیـچ دوژمنیکـی نـەهیناوە. هـەتا رادەی خطـر لـەوروژەدا گیشـتبو درەجـەیك دمـانچـەی برنـەو تفنـگ لەبـەر سـواری پـەری‌وە کـەس نـەی‌توانیوە دابـەزی هلی‌بگریتـەوە. سـوار بـەبای گولّلـە گـلاوە نـەی‌توانیوە سـوار ببی‌تـەوە وەلاخەکـەی بجی‌هیشتوەبـەپی‌یان هلاتـوە. عشیرەتی تیلـەکو لەپیشـەوە. لشـکر وتـانکی ایرانیـش لەدواوە. وقماندانەکانی انگلیسیش لەبەرزایەکانەوە. بـەدووربی‌نی بـەحکم تەماشـای ئـەو رَاوە بەراز وسیرانوسینمایەی أغای حمە رشیدخان وتیلکو ایرانیەکانیان اکرد.

جالـەو شـەرە پیسـەی مختّتانـەی کەعشیرەتی تیلکـو وایرانیـەکان لگـل بانـەی‌دا کردبەریان تقریباً ۵۰ نفریکـی لشـکری أغـای حمـە رشـیدخان کـوژراو وبریـنـدار هـەبو ولەلاین ایرانـی وتیلکویەکانیشـەوە ۱۰۰ نفریـك کـوژراو وبریـنـدار روی‌دابـو وهـەتا ٤ نفری کوردیان بەاسیری برد بو دیواندەرە. لەلاین سەربازە داخدارەکانی ایرانیـەوە ۳یـان سەر برابون ویکیکیان کەئەو مشاهداتە بەسامەی بەرچاو ئەکەوی لەترسی گیـان خـوی لەپنجرە فری‌اداتـە خـوارەوە دەربـاز ئـەبی. جالـەو حادثـە خطـیرەدا پیاویکـی (کـانی

گویزی بانە) دو کوری اکوژری. وکوری ٣سیهەمی افسریکی ایرانی لەتانکیکا اکوژی دەمانچە وتفنگیکی چنگ ئەکەوی ورزگاریش ئەبی. أغایەکەی هلیپیچابو یا ئەبی دەمانچەکەی بداتی یاخود تفنگەکە. باوکە پیرەمیدە پشت کوماوەکەشیان ایگوت أغا دوکورم کوژراوە. وتفنگ واساسیەکەشیان فەوتاوە. تو هیچ نەبی رحم بەمنالە بچکولانەکانیان بکە ئەو تفنگ ودەمانچەیەیان لیمستینە. فایدەی نەبو پارانەوە وسكسوتان لەلای أغاکە دەمانچەیکی نەئەهینا. دەمانچەکەی هەر لیساندن.

جا ئەو قضیەی شت لەلشکرچی ساندنەوە بو بەباعثی ئەوەی کەترەقی حمە رشیدخان وەکو بفر بتویتەوە. وهیچ لشکرچیەك دلسوزی وفداکاری نکا. لەجهت استفادەیکی بەدەوام. نەأغا ونەلشکرچیو نوکەر استفادەیان نەکرد. أغا وبگزادەکان هیوایان وابو هەتا نهایەت ئەو خەرمانی تالانو رەوتەیان هەر لەبەردەم ئەبی. بەو امیدە دەستیان دابو سفاهەت وبادەنوشیو شتی ناشیرینتر. هەرچیکی کەچنگیان کەوتبو بفدای چاوی رەشی نازدار وخانم نازیان-کردبو أغایك بو ئەو بەزموسفاهەتە تفنگیکی تالانی ادا بە ١٠٠تومان وایستریك بە٧٠ تومان. وباری توتنی تالانی بە ١٤ تومان. ولە مقابل ئەوەدا کورتکو پانطولیکی فاصونی گبردینیان اکری بە٧٠٠ تومان وقاتیك لباسی پارچەشیان بو خانمەکەیان دروست اکرد بە٥٠٠ ترمان جا فرمو بەوپییە حسابی أغا وأغاژنم بو بکە وقازانجو ضرەریانم بو لیك بدەرەوە. مخارجی آرەقو تریاك وپوسطو ادارەی (دیزە بورە-ناوی جولەکەشی علاوە بکە.

خساراتی روحی کوردەکان لەقضیەی شەهریوەر وە قاضی محمدا تقدیر اکرا بە ٤٠٠ نفر کوژرا ولەمنتهای حدودی سەردەشتەوە هەتا ئەوپەری دیواندەرە. ژیانی ئەو هەمو عشائر ولشکرە لەسەر کیسە وحسابی جوتیار وفلاحەکانی لادی وچەقالو بقالەکانی شاری تأمین اکرا. ئەو أغاو لشکرچیانەی کەلەمالی خویانا نانی گالیان چنگ نەئەکەوت بەهوی ئەو لشکرچیەتیەوە. قوڕە دەماخیکیان پیا کردبو. خانەخویەیە هەژارەکانیان هەلئەپیچا بو (فروجی سورکراوەی ژیر حلوا) وهەتا ئەو تأریخەش کەس نەیدیبو فروج بخریتە ژیر حلواوە. ویا حکمیان لەخانە خویکەیان اکرد برنجی صدری نەبی برنجی رەسمی گردە-نەخون چونکە سەری خانەوادەیان بەبرنجی گردە ئەهیشی. وئەگەر کابرای جوتیار لوتچرچیکی برامبر بەامری ئەو أغا تازە پیاکەوتوە اظهار کردبایە لەبەرچاوی ژنو منالەکانی ساپ ساپینەی شەقی پیئەکرا. لەپاش ئەو هەمو

دەرد وجفا واختیاری زور شتی ناشیرنتر. جولەکە واهالی سقز لەلاین لشکری أغای حمە رشیدخانەوە تالان کران. وبەتالانکراوی سقزیان بەجیهیشت. وشاری بانەش لـەپیناوی ئەو کوردیەت وملیەتەدا سوتا.

لەبەرتأثیراتی ئەو لشکرچیەتیە ملهتی ئـەو نـاوە کسابەتی بـو نـەاکرا هـاتوچوی شارەکانیان لیقدەغە کرابـو. هیـچ پولداریـك نـەیاتوانی لەهـەزار تومـان زیـاتر خـوی بەخاون پول نشان بـدات. لەهـەمو شـتیك سـیرتر وناخوشـتر ئـەوەبو. هینـدی لـەبگزادە وأغازادەکان. لدوای پزیرایی ومیوانداری ودلنوازیکـی زور لـەلاین خـاوەن منزلـەکانی شـاری بانـە وسـقز ویـا دیهاتیەکانـەوە. لـەجیاتی ئـەو خذمـتو قـدر زانیـە لـەوەختی رویشـتنیا. قـوری وپیالـە وسـەماوار وفرشوفروشـی بەکـەلکی ئـەو مالـە خانـەخوی هـەژارەیان ئـەپیچاوە بـەلوتچرچی ورەویکـی أمـالّ تـوراو وگـرژەوە بـوی دەرئـەچون ومالەکەی بەچولی بەسەرخاوەن مالا بەجی اهیشت. جا منالی خانـە خـوی هـەژار ئـەمجا لەچیا چا ئەخونەوە. وبەچی اژین وبەچی ئەنون.

ادارەی سەردەشت

ادارەی سەردەشت لەادارەی شاری سقز وبانە زور خرابتر بو. چونکـە سەردەشـتیەکان وەکو شوینەکانیتر گـەورەی تایـەتی ومعلومیـان نـەبو. هـەر روژە یکیـك أغایـەتی وگەورەی سەردەشتی اکرد. بینیك ادارەی سەردەشت بەدەست بانەیوەبو. ولپاشان کەوتە دەست تاقمی قومیتەی پژدری هەر بەدو مـانگ جاریك حاکمیکیان بو ئەگورین. لپاش حکّامی بانەی وگەورك وسویسـنایەتی وپـژدەری. حـاکمیتی سەردەشـت کەوتـە دەسـت شیخ لطیفی کوری شیخ محمود کەفراراً لعراقەوە چوبو بو ایران.

وبەتوسـطی سلیم خـانی کیـوەروی بانـە وبـەیاریدەی بـابکر أغـا وعبـاس أغـای رووسای عشیرەتی پشدەر. بو شکاندن ودەرپەراندنی (تاقمی قومیتەی باپـیری بـابکری محمود أغا لەسەردەشتا. شیخ لطیف کرا بەگەورەی سەردەشت وئەو ناوچەیە.

شیخ لطیفیش شاری سەردەشتی تسلیم بـەامرو ارادەی-مـلا اسـعدی محوی‌و شیخ رضـای گرەدی وکریم چاورەش ومحیالدینی چنارە. وکویخا کریمی وەلانـە وقـادر أغـای سپیارە-کردبو کرامـەتی ئەوشارە بەو ذاتانەی سـرەوە بخشـرابو. امجـا لـەدوای گەرانـەوەی شیخ لطیـف بـو عـراق. دوبـارە ادارەی سەردەشـت کەوتـەوە دەسـت أغایـانی ملکـری

وبراجی-سویسنایەتی. وکاك الله أغـای پاراستان. وەکو پشته مـالی حمـام هـەر روژە أغایك ئەو شارە جوانکیلانەی بە..... خویەوە ئەبەست.

هەمو کاربەدەست وأغایك ئەبوایە لەو مدەتی حکمدار ودەستڕیشتن یەیدا خوی دەولەمند بکردایە. ولەهەمو شتیك سیرتر ئەوەبو ئەبو هەمو حاکمو کاربەدەستیك لەمدەتی حکمداریەکەیا بەزور یابە خواهش ژنیکی لەخلکی ئەو شارە بهانیایە. هەتا شیخ لطیف وهیندی لەپیاوەکانی لەو رسمیاتە جیانەبونەوە ئەوانیش سەرو ژنیان لەسەردەشت هانی. بەلام هینەکەی شیخ لطیف لەسەر اسرار والحاجی بابەعلی برای هەر لەسەردەشت طلاقدرایەوە داخەکەم آووهوای عراقی بەنصیب نەبو.

تەرزی اقتصادیات یان

لەو شارانەدا حقو عدالەت شتیکی زور نادیتە بو. بەقولغ وسور رساتی-٧ تومان حقیکی مشروعی هزار تومانی ضایع اکرا وبە١٠تواماني أغا سلامەتانە خوینی مقتولیك لەناوابرا. لەبەرئەوەی کەمترسی سوئی عاقبەت وتعقیباتی دادگا نەمابو کوژران دزی سوتان تعدا لەهەزار بوبو بەصنعەتی زوردار بیجگە لەوەش قاپی قاچاغ وشت بەرێکردن کرابووە. گمرگ ودخانیات شتیك بو اسمی. خواردەمنی وحیوانات وپوشاکی ئەو ناوچەیە بەهەرزانی مبایعە اکرا وابرایە عراق. ولەعراقیشەوە شتی زور گرانبها واردی ئەو ناوچانە اکرا. وبەسەر کوردەکانیانا ساغ اکردەوە لەمقابل رون وگنم وخواردەمنی.

چەوەندەر وتوتن کەمادەیکی رئیسی ژیانی ئەو ناوچەیە بو لەعراق وایران وەرنەاگیرا وارداتی ئەو دو محصولاتە مهمەیان پەکی کەوتبو. لەبەرئەوەی کەفرماندەی ئەو شارانە عراقی بون. بەگلوزیك جگرە وچند شوشەیك عطر ومشروباتی افرنجی ویك دو توپ شیرداخ. فتوایان ادا کەکابرایکی عراقی بای ١٠ هەزار دینار موادی روحی لەایران اخراج بکا.

جاهەر تأثیراتی ئەو بی موازەنەیەتیە بو لەسالی ٩٤٣ و ٩٤٤دا ایرانیەکان دوچاری مشکلاتی گرانیکی زور گەورەبون. ئەهاتنە عراق پوتی گنمیان بە ٢٠ تومان اکری. هەرئەو گنمەیان ئەبردەوە بو ایران کەلەوختی خویا پوتیان بەدو تومان بعراقیەکان فروشتبو. وهەر گا و گولیکی کەهەیان بو هینایانە عراق دایان بەگەنم.

وبصدهاشیان لەبرسان هەرمردن. لەهەمو منطقەی شارەکانی ایرانا هەتا نهایەت قنـد وچا وکوتال بەکوبون- هەمو مانگیك بەپیٚ‌نفوس ادرا بەاهالی شارەکان. بـەلام بـەهوی تـأثیراتی ئـەو حرەکاتـە ئەوشـارانە محروم کرابـون لەهـەمو اسـتحقاقیکی تخشـائی وخواریاریان. هەرچندە بەناوی شـاری بانـەوە هـەمو مـانگیك مقداریکـی کـافی شـکر وچا-بو حمـە رشیدخان حوالـە اکرا بـەنرخیکی هـەرزان. بـەلام أغـای حمـە رشـیدخان لەوشکر وچایە غرامیکی بسەر اهالیدا توزیع نەاکرد. تنـها بسـەر بگزادەکانـا بـەپی نسبەت بلاوی اکردەوە. بەلام خوا تۆلەی ئـەو غـدرەی لـەأغای حمـە رشـیدخان کـردەوە. أغای حمەرشیدخان ١٥ هەزار تومان لەکیسەی خوی ادا بەمیرزایەکەی کەناوی (مـیرزا سعیدی حمەدیز-ئەبی کەبچی لەسقز جیرەی شکر وچای دو مـانگی بانە وریگری. لـەو وختەدا انقلابی بانە بسەرادی. میرزا سعید اگریتەوە پارەکە تسلیم بەایرانیـەکان ناکـا. وهەم ناشگەری‌تەوە بو لای حمەرشـیدخان وهـەر لەبانـە ئەمـی‌نی‌تـەوە. چونکـە شـخصی مـیرزا سـعید بانـەی ئـەبی وئـەو ١٥ هـەزار تومانـە ئـەخوا. وا اعتقـادە کـەأغای حمـە رشیدخانیش هەربایی ئەو ١٥ هەزار تومانەی استفادە لەشکری حکومـەتی کردبی.

خسارەتمندی کوردی ایران لەدەورەی قاضـی محمدا

قاضـی محمد باشتر لەحمە رشیدخان تقدیری موقفی اقتصادی اکرد. حمە رشـیدخان لەشاری سقزا ١٤ هەزار تنەکە نەوتی حکومـەتی چنـگ کـەوت. بەپەلـە تنکـەی بـەدو تومـان فروشت وهەر لەدوای ٣ مـانگ تنکەی نەوتیانیان بە ١٠ تومـان اکریەوە.

دەهـەزار فـردە توتنـی لـەدائرەی دخانیـاتی سـقزا چنـگ کـەوت لـەجیاتی موچـە وخەلات بسـەر أغوات ولشکرچیەکانیا بلاوی کردەوە ئەوانیش فردەیان لەوتوتنە جوانە ئەدا بە ٧تومـان. کەبالعکس لەنتیجەدا فردەی گیشتە ١٠٠تومان. ئەو هـەمو تالانـەی حکومـەتیە نەبو حمە رشیدخان ونەبو تبعەکەی قازانجیکی وەهای تأمین نەکرد.

کەچی لەعینی وختا قاضـی محمـد ئـەو توتنـەی کەلـەدوخانیاتی سـابلاغا چنگـی کـەوتبو محـافظـەی کـرد هـەتا لـەدواییدا بەروسـەکانی فروشـت بـە ٦ملیـون تومـان و اکثری کاروباری جنگی بەپولی ئەو توتنانە پیك هینا.

دیسان لەدەوری قاضـی محمدیشا منطقەی سرا وسقز وسەردەشت دوبارە دوچاری لشکرکەشی شکاك وبـارزانی وبانـەی بـووە. رزقـو روزیکـی کەپیکدیانـەوە نـابووە. ئـەو

کوڵله-بی باڵانه دیسان خواردیانــەوە. ولەکشـانەوەی بـارزانیدا. هەردیـهاتی کـەبارزانی بەسەرا تیپر ئەبو وەلاخەکانیان لیبەسوخرە اگرتن ودوایش بویان ردنەاکردنەوە.

ولەروی لشکرکەشی بارزانیەوە منطقەی شنو ولاجان دوچاری خطریکی گەورەی سرومالی بوبون هەر زخیرە وخوراکی کەهەیان بو بەشەق لیڕیان ورگیرا.

تشددانی حکومەتی ایران لەدوای نەمانی کوردوستانی قاضی محمد

لەدەوری ۳سی هەما کەحکومەتی ایران هاتەوە سەرکار وکوردوستانەکەی قـاضـی محمد لەناوچو. افسرەکانی ایرانی تاویاندایـە قمچـی غرض‌کـاری وداری کلاوسـازی. ئەو کوردە هەزارانەیان هینانە ژیر فشار وأزار هـەرچیکی چـوار تومـان پارەیـان پـیوە شك ببردایە. کلاویك‌یان بو سازئەکرد. اجا کابرای هەزار هەرچیکی، کە شکی ببردایـە لەناوی ادا وخوی پیاکریـەوە. ئـەوەی دەنکـە جویکـی پاشـای دیمکـرات وکوردوسـتانی قاضی محمدی خواردبو وبەژیر سیبری ألای ازادیدا رویشتبو گیرا وخرایە زندانەوە.

ئەو کەسەی کەلـەدەوری دیمکراتـا تـالان کرابـو وتیهـەلدرابو. لـەو شـخصە باشـتر تعقیب وتعذیب اکـرا کەشـەری لگـل هـیزی دەولـەتیدا کردبـو. ژنومنـالی گوناهبـار وبیگوناه بو تشبسات وگیاندنی پارەی رشوەت وبـەرتیل بـەروی سـورەوە رویـان کـردە مالـە سەرلشـکر وسـەرتیپ وفرمـاندە وافسـران وکاربەدەسـتانی حکومــەتی ایرانـی لەهەمو منطقەی مهاباد وقلەمڕەوی قاضی محمدا رشـوەت لـەمبلغیکی زورکەمـەوە گیشتە ٥٠و٦٠ هەزار تومـان.

محکمەی دادگا ودادستان داخرا. محاکمات برایە مالانی سـپاه وسرلشکر وسـەرتیپ وأستاندارەکان. محاکمات هەموی بو بەجرائمی دادگای زەمـانی جنـگ. هـەتا رەشـوەت گیشتە درجەیك رشوەت ابوایە بکرایە بەألتون واسکناسی ١٠٠تومـانی.

عینـی ئـەو دەوری ألتـون ومجوهـرات بخشـینەی کوردەکـان بـەدەوری هانپیـال- وروماییـەکانی لیهـات. کەزەلامیان بـەألتون هەڵاکیشـا لەجزیـەی ـەکوژرانا. هـەتا قاضی محمدیش شخصاً ١٠ هەزار تومانی رویشت. قەرار وابو اگر محامیەکـەی سـروان منصور پورناو-تبریەی بکات ٣٠هـزار تومـانی بداتـی. پیشـەکی ١٠ هـەزار تومـانی دابویی. وختی کەقاضی محمد اعدام کـرا عـائلەکەی داوای ئـەو ١٠ هـەزار تومانـەی کـردەوە. حکومـەت ئـەو پارەیـەی لـەمنصور پـور اسـترداد کـردەوە بەحسـب ئـەوەی

کەموظفە حقی بها واجرەتی وەکالەتی نیە. بلام بو عائلەی قـاضـی محمدیـان اسـترداد نکردەوە. ئەو ١٠ هەزار تومانەیان بو خزینەی دەولەتی محسوب کردبو.

اجـا لەترسیی ئـەو تشـدوداتەی أغایـەکانی ایرانـی پرسـتیش ترسـیان لیپیـدا بـو دەسـتیان کـرد بـەدیاری نـاردن بـو فرمانـدەکـان. میـلا احمدأغـای حجـی بایزأغـای ایلخانیزادە کەروحاً وجسداً پیاوی حکومەتی ایران بو. بەبی ئـەوەی کـەهیچ اشـارەتیك بکری لەترسی گیانی خوی ١٣٠ هەزار تومانی لگل دەمانچەیکی پەراشوت لـەجیاتی خویو خزمەکانی بە(خانمی)سرلشکر همـایونی بخشـی. وکریـم أغـای قونقـولاش-٥٠- هەزار تومانی دا هەتا جعفرأغای کوری لەبندی رزگار کرد. بەلام لەدوای ٢٠ روژ اجـا دوبارە جعفرأغا گیرایەوە لەسەر غرضـی کە لەبینی جعفرأغا ورئیسی سـتادی أرتـش رەزمأرا ناوا هەبو. اجا محکوم کرا بە ٢٠ سال حکـم وبـە(٦٠) هـەزار تومانیکـە اجـا أغای جعفری کریمی لەدوای دوسال حکمی افراجی بو درهینرا.

ئەوەی زور سـیربو ئـەوەی کـەامرو بەرشـوەت افـراج اکـرا لـەدوای چنـد روژیکیکـە بـەعینی تـهمت اگیرایـەوە بعینـی دەسـتکاری بـو رشـوت دەسـت کـاری اکرایـەوە اجـا برەلایـان اکـردەوە. ویـا محکومیـان اکـرد راپـوردان وروحـی تجسـس لـەناو کوردەکـانی ایرانیدا بوبو بەپیشە. بوئەوەی کەامنیەتی شخصی لـەنظر کاربەدەسـتانی حکومـەتی تـأمین بکـەن. گـەورە وبچوکـی منطقـەی مـهاباد وأزربایجـان دەسـتیاندایە راپـور وگزاریشاتنوسین درحق بـەیکتر. وبـەناوی صداقـەت ودەولەتپەرسـتیەوە لەهـەمو لایکـەوە. أگـری اغراضـی شـخصی تینـی سـاندبو. گوناەبـار وبیگونـاە بەبیغائلـە واندیشە نەمابو وە کابوسی ترس سواریشانی هەمولایك بوبو.

بـو نمونـەی مثـال ئـەمـەتان بـەعرض ئەگـەینم. روژی ١٧بـەهمنی ١٣٢٥ لـەدی تموتە)ی دولی میرەدی لەتعزیەی علی أغـای جوانمردی ورسـولی محمـودی-دانیشـتبوین تقریباً ١٠٠ نفریك لـەأغاوات وپیاومناسـبی ئـەو ناوچەیـە لـەو سـاتەدا لەدیوانخانـەی ناوبراوا اشتراکی تازیەیان کردبو ئەوەندەمان زانـی دونفـری آژان) خویـان کـرد بـەژورا. ودانیشـتن تقریبـاً هـەتا ٢٠ دقیقـە هیـچ کـەس زمـانی نـەبو نـە بـەخیرهاتنیان بکـا. ونەهوشی ئەوەشیان مابو کەبەس بەپیوە رابوستن هیچ نـەبی دابنیشـن اجـا آژانـەکان-بەفراصەت تیگیشتن کەهاتنی ئەمان ساموتاسیکی بەسەر ئەو مجلسەدا هیناوە.

اجا گوتیان أغایان فرمون دابنیشن ایمه بو شتیکی زور بسیگ هاتووین. لەوختی خویا کەخەتی تلفونی بینی بانه وسقز لیکدراوه عجباً تلەکانی کەوتوته کوی. وایمه بو پرسیاری ئەو تەلانه هاتووین. وبو جوابدانەوەی عینی موضوع أغای فارس أغای بلجر لگل خومانا ئەبەین بو سقز چونکه بلجر لەودیهاتانه زیاتر نزیکه بەخەتی تلفون توضیحاتی ئەو خەته لەم استفسار ئەکری.

اجا خلکەکه کەوتنه گالەگال وقصەکردن. بەلام نازانم فارس أغای بیچارەچون گیشتبو سقز وچون وەرامی ئەو پرسیارانەی دابووه. جا محاکمات ورزگاروبندی ئەو روژه بو بەپاره ئەوەی پارەی دابایه رزگار ئەکرا. مشمولی عطفی شاهانەیان اکرد. وئەوەی پارەشی نبوایه هەتا دو ۳سی سال هەرلیٚیان نەئەپرسی. نسبەت بەأغایانی حمه رشیدخان بگی بلکی ونصراللەخانی روستمی وقادرخانی أرمرده وعبداللەخانی شهیدی.

أغای حمبگه رەقەی شوی.- بانه هیچ گوناهیکی نەبو . کەچی ئەمانیان کرد بەنگهبان وسەرپەرشت وأغای حمبگه رەقەیان مدەتیکی زور زندانیکرد وبە۹ هەزار تومان مشمولی عطفی شاهانه کرا. کریم أغای محمدی کوندەلان- مصطفی أغای معروفی کیلەشین خان- سیدکاملی گردی گلان-نسبەت بەحاجی بابەشیخ وقاسم أغا وسید محمدی زنبیل وعزیزأغای کولتەپه جرم نەبون- ئەمان کەپارەیاندابو هەرزو بەرەلا کران ئەمان کەپارەیان ندابو یکی دوسال لەزندانا مانەوه.

أغایانی مازوجی-نغدەی-ناظمی-عبدالله خدر حیران- برامبەر بەوهابی بلوری- سیده پیره-منافی کریمی- احمدی اللهی-دارای جرمیك نەبون ئەمان پارەیاندا بەرەلا کران. ئەمان بیٚپارەبون اعدام کران سرانسەری کوردی ایران دوچاری ئەو فلاکەت وجزیەیەبون. لەعشائری بختیارییەوه هەتا ئەگا بەمنتهای أزربایجان لەئەوەلی شهریوەری ۳۲۰دا دوچاری عینی حمله وحرەکاتی حمه رشیدخان وقاضی محمد بوبون. هەمو رئیس وسرکردەی عشائیریکی کورد لەمنطقەی نفوذی خویدا پەلاماری حکومەتی ایرانی دابو. لەاعادەی تشکیلات ونفوذی حکومتیدا دوچاری هەمان لطمه وفلاکەت بون.

هەتا محمودخانی کانی سانان کەیکەم دوستی حکومەتی شاهنشاهی بو لەپاش استقراری امنیەت لەمریوانا. لەسەر قضیەی رسوماتی گمرگی لەوضیفەکەی عزل

کراو خرایە زندانی تاران ولەنفسی تارانا گیانی تسلیم بەرحمەتی قمچی سەربازان کرد وهەربە ومناسبتەوە لەلاین حکومەتی ایرانەوە لەایلولی ۱۹۵۰دا عشیرەتی جوانرو تذیق کران بو تسلیم کردنی چەکەکانیان.و عشیرەتی ناوبراو زور بەپیاوانە پەلاماری عشیرەتی هەورامی ولوند وحکومتی‌یاندا. چند بگزادەیکی هەورامی وافسری ایرانیان بەاسیر گرت. بەلام لەنتیجەدا بەشروط لگل حکومەتی ایران ریك‌کەوتن وبەغیرە چەك‌کراوی مانەوە.

جا انکار ناکری حکومەتی ایران بەحکومەتیکی زور پاشکەوتوو بی نظام تەماشا اکری لەرغمی ئەو هەمو بسەرهات وقائعی سیاسی جهانی. ولەرغمی ئەو تشکیلاتە کونەی شاهنشاهیدا کەایران بەاقدەم حکومەتی جهان اناسری کەچی ایستاش لەشکلی عشائری وبربریەتی جیانەبوتەوە.

وتفسخی اخلاقی ئەو حکومەتە گیشتوتە مرحلەیك کە انفجاریکی زور بەدهشەت بکات. وسەرزمین بەو انفجارە پیسەیان بلەریتەوە. لەحکومەتی ایرانا گەورە وبچوکی موظفینی دزی وکلاوسازی ورشوەت پەرستی کردوە بەصنعەت. حیا عفەت عاطفە ضمیر صداقەت لەناو حکومەتی ایرانا بوتە شتیکی اسمی.

بەاعتقادی من ئەو حکومەتە لەأخر مرحلەی انحطاط وپەستی‌دایە ومحتاجی تربیەیکی زور بەاهمیتە لەلاین حکومەتیکی استعماری وکو روس انگلیس وامریکا. وبەهەرچونیکی کەبی دەوری استعماریەکەی لەو نهضەتەی ایستایەی باشتر جیگای امیدەواری وپیگەیشتنی ملەتەکەیەتی. بو نموونەی مثال چند بەسەرهاتیکی راستی پولیسی ایرانتان بو ئەگیرمەوە کە لەدەوری رضا شادا وقوعی کردوە. ودەوری ایستای محمد پهلوی لەپاش ئەو هەمو بسەرهاتو تقلباتەی کەباسکرا فرقیکی نکردوە وبلکو لەدەوری رضا شاە زورپیس تر ئەبزونەوە. وکوردەکان لەئەوەلی هەتا أخری بو جیابوونەوەیان لەاستبداد وسیطرەتی ئەو حکومەتە فاحشەیە مغدور بوون وبەمعذور ئەزانەرین.

امر مخفری چمپاراو مجید تنگی‌سەری

لەسالی ۱۹٤۱مجید تنگی‌سەری ناویك امر مخفری چمپاراوی ایران ئەبی لەمنطقەی بانە شەو میوانی کابرایکی خلکی دی کندە سورەی بانە ئەبی. وبەکابرا ئەلی اسپەکەم

هەمو شەویك هیلكەیكی مرواری اكات. ئەبی نوبەت لەو اسپەم بگری نەوك هیلكەكـە بكات وبیخواتەوە. كابرای سادەی هەژار هەتابەیانی ژنەكەی لای مجید تنگیسـەری بجی اهیلی وبەدیار پـیرە اسـپەوە لـەناو گـەوەڕا هـەل ئەتروشـكی. بیـانی، مجیـد نـاو داوای هیلكەكە لەكابرای خانە خوی اكات. اویش سویندی بو ئەخوا ئەلی لەتەرس زیاتر هیـچ هیلكەی نەكردوە. ئـەویش ئـەلی اسپەكەم هیلكـەی كـردوە بـەلام شـاردوتەوە. بەهـەزار كیشمەكیش اجا بە ٥٠تومان جزای خیانت الأمانت وازی لیدەنی. وئەو روژەی كە حمە رشیدخان ئەچیتە سەر ایرانیەكان ئەو پوسطە خریـك حمـل ونقلـی بانـە ئـەبن. كـابرای كنـدە سـورەی داخـدار فرصـەت ئـەبینی تاوئەداتـە سـاچمەزەنیكی راوی. لەپشـتی دی (بلەكە) مجید ناوی خاون اسپ وهیلكەی مرواری ئەكوژی وخوی لەوسەر شـوریە رزگـار ئەكا. أیا هیچ كەس ئەبی كەئەو كابرایە بـەمغذور نـەزانی لەكوشـتنی ئـەو أمـر مخفـرە بدسزایەدا ؟.

گروبان رفیعی لەكیلەشینخان

نزیك بەدی كیلە شـینخان گـورك مـیرەدی-گروبـان رفیعـی نـاو توشـی كـابرایكی ریبـوار ئـەبی كەسـری شـكاوە وسـواری كـەریك بـووە. لـەكابرا ئەپرسـی كیسـەری شكاندووی. كابرای كەرسوار ئەلی كەس سەری نشـكاندوم لەكەرەكـەم بەربومـەوە سـەرم بەر بەرد كەوتووە. گروبانی ناوبراو ئەلی ورە بەردەكەم نشان بدە. كابرای سەرشـكاو نیـو سعاتە ری لگل امنیەكە ئەگریتەوە بەردەكەی نشان ادا.

كابرای امنیە دائەبـەزی ٦و٧ قمچـی لەبردەكـە رائەكیشـی. اجـا ئـەلی بـرادر. مـن واهەقی تـوم لەوبـەردە سـاند. تـوش بـدە قولفەكـەم-كـابرا ناچـار ئـەبی پنـج تومـانی ئەداتی-.

استوار اشقی لەچیچورانی بانە

استوار اشقی ناو افسری حكومەتی ایران لەسـالی ١٩٤٠دا ئەچیتـە دی چیچـوران لەمالی كـابرایك چـاوی بـەجاجمیك ئەكـەوی لـەپینج تختـەی بچكولانـە دروسـت كـراوە.

لەکابرای خاوەن جاجم ئەپرسی جاجم چوار تختەیە. تو بوچی پینج تختەت کـردوە. کـابرا ئـەلی ریسـەکەمان وای هینـاوە. اسـتواری نـاوبراو ئـەلی نـەخیر ئەمـە دەسـتوری عراقـە عراقیـەکان جـاجمی پینـج تختـەی ئەکـەن. وادەرئەکـەوی تـو علاقـەت لگـل چتـەکانی عیراقیدا ببی اجا بەهەزار زحمت بە ۲۰تومان واز لەکابرا ئەهینی.

چند أمنیەیک لەگلولان

چند امنیـەیك لەگلۆلانی سـەرو نشـان دائەکـەن. تفنگیکـی زوری ئەتـەقینی بـەلام لیٚنادەن. کابرایکی روتەڵەی خلکی گلۆلان ئـەلّی فیشـکیکم بدەنـی. امنیـەیك تفنگـو فیشەکیکی اداتی بەاوّل تقە نشاکە ئەشکینی اجا امنیەکان کابرا هەل ئەپیچن ئـەلین تو چتە بووی بویە وا تفنگ چیت بەتکای خدرأغا اجا بە ٥٠ تومـان وازی لیدینن.

تورکمان کندی ومحمودخانی شجیعی

چند امنیـەیك لە ۱۳۱۸دا ئەچنە دی تورکمان کندی میوانی محمودخـانی شـجیعی ئەبن. بەدزیەوە چند قاپورە فیشەکیك ئەخنە ژیر دوشـەکی محمودخانـەوە. دوایـی ئـەلین أغای محمودخان متهمە بەوەی کەهەر راو و رووتی لەوناوە اکری ئەوە. چونکـە اسـلحەی ناری هیە. وئەو قاپورە فیشەکانەش اثباتی چکداری وپیاو خراپیـەتی اکـا اجـا بەهـەزار گوی کیشەکی بە۱۰۰ تومـان رازی ئەبن.

جالەدەورەی شهریوەرا کوردەکان ناحق نەبون هـەر تعدایکـی کەلـەایرانیان کـردوە وجگریان بەو وینە سـیّأتانەی سـەرەوە کـون کـون کرابـو. بـەلام داخـی گـرانم لـەدەوری قاضـی محمد وحمە رشیدخانا شتیکی وەانکرا. کەئەو محکومیـەت وجفایانەی حکومـەتی ایرانی فەراموش بکەنەوە. بلکو ئەمـان ئەو سوکیو حقارەتیـەیان بـو ئـەو ملتـە هـەژارە زیاد کردبو.

جا اقتصادیات وامنیـەت وعدالەتی ایران لەدەوری حکومـتی ۲۰ سـالی رچـا شـاە ودەوری اخیری محمد پهلوی وبەسەرهاتی حمە رشیدخان وقـاضـی محمـد بەوپیـیـە دوایـی هات. لپاش استقراری وضعیەت اجـا بـو دلنـوازی ودعایـەی ناوعشـائری حکومـەتی ایـران لـەمانگی اسـفندی ۱۳۲٥دا پیـاوە ناودارەکـانی کوردیـان لەهـەمو لایکـەوە کوکردنـەوە وبردیانـە تـاران وبەپیـنسـبەت لـەپاش دلنوازیکـی زور هەریکـەیان یـا

بەتفنگیك ویا انگوستیلەیكی الماس- ویا مدالیەیك-خەلات كردبو ومحترمانە بری‌یان كردبونەوە. یكیك لەوخلات‌كراوانە ملا خلیلی گورەمەر بو كەلە ١١فروردینی ١٣٢٦ لەدی میراوای منگورایەتی بەخذمەتی گەیشتم وبەتفصیلاتی خوارەوە ٣ روژ لەمالی خویانا دەمەتەقی‌مان بو.

س-جنابی ماموستا ملاخلیل چون بو لە٩٢٩دا لەسەر مسئلەی كسوەتی زنّاری شبقە ٦مانگ لگل عشیرەتی گەورك وسویسنایەتی ومنگورایەتی بگژ حكومەتی تارانا چوی. أغای بایزی- وجاخی كا خدرت لگل چند أغایكی منگور بەایرانیەكان بەكوشت دا. كەچی ایستاش كومەگ بەو حكومەتەی كەوختی خوی بەكافرت ئەزانی.

ج-من ایستاش هەرلەسەر ئەو اعتقادم كەلباسی گاوران حەرامە. بەلام لەبەرئەوەی كەشیعە لەروس باشترە مجبوری ئەوەم لگل حكومەتی ایرانا متفق بم. وئەو شەری كەمنیش لەو دەورەدا كردم غذا بو.بەلام هی ایستا جزایە. چونكە بەضعفی ایران روس سیطرەت پیدا اكا. انكار ناكری هردولایان هەر پیسن بەلام ایرانیش لەروس باشترە.

س-تو بوچی لەضدی ئەو كوردوستانە بوی كەقاضی محمد دروستی كردبو وبوچی شاهدیت لەصدری قاضی دا

ج-من لەئەوەلەوە لگل قاضی محمدا زور متفق بوم. كەچی كەهاتە سەركار كوردوستانەكەی لەمن شاردەوە. لەخویەوە سلبی اعتمادی لەمن كردبو. چونكە بیستبویەوە كەمن لەضدی ئەوەم كەخاریجە پیشەوا ورهبرمان بی. پیشەوا ورهبر ئەبی مسلمان بی. قاضی محمد بو تحقیر حمە ووردی-معلمی مهابادی لی هاندابوم كەئەبی فتوا بدەم كەخویندن بو كچان حلالە. وكتمانی شهادەت پیاوی پی رورەش ئەبی من چون لەترسی خوا ئەویرام ئەو اقرارە گەورەیە بو صدری قاضی بشارمەوە وخوم خجالەتی سویند و قورآن بكەم.

س- تو لەبەهاری ٩٢٩دا كەفراراً هاتیە عراق. عراقیەكانت چون هاتە بەرچاو لەقضیەی اسلامو جل لەبەركردنی گاورانا.

ج-واللە فلانی ایران وعراق هەردوكیان لەجهت متجددی وكافرەتیەوە جاشی یك ماكەرن. من لەكولكە) زەوی بومەوە بەسەربەرازی‌دا كەوتبوم-من وام ئەزانی هەر ایران

بەجلی زناری ئەیەوی خوی کافر بکا. کەچی عراقیەکان لەپیش ایرانیوە خوریان لەدین وەرگیرا بو.

س-تو ایستا هیچ عصبیتی قومی کوردت هیە. وهیچ تأثر بو قاضی محمد ئەخوی

ج-بەخوا ئەمن خوشم اگەر لەژی کوردیەتا سەربریم پیم خوشە. بەشەرتی لەسەر منهجی اسلامی ئەو کوردوستانە بیتەوجود. ئەگەر باری بی دەسلاتی نەبی ایستاش حکومەتی فارسی هەربەکافر ازانم. بو قاضی محمدیش بەپەروشم چونکە مقتضای سیاسەتی بیگانە مجبوری کردبو. کەحکومەتەکەی لەسەر بنای بیدینی دابمزرینی.

شمس اشرف پهلوی

بو دلنوازی ملەتی هەژاری أزربایجان ومهاباد بەتأریخ مانگی ازەری ۳۲۵ خوشکەکانی ملك شادوختی وشمس اشرف پهلەوی بەناوی سەرپرشتی دانشگاه وسازمانی شیر وخرشیدی سرخی ایران هاتنە أزربایجان وگوزارشاتی خوارەوەیان تقدیم بەمحمد رضای پهلوی کرد

اعلیحضرەتی محمد پهلوی

بەکمالی احترامەوە نتیجەی مأموریەتی کە لەروی رەحمەتی اعلیحضرەتی برای تاجدارم بەمن سپیرەرابو. بەشەرحی خوارەوە تقدیم اکری.

لەمنطقەی تەوریز واردەبیل وزنگان تنگدەستی وهەژاری بەاندازەیك زورە تعریف ناکری. بەلام لگەل ئەو تنگدەستی وهەژاریەدا وطنیتی خویان لەدەست نداوە بەتأثیری راووروتی دەستەی دیمکراتیەکان بەتەواوی مدارس وخستەخانەکانیان ویران کردوە. مطلقاً دوکتورو معلمیان نەهیشتوە.

ئەو البسە وخواردەمەنی وفرشو پارەی کە لەلاین اعلیحضرەتەوە خرابو ژیر تصرفی منەوە فعلاً هەمویانم بەسەر مستحقینا دابەش کرد. بەلام برسیایەتی وپەریشانی بەاندازەیك هجومی کردوتە سەر ئەو شارانە. اگر اعلیحضرة بعجلەیکی زور همت بەعطف ونوالیکی واسع نکات ئەو ملتە میهنپەرست وأزیزە لەدەست درچووە.

۳۰أزری ۱۳۲۵ شمس اشرف پهلوی

حقیقتاً دەولەتی ایران لپاش ئەو تقریرە بـو یارمـەتی هـەژارانی، أزربایجـان دەسـتی یارمـەتی دریـژ کـرد. بـەلام هـەتا نهایـەت منطقـەی مـهاباد وکـوردی رضائیـە استفادەیانیان لەو یارمتی دەولەتیە نکرد. تنها عائلەی علـی اشـرەفـخان وافتخـاری قلاگاهی هەوشار-نەبی چونکـە ئـەو دو أغایانـە کوردبـون بـەلام کەوتبونـە منطقـەی تورکەکانی أزربایجانـەوە. بەتهمتـهی ئـەوەی کـەگوایا مربوطـی حزبـی عدالـەتی سـید ضیای طباطبائین وئەو حزبەش گوایە سەر بەانگلیسـە تنـها بـە مجرەدّی ئـەو تهمتـە خالیە. ئەو دو أغا بیچارانەیان بـەمالو مندالـەوە بردبـو بـو تـەوریز. بەشـیوەیکی زور مفتضح ئەو دو أغایانەیان خنکاندبو. ۳ کور چـوار بـرا و۷ نوکـەری ئـەو أغایانـەیان محکوم کردبو لە ۳ سالەوە هـەتا ۲۰ سـال محکومـی. وهـەرچی اسیاسـیە وتجمیلاتیکـی بیتیەشیان هەبوبو بەتالانیان بردبو. ئەو عائلە نازدارانە سەرەرای کەدارای ۳۰ دی بون. لەتەوریز سوالیان اکرد. پیشەوەری بـد اطـوار دەرحـق بـەو کـورد، هەژارانـە لـەپیش هەمو تشکیلات وعملیاتیکی استقرار ئەو کارە ناشیرینەی بەانجام گەیاند.

قاضی محمد بو ئەو جهتە زور کوششی کرد. بـەلام لەبەرئـەوەی کـەخنکاندنی ئـەو أغایانـە لەسـەر اشـارەتی روسـەکان بـو. قـاضـی محـمد هیـچ نـەیتوانی ئـەو کـوردە بیگوناهانـە دەربـاز بکـات. وتحدیـدی حدودیـش نکرابـو کەهـەرچیکی کوردنشین بـی لەادارەی قاضی محمد مسئول بکری. جا لەحقیقتا کوشتنی ئەو أغایانـە تـأثیراتیکی زوری کردە ناو کوردەکان. ئـەو قـانون ونظـامـە فاشیسـتە بـو بەسـببی ئـەوەی کەسـی کەنـەختی دارای سـابقە بوایـە نویرابـا اعتمـاد بەحکومـەتی روس وأزربایجـان بکـات ولەوناوچەیە دابنیشتایە.

لە ٥/مارتی ١٩٤٦دا کەحمە رشیدخان چو بو سـەرا (اسمـاعیل أغـای) کـوری حمـا أغای عباسی لەسەرا بو. حمە رشیدخان وعدی دایی کەهەمو املاکەکانی لـە قـاضـی محمد بو وربگریتـەوە وامـری عفـوی باوکیشی بـو لـەقاضی محـمد وربگـری ودەرجـەی افسریش بو اسمعیل‌أغا استحصال بکات.

اسماعیل أغاش بەم عطفە زور مسرور بو بەلام بەئەوەل بیسـترانی خنکـاندنی ئـەو أغایانە ترس وە واهمەیکی زور گەورەی لیپیدا ئەبی. هەر ئەوسـاتە لگـل قـادر أغـای مامی فراراً ئەچی بو سقز. لەرغمی ئەو هـەمو اعتمـاد ودلنـوازی کـە حمـە رشـیدخان

درحق بەم کورەی هەبو. ئەو خبری وحشەت انگیزە سلبی هەمو اعتماد ودلنوازیکی لی‌کرد.

جا لەئەوّەلی ورودی نیروی دەولەتی شاهنشاهی بەأزربایجان عوائلی ئەو دو أغا شهیدکراوە اذن درانەوە وبندیەکانیشیان بەرەلا کردن. واملاکەکانیشیان بو اعادە کردنەوە. ولەتعاون وبخشندەگی خوشکەکانی شاش بشدارکران. لەغیراز ئەو دو عائلەیە نەبی هیچ کوردیکی‌کە استفادەیان لەبخشینو چاکەی هلالی احمری ایرانی نکرد.

قڕەی بینی مالك‌و رعیەت

وختی کەدەولەمند وخاوەن ملکە فراریەکان لەتاران گەرانەوە بوسەر ملکە غصب کراوەکانیان. رعیتەکانیان بو حصّەی مالیکانە هەل پیچا. لەبینی رعیەت ومالکەوە هاوار وقیژەیکی گەورە بەرپابو.

چونکە رنجبر وجوتیار ورعیّەت رسوماتی مالیکانەیان دابو بەتاقمی دیمکراتیەکان. مالك وأغاش ئەو معذەرەتەیان قبول نەاکرد. هەر داوای رسمیاتی أغایانەی خویانیان لی‌اکردن هەتا لەلاین قوام السلطنەوە امر بەأستانداری تەوریز (أغای پیرینا) وفرماندەی لشکر هاشمی درا کەمالك هەرحقی ادعای مالیاتی تازەی لەرعیت هیە. هەرچیکی کە لەمو پیش دفع کراوە بەچاوی تصدیق تماشا اکری. بەلام دەولەتی ایران ئەو مضمونەی تنها بو حصەی مالك وزارع تصویب کردبو. بەشی عائدات ورسوماتی مالیەی دەولەتی کسبی مروری نکردبو. لەرغمی ئەوەی کەمأمورینی دیمکرات بەفضلە ئەو رسوماتانەیان تحصیل کردبو.

الجاحکومەتی ایران رسمیات وضریبەی چند سالەی لەناوچوی خوی کردبو بەبقایە ودو چند لەأغوات ومالکیان سند. حقیقتاً لەو جهتەوە ملەتی أزربایجان ومهاباد زور مغدور بون خلاصە هەرچیکی کەخلکی لەوناوچانە لەدەوری ژیانیانا کویان کردبووە یا بەتالان‌ورەو یا بەناخواردنی لشکرچیەتی ویا بەتەشقەلەی امنیە ورشوەت ویا بەروسومات ومالیاتی چند قاتی حکومەتی لناویاندا وخویان (کما خلقتني ربي) بەرەشوروتی مانەوە.

محافظەی امنیەت لەایرانا

اجا لەدوای استقراری أسایش بو اقتصادی خزینەی حکومەتی ایران تشکیلاتی غیره نظامی لەهەمو حدودی ایرانا دامەزران. پاسگای امنیەتی بەبی پولو درامەت بەسەر عشائرەکاندا دابەش کرد. هەر أغایەی چند تفنگیکی لەو تفنگە شکاوانەی کەلەوختی خویا لەعشائرەکانی ورگرتبونەوە تسلیمکردن. سەرەڕای ئەوەی کەبرامبر بەو محافظەی پوسطی حدودەش هیچ هیچ پارە ومخارجیکی نەادانی. هەم رەشوەت وبرتیلیشی برامبەر بەو تفنگانە لیاستاندن. ولەمەرز وسنوری هەر أغایکیش جریمەیك رویدابایە. چنگ لەسەرشان ئەو أغایەیان بەبال بستراوی ئەبردە شارەکان هەتا سەری خوی زور بەباشی بەسرلشکر وفرماندارەکان نەقبلاندبا اجازەی گەرانەوەیان نەئەدایی.

عددی تفنگ	ناوی أغا	ناوی عشائر	ناوی منطقە	ملاحظات وئاگاداری
٥	قادرخانی أرمردە	بانە	بانە	
٥	حمە رشیدبگی بلکی	بانە	بانە	
٥	نصرواللەخانی روستمی ساوان	بانە	بانە	
٥	احمدبگی حاجی نائب نیزەرو	بانە	بانە	
٥	عزتخانی نمشیر			
٣٠	محمدی جونمردی تموتە	گەورکی میرەدی	سقز	مع العلم باوکو مامی اعدام کرابون
١٥	أغا صالح سلطانپناە تالەجر	سرشیو	سقز	
١٠	محمودخانی ملە	خرخرە	سقز	
٤	محمدی حاجی وکیل قباغلو	وکیلی	سقز	
٥	رشید الدیوان	سرشیو	سقز	
٤	أغا رشید	سرشیو	سقز	
٣٠	مظفرخانی علی جیسیی	تیلکو	سقز	
١٥	علیخانی حموەیسی	گلباخی	سقز	
١٥	حمە علی فیضە	گلباخی	سقز	

١٥ رضاخانی کلهر	گلباخی	سقز
١٠ حاجی حەمەخانی دایسلیمان	خرخره	سقز
٥٠ عبداللەخانی بایز پاشا	منگور	سابلاغ
٣٠ سلیم أغای بایز أغا	وجاخی کاخدر	سەردەشت
٥٠ مامعزیزی قرەنی أغا	مامش	لاجان
١٥ حاجی بایزأغای ایلخانیزادە	دیبکری	بوکان
١٥حاجی محمود أغا ایلخانیزادە	دیبکری	بوکان
١٥ کاکاللە أغای حسن أغا قلقلە	گەورك	بوکان
١٥ بایزی عزیز أغا	گەورك	سابلاغ
٥ عبداللەخانی شهیدی کانیگویز	بانە	بانە
٥محمودخانی روستمی شیخ چوپان	بانە	بانە

جابەو دەستورە لەکافەی مناطقی مەرزی تشکیلاتی پاسگاە وسەرپەرشتی لەلاین عشائرەکانەوە بەشکلیکی اجباری هەتا ئەو تأریخە کراوە. وفخریاً أغواتی ئەو ناوچانە ئەو واجباتە گرنگەیان بەانجام ئەگەینن.

*علاقەی قاضی محمد وحکومەتەکەی لگل عراقا

کە قضیەی کوردوستانی قاضی محمد بلاوکرایەوە. لەهەمو لایکەوە ازادی خواهانی کورد رویان کردە ئەو قبلەی ازادی و سەربەخویەتیە. لایان وابو کەروس وکو انگلیس سیاسەت ناکا وروحی استعماری تیا موجود نیە. جا سابلاغ وکو مسجد الأقصای لیهات. چە بەمخابرەو چە بەمعاوەنەت وچە بەاشتراکی شخصی لەهەمو لایکەوە اشخاص وجمعیات اعتمادیان خستەسەر قاضی محمد وملا مصطفی وئەو ضابطانەی کەفراراً چوبون بو ناو کوملە لەهەمولایکەوە احزابەکان پارەیان کو اکردەوە ئەیان نارد بو خزینەی قاضی محمد. و بعضاً هەر مباشرەتاً بو بارزانیەکان وهیندی اعانە رئساً بو ضابطە فراریەکان روانە اکرا.

منطقەی کویسنجق ورانیە هەر اعانەیکیان کەناردبایە بو ملا مصطفی وبارزانیەکانیان ئەنارد. بالخاصە کاکە زیادأغای کویی بو تعاونی ملا مصطفی وخیلی بارزانی زور بەپەروش بو. هەتا لەوختیکا کە ملا مصطفی لەبارزان مشغولی

حرەکات بو. لەو وختــە راهــن وخطــرەدا پــارەیکی زوری بـو مــلا مصطفـی نـاردبو. ولەسەر ئەو موضـوعـە لەمانگی تشـرین الّوەلی ۹٤٥دا حوالـەی دیوانـی عرفـی کـرا لەهولیر بەلام خوشبختانە رزگـاری بـو.. وقضــای قـلادزەش هــەر اعانــەیکی کــەکویان بکردایەوە یکســر بـو قــاضـی محمدیـان ئـەنارد. واعـانـەی سـلیمانیش بعضـاً بـە مــلا مصطفـی وضـابطــەکان وبعضـاً بەخزینــەی قــاضـی محمــد اگیشــت. ومبلغیکـی زوریشی هەر لەسلیمانیە دەرنەئەچو ئەخرا ولەلاین ابراهیم احمدەوە ادارەی حزبی پــارتی دیمکراتی کوردستان ادارە ئەکرا. منوەرەکانی سـلیمانی هـاتوچوی سـابلاغ وتوریزیـان اکرد. ترتیبات وآرای احزابەکانیان لەمرکزەکان تسجیل اکرد. لەبهاری ۹٤٥دا اسمعیـل شاویس-چو بو تەوریز لەتەوریزا چند خطبەیکی بەســامی خوینـدەوە. وخـوی بـەاهالی مهاباد وئەو ناوچەیە ئەناسی کە من (هتلـری) کـوردم. هتلـر لـەالمانیا چـە مرکزیکـی هەیە منیش لەناو کوردەکانا ئەو مرکزەم هیە. لە ۱۹٤٧دا ملاقاتی حسن‌خانی بداقیم کرد گوتی عـراقیك نـاوی (مـاموسـتا شـاویس بـو هاتـە مـالی ایمـە لەبوگەبەسـی ئـەو شخصە کردەوەکانی زور سیربو. لەلایکەوە بەایمەی ئـەگوت کـەمن بـەقدەر هتلـر لـەناو کوردەکانا اهمیت دارم. لەلایکیشەوە ایگوت من لە(پاریس خویندومە. تربیــەی بـەراز دوشین-باش فیربووم. أیا شخصیك کەئەونده عــالم بـی وبقـدەر هتلـر لەبـەرچاوی شـعبا خوشەویست بی چون ئەبی لەپیش هەمو تشکیلات وانظمەیکی عقلی وعملـی. تـەرز ورەوشتی بەراز بەخیوکردن بەقومەکەی نشان بـدا. کەئـەم پیرەوی‌یـەیان مطلقـاً مخـالفی ادابی اسلامیە. اگر لەناو مسیحیەکانیش شیری بەراز وتربیەی براز شـتیکی بـاش بـی. هەرچند کەکورد پیشکەوتوبی دیسان آدابی اسلامـی بــراز هەربـەپیس ئـەزانی. منیـش گوتم بلیم چی فیلسوف وپیاوە تی‌گیشتوەکانمان بو اقتصادیاتی وەلات هەتا چاوپوشی لەتربیــەی برازیش ناکــەن (جانـازانم لـەپاش گەرانـەوەی لەسـابلاغ وتـەوریز مـاموسـتا شاوەیس بو بەانصاری سلام وتحرر ویا پارت. ویا هەر بیطرەفانە مایەوە.

هــەتا تشــرینی اولی ســالی۹٥۰کەبەناوی انصــاری ســلامەوە لگــل ٥۰ نفریکــا مضبطــەیك لەبابەت شەرنکردنی کوریا امضـا اکــات. وبـەو تهمتـە دور روژ توقیـف کرا. ولەبەرەلاّبونیا هەتا ئەو تأریخە مسلکیکی نهینی بیطرفانـەی بـو شـخصی خـوی انتخاب کردوە.

حزبی پارت وتحرر علاقەیکی زور گەورەی لگل حکومەتی قـاضـی محمـدا هـەبو عاملی رئیسی ئەو حزبانە. عبارەت بون لەابراهیم احمد محامی وهمزە عبداللـە محـامی فراری وامین‌أغای حاجی ملا محی‌الدین ومحمـود احمـد وجلیـل هوشیـار وکمـالی مـیرزا کریم حاجی شریف وزور لەمنورانی. کەبەباشی موقفیان لەلای ایمەوە رەوشن نیە. ئـەو حزبانە بەهوی اختلاطی کە لەبینی‌یانا موجود بـو. هـەر نفـری کەویسـتبای اشـتراکی کوملە بکات ابوایە اجازەنامە وشهادەتی حسـنی سـلوکی لەوحزبانـە وەربگرتایـە اجـا لەسابلاغ را اگیرا والاّ مدەتیکی زور لەزندانا ئەمایە. هەتا محـمدی کریـمی قـادر-نـاوی سلیمانی کەلدائرەی عسکریدا مضمـدی صحـە بـو. بـەچند دەرماناتـەوە فـرار اکـات ئەچیت بو ناو کوملە. بەلام لەرغمی ئەوەی کەچووە خذمت بکات نـازانی کـەمراجعت بەحزبەکان بکات بو کارتورگرتن.

لەسابلاغ گیرابو ٣سـی مـانگ بـو توقیفکرابـو. نوسـرابو بـو عـراق بـو تحقیقی هویەتی هەتا تیک‌چونی سابلاغ هویەی هەر نگرابووە. بەهوی انقلابی سـابلاغ لـەزندان رهایی‌کرا.

فـراری ضـابطـەکان عراقـی تـأثیر اتیکی زوری کردبـو سـەر روحـی جیـش. اگـر مدەتیکی کە ئەو حکومتە تیك نچوایە. اکـثری ضـابطـە کوردەکـانی جیشـی عـراق فراراً ئەچون بو ایران. نوری مـلا حکیم بهجت عونی لەوافسرانە بوون کـەفکریان وابـو بەچند مهماتیکی جنگیەوە لەهاوینی ١٩٤٥دا التحاق بـە مـلا مصطفـی بکـەن. اگـر تجسّـسی أوالـە ضـابطـەکانی رفیقـی خویـان نبوایـە. ئـەوانیش اقدامـــاتیکی زلیـان پیك‌ئـەهینا. فـائق. رئـوف-خسـرەو-پاشـا-مـانعـی ئـەو خذمـتـە بـــون هـــەروکو مـــلا مصـطفی لەدوری ایرانیا اتصال وکومــەگی پی‌اکـرا. لـەدەوری عصیـان وشەرەکەشـیا لەلاین عشائری لوای هەولیر یارمـەتیکی زوری درا. بـەلام لـەلوای سـلیمانی لـەدەوری حرەکاتەکەیا هیچ کسی یارمەتی ندا. تنـهـا بابـەعلی حفیـدزادە وشیـخ رئوفـی حفیـد نەبی مضبطـەیکیان کردەوە بـو حکومـەت بـەناوی هـەمو روءسـای عشـائری پشـدەر ومجاوری واشرافی شاری سلیمانی. کەمفـهومی ئـەو مضبطـەش ئـەوەبو کـەهیچ نـەبی حکومەت ئەو تعدا بی انصافەی کەلەبارزان ایکـا چاوپوشـی لی‌بکـات. بەشـکلیکی‌کە تسکینی وضعیتی ئەو ناوە بکا.

لەدرجەی دوهمیشا بلکو بەهوی ئەو نیم‌چە انذارەوە حکومەت ضغط لەسەر بارزانیەکان هلبگری شکلیکی تفاهم ومسالمەت وربگری. بەلام لەئەوەل درەجەدا پشدەریەکان ولەدرجەی دوهەما اشرافی سلیمانی نەمضبطەکەیان امضا کرد ونەمعاوەنتیکی مادی وعملی ملا مصطفی‌ش‌یان کرد. بەلام مجلەی أزادی لەرغمی ئەوەی کەتنها بابەعلی وشیخ رئوف مائل بون کەیارمەتی بارزانیەکان بدری. ئەو چوبو لەضدی شیخ محمود وألی‌حفیدان زور تجاوەزاتی کردبو. لەسەرئەوەی کەهیچ معاونەتیکی عملی ملا مصطفی نکراوە. وتکذیبی هەمو قومیەت وحرەکاتیکی شیخ محمودی کردبو حقیقتاً لیرەدا شیخ محمود برامبر بەم سکوتەی کەکردبوی مسئول بو. چونکە ئەی‌توانی بو رفعی ئەو حرەکاتە عظیمە نمایشیکی سیاسیانە برامبر بەحکومەت بکا وتسکینی ئەو أژاوەی رواندزە بەباریکی مسالمەت وأشتیا ریکبخری بەلام داخەکەم کەی لەناو کوردکان ئەو عاطفەیە برامبر بەیکتری بووە کە لەبەسەرهاتیکی أوا گرنگا یارمەتی یکتر بدەن. لەهەمولایکەوە هەردار بەدار وتعقیباتی غرضکاری بووە) بەرغمی ئەوەی کەبارزانیەکان لەوختی خویا هیچ کومگیکیان بەشیخ محمود نکردوە. ئەویش لەو فرصتەدا گوی خوی لەقضیەی بارزان کەڕ کردبو وتولە بەتولەی لەگلا کردن.

اتصالی شیخ محمود لگل کومەلەدا

شیخ محمود شخصاً جنبەی تفاهمی لگل قاضی محمد وروسەکان کردبووە بواسطەی (شامە بورەکی) پیاوی کەشارەزای زمانی روسی بو دەرگای مخابراتی لگل روسەکانا خستبو سەرپشت. لە ١٩٤٥دا بەشدەت مخابراتی شیخ محمود بو بنای شورشیك لەشمالی عراقا لگل روسەکان لەجرایانا بو. بەلام هەردو تەرەف بەگیانی سیاسەتکارانە یکتریان تفرەئەدا. شیخ محمود بەو ناوەوە داوای اسلحە و قورخانەیکی زوری لەروسەکان اکرد بو مباشرەتکردنی بەبنای حرەکات لەکوردوستانی عراقا.

روسەکانیش نەیانەویست شیخ محمود اثباتی صداقەت بکا. لەضدی حکومەتی عراق قیامیك وخوین‌ڕیژیك بکات انجا کومەگی اسلحەی پی‌بکەن بەناوی قاضی محمدو حرەکاتی ایرانەوە. انجا کە شیخ محمود بوی ثابت بو کەروسەکانی بو اخفال‌نابن و قاضی محمد وملا مصطفی مائلی پیشکەوتنی ئەم نابن. وخویشی حرەکات وأژاوەی

لەو وختەدا بو ناکری. ناچاری بادانەوە بــو وخـوی بەانگلیســەوە هەلاوەسیەوە. دەستی کـرد بەدعایـەکردن لـەضدی قـاضـی محمـد وتشـکیلاتەکەی. بـەو عبارەتـە دعایـــەی لەضدی قاضـی محمد اکرد (گا کردی کەر خواردی یعنی من رنجـم دا کـەچی قـاضـی محمد استفادەی لی‌کرد.

شیخ محمود هەروەکو بەحرەکاتی قاضـی محمد مخالف بو لەضدی حرەکاتەکەی حمە رشیدخانیش بو.هەتا لە١٩٤١دا لەسقز حمە رشیدخان پی‌گـوتم کـە بواسـطەیکەوە لگـل شیخ محمودا اتصال بکەم کەئەوندە لەعلیە حرەکاتی حمە رشیدخان نەبی گوایـا بـەدایمی درگای مخابراتی لەضدی حمە رشیدخان لگل حاجی بابەشیخ ترجان وشیخ جلالی خانقـا وشیخ عبدالقادری دوزخدەرە کردوتەوە کەمیدان نەدەن حمە رشیدخان لەخطّە وفکرەیـا ناجح بی.

منیش بەحمە رشیدخانم گوت هیچ گونـە تشبسـاتیك بەشـیخ محمود مکـە. چونکـە بەتشبسەکانت شیخ محمود تشجیع ئەبی واستمرار لەسەر ضدیاتەکەت ئەکا. اگەر بوت اکری اظهاری اکراهیەت برامبر بەشیخ محمود بکە چونکە لەو وختەدا باشتر استـفادەی دوستی لی‌ئەکەی. چونکە ألی حفیـدان بـەصدق واخـلاص وەفـاوە کەسـیان نـاوی. هـەتا درگای ضدیەتیان لەرو نکەیەوە. ویانە لگل دوسـتەکانی ئـەو ریك‌بکـەوە دعایـەکانی بەبی قیمەت ئەمەنی‌تەوە. فعلاً حمە رشیدخان نقطەی دوهەمی لەأموژگاریەکەم پسـند کرد وشیخ محمودی بەبی تأثیر هیشتوە.

اجـا شـیخ محـمود استفادەی شـخصی لـەظروفو زەمـان کــرد جنبــەی زراعــەت وفلاحەتی بو خوی هلبژارد. ناحیەی بازیـان. قـرەداغ. سـورداش. شـارباژیر. شـارەزوری بەتەواوی خستە ژیر نفوذی خویەوە. وبو کوژاندنەوەی هیزی کوملـە وتـأثیراتی هاتنـە عراقی. بـەدوربی‌نی انگلیـس شـیخ بابـەعلی حفیـدزادە لـەدورەی ارشـد العمر ونـوری سعیدا لە ١٩٤٦دا کرا بەوزیری اقتصاد. بەلام داخەکەم وزیریەتی ئەو گنجـە تی‌گیشـتوە هەر ئەوندە دەوامی کرد هەتا حکومەتی قاضـی محمد لەناو هلگیرا. ومترسی حرەکـاتی کوملە لەعراقا نەما. اجا بەاشارەتی انگلیس بابەعلی لـەوزارەت درهـاویژرا وبوئـەوەی کەلەو ظروفە نزیکانەدا داخلی وزارەت نەبی‌تەوە متهم کرا بـەوەی کـە ١-اغراضـی شخصی تعقیب اکات.-٢-انتسابی عشائری ترجیح ادا بەسەر احوالاتی سـکونەتا-٣-

برامبر بەو اجانبانەی کە بەعقدی موقــەت لــەعراقا ایـش ئەکـەن تحقـیرات وتعصیبـات نشان ادا.

هـەتا عمر نظمـی لــەوختیکی تشـیکلاتی وزاریــدا لەســالی ۱۹٥۰دا اعــترافی بەومادانەی سرەوە کردوە. کەگوایا عبثی نصایح. هتا وصـی عراقـی لەشـیخ بابـەعلی متأثر کردوە. لەتغیری سیاسەت وظروفا نەبی شیخ بابەعلی ناکریتەوە بەوزیر.. بـەلام فعلاً معالی بابە علی مسلکیکی بی طرفانە وشـریفانەی بـو شـخصی خـوی اختیـار کـردوە. وهـەرچیکی هـەتا ئەوتأریخــە کردبــی لــەریگایکی زور عـاقلانــە وأرامیــەوە کردویەتی. حەزی بەنمایش وخو دەرخستنیکی دروزنانە نکـردوە. وشـیخ رئوفـی براشـی لەپاش نیابەتی ۹٤٤یـەوە جـداً طریقـەیکی مسـالمەت أمـیز وانصافکارانـەی اختیـار کردوە. ئەویش رەوییەیکی شریفانە ومخلصانەی قەومی بــو خــوی انتخـاب کـردوە. وبـو اکثری معالجەی فکری وقومی لە اختلاط وأرایشی شیخ محـمـود خویـان بـەدورگرتوە. وبو أزمایشی عملیاتی رابوردوی شیخ حّدیکی فاصلیان بو خویان هەلبژارتووە.

عشائری پشدەر لەدەوری قاضی محمدا

للاین عشائرەکانی عراقەوە اتصـالاتی کلّـی لگـل قـاضـی محمدا دەست پیکرا، بالخاصە عشیرەتی پـژدەری بـەاندازەیکی بـەرز داخلـی تفکراتـی قـاضـی محـمـد بوبـون. وهەتا ئەو اغواتی خوارەوە بەروتبەی ناوزدیان امیدەوارکرابون.

بەلام هەروەکو لەبینی روس وشیخ محمود حیلەیکی فکـری هـەبو. لـەبینی قـاضـی محـمـد وپژدەریـەکانیش حیلـەیکی بـارز هـەبو کەهـەمو کـس ایتوانی بیخوینیتـەوە پژدەریەکان بەمنـاسبەتی ئەوەی کەلەسالی۹۲٤دا لەدیهاتی کلوی هەتا اگاتە (پاراستان (ونواوی (ودەشتی) وشیسلمان)و میرگانو-ومنطقــەی سویسـنـایەتی وربـط وألانـی باپیرأغـا-املاکاتیکی زوریان خستبو ژیـر تصرفـاتی خویانـەوە بعضـاً بـەناوی خریـد وقبالە وبعضاً بەتأثیراتی کوشتن. ولولەی تفنگ هەتا لەدی (نەلاسی) کلوی خـدری بابکرأغای سلیمأغا پینج کـوری حـاجی احمـد نـاوی کوشـت لەسـەر تمرد و اطاعـەت

نكردن. لە١٩٢٥دا حكومەتی ایران قسمیكی لەأغایانی پـژدەری گـرت ومقـابل بـەچند پـارە وجزایـك لەتارانـەوە اذنـــی دانـەوە. وپژدەریـەكانیش لـە ١٩٢٧دا شـەریكی زور مەردانەیان لە (منطقەی بیوران و قلەرەشە ودرماناوی) لگل حكومەتی ایرانا كـرد [1] سـلطان اصغر نـاوی فرماندەیـان بەاسـیری گـرت و بەكوشـتاریكی فاحشـی طرەفـین سەردەشتیان بەحكومەتی ایران تخلیە كرد. وهەتا سلطان اصغر لگل ٣٦ نفـری اسیرا بواسطەی شیخ محمودەوە تسلیم بەحكومەتی عراق كران. انجا حكومـەتی ایـران لسر تشبساتی كە بواسطـەی عراقەوە پیكی هانیبو. املاكاتی ایرانیان ماعدای قلەرەشـی وە وردە وبنەخلف لەأغایانی پشدەری كریوە بە ١٩ هەزار لیرەی عثمانی. واحمد تقـی- عمولـەی- ئـەو اتفـاق وریككەوتنـە بـو وا اعتقـاد اكری كـە احمـد تقـیش لـەو رهـبر وممثلیەتەیا هـەزار لـیرەیك اسـتفادەی كردبـی هـەرچند كەپشـدەریەكان قصـەی زورتر لەوخیانت الأمانەتەدا ئەكەن بلام احمد تقی هەرپی لە ٥٠٠ لیرە ئەنی كەئەمەش برامبر بەو رنج ومحاولەی وەكالەتەیدا شتیكی كەم بووە وحق الزحمە ئەو لقمەیە هەلئەگری.

جـا پشـدەریەكان بـەامیدی استردادی ئـەو ملكانـە بـەناوی خذمـت وفداكـاری كوردوستانی أزادی قـاضـی محـمـد خویـان ئەخسـتە لای قـاضـی محـمـد وبـەدلیكی پـر لەتعصب وچاویكی پر لەفرمیسكی نیشتمانپەرستی صلواتیـان لـەدیداری قـاضـی محمد وألای بەرزی كوردوستان ادا. بەلام قاضـی محمد فلسفەی شیطەنەتی راستەقینەی پشدەریەكان تیگیشتبو كەغایەیان تنها ئەوەیـە بـەداری حكمـی قـاضـی محـمـد پشـتی عشائری كلوی وسویسنایەتی بشكینن. كالسـابق ئـەو عشـائر ودیهاتانـە بخەنـەوە ژیـر

[1] حسن بایز پاشاو همزاغا ناوانی منگور شەریكی باشیان بو پژدەریەكان كرد.

سیطرەت واستعماری بی وجدانیەوە. جا قاضی محمد مائلی ئەوە نەبو کەپشدەریەکان بچنە ایران بلکو ئەیەویست لەعراقدا ئەوانیش اقدام وحرەکاتیك بکەن.

وبواسطەی زیرو فرماندەی لشکری سەردەشت روتبەی فخری ئەو أغایانە تبلیغ کرا. بەلام پشدەریەکان نەیان‌أویست لداخلی عراقا هیچ أژاوەیك لەو وختەدا بنی‌نەوە هەر بو سیوی سەردشت ورونەکەری) دارمی-بەپەروش ودل گەرم بون. جابەو مناسبتەوە هەتا نهایەت هردو طرف استفادەیان لەوجودی یکتر نکرد. بەلام لەو أخرەدا هیندی لەأغاواتە روتەلەکانیان هاتبونە سەر حرەکات وأژاوەیك لداخلی پشدرا.

ئەگەر لەو چندانە وضعیتی کومەلە تیك‌نچوایە. لەضدی حکومەتی پژدەرا اقداماتیکی عملیان اکرد ناوی ئەو أغا پشدەریانەی کەلەلاین قاضی محمدوە درەجەی دیمکراتیان پی‌بخشرابو

روتبە	ناوی أغا	ناوی دی	ملاحظات
پولکونیك	باپیری بابکری سلیم‌أغا	گردە سپیان	مع العلم بابکر أغا سەریە انگلیسەکان بو.
پات پولکونیك	شیخ محی‌الدین	صندولان	بو استفادە لەوملکانەیان. باپیری کوری
پولکونیك	محمودی حاجی رسول‌أغا	هیرو	کردبو بەقاضی محمد پەرست.
پات پولکونیك	سلیم حاجی رسول‌أغا	گرمکان	
پولکونیك	باپیری بابکری محمود أغا	نورەدین	رئیس قومیتەی پشدەر
پات پولکونیك	ابراهیم عباس‌أغا	بیکلو	
پات پولکونیك	عبدالله أغا حمەی رسول قادرأغا	کوخەلیز	
پات پولکونیك	خدری حمەی قادرأغا	کوخە لیز	

مایور	بایزی بابکری سلیم‌أغا	گردەسپیان
روتبـــــه	**نـــــاوی أغـــــا**	**نـــــاوی دی**

ملاحظات

مایور	برایم حمەأغای برایم‌أغا	دیری
مایور	کاکە مەمری أمین‌أغا	گرد میتر
مایور	برایم رشیدأغا	پیمالك
مایور	بابکری حمە رشیدأغا	پیمالك
کبتان	حمەسوری کوری حجی أحمدأغای باپیرأغا	هلشو
کبتان	باپیرأغای قرەنی‌أغا	بیشیر
کبتان	کاکە مەمری حماأغای برایم‌أغا	دیری

خلاصە اراضی حکومەتی عراق بوبو بەملعبەیکی سیاسی قاضی ومرکزی مخالفاتی ایران روی‌کردبو عراق. وهەر فردە وکومەلەیك بەوینە نغمەیك خوی نشانی قاضی محمد ئەدا. بعضاً بەحقیقەتی قومیەت وهیندیك بەبونی تفنگ ودمانچەی برنەوەوە. وهیندی بەهیوای نائیل‌بونی دەرەجاتی کوردوستانی قاضی محمد. دەرگای مخابراتیان بو قاضی محمد خستبو سەرپشت. هەتا علی حسن‌أغای رئیسی منگوری‌زودی پیش شکستی دیمکرات بەهەمو معنایکەوە پیاوی قاضی محمد وکوملە بو. بەلام کەکومەلە نەما. بەبی‌مناسبەت لەسنگان شەری لگل بارزانیەکانا اکرد هەتا لەتموزی ١٩٤٦دا حمەی شیخ ئەلی سەرکار بەنمایندەی حفصەخان وشیخ قادری حفید- بەهمراهی عبداللەخانی شهیدی هاتە سەرا. لەسەرا ملاقاتی ملا مصطفی‌ی کرد وبەفکری سابلاغ وچاوپیکەوتنی قاضی محمد چو بو بوکان. بەلام لەبەرئەوەی کەلەعراقەوە بەقاصدی مخصوصاً لەحزبی پارت وشیخ لطیفەوە. مخابراتیکی دورودریژ درحق بەحمەی شیخ عەلی بەحزبی بوکان‌و سابلاغ گیشتبو کەئەو شخصە بەچاوی جاسوس تماشا بکەن وتمثلیەکەی خالیە لە هەمو طریقەیکی انسانی وقومی. وئەو شخصە تمثیلی هیچ کسیك ناکا لەشیخەکان. جالەبەر ئەو تقریرە پر شخصیەتە میدان ندرا کەأغای حمەی شیخ علی بچی بو سابلاغ ومراسیمی نمایندەیەکەی پیك‌بی‌نی. تحت المراقبە تسلیم بەسەرزی عراق کرایەوە.

مهاجرینی کوردوستانی قاضی محمد لەعراقدا

انجا کەحکومەتی قاضی محمد تێکچو عراقیەکان هەریەکەیان بەفیلیك هاتنەوە عراق بعضاً محکوم وبعضاً بەبهانەیك رزگاریان کرا. مثلاً قانع کە لەنغدە معلمی مندالان بو. لەقلادزە لەلاین قائیمقام عبدالرحمن شەرف- مضبطەیکی بەناوی دی (دارەشمانە) بو کرایەوە کەئەو قانعە دوسالە لەدی دارەشمانە توتنەوانە. وبو عثمان دانشیش-مضبطە کرایەوە کەدوسالە ئەو شخصە کاتبی أغایك بووە لەمنطقەی پشدەرایەتیدا. عراقیەکان بەو تەرزە هەریەکەیان بەفیلیك هاتنەوە بو عراق. بەلام ئەو افسرانەی خوارەوە کەلەلاین حکومەتی قاضی محمدەوە خویان بەخاوەن درەجە وگوناە ئەزانی لەأقار حکومەتی ایرانا بعضاً بەمالەوە وبعضاً بی ژنومال هاتنە عراق. هیندیکیان لەدوای استقراری امنیەت گرانەوە بو ایران وبعضاً هەتا ئەو تأریخە هەر لەعراق ماونەوە.

ناوی أشخاص	وینەی وظیفە	لەکوی دانشیتی	چی لی‌هات
١-سید محمدی حمیدی	مدیری روژنامەی کوردوستان	لای شیخ علاءالدین زینوی شیخی رواندز	
٢-دلشاد رسولی	معاونی وزارەتی معارف	کویسنجق	توبەی کرد
٣-ذبیحی	ممثلی سیاسی سقز	لای شیخ لطیفی حفیدزادە	مستعاراً کراوە بە میرزا قادر
٤-ابراهیم نادر کرماشانی	رئیسی محاضراتی علمی	چو بو سوریە	
٥-هەژاری شاعر	شاعری ملی کوردوستان	چوبو سوریە بو تداوی سیل‌و لەتجوالا ماوەتەوە	
٧-هیمن	شاعری ملی کوردوستان	مجهول	
٨-عبد الرحمن امامی	معاونی شعبەی تحقیقات مهاباد	بغداد	
٩-محمدی مولود	افسری حرەکاتی	پشدەر قلادزە	

	سردەشت	لپاش مدەتیك گرایوه
١٠-خانانی أردەلانی	كبتان لەحرەكاتی سردەشت	تسلیم نفسی كرد. بەأسیری برا بو تاران لەدوای دوسال أزادكرا
١١-صدیقی حیدری	وزیری اقتصاد (لەقلادزە)	
١١-حمدی	مأموری اسلحەی مهاباد	لای شیخ لطیفه لەسلیمانی
١٢-ملا عبدالله حصار	معاونی حزبی بوكان	لای شیخ لطیفه لەسلیمانی
١٣-شیخ محسن	رئیسی حزبی بوكان	لای شیخ محمود
١٤-ملا سعیدی محسن	بازرەسی حزب	لای شیخ لطیف اقامەت اكا
١٥-میرزا ابراهیم	مفوضی تحقیقاتی زندان	گرایەوه بو سابلاغ
١٦-زیروی هەركی	فرماندەی هیزی سەردشت	مدەتیك محكوم كرا وایستا لەناو عشیرەتی هركیه
١٧-سید عبدالله سید طه	فرماندەی نغده	لەمنطقەی رواندز اقامەت اكا

بەلام احزابەكانی عراق هەتا نهایەت هیچ گونه یارمەتیكی ئەو اشخاصانەیان ندا. انكارناكری كەشیخ محمود وشیخ لطیف بۆ یارمەتی ونوای ئەو لیقەوماوانه بون بەقەلات وسدّیكی زور گەورە. و بەهەمو مقدەرتێكیانەوە امادەی یارمەتی ژیان وخوشی ئەو پناهیدانەبون.

هەتا له ٢٧كانونی اولی١٩٥٠دا كەلەلاین جلال خالد متصرفی سلیمانیەوه شیخ لطیفی حفید بەتهمەتی یارمەتی شقی مشهور خلەپیزه گیرا وروانەی ناصریه كرا.

لەلاین رئیس الوزرا نوری سعیدەوە بواسطەی سیداحمدی برزنجی کاغذیکی شیوە انذار درا بەشیخ محمود. کەلازمە ئەو چتە وقاچاخانەی کەلەایرانەوە التجایان پی‌کردوی یا تسلیم بەحکومەتیان بکەی ویا اذن‌یان بدەی کەلەلات نەمینن.

لەرغمی ئەوەی کە بابەعلی کوریشی موءیدبو بو دەرکرانی ئەو پناهیدانە بەلام شیخ محمود محافظەی ئەو لی‌قەوماوانەی کرد. هەتا نهایەت دەستبەرداریان نەبو. وبەعینی دەستوری رابوردو لەسەرپەرشتی ژیانیان دریغی نکرد. جا قضیەی تشکیلاتی قاضی محمد وأژاوە وبەسەرهاتی کوردوستانی ایران لەایلولی ١٩٤١وە هەتا نهایەتی ایلولی ٩٥٢ بەوپی‌یە دوایی هات کەبەعرضم‌گیاندن. بەلام لەرغمی ئەو هەمو دەرد وجفایەی کەکوردەکانی ایران وعراق وتورك لەریگای قومیدا چیشتویانە. بصورەتی قطعی روحیەی ملیەت وسەربەخویەتی‌یان دەستنەدەدەن نەبووە. وبەم هەمو أزار و بی‌حرمتیەی کەدرحقیان کراوە لەهدەفی قومی بازگشت نین. لەهەمو دەوروساتیکا چاوەروانی هەل‌وریکەوت ئەکەن کەپەلاماری دوژمنە خوینیەکانیان بدەنەوە. سیأتی دەوری مصطفی کمال ورضا شاە شتیکی ئەوندە پیسی نشانی ئەو ملتە نازدار ونجیبەی کوردە داوە کەهەتا أخر هناسەی کور وکچیان ئەو بەسەرهاتە بی‌ناموسەی دکتاتوری‌یە فراموش نەکەن.

جەوری بی‌اندازەی استبدادی تورك گیشتوتە مرحلەیك هەتا زمانی کوردی کەزمانیکی مادرزادی ئەم قومەیە ولگل ورودی بەشەرا. بوتە راویژی حسّاسی هوزی کورد. لەو زمانە بەمیرات بەجی‌ماوەی چند هەزار سالانە محروم کراون. ئەوکسە جزا ادری کەبەوزمانە لەتورکیا قصە بکات وبعینی دەستوریش لەخاکی ایرانا تطبیقاتیکی سیاسیانە لەدەوری رضا شادا کرابو کەهەتا ایستا تأثیر وأثارەکەی لەدەوائری دەولەتی ایران پایەدارە. بو اثباتی تفرەقە ونظامی استبدادی ایرانیەکان ئەمەوی بەانواع وثائق ووسائل بدویم بەلام لەبەرئەوەی کە لەوە زیاتر لەشهامەتی خوێندەوارە هەژارەکانی کورد زانابینم. کەلەوە بەتفصیلتر دەستبەری چاپکردنی ئەو بەسەرهاتەیان بێن. جا ئەمەوی چاوپوشی لەهیندی وثائقی موضعی ومحلی ایران بکەم وتنها بەعبارەت وحقائقی خوارەوە کفایەت نشان بدەم. لە ١٩٤١دا کەدەولەتی روس وانگلیس وامریکا احتلالی ایرانیان کرد. لەأستانەکانی ٣و٤و٥و ورمە.

سنه.کرماشان ئەو بیاننامەیە کەدرحق بەکوردەکان خرابو دائرەکانی دەولەتی دوزرایەوە.وینەی ترجمەکەی

نظر بەنهادی پیسی کورد وخیانەتکاری اثباتیەیان. راجع بەداواکردنی حقی أزادی خویان. پیویستە لەهەمو لایکەوە جلەوگیری لەفکری سەربەخویەتی وانتشاری احساساتیان بکری. لەلاشەی هەر کوردیك ئەو نخوشیە پیسەی قومیەتە احساس کرا ئەبی بەفوری ئەو شوینەیە ریشەکیش بکری. واحیاناً لەمنطقەی نفوذی هەرفرماندەیك ئەو نخوشیە انتشار بکات. ئەو فرماندەیە برامبر بەو بەسەرهاتە خوی بەتیرەبارانی شاهنشاهی ئەبینی.

رئیسی ستادی أرتشی کل شاهنشاهی

وغیری ئەم رسمیاتە أشکرایە تعدایکی زور ظالمانەیتریان لەپیش قضیەی شهریوەر لەکوردەکان کردوە.

ایرانیەکان بو مبایعەی اسلحە ابراهیم ارفع یان-نارد بو برلین. لگل کارخانەی (کردوب) کەوتە مذاکرەی خریدی اسلحە. بەلام لەبەر سعری ناموافق لگل کارخانەی (شکودا) ریك کەوتن. کەمقابل بەخریدی اسلحەی جنگ گنم بدەن بەالمانیا. چونکە لەو وختەدا چیکوسلوفاکیا لەلاین المانیاوە احتلال کرابو. فابریقە شکودا بچنگ المانیەکانەوە بو. اجا لەهەمو منطقەی کوردنشینی ایرانا نانی گەنم خواردن منع کرا. لەپیش حاصلات ودرەوا. بەاندازەیکی فضلە لەحاصلات مزرعەی گنمی فلاحەکان تخمین اکرا. ئەبوایە بەکاملی ئەو موجودە گنمەیان تسلیمی بەدائرەی مخصوصی دەولەتی بکردایە مقابل بەنرخیکی فاحش. لەغیراز نانی جو وگال وزرات. بەقراری قطعی نانی گەنم بو کوردەکان قاچاغ بو. جا سیّاتی دەوری رضا شاه بەهەزاران لکی لەوەپیستر دوایی هاتوە.

وتەرزی بی نظامی دەوری محمد رضای پهلوی دیسان زور لەدەوری گزشتە متأثرتر بیفەرتر ئەجولیتەوە. نمونەیك لەأدابی بی نظامی دەولەتی ایران ئەوەیە کە لەخوارەوە بعرض اگەیندری. کەئەم مخابراتەیان بەتەواوی اثباتی ئەکا. کەتطبیقاتی قانونی واصولی حکومەتی مطلقا لناو حکومەتی ایرانا بەانجام ناگیندری. هەتا ایستا ئەو حکومەتە زلە هەر بەتەرزی عشائری ودرەبەگیەتی اژی طریقهی رەهن وبارمتەی حیات-تفضیل ادەن بەسەرهەمو وقایەیکی شهرت وعاطفەی نهضەت وانسانی.

لەرغمی ئەو هەمو بەسەرهاتە داوارى سياسى ومدنيەتەدا. هەروكو ٢٠٠ سال پيش امرو بەنظامی بربريەت وبارمتەگرى ئەژين. لەموپيش عرضم كردن كەلە٢٧/٤/٩٤٨دا لەمنطقەى بانە لەلاين مفرزەيكی ايرانيەوە شش نفسی عائلەم لگل بابە شيخ ناوى هنگەژالی لەحدودى دى هنگەژالی بانە اسير كران. ولەلاين حكومەتی عراقەوە قائيمقامی هلبجە رشيد صدقی مأذون كرا كەبەصفەتی قوميسرى حدود درگاى مخابرات لگل سلطاتی بانەدا بكاتەوە بو استردادیان. ئەو دو نوسراوەى سەرهنگی بانە لەمقابل دو احتجاجی قائيمقامی هلبجە رشيد صدقيە. كە لەفارسيەوە بو كوردى ترجمە كراوە.

أغاى قائيمقامی هلبجە ومرزبانی دەولەتی عليەى پادشاهی عراق

لەدواى مراسمی احترام عطفنامەى ژمارە ٧٨١ وروژى ١/٥/٩٤٨تان دائر بەاستردادى خانوادەى ميرزا محمدأمين. بەهوى موافقەتنكردنی مأمورينی عراقی لگل مأمورينی دەولەتی شاهنشاهيدا بو هيچ گونە راپەراندنی كارو فرمانيك.

هەروەكو كە لەوختی خويا بەژمارە ٥٠٠ و ١٣/٢/١٣٢٧دا عرضی أغای مديرى پنجوين كراوە. كەتاقميك لەاشرارى اتباعی حمە رشيدخان لەشەوى ١٣/٢/٣٢٧دا هجوميان كردوتە سەر مخفرى بياندرەى سقز. پاسەوان محمدأمين ناويان كوشتوە و٣سی نفرى كەشيان بريندار كردوە. وكچی فقی محمودى بياندرەيان بەحجّەتی مارەبرّانی ابراهيم‌بگی براى حمە رشيدخان لگل محمد صديقی براى كچەكە. وشش تفنگی حكومەتی ودو اسپ ومقداريكی زور لەكەلوپەلی أوايی هلگرتوە وهاتونەتەوە بو عراق. وغيرى ئەوەش أغاى ميرزا محمدامين لەخاكی شاهنشاهيدا داراى سابقەيكی زورە. بناءً عليە بو استردادى اسلحە واموال ومسببينی فاعلی ئەو حركاتە لەمقابل استردادى عائلەى ميرزا محمدامين. ايمە أمادەى تبادل واستردادين. تكايە كەبو ئەو جهتە اقداماتی فورى بأنجام بگەينن. با تجديدى احترام هادوى

ژمارە ٧٨٩
شاهنشاهی
روژ ٥/٣/٣٢٧
سرهنگ

مرزبانی دەولەتی

لەبانە

ژماره ٣٤٦٧

روژ ٣٢٧/٦/٣

جنابی أغای قائیمقامی حلبچه مزربانی دولت علیەی پادشاهی عراق

لپاش تقدیم مراسمی فائقه نامەی ژماره ١٢٩٠ ورۆژی ٩٤٨/٨/١٣ تان بو تحویلی خانوادەی میزا محمدامین لگل مقاماتی بەرزا اتصالم کردوه جواباً وام امر پیکراوه. هەتا خانوادەی فقی محمود لگل ٦ قبضه تفنگ ودو اسپ وقاتلی محمدأمین ناوی پاسەوان لگل اساسیەیی کە لەأوایی بەتالان براوه تسلیمی بەایمە نکریتەوه. خانوادەی میزا محمدأمین تحویلی حکومەتی عراق نادریتەوه. جابو ئەوجهتە تا زوتر خاتمه بەموضوعی باسکراو بدەن باشتره.

هادونی

رئیس مزرەبانی وپادەگانی بانه سرهنگ

جا بەسەرهاتی کوردوستانی ایران. وکردەوەی روسەکان برامبر بەمقتضای سیاسی خویان. ورەویەیەی بی‌نظامی خانئنانەی ایرانیەکانیش- لەهەمو نقاطیکی احساسیەوه ئەوەبو کەبعرضم‌گیاندن. ولەمولا باسی ئەو تشکیلات وکوردوستانه ئەکەین کەلە ٩١٨وه انگلیس لەسلیمانیه بو شیخ محمودی دروست کرد وهەتا امرو بوتە موردی بهانه وسەرزەنشتی شیخ محمود-برامبر بەرانگرتنی تەرز ورەوتەکەی. ئەو کتیبه لەوثائقی خوارەوه وەرگیراوه-

١-لەمشاهداتی شخصی واشتراکی هیندی اموری فعلی هەتا ٩٥٢

٢-مخابراتی بینی ستادی لشکری قاضی محمد لگل فرماندەکان وستادی کلدا.

٣-جرائدی أسیاه گروه اطلاعات- صدای مردم-ایرانی ما-خواندینها-لە ٩٤٥هەتا ٩٤٧

٤-مجلەی أرتشی ایران-نخشەهای أرتش ٩٤٦

٥-گزارشاتی سالیانەی پاریس لە ٩٤٤وه هەتا ٩٤٦

٦-أرتشی ایران ازکوههای باختر ٩٤٢

٧-روژنامەی کوردوستان لەژماره ١-وه هەتا ١١٢

٨-مذکراتی هتلر ١٩٤٨-مطبعة الاعتماد-د.تقی‌الدین هلال ٩٤٨

٩-مقدرات العراق السياسية ١٩٢٥
١٠-قضية العراق-بلو جو شيركو ٩٣٢
١١-تكوين العراق ١٩٣٥
١٢-خلاصەی قضیەی کورد لەعصبت الامم ١٩٣٤
١٣-مذکراتی موسبیل ٩٤٩
١٤-اوروپا الحديثة ١٩٣٥
١٥-کوردو کوردستان واماراتی کورد ٩٤٥-٩٣١
١٦-مذکرات القادری ١٩٢٣
١٧-المصور ٩٤٩
١٨-لەمختلفی جرائد ومطبوعاتی عالەمیەوە استنباط کراوە. بە علاوەی هیندی استفساری وقائعی کەلەاشخاصی ذوی خبرة ورگیراوە. وبەتأیدەوە قبولمان کردوە.
١٩حقائق التأريخ فى الحرب الآوروبية العمومية ١٩٢٧
٢٠-مذکراتی لورانس ١٩٥٠
٢١-مذاکراتی رضا شا
٢٢-أزمهابادی خونین تا کرانهایی أرس چاپی تهران ١٣٢٨ أزەری
٢٣-شیخ محمود وکوردوستانی سلیمانی اسراری بارزانیها

ئەو کتێب و بڵاوکراوانەی وەزارەتی رۆشنبیری لە ساڵی ١٩٩٩ داچاپی کردوون و هاوکاری کردوون

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
١	سێدارەکانی بەهەشت	قوبادی جەلی زادە	هۆنراوە	چاپکردن
٢	کورژنی خوێن	غەفور ساڵح	رۆمان	چاپکردن
٣	مەرگی سوشاب	عەلی کەریم	شانۆیی	چاپکردن
٤	بەسەرهاتی کەڵەپیاوێك	وەرگێڕانی حسین عوسمان نێرگزەجاری	رۆمان	چاپکردن
٥	مێژووی هۆزی جاف	حەسەن فەهمی جاف	مێژوویی	چاپکردن
٦	ژوورەکەی دەلیا	ئاکۆ کەریم مەعروف	کورتە چیرۆك	چاپکردن
٧	سەرەتایەکی زمان ناسی	میدیا	زمانەوانی	چاپکردن
٨	بیبلۆگرافیای کورد وکوردستان	ئەکرەم قەرەداخی	رۆژنامەگەری	چاپکردن
٩	کورد	و . د. عیزەدین مستەفا رەسول	مێژوویی	چاپکردن
١٠	نامیلکەی چالاکیەکانی وەزارەتی رۆشنبیری بۆ ساڵی ١٩٩٩	ئامادەکردنی فەرید زامدار	رۆژنامەگەری	چاپکردن
١١	حەپسەخانی نەقیب	بەخشان جەلال حەفید	مێژوویی	چاپکردن
١٢	وتنەوەی بیرکاری پۆلی یەکەم و دووەمی سەرەتایی	عەلی ئەحمەد	زانستی پەروەردەیی	چاپکردن
١٣	ئینسکلۆپیدیای کیمیا	جەمال عەبدول	زانستی	چاپکردن
١٤	کورتەجوگرافیای کوردستان	کەریم زەند	جوگرافیا	چاپکردن
١٥	دەفرە فڕیوەکان چین لەکوێوە هاتوون	ساڵح محەمەد	زانستی	چاپکردن
١٦	مردووەکان بنێژن	و.یاسین بەرزنجی	شانۆگەری	چاپکردن
١٧	میرزا مارف	ئومێد ئاشنا	ژیان و بەرهەمەکانی	چاپکردن
١٨	هاواری دڵ	بوار نورەدین	مەزهەری خالقی	چاپکردن
١٩	بابەتەکانی پەروەردەی نوێ	فواد قەرەداخی	پەروەردەیی	هاوکاری
٢٠	وێنەکەی خوشکت	رۆوف حسن	کورتە چیرۆك	چاپ کردن
٢١	کلوە بەفرەکانی خۆر	هوشیار بەرزنجی	هۆنراوە	یارمەتی
٢٢	گوناهەکانی بەفرو سێبەر	محەمەد کاکە رەش	هۆنراوە	چاپ کردن
٢٣	گوێرایەڵی بۆ	و. حەسەن عبدالکریم	چیرۆکی منداڵان	چاپ کردن

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
	ئامۆژگاریەکانی دایەو بابە	خانەی منداڵان ب.گ.رۆشنبیری و هونەر		
٢٤	گوێ درێژ و پاشا	و.لەتیف هەڵمەت خانەی منداڵان ب.گ.رۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپ کردن
٢٥	جوان وچۆلەکەکان	و.نوری سەعید قادر خانەی منداڵان ب.گ.رۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپ کردن
٢٦	گێژاوی پۆڵەندە	و.بورهان قانع	مێژوویی	چاپکردن
٢٧	گۆڤاری دایەلۆك	ژمارە(٤) ی گۆڤار	رۆژنامەگەری	هاوکاری
٢٨	گۆڤاری شانۆ	ژمارە(٩) ی گۆڤار	رۆژنامەگەری	هاوکاری
٢٩	گۆڤاری ئاران	گۆڤار	رۆژنامەگەری	هاوکاری
٣٠	دیاریەك بۆ یادی سەدویەك ساڵەی رۆژنامەگەری کورد	ئامادەکردنی ئومێد ئاشنا	رۆژنامەگەری	هاوکاری
٣١	کۆمەڵزانی و کورد	فؤاد گاهر صادق	کۆمەڵایەتی	چاپکردن
٣٢	باخچە رەژووەکانی حەقیقەت	شازین هێرش	هۆنراوە	چاپکردن
٣٣	ئاوییەر	صدیق بۆرەکەیی	هۆنراوە	چاپکردن
٣٤	هەناسەیەك لە تەنهاییدا	بەناز کوێستانی	پەخشان	چاپکردن
٣٥	دیوانی رەمزی مەلا مارف	رەمزی مەلا مارف	هۆنراوە	چاپکردن
٣٦	حەپسەخانی نەقیب لە ئاوێنەی مێژوودا	رؤوف عیمان	مێژوویی	چاپکردن
٣٧	چارە نووس	صابرگرد عازەبانی	رۆمان	چاپکردن
٣٨	مدن کوردیە قدیمە	مەلا جەمیل رۆژ بەیانی	مێژوویی	چاپکردن
٣٩	خۆزگەکانی بەرد هەڵکەنێك	ئا : جمال عارف امین ب . رۆشنبیری وهونەر	چیرۆکی مناڵان	چاپکردن

ئەوکتێب و بڵاوکراوانەی وەزارەتی رۆشنبیری لە ساڵی ٢٠٠٠ دا چاپی کردوون و هاوکاری کردوون

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
١	مناڵ و شیعر	محمد کەساس	هۆنراوە	چاپکردن
٢	رۆژنامەگەری	و . مجید صالح	رۆژنامەگەری	چاپکردن
٣	ئافرەت لەمۆسیقاو گۆرانی کوردیدا	سەردار خدر حسین	کۆمەڵایەتی	چاپکردن
٤	نۆزدەمیروکورد	ئەحمەد باوەر	مێژوویی	چاپکردن

٥	دەچلْ نێرگز	محمد رحيم رمچان	چيرۆكی منالاَن	چاپكردن
٦	مێژووی كتێبخانەكانی سلێمانی	مارف ناسراو	مێژوویی	چاپكردن
٧	شایەت	و ، ئاشتی عوسمان دانش	شانۆیی	چاپكردن
٨	هەقتەبزانی	و . شێرزاد حسن	رۆژنامەگەری	چاپكردن
٩	چەند گیروگرفت ودیمەنێكی دەروونی	و . جلال خلف ژاڵەیی	زانستی	چاپكردن
١٠	فەرهەنگی زەوی زانی وێنەدار	كمال جلال غريب	فەرهەنگی زانستی	چاپكردن
١١	لەبازنەی شانۆدا	عەلی كەریم	شانۆیی	چاپكردن
١٢	بووژاندنەوەی رۆشنبیری ونەتەوەییی‌كورد	و . صديق صالح	مێژوویی	چاپكردن
١٣	چەند بابەتێك دەربارەی كەلتووری نەتەوەی كورد	سەلام مەنمی	كەلتوری	چاپكردن
١٤	مەرگی وەنەوشە	یاسین قادر بەرزنجی	چیرۆكی رۆژنامەنووسی	هاوكاری
١٥	زوبدەی عەقیدە	مەولەوی	شیعر	چاپكردن
١٦	گۆڤاری شەهید	بنكەی شەهید رێباز	گۆڤار	هاوكاری
١٧	گۆڤاری پەلكە زێرینە	بنكەی ئەدەبی منالان	گۆڤاری منالان	هاوكاری
١٨	گۆڤاری دیلانیْ	منالپارێزی بەریتانی	گۆڤاری منالاَن	هاوكاری
١٩	خونچە گولْ	عوسمان هەورامی	شیعری مندالاَن	چاپكردن
٢٠	سەمای لاولاو	ئەژی گۆران	هۆنراوە	چاپكردن
٢١	گۆرستانی ئەپیكۆرۆس	هاشم سەراج	هۆنراوە	چاپكردن
٢٢	ماچی باران و خاك سروەو پەیامی كوردایەتی	ئەحمەد هیرانی	هۆنراوە	چاپكردن
٢٣	شۆرشی ئاگری داغ	كاوە بەیات	مێژوویی	چاپكردن
٢٤	ورچی میهرەبان	حسەین ی نەجاتی	چیرۆكی منالاَن	چاپكردن
٢٥	رێبەندان	تەها ئەحمەد رەسوولْ	رۆمان	چاپكردن
٢٦	قوتابیەكی تەمەلْ	سۆران حەمەد	چیرۆكی منالاَن	چاپكردن
٢٧	جولەكەكانی كوردستان	ئەحمەد باوەر	كۆمەلاَیەتی	چاپكردن
٢٨	عندما تتكلم الارقام	الشيخ عطا الطالباني	سیاسی	چاپكردن
٢٩	نەخۆشییە دەروونییەكان و دەروون لەشییەكان (سایكۆسۆماتی) یەكان	محەمەد كەریم شەیدا	زانستی	چاپكردن

٣٠	هۆنراوەو چیرۆکی فولکلۆریی کوردەواری	محەمەد حەمە صالح تۆفیق	فولکلۆری	چاپکردن
٣١	رؤي كردية بكلمات عربية	ستران عبدالله	سیاسی	چاپکردن
٣٢	ئەجلیکا	و.جەمال جامی	کورتە چیرۆک	چاپکردن
٣٣	قەفەزی زێرین	و. یاسین قادر بەرزنجی	چیرۆکی منالآن	چاپکردن
٣٤	میهرەجانی مەولەوی	وەزارەتی رۆشنبیری	بابەتەکانی میهرەجان	چاپکردن
٣٥	دەروێشەکان بەدوای راستیدا دەگەرێن	و. مەحمود مەلا عزەت	شانۆگەری	چاپکردن
٣٦	شتە سەیرەکان	و. نوری سەعید قادر	چیرۆکی مندالآن	چاپکردن
٣٧	گۆڤاری هەزارمێرد	وەزارەتی رۆشنبیری	شوێنەوار	چاپکردن
٣٨	پەیامبەرو کلاو	و. خەبات عمر	شانۆگەری	چاپکردن
٣٩	گۆڤاری ئاران		گۆڤار	هاوکاری
٤٠	رۆژنامەی بەدرخان		رۆژنامە	هاوکاری
٤١	گریانی گوڵە غەریبەکانی دۆزەخ	جوان هیدایەت فارس	کورتە چیرۆک	چاپکردن

ئەوکتێب و بلآوکراوانەی وەزارەتی رۆشنبیری لە سالی ٢٠٠١ دا چاپی کردوون و هاوکاری کردوون

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
١	گـوڵفـرۆش	جەزا عەلی ئەمین	چیرۆکی منالآن	چاپکردن
٢	بنەما تیۆرییەکانی جوگرافیای عەسکەری کوردستانی باشوور	خـەبات عـەبدوڵا	جوگرافیای عەسکەری	چـاپـکـردن
٣	کاریگەری کەلتوری ئەوان لەسەر کورد	عەتا قەرەداغی	لێکۆڵینەوە	چاپکردن
٤	سێ رۆژنامەی سەردەمی شێخی نەمر	ئا. رەفیق سالح	رۆژنامەگەری	چاپکردن
٥	رابەری رۆژنامەگەری نهێنی کوردی	ئەوزاد عەلی ئەحمەد	رۆنامەگەری	چاپکردن
٦	پلاتۆنۆڤە شێت	و. هیمدادی حسین	شانۆگەری	چاپکردن
٧	کوردی تورکیا	و. جەلال تەفی	مێژوو	چاپکردن

تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

ئەم بەرهەمەی میرزا مەنگوڕی

بایەخی بەرهەمەکە هەرلەوەدا نییە کەچەند لاپەڕەیەکی شاردراوەی مێژووی سەردەمێکی زێڕین لەژیانی سیاسیی کوردو دەسەڵاتی خۆماڵیی جەمهوریەتی کوردستانە کەمیرزا مەنگوڕی تۆماریکردو نەیهێشت وەك زۆرێتر لەو بیرەوەریی‌و زانیارییانە بکەونە ناو بازنەی لەبیرچوونەوەوە، بەڵکو گرنگتر لەوانە ئەوەیە کەوا میرزا هەروا بەرِاگوزاریی رووداوەکانی تۆمار نەکردووە، هەروا روخساری کۆمەڵگەکەو گۆڕانە روکەشەکانی نەبینیوە، بەڵکو باسە گرنگەکانی ناوەناوی گۆڕان‌و ناکۆکییەکانی کۆمەڵی کوردەواریی‌و دەزگاکانی کۆمارو رەفتاری نائاسایی هەندێ ناوەندی دەسەڵاتی بەسەرکردۆتەوە، ئەو لایەنانەی خستۆتە بەر رووناکیی کەمەگەر هەر لێکۆڵەر بایەخەکانیان بزانێت.

لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری

نرخی (١٠١) دینارە